

Bibl. Mont.

429

- 3 -

429/3

Bibl. Mont.

C. CORNELII
TACITI
OPERA

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE
ACCURATA

TOMUS TERTIUS

BIPONTI apud PETRUM HALLANZV

MDCCCCLXXIX.

C. CORNELII

TACITI

JOSEPH

STUDII SOCIETATIS HISTORICAE

ACADEMIAE

Bayerische
Staatsbibliothek
München

TOMUS PRIMUS

LIBRARIUS PETRUS HALLANT

ALICE

G. C. Crollius Lectoribus S. D.

Historiarum libris XIII res ab excessu Nero-
 nis ad Domitiani diem usque, sive ab an.
 Chr. 69 ad an. 96 per octo et viginti an-
 nos gestas, Impp. Galba, Othone, Vitellio, Vef-
 pasiano, Tito et Domitiano, scripserat suorum
 temporum testis TACITUS. Quantam in illis per
 iniuriam temporum iacturam fecerint historia, et
 quae ex ea est sapientia, ex iis quae de gravissimo
 et pulcherrimo opere supersunt, cum luctu intelli-
 gimus. Supersunt tantum quatuor libri priores in-
 tegri, et prima quinti libri capita XXV; quibus
 vix biennio gesta continentur. Ea vero ita enarra-
 vit, ut quamvis opus ipsa veritatis insignia ad
 unum habeat omnia, scriptio tamen seu ratio com-
 ponendi et dicendi ipsa veri persecutione et natu-
 rae imitatione ad Epopoeae alicuius formam directa
 appareat. *Opus est, ut ipse ait, cap. II. inopinum
 casibus, atrox proeliis, discors seditionibus, in
 ipsa pace saevum, quo approbari voluit, non
 fuisse curae Deis securitatem rei Romanae, sed ul-
 tionem.* Ipsam nimirum veritatem alto sensu explo-
 ratam, parique ratione dispositam splendide, ne-
 que tamen supra veri modum, imaginatus, sub as-
 pectum cuncta ponit; ut vix dubitem, an illi, quod
 ad artem mentisque et ingenii vim, ad rerum mag-
 nitudinem, et potestatem illam in mentes animosque
 attinet, praeferrī debeat sive historicorum, sive
 poetarum epicorum ullus. Res Romana maxima
 valebat in orbem et ventura secula. Eam mens TA-
 CITI de alto contemplata, scribendo in seriem
 perpetuam ordinavit: episodii, quae vocant, distin-
 xit aptissimis et pulcherrimis, quibus vel civitates,

vel homines describuntur, vel legum morumque
 origines explicantur, vel exempla conferuntur, tri-
 stia melioribus compensantur: principum aliorum-
 que insignium hominum, qui partes in historia ha-
 bent ingenia moresque nativis coloribus, depinxit,
 ex iisque induxit loquentes, haud ultra rerum mo-
 dum: neque ea omisit, quae *forte* fiunt, rebusque
 et consiliis hominum divinitus miscentur. Ita nar-
 rando, modo docet monetque, modo in admira-
 tionem rapit, modo animos permovet *scriptorum*
maximus. denique lectores facit suos: non de
 vulgo, aut servilia ingenia, quibus humanitatis et
 libertatis rectae studium in nostro displicet, aut
 umbraticos homines, et, si diis placet, gramma-
 ticos illos vel criticos; sed qui sapientiae cupidita-
 tem sermonis intelligentia coniungere docti sunt.
 Quo autem melior scriptor noster est digniorque,
 quo magistro multi utantur ad prudentiam et huma-
 nitatem, hoc magis in repurgando textu elabora-
 vimus. Ita enim, post triumvirales emendandi cu-
 ras *Rhenani*, *Lipsii* et *Pichenae*, ac *Ryckii* et I.
Gronovii spicilegia ex Cod. Flor. et aliunde facta,
 passim affectus, misere dispunctus, Criticorum con-
 iecturis contaminatus, praetereaue mendis, quibus
 celebrata illa clar. *Ernestii* editio altera prae ceteris
 scatet, foedatus erat, ut novam collationem cum
Codicis Flor. maxime lectione et vestigiis, a Pichena,
 Ryckio et I. Gronovio indicatis (ceteri enim ab
 eo profecti plerique degenerasse visi sunt) collatio-
 nem desideraret. hinc adhibitis praestantissimis
 cuiusque aetatis editionibus, quarum nunc copia
 fruimur, interpretum scitiorum curis et consiliis,
 textum diligentius, quam credibile, restitutum et cu-
 ratum damus, notis criticis, et aliis aliunde ex-
 cerptis vel novis defendimus, illustramus. Neque

vero placuit, rem ante *Pich.* bene gestam denuo re-
 ferre, et sic actum agere, aut lectoribus multifarios
 errores, mendaque l. Codicum secundariorum, l.
 editionum vetustiorum inutiliter post clar. *Erne-*
stium, qui eo labore operam consumsit, enumeran-
 do fastidium creare; sed ea tantum vel observare,
 quae post *Pichenam* bene gessere editores, vel al-
 tius repetere, quae *Lipsius*, *Pichena*, ceteri, relique-
 rant emendanda; cuius generis sunt, quae Hist.
 L. I, c. 1, 2, 19, 31, 51, 90; II, 4, 7, 18,
 37, 49, 50, 63, 88, 93, 94, 98, 100; III,
 3, 5, 6, 7, 13, 24, 26, 31, 34, 63, 65,
 66, 69, 70, 72, 77, 83, 86; IV, 4, 5, 11,
 12, 22, 26, 28, 42, 46, 56, 58, 70, 72;
 V, per totum, aliaque multa. Plura de nostris
 studiis dicere, religio est; ne quid praesumere velle
 videamur. Velim tamen, qui de iis existimare cu-
 piunt, totum textum cum *Ernestiana* conferant edi-
 tione, nos cum aliis audiant, homines esse memi-
 nerint, atque tum rem iudicent. Ceterum studia
 nostra et sociorum adhuc approbari viris doctrina
 et humanitate praestantibus, quid non laetemur?
 Iucundissimum veto nobis fuit, quod in commen-
 tariis rerum in litteris novarum sub auspiciis Acad.
 Goetting. Scientiarum edi solitis, quidam (quod
 coniicimus) magnus vir, harumque literarum in-
 telligentissimus existimator, de curis nostris in pri-
 mum Annalium volumen collatis tulit iudicium.
 Nos dein etiam maius studium in auctore nostro po-
 suimus. Diversis vero adhuc curis distracti focii
 horum studiorum cum varie laboraremus, contigit
 nobis, qui unam fere cum auctoribus ipsis recen-
 sendis edendisque rationem habere cupimus, ut
 vir spectabilis maximeque industrius Caspar Beecke,
 Seren. Marcgravii Brandenb. a consiliis aulicis et

Legationum, Manhemii agens, instituti nostri bonitate ductus auxilium polliceretur, suasque rationes nostris adiungeret. Pariterque opportune ante hos tres menses duumviri honestissimi, Gustavus Adolphus *Hohlenfeld* et Io. Iac. *Embser*, Negotiatores focii Argentoratenses, curas nostras partiendo subvenerunt: quorum singularem humanitatem hoc lubentius laudamus, quod parem desideramus in multis, qui hodie literatorum nomen sibi praetendunt, vim non habent; ac, veluti vespae, laboribus nostris insidiantur, deque fructu industriae, quem adhuc sperabamus, detrahare unice cupiunt.

Dabam in museo a. d. X Kalend. Octobr. an.
CICICCLXXVIII.

I

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM
LIBER PRIMVS

Q V I
ANNALIVM XVII.

BREVARIUM LIBRI.

Orditur, et quae in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanae: Galbae ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Caesarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe sua lapsum animum ad utriusque caedem appulit, et perficit, conciliatis sibi Praetorianis. Galba et Piso trucidantur; item T. Vinius. Otho in imperii sede est. cui tamen aemulus statim et hostis Vitellius exortus. De causis motae Germaniae, et in ea legionum. Vitellium Principem sumunt. et iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, et Alieno Caecina. Otho copias item ducisque parat. Recensio Provinciaram, quae penes utrumque Principem. Interea Roxolani Sarmatae Moesiam irrupere: sed repulsi, aut caesi. Seditio Romae et tumultus Praetorianorum ingens exortus: qui Senatum universum ad caedem deposcunt, ut Othoni infidum. Otho aegre eos coërcet, et donativo mox

Tacitus T. III.

A

placat. Idem classem instruit, mittitque in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissa urbe, in eum it. Gesta haec paucis mensibus,

IMP. SER. GALBA ET T. VINIO COSS.

I **I**nitium mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinus
 A. V. consules erunt. Nam, post conditam urbem,
 822. A. C. octingentos¹ et viginti prioris aevi annos multi auc-
 69. tores retulerunt, dum res populi Rom. memora-
 bantur, pari eloquentia ac libertate. postquam bel-
 latum apud Actium, atque omnem² potentiam ad
 unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia
 cessere. simul veritas pluribus modis infracta; pri-
 mum inscitia Reip. ut alienae, mox libidine assen-
 tandi, aut rursus odio adversus dominantes: ita
 neutris cura posteritatis, inter infensos, vel obno-
 xios. Sed ambitionem³ scriptoris facile⁴ adverferis:

1. Ita Ms. Flor. cett. ac
 Ryckius primum edidit; pro
 vulgato ante DCCXX.

2. Sic Flor. Ryckius et I.
 Gronov. Cod. Bud. omnium
 potestatem. Sed Puteol. om-
 nem potestatem; quod edd.
 etiam recc. nullo iure veri-
 nent. cf. infra c. 13 potentia
 principatus divisa in etc.

3. Qua ducti scriptores
 adulantur Principibus. Quod

noster Ann. XIII, 3 adula-
 tionem vulgi dicit, id est
 Iustino XII, 15 ambitio
 vulgi.

4. Retinemus vocem MSS.
 et edd. priscis munitam,
 quam Rhen. exemplis probat,
 alii aspernantur. Ursinus
 malebat adverteris l. aver-
 feris. Illud et placuit Mu-
 reto; hoc Pichenae, Freinsh.
 et novissime Ernestio, qui

obtrectatio et livor pronis auribus accipiuntur. A. V.
 quippe adulationi foedum crimen servitutis, ma- 822.
 lignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba,
 Otho, Vitellius, nec beneficio, nec iniuria cogniti.
 dignitatem nostram a Vespasiano inchoatam, a Tito
 auctam, a Domitiano longius provectam, non ab-
 nuerim; sed incorruptam fidem professis, nec amo-
 re quisquam, et sine odio dicendus est. Quod si vita
 suppeditet, principatum divi Nervae, et imperium
 Traiani, uberiores securioresque materiam senec-
 tuti seposui: rara temporum felicitate, ubi sentire
 quae velis, et quae sentias, dicere licet. Opus 2
 aggredior ¹ inopinum casibus, atrox proeliis, dis-

*etiam recepit. Nostrum pro-
 batur Gesnero in thes. Idem
 est ac adverso animo accipe-
 re, et ortum ex pleniori lo-
 cutione, qua Plautus utitur,
 Casin. II, 3, 35 adversari
 contra quid, et Merc. II,
 3, 43. Nolo tuam adversus
 adversari sententiam. Igitur
 et supra Ann. I, 28 lectio
 retineri potuit sua facinora
 adversari Deos.*

*I. Vulg. opimum. Sed
 MS. Fl. opiū (credo ex iopiv)
 consentit Vatic. opt. at su-
 pra scriptum habet opi-
 mum; quod pro Put. lectione*

*plenum primus arripuit Pi-
 chena. Longe felicitus vero
 Crusius in probabil. quod et
 nobis absque eo in mentem
 venerat, inopinum. Scil. no-
 ster opus, (non scriptiōem,
 sed res gestas, quas scribere
 aggreditur: uti Velleius II,
 II2, I. Felix eventu, forte
 conatu - belli - opus man-
 dandum est memoriae) a re-
 bus, quae cecidere aut gestae
 sunt a Galba ad Domitia-
 num, dicit inopinum - atrox
 - discors - saevum. Quam
 parum conveniat opimum et
 cum casibus, et cum ceteris,*

A. V. cors feditiōibus, ipsa etiam pace saevum. Qua-
 822. tuor principes ¹ ferro interempti. ² Trina bella ci-
 vilia, plura externa, ac plerumque permixta. Pro-
 sperae in Oriente: adversae in Occidente res. Tur-
 batum Illyricum; Galliae nutantes; perdomita Bri-
 tannia, et statim ³ missa, ⁴ coortae in nos Sarmatarum
 ac Suevorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis
 Dacus. Mota etiam prope Parthorum arma falsi
 Neronis ludibrio. Iam vero Italia novis cladibus,
 vel post longam seculorum seriem repetitis, afflicta.
 Haustae aut obrutae urbes, fecundissima Campaniae
 ora. ⁵ Urbs incendiis vastata, consumptis antiquis-
 simis delubris, ipso Capitolio civium manibus in-
 censo. Pollutae caerimoniae. magna adulteria.
 plenum exiliis mare. infecti caedibus scopuli. Atro-
 cius in urbe saevitum. Nobilitas, opes, omissi
 gestique honores pro crimine: et ob virtutes cer-

*quae tribuuntur, quivis nunc
 videt.*

1. Galba, Otho, Vit.
 et Domit.

2. Sic restituimus ex Cod.
 Flor. Bud. Guelf. et ed. pr.
 pro vulg. tria. Trini et Cae-
 sari, Cic. Plinio mai. aliis-
 que pro tres dicitur. Sunt
 autem 1) Othonis in Vit.
 2) Vitellii in Fl. Vespas.
 3) L. Antonii in Domit.

3. h. e. neglecta, omissa.
 al. amissa.

4. Olim male legebatur:
 missa cohortē in Roxolanos
 Sarm. etc. Rhen. expunxit
 Roxolanos (quod ingestum
 ex c. 79. abest in Codd.) Lips.
 bene missa f. omissa, divisit a
 sq. et correxit coortae. Ryck.
 ex Flor. addidit, in nos;
 quod sqq. recc.

5. Sic Flor. Al. et urbs.

tissimum exitium. Nec minus praemia delatorum A. V.
 inuisa, quam scelera: cum alii sacerdotia et confu- 822
 latus, ut spolia, adepti, procurationes alii, et in-
 teriorem potentiam, ¹ agerent verterent cuncta odio
 et terrore. Corrupti in dominos servi, in patro-
 nos liberti: et quibus deerat inimicus, per amicos
 oppressi. Non tamen adeo virtutum sterile secu-
 lum, ut non et bona exempla prodiderit. Comi- 3
 tatae profugos liberos matres: secutae maritos in
 exilia coniuges: propinqui audentes: constantes
 generi: contumax, etiam adversus tormenta, ser-
 vorum fides: supremae clarorum virorum necessita-
 tes: ipsa necessitas fortiter tolerata: et laudatis an-
 tiquorum mortibus pares exitus. Praeter multi-
 plices rerum humanarum casus, caelo terraque
 prodigia, et fulminum monitus, et futurorum
 praesagia, laeta, tristia, ambigua, manifesta. Nec
 enim unquam atrocioribus populi Rom. cladibus,
 magisque ² iustis indiciis approbatum est, non esse

I. Recte sic Pichena (quem
 seq. Bern. et Freinsh.) tum
 Ryckius reddidere ex Flor.
 cui consentiunt (teste Lipsio)
 Earn. et Vat. consentiunt
 MSS. Guelf. Agric. et Puteol.
 Quam vero Rhenanus indu-
 xit lectionem agerent fer-
 rent cuncta. Odio et terr.
 corr. etc. praeter Codices

tuentur parum pulchre Gro-
 novii et Ern.

2. Iustis, h. e. veris fato-
 rum indiciis; spectat vox ad
 iustitiam augurum; (cf. T,
 II, p. 356). quod inde a Rhen.
 mendose legebatur iudiciis,
 Ryckius recte commutavit,
 iubente Flor. cett.

A. V. curae deis securitatem nostram ¹, esse ultionem.

822. Ceterum, antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status urbis, quae mens exercituum, quis habitus provinciarum; quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit: ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque ² fortuiti sunt, sed ratio etiam causaeque noscantur. Finis Neronis, ut laetus primo gaudentium impetu fuerat, ita varios motus animorum, non modo in urbe apud patres, aut populum, aut urbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciverat. evulgato imperii arcano ³, posse principem alibi quam

I. h. e. Romanam. Impiusne est Tacitus, an pius, qui dicat, Deos abdicasse curam de salute Romana, iamque tandem ultores scelerum exitisse. Similia sunt dicta in Dei O. M. veris oraculis. Sed multis est libido, damnare bonos; fructusque veri, insultare in eos, quibus meliora scire non contigit. Nec Tacitus h. l. aberravit: et eius manes sancti sunt. cf. Ann. XIV, 12. et XVI, 33.

2. Nihil suspiceris ulceris recti cum Lipsio, neque cum aliis imprudenter arguas prudentem Tacitum, tan-

quam fortuitorum causas tradere promittat. Humana partim fortuitu fiunt, partim consilio reguntur. Fors et consilium mixta eventis subsunt. Ita quamvis casus aliquis et rerum eventus plerumque (h. e. magnam partem) fortuitus sit, tamen et causas suas habet, quae noscantur. Ratio anteit, comitatur, ac si quid praeter illam cecidit, arte corrigit.

3. Quod in eo erat, ut Princeps ipse faceret Caesarem, per adoptionem, uti Augustus post nepotes Tiberium, Claudius Nero-

Romae fieri. Sed patres laeti, usurpata statim li- A. V.
bertate, licentius, ut erga principem novum et ab- 821
sentem: primores equitum proximi gaudio patrum:
pars populi integra ¹ et magnis domibus ² annexa,
clientes libertique damnatorum et exulum, in spem
erecti: plebs sordida et circo ac theatris sueta, si-
mul deterrimi fervorum, aut qui adesis bonis, per
dedecus Neronis alebantur, maesti et rumorum avi-
di. Miles urbanus longo Caesarum sacramento im- 5
butus, et ad destituendum Neronem arte magis et
impulsu, quam suo ingenio traductus; postquam
neque dari donativum sub nomine Galbae promif-
sum, neque magnis meritis ac praemiis eundem in
pace, qui in bello, locum, praeventamque gratiam
intelligit, apud Principem a legionibus factum;
pronus ad novas res, scelere insuper Nymphidii
Sabini praefecti imperium sibi molientis agitatur.
Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus;
sed, quamvis capite defectionis ablato, manebat
plerisque militum conscientia, nec deerant sermo-

nem etc. Galba primus ab
exercitu legebatur.

1. h. e. cui non erat res
fracta, sed florens, nec male
audiens. opponitur mox sor-
dida plebs etc. uti infra c. 26
integri, mali diversi sunt.

2. Per cognationem, affi-

nitatem, amicitiam cett.

Neque igitur cum Lipsio ten-

tes annexi cl. lib. quod a

Pich. receptum omisit Freins-

hem. veteris lect. retinens.

Libertos magnis domibus an-

nexos dicere, nimium fuerit.

et nostrum est in Flor.

A. V. nes, *senium atque avaritiam Galbae* increpantium,

822. Laudata olim et militari fama celebrata severitas eius, angebat aspernantes veterem disciplinam, atque ita XIV annis a Nerone assuefactos, ut haud minus vitia principum amarent, quam olim virtutes verebantur. accessit Galbae vox, pro Rep. honesta, ipsi anceps, *legi a se militem, non emi*. Nec enim
6 ad hanc formam cetera erant. Invalidum senem T. Vinus, et Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum contemptu inertiae destruebant. Tardum Galbae iter et cruentum, interfectis Cingonio Varro- ne, consule designato, et Petronio Turpiliano, con- sulari. ille, ut Nymphidii socius: hic, ut dux Ne- ronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocen- tes¹, perierant. Introitus in urbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam, qui occiderant, formidolosus. Inducta legione Hispana, remanente ea, quam e classe Nero conscripserat, plena urbs exercitu in- solito. multi ad hoc numeri² e Germania, ac Bri-

I. Innocentibus certe si- miles (*quia inauditi et in- defensi*) perierant. Perierunt vero ille ut socius Nymph. hic ut dux Ner. Nil igitur tentandum cum Mureto tanq. nocentes l. cum Acid. et Ernestio quamquam; nisi

corrumpere velis sensum.

2. Lipsius numeros ex- plicat per ipsas cohortes et ordines. Sic noster Agric. 18. Sparsi per provinciam nu- meri; cf. Plin. ep. X, 38 et 39 Suet. Vesp. 6. etc.

tannia, et Illyrico, quos idem Nero electos prae-^{A. V.}
 missosque ad claustra Caspiarum, et bellum, quod^{822.}
 in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis
 revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non
 in unum aliquem prono favore, ita audenti parata.
 Forte congruerat, ut Clodii Macri et Fonteii Capi-⁷
 tonis caedes nuntiarentur. Macrum, in Africa
 haud dubie turbantem¹, Trebonius Garucianus,
 procurator, iussu Galbae; Capitonem in Germania,
 cum similia coeptaret, Cornelius Aquinus et Fabius
 Valens, legati legionum, interfecerant, antequam
 iuberentur. Fuere, qui crederent, Capitonem, ut
 avaritia et libidine foedum, ac maculosum, ita co-
 gitatione rerum novarum abstinuisse; sed a legatis,
 bellum suadentibus, postquam impellere nequiverint,
 crimen ac dolum compositum ultro, et Galbam mo-
 bilitate ingenii, an, ne altius scrutaretur, quoquo
 modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse.
 Ceterum utraque caedes sinistre accepta: et in viso
 semel principe², seu bene, seu male facta premunt.
 Iam³ afferebant venalia cuncta praepotentes liber-
 ti: fervorum manus subitis⁴ avidae, et tamquam,

¹. *Absolute dicitur: et*
int. res.

³. *Ryckius ex MS. Agric.*
offerebant.

². *h. e. si semel princeps*
in odium incurrerit, eum
premunt. Ita nemo am-
plius haereat.

⁴. *Divitiis, quas quae-*
rendi praeter spem oblata
occafio.

A. V. apud senem, festinantes. eademque novae aulae
 822. mala, aequae gravia, non aequae excusata. Ipsa
 aetas Galbae irrisui ac fastidio erat assuetis iuventae
 Neronis, et imperatores forma ac decore cor-
 8 poris (ut est mos vulgi) comparantibus. Et hic
 quidem Romae, tamquam in tanta multitudine, habi-
 tus animorum fuit. E provinciis, Hispaniae prae-
 erat Cluvius Rufus, vir facundus et pacis artibus¹,
 belli inexpertus. Galliae, super memoriam Vin-
 dicis, obligatae recenti dono Romanae civitatis, et
 in posterum tributi levamento. Proximae tamen
 2 Germanicis exercitibus Galliarum civitates, non
 eodem honore habitae; quaedam etiam, finibus ad-
 emptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniu-
 rias metiebantur. Germanici exercitus, quod pe-
 riculosissimum in tantis viribus, solliciti et³ irati,
 superbia recentis victoriae, et metu, tamquam alias
 partes fovissent, tarde a Nerone desciverant. nec
 statim pro Galba Verginius. an imperare voluisset,
 dubium: delatum ei a milite imperium conveniebat.
 Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non
 poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, ab-
 ducto Verginio, per simulationem amicitiae: quem
 non remitti, atque etiam reum esse, tamquam suum

1. Rhen. intelligit ex sq.
 expertus. Al. addi volunt
 clarus. Sed quorsum bellis e
 Codd. restituamus cum Ryck.

et Ern., pridem a Rhen. cor-
 rectum; ne anceps sit oratio.

2. Vulg. Germanicis. male.

3. Lips. mavult elati.

crimen accipiebant. Superior exercitus legatum, A. V. Hordeonium Flaccum, spernebat, senecta ac de-^{822.}
 bilitate pedum invalidum, sine constantia, sine au-⁹
 thoritate. ne quieto quidem milite, regimen¹; adeo
 furentes infirmitate retinentis ultro accendebantur.
 Inferioris Germaniae legiones diutius sine consulari
 fuere: donec, missu Galbae, A. Vitellius aderat,
 censoris Vitellii ac ter consulis filius. id satis vide-
 batur². In Britannico exercitu nihil irarum. Non
 sane aliae legiones, per omnes civilium bellorum
 motus, innocentius egerunt: seu, quia procul et
 Oceano divisae; seu crebris expeditionibus doctae
 hostem potius odisse. Quies et Illyrico: quamquam
 excitae a Nerone legiones, dum in Italia cunctan-
 tur, Verginium legationibus adissent. Sed longis
 spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad
 continendam militarem fidem, nec vitiis, nec vi-
 ribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Sy-¹⁰
 riam et quatuor legiones obtinebat Licinius Mucia-
 nus, vir secundis adversisque iuxta famosus. Insig-
 nes amicitias iuvenis ambitiose coluerat. mox, at-
 tritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudii
 iracundia, in secretum Asiae repositus, tam prope
 ab exfule fuit, quam postea a principe. Luxuria,

1. Int. erat; adeo h. e. *laris praeeerat, satis visum
 quo magis. mittere consulis filium, non*

2. Galbae ad continendos *ipsum consulare. (Nil igitur
 milites, quibus antea consu- tur tenteris, aut tentes).*

A. V. industria, comitate, arrogantia, malis bonisque
 822. artibus mixtus. nimiae voluptates, cum vacaret;
 quotiens expedierat¹, magnae virtutes: palam² lau-
 des; secreta male audiebant. Sed apud subiectos,
 apud proximos, apud collegas, variis illecebris
 potens: et cui expeditius fuerit, tradere imperium,
 quam obtinere. Bellum Iudaicum Flavius Vespas-
 fianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legioni-
 bus administrabat. Nec Vespasiano adversus Gal-
 bam votum aut animus. Quippe Titum, filium,
 ad venerationem cultumque eius miserat, ut suo
 loco memorabimus. Occulta lege fati et ostentis
 ac responsis destinatum Vespasiano liberisque eius
 I I imperium, post fortunam³ credidimus. Aegyp-
 tum copiasque, quibus coërceretur, iam inde a
 divo Augusto, equites Romani obtinent, loco
 regum. Ita visum expedire, provinciam aditu dif-
 ficilem, annonae fecundam, superstitione ac lasci-
 via discordem et mobilem, insciam legum, igna-
 ram magistratum, domi⁴ retinere. Regebat tum⁵

1. h. e. in expeditionem
 iverat. Sic et infra c. 88

Otho -- secum expedire
 iubet.

2. Int. ei erant; MS. Fl.
 corrupte laures; unde vulg.
 laudares. Nostrum magis
 placet Ern.

3. Postquam imperium ei
 contigit.

4. h. e. per eum, qui loco
 regis praefectus esset a Caes.

5. Eques Rom. sed Alex-
 andriae natus, cf. Ann. XV,
 28, Hist. II, 74 et 79 cum
 Iosepho XX, 3.

Tiberius Alexander, eiusdem nationis. Africa, ac A. V. legiones ¹ in ea, interfecto Clodio Macro, conten- 822. ta qualicumque principe post experimentum domini minoris ². Duae Mauretaniae, Rhaetia, Noricum, Thracia, et quae aliae procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui vicinae, ita in favorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes provinciae, atque ipsa in primis Italia, cui-cumque servitio ³ exposita, in pretium belli cessurae erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cum Ser. Galba iterum, Titus Vinius, consules, inchoavere annum, sibi ultimum, Reip. prope supremum. Paucis post Kalend. Ianuarias diebus, 12 Pompeii Propinqui, procuratoris, e Belgica litte- A. V. 823. rae afferuntur: *superioris Germaniae legiones, rupta A. C. 70. sacramenti reverentia, imperatorem alium flagitare, et Senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere*, quo seditio mollius acciperetur. Maturavit ea res consilium Galbae, iam pridem de adoptione secum et cum proximis agitantis. Non sane crebrior tota civitate sermo per illos menses fuerat: primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam aetate Galbae. Paucis iudicium aut Reip. amor: multi occulta spe, prout quis amicus, vel

I. Lips. *mauult* legio. vulg. contentae.

MS. Flor. *nil iuvat h. l. sed*

mox contenta, ut referas ad

Africam. mittimus igitur

2. Macer enim saevus et

avarus fuerat.

3. Fl. sic. Vulg. expositae.

A. v. cliens, hunc vel illum ¹ ambitionis rumoribus de-
 823. stinabant; etiam in T. Vinii odium; qui in dies
 quanto potentior, eodem actu invisior erat. Quip-
 pe hiantes, in magna fortuna, amicorum cupidi-
 tates ipsa Galbae facilitas intendebat; cum apud in-
 firmum et credulum, minore metu, et maiore prae-
 13 mio peccaretur. Potentia principatus divisa in T. Vi-
 nium, consulem, et Cornelium Laconem, praeto-
 rii praefectum. Nec minor gratia Icelo, Galbae
 liberto, quem anulis donatum, equestri nomine
Martianum vocitabant. Hi discordes, et rebus
 minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium
 eligendi successoris in duas factiones scindebantur.
 Vinius pro M. Othone: Laco atque Icelus consensu
 non tam unum aliquem fovebant, quam alium.
 Neque erat Galbae ignota Othonis ac T. Vinii ami-
 citia; ² et rumoribus nihil silentio transmitten-

I. Sic Fl. omnesque scripti
 praeter Agric. et editi ante
 Lips. qui post Agric. verius
 credidit ambiciosus. Ambi-
 tio h. e. adulatio, odio in Vi-
 nium, apponitur, uti supra
 c. I. Ambitionis int. ergo f.
 causa, frequenti apud no-
 strum aliosque bonos Auctr.
 ellipsi; cf. Sanctium L. IV,
 3 c. n. Periz.

2. Flor. et rum. idque re-
 scribimus pro male vulg. ex
 rum. ut respondeant neque
 erat amicitia; - et - ge-
 ner ac focer dest. causam
 quia - Otho interclusimus, ut
 sensus sit tam apertus, quam
 verus. Sic nihil vitii inest,
 cui medela a I. Gronov. aut
 Ernestio opus.

tium, (quia Vinio vidua filia, caelebs Otho) gener A. V.
 ac focer destinabantur. Credo et Reip. curam sub- 823.
 isse, frustra a Nerone translatae, si apud Othonem
 relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriose,
 adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni,
 aemulatione luxus. eoque iam ¹ Poppaeam Sabi-
 nam, principale scortum, ut apud conscium libidi-
 num, deposuerat, donec Octaviam, uxorem, amo-
 liretur: mox suspectum in eadem Poppaea in pro-
 vinciam Lusitaniam, specie legationis, seposuit.
 Otho, comiter administrata provincia, primus in
 partes transgressus, nec segnis, et, donec bellum
 fuit, inter praesentes splendidissimus, spem adop-
 tionis, statim conceptam, acrius in dies rapiebat;
 faventibus plerisque militum, prona in eum aula Ne-
 ronis ut similem. Sed Galba, post nuntios Germani- 14
 cae seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio cer-
 tum, anxius, quonam exercituum vis erumperet, ne
 urbano quidem militi confusus, quod remedium uni-
 cum rebatur, comitia imperii transigit. adhibitoque,
 super Vinium ac Laconem, Mario Celso, consule
 designato. ac Ducennio Gemino, praefecto urbis,
 pauca praefatus de sua senectute, *Pisonem Licinia-*
num arcessi iubet; seu propria electione, sive, ut
 quidam crediderunt, Lacone instante, cui apud Ru-

I. *Adverte: eoque s. ob persedeas aliorum inutiliter*
id iam (primum) deposue- *tentatis: cum melius ora-*
rat: mox-seposuit. Ita su- *tionem dispunximus.*

A. V. bellium Plautum exercita cum Pisone amicitia. sed
 823. callide, ut ignotum, fovebat: et prospera de Pison-
 ne fama consilio eius fidem addiderat. Piso, M.
 Crasso et Scribonia genitus, nobilis utrimque, vul-
 tu habituque moris antiqui: et aestimatione recta
 severus, deterius interpretantibus tristior habeba-
 tur. ea pars morum eius, quo suspectior sollicitis,
 15 adoptanti placebat. Igitur Galba, apprehensa Pi-
 sonis manu, in hunc modum locutus fertur¹, *si*
te privatus lege curiata apud Pontifices, ut moris
*est, adoptarem; et mihi egregium erat,*² *Cnei*
Pompeii et M. Crassi subolem in penates meos adsci-
*scere, et tibi insigne, Sulpiciae ac Lutatiae*³ *deco-*
ra nobilitati tuae adiecisse. Nunc me, deorum ho-
minumque consensu ad imperium vocatum, prae-
clara indoles tua et amor patriae impulit, ut prin-
cipatum, de quo maiores nostri armis certabant,
bello adeptus, quiescenti offeram; exemplo D. Au-
gusti, qui sororis filium, Marcellum, dein gene-
rum, Agrippam, mox nepotes suos, postremo Gi-
berium

1. Aurea sane oratio. Sen-
 sus mireris Galbae, et dictio-
 nem Taciti.

2. Vulg. tunc; absurde. MS.
 Flor. corrupte nunc; unde
 melius vidit Freinsh. prae-
 nomen Cnei, quomodo et

suum praemittitur Crasso.
 Ostendit autem Ryckius ad
 Ann. II, 27 et h. l. Pisoni per
 matrem Scriboniam fuisse
 abavum Cn. P.

3. Int. gentis s. domus.

berium Neronem, privignum, in proximo sibi fa- A. V.
stigio collocavit. Sed Augustus in domo successorem ^{823.}
quaesivit: ego, in Republica. non, quia propin-
quos aut socios belli non habeam; sed neque ipse
imperium ambitione accepi: et iudicii mei documen-
tum sint, non meae tantum necessitudines, quas tibi
postposui, sed et tuae. Est tibi frater ¹ pari nobi-
litate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu
potior esses. Ea aetas tua, quae cupiditates ado-
lescentiae iam effugerit: ea vita, in qua nihil prae-
teritum ² excusandum habeas: fortunam adhuc tan-
tum adversam tulisti. Secundae res acrioribus sti-
mulis animos explorant ³: quia miseriae toleran-
tur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem,
amicitiam, praecipua humani animi bona, tu qui-
dem eadem constantia retinebis. sed alii per obse-
quium imminuent ⁴: irrumpet adulatio, blandi-
tiae, pessimum veri affectus venenum ⁵; sua cuique

1. Scribonianus Crassus.
Hist. I, 47. IV, 39.

2. Quanta illa integritas
iuvénis rarioris!

3. h. e. magis tentant
conscitantque quam adversae.

4. Scil. qui sui causa mo-
rem gerunt ac placere student
principibus, et in omnibus,
etiam erratis eorum, indul-

gent, illi hos praecipites fer-
ri sinunt.

5. Blanditiae per simula-
tionem falsae potentissime
corrumpunt veros et bonos,
quibus adhibentur. habent
enim, ut ait Seneca, hoc na-
turale: etiam quum rei iiciun-
tur, placent, saepe exclu-
sae, novissime recipiuntur.

Tacitus T. III.

B

A. V. utilitas. ¹ Etiam ego, ac tu, simplicissime inter nos
 823. hodie loquimur: ceteri libentius cum fortuna no-
 stra, quam nobiscum. Nam suadere principi, quod
 oporteat, multi laboris: assentatio erga principem
 16 quemcumque sine affectu ² peragitur. Si immen-
 sum imperii corpus stare ac librari sine rectore pos-
 set: dignus eram, a quo Resp. inciperet ³. Nunc
 eo necessitatis iam pridem ventum est, ut nec mea
 senectus conferre plus populo Rom. possit, quam bo-
 num successorem; nec tua plus iuventa, quam bo-
 num principem. Sub Tiberio et Caio et Claudio,
 unius familiae ⁴ quasi hereditas fuimus: loco liber-
 tatis erit, quod eligi coepimus. Et finita Iuliorum
 Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio
 inveniet. Nam generari et nasci a principibus,
 fortuitum, nec ultra aestimatur: adoptandi iudi-
 cium integrum; et, si velis eligere, consensu mon-
 stratur. Sit ante oculos Nero, quem, longa Cae-
 sarum serie tumentem, non Vindex cum inermi pro-
 vincia, aut ego cum una legione, sed sua immani-
 tas, sua luxuria, cervicibus publicis depulere. ne-
 que erat adhuc damnati principis exemplum. Nos
 bello et ab aestimantibus adsciti, cum invidia, quam-

I. Ineptum h. l. etiam
 monet Pich. Recte, et rescribe
 Enim, quod asseveret.

2. Scil. benevolentiae ac
 fidei.

3. h. e. qui libertatem
 Romae redderem.

4. Scil. Claudiae. Sed
 Nero erat ex Domitia, in
 Claudiam nonnisi adscitus.

vis egregii, erimus. Ne tamen territus fueris, si A. V. duae legiones in hoc concussi orbis motu nondum⁸²³ quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: et, audita adoptione, desinam videri senex; quod nunc mihi unum obiicitur. Nero a pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est, ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius, neque temporis huius: et impletum est omne consilium, si te bene elegi. Utilissimusque idem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare, quid aut volueris sub alio principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in ceteris gentibus, quae regnantur, certa dominorum domus, et ceteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem haec ac talia, tamquam principem faceret; ceteri tamquam cum facto loquebantur. Piso- 17 nem ferunt, statim intuentibus, et mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati aut exultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremque reverens, de se moderatus: nihil in vultu habituque mutatum; quasi imperare posset magis, quam vellet. Consultatum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum id militibus fore, quorum favorem, ut largitione et ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud spernendum. Circumsteterat interim palatium publica expecta-

A. V. tio, magni secreti ¹ impatiens: et male coërcitam
 823. famam supprimentes augebant. Quartum Idus Ia-
 18 nuarias, foedum imbribus diem tonitrua et fulgura
 et caelestes minae ultra solitum turbaverant. Ob-
 servatum id antiquitus comitiis dirimendis, non
 terruit Galbam, quo minus in castra pergeret, con-
 temptorem talium, ut fortuitorum; seu, quae fa-
 to manent, quamvis significata, non vitantur. Apud
 frequentem militum concionem, imperatoria bre-
 vitate, adoptari a se Pisonem, more D. Augusti et
 exemplo militari, quo vir virum legeret ², pronun-
 tiat. Ac ne dissimulata seditio in maius credere-
 tur, ultro asseverat, *quartam et duodevicesimam le-
 giones, paucis seditionis auctoribus, non ultra ver-
 ba ac voces errasse; et brevi in officio fore.* Nec ul-
 lum orationi aut lenocinium addit aut pretium. Tri-
 buni tamen centurionesque, et proximi militum,
 grata audito ³ respondent: per ceteros maestitia ac
 silentium, tamquam usurpatam etiam in pace dona-
 tivi necessitatem bello perdidissent. Constat, po-
 tuisse conciliari animos quantulacumque parci senis
 liberalitate. nocuit antiquus rigor et nimia severi-
 19 tas; cui iam pares non sumus. Inde apud senatum
 non comptior Galbae, non longior, quam apud

1. De Principe facto.

cuius virtuti plurimum tri-

2. Cum in acie consti-
 tuenda, sibi quisque socium
 pugnae s. astitem deligeret,

bueret. cf. Suet. Aug. 35. et
 Virg. Aen. XI, 631.

3. s. dictis, quae undive-

militem sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum A. V. favor aderat: multi voluntate effusius¹; qui nolue-⁸²³ rant, medie²; ac plurimi obvio³ obsequio, privatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatruiduo (quod medium inter adoptionem et caedem fuit) dictum a Pifone in publico factumve. Crebrioribus in dies Germanicae defectionis nuntiis, et facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt, censuerant patres, mittendos ad Germanicum exercitum legatos: agitatum secreto, num et Pifo proficisceretur, maiore praetextu⁴, illi auctoritatem senatus, hic di-

rant. Sed Put. grata auditu unde Rhen. fecit gratabundi; quo reiecto Pich. reddidit lect. Puteol. spreto Cod. Flpr. quocum errare malumus, quam cum aliis.

I. h. e. multi, quibus volentibus id factum, effusius honores adhibebant etc. Repetimus autem priscam et indubiam distinctionem, a qua defecere Freinsh. Gro-novii, Ryck. et Ernest. qui distinguendo multi volunta-te; effusius, qui noluere; medie, at plurimi obv. obs. priv. etc. sensum tur-bant.

2. h. e. ita ut quaedam dicerent in honorem, pro praesenti necessitate, cetera dissimularent, Galbae quidem additi, sed Pisonem averfantes. Sic Velleius II, 114. Tiberius medium agebat plurima dissimulanti, aliqua inhibentis. „ Simil; sensu Livius medium dixit amicum; Quintil. medias artes. Bonam igitur Tacitus vocem apte adhibuit.

3. i. e. vulgari, tralaticio.

4. h. e. ita ut auctoritas Senatus praetexta legatis maior esset, Caesaris dignitate addita. Infra c. 76. Sed

A. v. gnationem Caesaris laturus. Placebat et Laconem,
 823. praetorii praefectum, simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoque (nam senatus electionem Galbae permiserat) foeda inconstantia nominati, excusati, substituti, ambitu ¹ remanendi aut eundi, ut quemque metus vel spes impulerat.
 20 Proxima pecuniae cura: et cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, unde inopiae causa erat. Bis et vicies ² millies sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemque eorum relicta. at illis vix decumae ³ super portiones erant, iisdem erga aliena sumptibus, quibus sua prodegerant; cum rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri, aut foenus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. Exactioni XXX equites Romani praepositi: novum officii genus, et ambitu ac numero onerosum. ubique hasta et sector; et inquieta urbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quod tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quam qui-

erat grande momentum in nomine urbis ac praetexto Senatus. Nil igitur in his verbis suspectum esse debebat Lipsio, Acid. Et melius vidit Boxh. sensum, ad quem verba aptius distinguimus.

1. Ob ambitum s. cupi-

ditatem pravam gratia nixam.

2. MSS. et edd. mille. Sed post Faernum et Lipsium pluribus evicit ac recepit Freinsheim. quod hodie rectius vulgatum est.

3 Tmesis verbi supererant.

bus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, A. V. e praetorio Antonius Taurus et ¹ Antonius Naso; ⁸²³ ex urbanis cohortibus Aemilius Pacensis; e vigiliis Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem et formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis ². Interea ²¹ Othonem, cui, compositis rebus, nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria, etiam principi onerosa; inopia, vix privato toleranda; in Galbam ira, in Pisonem invidia. fingeat et metum, quo magis concupisceret. *Praegravem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus, et alterius exsilii honorem expectandum: suspectum semper invisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. nocuisse id sibi apud senem principem: magis nociturum apud iuvenem, ingenio trucem, et longo exsilio efferatum. occidi Othonem posse. Proinde agendum audendumque, dum Galbae auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset ³. opportunos magnis conatibus transitus rerum ⁴: nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quam temeritas. mortem omnibus ex natura aequalem,*

¹. Suspectum praenomen. essent. —

Cod. Farn. Aurelius. Hein-
sius vult Autronius. Apud

Suet. Caes. 9 occurrit M.
Aetorius Naso.

³. cum Galbae aucto-
ritate.

⁴. s. imperii a principe
ad alium. infra c. 29 Piso

². Cum omnes suspecti dicit res translata.

B 4

A. V. oblivione apud posteros vel gloria distingui. *Ac si*
 823. *nocentem innocentemque idem exitus maneat, acris*
 22 *ris viri esse, merito*¹ *perire.* Non erat Othonis
 mollis et corpori similis animus. Et intimi liber-
 torum fervorumque corruptius, quam in privata
 domo, habiti, aulam Neronis, et luxus,² adulteria,
 matrimonia, ceterasque regnorum libidines, avido
 talium, si auderet, ut sua³ ostentantes; quiescenti
 ut aliena exprobrabant; urgentibus etiam mathema-
 tificis, dum *novos motus, et clarum Othoni annum,*
observatione siderum, affirmant. genus hominum
 potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in ci-
 vitate nostra et vetabitur semper, et retinebitur.
 Multos secreta Poppaeae mathematicos, pessimum
 principalis matrimonii instrumentum, habuerant⁴;
 e quibus⁵ Ptolemaeus, Othoni in Hispania comes,
 cum *superfuturum eum Neroni* promississet, post-
 quam ex eventu fides, coniectura iam et rumore
 senium Galbae et iuventam Othonis computantium,
 persuaferat, fore, ut in imperium adscisceretur.

1. *s. digne.*

2. *Lipsius mavult adul-*
tera matrim. quod et est in
Cod. Bud. Neque tamen mu-
res. Matrimonia, non unum,
appetens, pro libidine mu-
tabat, Nero; uti iam ante
Claudius.

3. *Avido (Othoni) ut sua.*

4. *h.e. Secreta (int. loca)*

Poppaeae — multos math.
 continuerant. *s. in secretis*
P. habiti multi M.

5. *Suet. Oth. 4. Seleu-*
cum nominat. Forsan ambo
eidem nomina fuere, quod
vult Oudendorpius.

Sed Otho, tamquam peritia et monitu fatorum A. V. praediſta, accipiebat, cupidine ingenii humani, 823. libentius obſcura credendi. nec deerat Ptolemaeus, iam et ſcleris inſtinctor; ad quod facillime ab eiufmodi voto tranſitur. Sed ſcleris cogitatio in- 23 certum an repens: ſtudia militum iampridem, ſpe ſucceſſionis, aut paratu facinoris, affectaverat: in itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemque militum nomine vocans, ac, memoria Neroniani comitatus, *contubernales* appellando. alios agnoſcere, quosdam requirere, et pecunia aut gratia iuvare: inferendo ſaepius querelas, et ambiguos de Galba ſermones, quaeque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperii, atrocius accipiebantur; cum, Campaniae lacus et Achaiae urbes claſſibus adire ſoliti, Pirenaeum et Alpes et immenſa viarum ſpatia aegre ſub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum 24 animis velut faces addiderat Mevius Pudens, e proximis Tigellini. is mobiliffimum quemque ingenio, aut pecuniae indigum, et in novas ^I cupiditates praecipitem alliciendo, eo paulatim progreſſus eſt, ut, per ſpeciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viri- tim centenos numos divideret. quam velut publicam largitionem Otho ſecretioribus apud ſingulos

I. ſ. rerum novarum.

A. V. praemiis intendebat: adeo animosus corruptor, ut
 823. Cocceio Proculo, speculatori ¹, de parte finium
 cum vicino ambigenti, universum vicini agrum, sua
 pecunia emptum, dono dederit: per socordiam
 praefecti ², quem nota pariter et occulta falsebant.
 25 Sed tum e libertis Onomastum futuro sceleri prae-
 fecit, a quo Barbium Proculum, ³ tesserarium spe-
 culatorum, et Veturium, optionem ⁴ eorundem,
 perductos, postquam vario sermone callidos auda-
 cesque cognovit, pretio et promissis onerat, data
 pecunia, ad pertentandos plurium animos. Susce-
 pere duo manipulares ⁵ imperium Pop. Rom. transf-

I. Ita (non spiculatori) *legendum* Marc. Donatus,
 alii, ostendunt. Novi gene-
 ris, sub Impp. orti, mili-
 tes, expediti, et ad obser-
 vandum, nuntiandum, etiam
 supplicia sumenda adhibiti.
 Tales erant in cohortibus.
 Sed et lecta eorum corpora,
 quibus Principes pro satel-
 litibus utebantur; cf. infra
 II, II.

2. Int. legionis, qui ab-
 sente legato Principis tan-
 quam eius vicarius ius dis-
 ciplinae exercebat, proprius-
 que legionis iudex erat. Scil.
 curare debebat, ne miles cor-

rumperetur.

3. Vegetius II, 7. Tesse-
 rarii, qui tesseram per con-
 tubernia militum nunciant.
 Tessera autem dicitur prae-
 ceptum ducis, quo vel ad ali-
 quod opus, vel ad bellum
 movetur exercitus.

4 ab optando, ut ait idem,
 appellati, qui centurionibus
 aliisque militum principibus
 a tribuno dati erant adiu-
 tores s. vicarii.

5. Tesserarius et optio.
 Manipulares igitur sunt
 apud nostrum non gregarii,
 sed primores militum s.
 principes, quos nominat Ve-

ferendum ; et transtulerunt. In conscientiam faci- A. V.
 noris pauci adsciti suspensos ceterorum animos 823.
 diversis artibus stimulant : primores militum , per
 beneficia Nymphidii ¹ ut suspectos ² : vulgus et
 ceteros , ira et desperatione dilati totiens donativi.
 erant , quos memoria Neronis ac desiderium prioris
 licentiae accenderet. in commune omnes metu
 mutandae militiae exterrebantur. Infecit ea tabes 26
 legionum quoque et auxiliorum motas iam men-
 tes , postquam vulgatum erat , labare Germani-
 ci exercitus fidem. adeoque parata apud malos
 seditio , etiam apud integros dissimulatio , fuit , ut
 postero Iduum ³ dierum , redeuntem a coena Otho-
 nem rapturi fuerint , nisi incerta noctis , et tota

get. l. c. Sic Annal. I, 20,
 Rufus diu manipularis, dein
 centurio, mox castris prae-
 fectus ; et 21, Legato a cen-
 turionibus ab optimo quo-
 que manipularium pareba-
 tur. Sic et legendum XII,
 38 praefectus tamen et octo
 centuriones, ac promptissi-
 mus quisque manipularis
 (non, ut vulg. manipulus)
 cecidere. per hos tandem
 tradebantur praemia militi-
 bus , coronae ; vid. supra
 XV, 12.

1. h. e. promotos a Nym-
 phidio.

2. Int. Galbae, qui Nym-
 phidium sustulerat.

3. Ita Codd. Flor. Vat.
 Agric. Hisp. quos sequi ma-
 lumus quam quod Put. de-
 dit, ex eo vulg. Iduum die ;
 et hoc tamen ferre magis de-
 bemus, quam cum aliis im-
 mutare l. in Ianuar. l. in sta-
 tim. Lipsius omitti voluit s.
 dierum s. die. accidere au-
 tem haec mense Ian. cf. supra
 c. 18. et statim c. 27.

A. V. urbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulen-
 823. tos consensum, timuissent: non Reip. cura, quam
 foedare principis sui sanguine sobrii parabant; sed ne
 per tenebras, ut quisque Pannonici vel Germanici
 exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus ple-
 risque, pro Othone destinaretur. Multa erumpen-
 tis seditionis indicia per conscios oppressa: quaedam
 apud Galbae aures praefectus Laco elusit, ignarus
 militarium animorum, consiliique quamvis egregii,
 quod non ipse afferret, inimicus; et adversus pe-
 27 ritos pervicax. XVIII Kalend. Febr. sacrificanti pro
 aede Apollinis Galbae haruspex Umbricius *tristia*
exta, et instantes insidias, ac domesticum hostem
 praedicat; audiente Othone (nam proximus adsti-
 terat) idque, ut laetum e contrario, et suis
 cogitationibus prosperum, interpretante. Nec
 multo post libertus Onomastus nuntiat, *expectari*
eum ab architecto et redemptoribus: quae signifi-
 catio coeuntium iam militum et paratae coniurationis
 convenerat. Otho, *causam digressus* requirenti-
 bus, cum, *emi sibi praedia vetustate suspecta, eo-*
que prius exploranda, finxisset, innixus liberto,
 per Tiberianam domum, in Velabrum, inde ad ¹ Mi-
 liarium aureum, sub aedem Saturni, pergit. Ibi

I. Al. milliarium. Fuit capite fori Rom. structa, ad
 vero columna aurea, ab Au- quam viae omnes ex Italia
 gusto, cum viarum curator desinebant, testibus Dione,
 esset, sub aede Saturni in Plinio et Plut.

tres et viginti speculatores consalutatum *Imperato-* A. V.
rem, ac paucitate salutantium trepidum, et fellae ^{823.}
 festinanter impositum, strictis mucronibus rapiunt.
 Totidem ferme milites in itinere aggregantur: alii
 conscientia; plerique miraculo, pars clamore et
¹ gaudio, pars silentio, animum ex eventu sum-
 pturi. Stationem in castris agebat Iulius Martia- 28
 lis tribunus. Is, magnitudine subiti sceleris, an
 corrupta latius castra, ac, si contra tenderet, exi-
 tium metuens, praebuit plerisque suspicionem con-
 scientiae. Anteposuerunt ceteri quoque tribuni cen-
 turionesque praesentia dubiis et honestis. Isque
 habitus animorum fuit, ut pessimum facinus aude-
 rent pauci, plures vellent, omnes paterentur. Igna- 29
 rus interim Galba et sacris intentus fatigabat alieni
 iam imperii deos: cum affertur rumor, *rapi in ca-*
stra, incertum quem senatorem: mox, *Othonem esse,*
qui raperetur. simul ex tota urbe, ut quisque obuius
 fuerat, alii ² formidine augentes ³, quidam minora
 vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consul-
 tantibus placuit, ⁴ *praetentari animum cohortis, quae*

I. *Reiecta* vulg. gladiis
recipimus, quod iungitur et
infra II, 70 clamori mili-
tum, respondet melius silen-
tio, ac pridem probatur
Faerno, Pich. Mur. et Acid.
novissime Ernest. pars - pars

-sunt e plerisque, qui mira-
 culo, non consilio accessere.

2. Sequimur I. Gron. qui
 ex Fl. dedit pro casu quarto.

3. Int. verum. quidam mi-
 nora vero int. referentes.

4. Sic ed. princ. melius

A. V. in palatio stationem agebat; nec per ipsum Galbam,
 823. cuius integra auctoritas maioribus remediis servabatur. Piso pro gradibus domus vocatos in hunc modum allocutus est: Sextus dies agitur, commilitones, ex quo, ignarus futuri, et sive optandum hoc nomen, sive timendum erat, Caesar adscitus sum.
 1 Quo domus nostrae, aut Reip. fatum, in vestra manu positum est; non, quia meo nomine tristiores casum paveam (ut qui adversas res expertus, cum maxime 2 discam, ne secundas quidem minus discriminis habere); patris, et senatus, et ipsius imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod aequè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus incruentam urbem, et res sine discordia translatas: provisum adoptione videbatur, ut ne post Galbam quidem
 30 bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiae. Neque enim relatu virtutum in comparatione Othonis opus est. vitia, quibus solis

quam Flor. pertentari, voluitque h. l. Lipsius. per et prae per notas scripta saepissime miscentur.

I. Nescio, an sensum orationis sq. bene affecuti sint editores, qui non quod decebat, a prioribus haec dispunxere. Sic autem dirigenda

da est: Quo, (ob id, quod) est; non, quia - paveam - : doleo. Omnino autem sic ex Cod. Flor. et Agr. ed. princ. primus recipio fatum, pro fato, quod male vulgatum.

2. MS. Flor. dicam al. ducam. Nostrum Freinshemio debetur.

gloriatur, evertere imperium, etiam cum amicis A. V.
 imperatoris ageret. habitum et incessu, an illo mu- 823.
 liebri ornatu mereretur imperium? Falluntur, qui-
 bus luxuria¹ speciem liberalitatis imponit. Perde-
 re iste sciet, donare nesciet. stupra nunc et comis-
 sationes et feminarum coetus voluit animo. haec
 principatus praemia putat, quorum libido ac vo-
 luptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes om-
 nes. Nemo enim unquam imperium, flagitio quae-
 situm, bonis artibus exercuit. Galbam consensus
 generis humani, me Galba, consentientibus vobis,
 Caesarem dixit. Si Resp. et senatus et populus va-
 cua² nomina sunt: vestra, commilitones, interest,
 ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio
 adversum duces suos audita est aliquando; vestra
 fides famaue illaesa ad hunc diem mansit. et Nero
 quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus
 XXX transfugae et desertores, quos centurionem
 aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium
 assignabunt? Admittitis exemplum? et quiescendo

I. Sic MSS. (etiam Flor.)
 et edd. ante Rhen. Species
 nobis imponitur, h. e. offer-
 tur, obiicitur, quae si vana
 est, decipimur. Inde et impo-
 nere absolute, est decipere.
 Al. specie-imponit, quod
 a Rhenano est vulg.

2. Int. a re (h. e. inania).
 et sic bene habent MS. Flor.
 Bud. Agric. et ed. princ. In-
 fra IV, 14 inania legionum
 nomina. Mittimus igitur
 cum Ryckio et Iac. Gronov.
 vana, quod induxit Puteol.

A. V. commune crimen facitis? Transcendet haec licentia
 823. in provincias: et ad nos scelerum exitus, bellorum
 ad vos pertinebunt. Nec est plus, quod pro caede
 principis, quam quod innocentibus datur: sed per-
 inde a nobis donativum ob fidem, quam ab aliis
 31 pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus,
 cetera cohors, non aspernata concionantem, ut
 turbidis rebus¹ evenit, in orbem agi, sed incon-
 fulto

I. Locum a verbo eve-
 nit - ad illa, quod postea,
 quem Lipsius totum sibi inter
 infirmos dicit, certe quod
 ad principium indubie resti-
 tuimus. Sic fracte habet Cod.
 Flor. cuius vestigia secuti su-
 mus: eventior te magis et
 nonnullo adhuc consilio par
 signas, quod p. etc. Puteol.
 vero edidit evenit: timore
 magis: et nonnullo adhuc
 consilio: pars ingens quod
 etc. Cum Cod. Bud. fractior
 h. l. esset: eventior ire ma-
 gis et nullo adhuc consilio,
 parat signa etc. Rhenanus
 cetera retinens lect. Puteol.
 substituit tamen duo ultima
 verba parat signa. Hanc con-
 taminatam Pichena magis

contaminans pro timore de-
 dit forte. Inde vulgata re-
 cens - evenit, forte magis
 et nonnullo adhuc consilio,
 parat signa, quod etc. Iure
 autem dubitatur illud parat
 signa, quae iam aderant;
 unde Ernest. repetit pars in-
 gens, quod et Lipsio placue-
 rat, cett. ut Pich. Sed om-
 nia humana, non turbida
 solum, fors obtinet, comi-
 te consilio. quare non pro-
 prium h. l. videbatur forte.
 Quis vero non cum literis
 Ms. Flor. i orte m agi f et
 nostras i orbem agi set (an-
 tique pro sed) melius con-
 venire videt? Et convenit
 turbidis orbis ille militaris,
 aciei instructae genus (cf.

fulto adhuc consilio; pars agitans, quod postea A. V. creditum est, insidiis et simulatione. missus et Cel-^{823.} sus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipfani in porticu tendentes, praeceptum Amulio Sereno et Domitio Sabino, primipilaribus, *ut Germanicos milites e Libertatis atrio arcesserent.* Legioni classicae¹ diffidebatur; infestae ob caedem commilitonum, quos primo statim introitu trucidaverat Galba. Pergunt etiam in castra praetorianorum tribuni,² Cetrius Severus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus; si incipiens adhuc, et necdum adulta seditio, melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium et Cetrium milites adorti minis, Longinum manibus coercerent exarmantque; quia non ordine militiae, sed Galbae amicis, fidus principi suo, et desciscientibus suspectior erat. Legio classica, nihil cunctata, praetorianis adiungitur. Illy-

Gellius X, 9), cuius exempla vide ap. Liv. IV, 39; Caes. B. G. IV, 38; Sall. Jug. 97. Curt. IV, 13, 31. Si dein pro nonnullo adhuc legere malis non uno ad hoc; non repugnamus. placet tamen magis iconsulito. Et agitans (agitās) melius quam ingens. Quid enim ingens in cohorte? Necdum tamen ultima satis placent. Perfi-
Tacitus T III.

cient alii, quod inchoavimus. Nos quaerendo fessum sumus.

1. Vulg. diffidebat. Nostrum rec. Ern. monitu Acid. et ex MS. Guelf. a pr. manu.

2. Sic MSS. Flor. Guelf. et ed. pr. Num forsan Curtius Sev. de quo Annal. XII, 55? Puteol. Cerius, quod vulg.

A. V. rici exercitus electi Celsum¹ infestis pilis proturbant.
 823. Germanica vexilla diu nutavere; invalidis adhuc corporibus et placatis animis, quod eos, a Nerone Alexandriam praemissos, atque inde rursus longa navigatione aegros, impensiore cura Galba re-
 32 fovebat. Universa iam plebs palatium implebat, mixtis servitiis, et dissono clamore, *caedem Othonis et coniuratorum*² exitium poscentium, ut si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. neque illis iudicium aut veritas³. quippe eodem die diversa pari certamine postulaturis; sed tradito more, quemcumque principem adulandi, licentia acclamationum et studiis inanibus. Interim Galbam duae sententiae distinebant: T. Vinius, *manendum intra domum, opponenda servitia: firmandos adiutus, non eundum ad iratos censebat: daret malorum poenitentiae, daret bonorum consensui spatium. scelera impetu, bona consilia mora valescere. Denique, eundi ultro*⁴ *si ratio sit, eandem mox*

I. Flor. incestis. Put. infestis, quod vulg. Ern. praefert ingestis, quod est in Bud. et ed. pr. nec rec. Rhen. Litterae C et F etiam alibi confunduntur. cf. Gronov. ad Senec. Herc. fur. II 57.

2. Vulg. male exsilium. Nostrium Acid. monet et rec.

Ern. Cruenta, non exsilia in ludis videbantur.

3. Contraria adulationi.

4. Contrarium ⁷⁰ manere intra domum. Ad locum refertur, uti in ultro citroque commeari; quod Ryckius non vidit.

facultatem: regressus, si poeniteat, in aliena po- A. V.
testate. Festinandum ceteris videbatur, antequam 823.
cresceret invalida adhuc con. uratio paucorum. Tre- 33
pidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus,
ad ignaros illatus, cunctatione nunc et segnitia te-
rentium tempus, imitari Principem discat. ¹ Non
expectandum, ut, compositis ² castris, forum in-
vadat, et prospectante Galba, Capitolium adeat:
dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ia-
nua ac limine tenus domum cludit, obsidionem ni-
mirum toleraturus. Et praeclarum in servis au-
xilium, si consensus tantae multitudinis, et, quae
plurimum valet, prima indignatio languescat.
Proinde intuta, quae indecora: vel, si cadere ne-
cesse sit, occurrendum discrimini. Id Othoni invi-
diosius, et ipsis honestum. Repugnantem huic sen-
tentiae Vinium Laco minaciter invasit, stimulante
Icelo; privati odii pertinacia, in publicum exitium.
Nec diutius Galba cunctatus speciosiora suadenti- 34
bus accessit. Praemissus tamen in castra Piso, ut
iuvenis magno nomine, recenti favore, et infen-
sus T. Vinio, seu quia erat, seu quia irati ita vole-
bant; et facilius de odio creditur. Vix dum egres-
so Pisone, occisum in castris Othonem, vagus pri-
mum et incertus rumor: mox, ut in magnis men-

I. h. e. ex cunctatione et *pem agendi) copiam asse-*
 segn. Galbianorum, se pro *quatur.*

Principe gerendi (Princi-

2. h. e. instructis.

A. v. daciis, *interfuisse se* quidam et *vidisse* affirmabant,
 823. credula fama, inter gaudentes et incuriosos. Multi
 arbitrabantur, compositum auctumque rumorem,
 mixtis iam Othonianis, qui, ad evocandum Gal-
 35 bam, laeta falso vulgaverint. Tum vero non po-
 pulus tantum et imperita plebs in plausus et immo-
 dica studia, sed equitum plerique ac senatorum,
 posito metu incauti, refractis palatii foribus,
 ruere intus, ac se Galbae ostentare, *praereptam si-*
bi ultionem querentes. Ignavissimus quisque, et,
 ut res docuit, in periculo non ausurus, nimii ver-
 bis, linguae feroces: nemo scire, et omnes affir-
 mare; donec inopia veri et consensu errantium vic-
 tus, sumpto thorace, Galba, irruenti turbae ne-
 que aetate neque corpore ⁱ sistens, fella levaretur.
 Obvius in palatio Iulius Atticus, speculator, cru-
 entum gladium ostentans, *occisum a se Othonem*,
 exclamavit: et Galba, *Commilito*, inquit, *quis*
iussit? insigni animo ad coërcendam militarem li-
 centiam, minantibus intrepidus, adversus blandi-
 36 entes incorruptus. Haud dubiae iam in castris
 omnium mentes: tantusque ardor, ut, non con-

I. *Forsan se sistens, qui quam hostibus, adversus quos*
adesset, turbae irr. al. ma- praeiverat Piso. Et an le-
lunt, resistens, aut certe sic vatus Galba, idem senio
explicant. Sed non tam tur- fessus, resistere magis pote-
bae illi (populo et plebi stu- rat? Alii aliter errant.
diosae) resistendum erat,

tenti agmine et corporibus ¹, in suggestu, in quo A. V. paulo ante aurea Galbae statua fuerat, medium ^{823.} inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles *caveri* insuper *praepositos* ² iubebat. Strepere cuncta clamoribus et tumultu et exhortatione mutua, non tamquam in populo ac plebe, variis segni adulatione vocibus; sed, ut quemque affluentium militum aspexerant, prensare manibus, complecti armis, ³ collocare iuxta, praeire sacramentum, modo imperatorem militibus, modo imperatori milites commendare. Nec deerat Otho: protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, et omnia ferviliter pro dominatione. Postquam universa ⁴ classicorum legio sacramentum eius accepit; fidens viribus, et quos adhuc singulos exstimulaverat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita coepit: *Quis ad vos processerim, 37 commilitones, dicere non possum: quia nec privatum me vocare sustineo, princeps a vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur,*

1. h. e. Agmen et corpora sua, (manipulos s. centurias s. cohortes) licenter egressi. in complexu arctius admoveatur pectori amicus. Lips. et Ernest.

2. Qui praecerant cohortibus cett.

3. Scutis maxime, quibus

4. Sic ex MS. Flor. cett. recte I. Gron. Antea male ex Puteol. classiariorum.

A. V. imperatorem populi Rom. in castris, an hostem
 823. habeatis. Auditisne, ut poena mea et supplicium
 vestrum simul postulentur? adeo manifestum est,
 neque perire nos, neque salvos esse, nisi una, posse.
 Et, ¹ cuius lenitatis est Galba, iam fortasse promi-
 sit, ut qui, nullo exposcente, tot millia innocentis-
 simorum militum trucidaverit. Horror animum
 subit, quotiens recordor feralem introitum, et
 hanc solam Galbae victoriam, cum, in oculis urbis,
 decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem
 acceperat. His auspiciis urbem ingressus, quam
 gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obul-
 tronii Sabini et Cornelii Marcelli in Hispania, ²
 Betui Chilonis in Gallia, Fonteii Capitonis in Ger-
 mania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via,
 Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quae
 usquam provincia, quae castra sunt, nisi cruenta
 et maculata? aut, ut ipse praedicat, emendata et
 correctae? Nam quae alii scelera, hic remedia vo-
 cat: dum falsis nominibus, severitatem pro saevi-
 tia, parsimoniam pro avaritia, supplicia et con-
 tumelias vestras disciplinam appellat. Septem a
 Neronis fine menses sunt, et iam plus rapuit Ice-

1. Sic e Flor. dedit Ryc-
 kius, pro levitas. Mordet
 illud gravius. Galba enim se-
 verissimus.

Gron. probatque inscr. ap.
 Grut. p. 375. Put. Beruichi-
 lonis; con. Rhen. Vettii
 Chilonis; quod Lipsio pro-

2. Sic e Flor. et Agr. I. batum receperat Freinsh.

lus, quam quod Polycleti et Vatinii¹ et Elii para- A. V.
 verunt. Minore avaritia ac licentia grassatus es- 823.
 set T. Vinus, si ipse imperasset: nunc et subie-
 ctos nos habuit, tamquam suos et viles, ut alie-
 nos. Una illa domus sufficit donativo, quod vobis
 nunquam datur, et cotidie exprobratur. Ac ne 38
 qua saltem in successore Galbae spes esset, accessit
 ab exilio, quem tristitia et avaritia sui simillimum
 iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tem-
 pestate etiam deos infaustam adoptionem adversan-
 tes. Idem senatus, idem populi Rom. animus est.
 Vestra virtus expectatur, apud quos omne hone-
 stis consiliis robur, et sine quibus, quamvis egre-
 gia, invalida sunt. Non ad bellum vos, nec ad
 periculum voco: omnium militum arma nobiscum

I. MS. Flor. et Egiali;
 pro quo Pich. dedit et Elii
 (sed sic rectius sit Helii, uti
 supra dedimus XIII, I) cum
 antea edd. haberent et Egii
 (a Puteol. et aegris) et alii.
 Sed nemo Egium novit inter
 potentes Neronis libertos.
 Ex vestigiis Flor. conici pos-
 set et tigellini. Sed is, quam-
 vis obscure ortus, amicus et
 desertor Neronis, praef.
 praetorio idemque a Galba
 protectus (teste Suet. Galb.

15) ab Othone non compo-
 nebatur libertis; quod non
 advertit I. F. Gron. Neque
 Ryckius bene adiici cupit et
 Halyoti (cf. XII, 66) ut
 quem pariter protexit Gal-
 ba, etiam ornavit. Odiosius
 vero Otho Polycletum liber-
 tum (XIV, 39 et Hist. II,
 95) Vatinium scurram (XV,
 35) et Helium spadonem,
 ut iam a Galba sublatos,
 composuit cum Icelo.

A. V. sunt. Nec una cohors togata¹ defendit nunc Gal-
 823. bam, sed detinet. Cum vos aspexerit, cum sig-
 num meum acceperit, hoc solum erit certamen,
 quis mihi plurimum imputet.² Nullus cunctationi
 locus est in eo consilio, quod non potest laudari,
 nisi peractum. Aperire deinde armamentarium
 iussit. rapta statim arma, sine more et ordine mi-
 litiae, ut praetorianus aut legionarius insignibus
 suis distingueretur: miscentur auxiliaribus, galeis
 scutisque. Nullo tribunorum centurionumve ad-
 hortante, sibi quisque dux et instigator; et prae-
 cipuum pessimorum incitamentum, quod boni mae-
 39 rebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis
 seditionis, et vocibus in urbem usque resonantibus,
 egressum interim Galbam, et foro appropinquan-
 tem, assecutus erat: iam Marius Celsus haud laeta
 retulerat: cum alii, in palatium redire, alii, Ca-
 pitolium petere, plerique, rostra occupanda, cen-
 ferent; plures tantum sententiis aliorum contradi-
 cerent; utque evenit in consiliis infelicibus, opti-
 ma viderentur, quorum tempus effugerat. Agi-
 tasse Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Vinio
 dicitur, five ut poena eius animos militum mulce-
 ret, seu conscium Othonis credebat, ad postre-

1. Quae excubabat, togis
 induta.

2. h. e. ne sibi plurimum de-
 vinciat. cf. nostrum in Germ.

2F extr. Gaudent muneri-
 bus, sed nec data imputant,
 nec accept. obligantur. spec-
 tat rationes dati et accepti.

mum, vel odio. haesitationem attulit tempus ac lo- A. V.
 cus, quia, initio caedis orto, difficilis modus: 823.
 et turbavere consilium trepidi nuntii ac proximo-
 rum diffugia, languentibus omnium studiis, qui
 primo alacres fidem atque animum ostentaverant.
 Agebatur huc illuc Galba, vario turbae fluctuantis 40
 impulsu, completis undique basilicis ac templis;
 lugubri ¹ aspectu. neque populi, aut plebis ulla
 vox, sed attoniti vultus, et conversae ad omnia
 aures. non tumultus, non quies: quale magni
 metus et magnae irae silentium est. Othoni ta-
 men, *armari plebem*, nuntiabatur. *Ire praecipi-*
tes, et occupare pericula iubet. Igitur milites Ro-
 mani, quasi Vologesen aut Pacorum avito Arfaci-
 darum folio depulsuri, ac non imperatorem suum,
 inermem et senem, trucidare pergerent, disie-
 cta plebe, proculcato senatu, truces armis, rapi-
 dis equis, forum irrumpunt. nec illos Capitolii
 aspectus, et imminentium templorum religio, et
 priores et futuri principes terruere, quo minus
 facerent scelus, cuius ultor est, quisquis successit.
 Viso cominus armatorum agmine, vexillarius ² co- 41
 mitatae Galbam cohortis (*Atilium Vergilionem*
fuisse tradunt) dereptam Galbae imaginem solo
 afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium

1. *Vulg.* prospectu. *Sed*
Flor. a prospectu; *l.* ad spectu
cum Agr.

2. *Sic Flor.* sed Galbae
vitiose habet. *Veteres edd.*
varie errarunt.

A. v. militum studia, desertum fuga populi forum, de-
 823. stricta adversus dubitantes tela. Iuxta ¹ Curtii la-
 cum, trepidatione ferentium, Galba proiectus e-
 fella ac provolutus est. Extremam eius vocem,
 ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodi-
 dere. Alii, suppliciter interrogasse, *quid mali*
meruisset? paucos dies exsolvendo donativo depre-
catum: plures, obtulisse ultro percussoribus iugu-
lum, agerent ac ferirent, si ² *id e Rep. videretur.*
 non interfuit occidentium, quid diceret. De per-
 cussore non satis constat. quidam *Terentium Evo-*
catum, alii *Lecanium*: crebrior fama tradidit *Ca-*
murium XV. legionis militem, impresso gladio,
iugulum eius hausisse ³. Ceteri crura brachiaque
 (nam pectus tegebatur) foede laniavere: pleraque
 vulnera, feritate et saevitia, trunco iam corpori
 42 adiecta. Titum inde Vinium invasere. de quo et
 ipso ambigitur, consumpseritne vocem eius instans
 metus, an proclamaverit, *non esse ab Othone man-*
datum, ut occideretur. Quod seu finxit formidi-
 ne, seu conscientia coniurationis confessus est: huc
 potius eius vita famaue inclinatur, ut conscius sce-
 leris fuerit, cuius causa erat. Ante aedem D. Iu-
 lii iacuit, primo ictus in poplitem, mox ab Iulio

1. Al. Curtium contra Fl. deretur. cf. Plut. in Galba.

2. Al. ita e. Flor. ita Rep. 3. Haurire i. confodere,

Suet. G. 20. quando ita vi- uri Graec. ἀποσπιν.

Caro, legionario milite, ¹ utrumque latus trans-^{A. V.}
 verberatus. Insignem illa die virum Sempronium ^{823.}
 Densum aetas nostra vidit. Centurio is praetoriae ⁴³
 cohortis, a Galba custodiae Pisonis additus, stri-
 cto pugione occurrens armatis, et scelus exprobrans,
 ac modo manu, modo voce, vertendo in se per-
 cussiores, quamquam vulnerato Pisoni effugium de-
 dit. Piso in aedem Vestae pervasit, exceptusque
 misericordia publici feryi, et contubernio eius ab-
 ditus, non religione, nec caerimoniis, sed latebra,
 imminens exitium differebat: cum advenere, missu
 Othonis, nominatim in caedem eius ardentes, Sul-
 picius Florus, e Britannicis cohortibus, nuper a
 Galba civitate donatus, et Statius Murcus, specu-
 lator: a quibus protractus Piso, in foribus templi
 trucidatur. Nullam caedem Otho maiore laetitia ⁴⁴
 excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis
 perlustrasse dicitur: seu tum primum levata omni
 sollicitudine mens ² vacare gaudio coeperat; seu re-
 cordatio maiestatis in Galba, amicitiae in T. Vi-
 nio, quamvis immitem animum imagine tristi con-

1. *Vulg. inserit in, quod*
faceffat.

2. *Lipsius (quem sec.*
Pich.) male ex Cod. Vatic.
recepit vagare, quasi sit act.
verbi vagari. Sed dormitat
et quandoque Lipsius. Uti

priscis ante g repertum c pro
g scribebatur, ita sequiori
aetate g pro c scriptum repe-
ritur; quod ipse viderat ad
Ann. III, 72. Vacare gau-
dio h. e. vacuo (curis) animo
gaudere, Freinsh. restituit.

A. V. fuderat: Pisonis, ut inimici et aemuli, caede lac-
 823. tari, ius fasque credebat. Praefixa contis capita
 gestabantur, inter signa cohortium, iuxta aquilam
 legionis: certatim ostentantibus cruentas manus,
 qui occiderant, qui interfuerant, qui vere, qui
 falso, ut pulchrum et memorabile facinus, iacta-
 bant. Plures quam CXX libellos praemia exposcen-
 tium, ob aliquam notabilem illa die operam, Vi-
 tellius postea invenit: *omnesque conquiri et interfici*
 iussit, non honore Galbae, sed, tradito Principibus
 more, munimentum ad praesens, in posterum ul-
 45 tionem^I. Alium crederes senatum, alium popu-
 lum. ruere cuncti in castra, anteire proximos.
 certare cum praecurrentibus, increpare Galbam,
 laudare militum iudicium, exosculari Othonis ma-
 num: quantoque magis falsa erant, quae fiebant,
 tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho,
 avidum et minacem militum animum voce vultuque
 temperans. Marium Celsum, consulem designa-
 tum, et Galbae usque in extremas res amicum fi-

I. *Casus quarti muni-
 mentum - ultionem appositi
 sunt superioribus conq. et
 int. iussit. Iussit interfectio-
 nem, quae, sublati homi-
 nibus turbulentis et perduel-
 libus, ipsum ad praesens tu-
 tiorem praestaret, et in po-*

sterum exemplo esset ultionis.
 Supra c. 40. Nec illos - ter-
 ruere, quo minus facerent
 scelus, cuius ultor est, quis-
 quis successit. *et Ann. XIII,*
 32. Factum SC. ultioni iuxta
 et securitati.

dumque, ad supplicium expostulabant, industriae A. V.
 eius innocentiaeque, quasi malis artibus, infensi. 823.
 Caedis et praedarum initium, et optimo cuique per-
 niciem quaeri, apparebat. sed Othoni nondum
 auctoritas inerat ad prohibendum scelus: iubere
 iam poterat. Ita, simulatione irae, *vinciri iussu*,
 et *maiores poenas daturum* affirmans, praesenti
 exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum 46
 acta. Praetorii praefectos sibi ipsi legere: Plotium
 Firmum, e manipularibus quondam, tum vigili-
 bus praepositum, et, incolumi adhuc Galba, par-
 tes Othonis secutum. adiungitur Licinius Procu-
 lus, intima familiaritate Othonis, suspectus con-
 filia eius fovisse. Urbi Flavium Sabinum praefe-
 cere, iudicium Neronis secuti, sub quo eandem
 curam obtinuerat: plerisque Vespasianum fratrem
 in eo respicientibus. Flagitatum, *ut vacationes*¹,
praestari centurionibus solitae, remitterentur.
 Namque gregarius miles, ut tributum annuum,
 pendebat² quartam. Pars manipuli sparsa per com-

1. *h. e. pretia vacatio-*
num, ipso statim explicante.

2. Bene quidem correxit
sqq. ex vestigiis Flor. sed
quarta (credo quartam) non
coniungere debuit: Quarta
pars etc. Verbum pendebat
desiderat quartam int. sti-

pendii partem. Militi, non
singulo, sed omni (collect.)
tantum detractum; quod
quarta manipuli vacaret.
pars (sparsa - aut vaga) -
tum loc. quisque; quasi
pars - alii, qui locupletes.
Si quidem hi quartam par-

A. V. meatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem
 823. centurioni exsolveret: neque modum oneris quis-
 quam, neque genus quaestus pensi habebat: per
 latrocinia et raptus, aut servilibus ministeriis, mi-
 litare otium redimebant. tum locupletissimus quis-
 que miles labore ac saevitia fatigari, donec vaca-
 tionem emeret; ubi sumptibus exhaustus, socordia
 insuper elanguerat, inops pro locuplete, et iners pro
 strenuo, in manipulum redibat: ac rursus alius atque
 alius eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditio-
 nes et discordias, et ad extremum in bella civilia
 ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione centurionum
 animos averteret, ¹ *fiscum suum vacationes annuas
 exsoluturum*, promisit: rem haud dubie utilem,
 et a bonis postea principibus, perpetuitate discipli-
 nae firmatam. Laco praefectus, ² tamquam in in-
 sulam seponeretur, ab evocato, quem ad caedem
 eius Otho praemiserat, confossus: in Martianum
 Icelum, ut in ³ libertinum, palam animadversum.

rem sparsam vagam exce-
debant, inutiliter adiicitur
quarta. Si vero omnes, quibus
vacare licebat s. inopes s. lo-
cupletes, quartam manipuli
partem aequabant, nihil im-
pedit, quo minus quartam
stipendii manipulo detrac-
tam dicamus. Placuerat

etiam Lipsio quartam iun-
gere verbo, sed is cessit Pich.

I. MSS. Fl. et Agr. Vulg.
 ante I. Gronov. ex fisco suo;
 et sic infra 53. Vacationes -
 ex fisco numerat.

2. Malim tum, quum.

3. Sic iam Ern. pro vulg.
 libertum.

Exacto per scelera die, novissimum malorum fuit A. V.
 laetitia. Vocat Senatum praetor urbanus: ¹ cer- 823.
 tant adulationibus ceteri magistratus: accurrunt 47
 patres: decernitur Othoni *tribunicia potestas*, et
nomen Augusti, et omnes *Principum honores*; an-
 nitentibus cunctis abolere convicia ac probra, quae
 promiscue iacta haesisse animo eius, nemo sensit.
 omisisset offensas, an distulisset, brevitatem imperii
 in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per
² stragem iacentium, in Capitolium, atque inde
 in Palatium vectus, concedi corpora sepulturae,
 cremarique permisit. Pisonem Verania uxor ac fra-
 ter Scribonianus, T. Vinium Crispina filia compo-
 fuere, quaesitis redemptisque capitibus, ³ quae ve-
 nalia interfectores servaverant. Piso unum et tri- 48
 cesimum aetatis annum explebat, fama meliore,
 quam fortuna. Fratres eius, Magnum Claudius,
 Crassum ⁴ Nero interfecerant. Ipse diu exsul, qua-
 triduo Caesar, properata adoptione ad hoc tan-
 tum maiori fratri praelatus est, ut prior occidere-
 tur. T. Vinus LVII annos variis moribus egit.

1. Uterque enim consul *nii autem filiae datis decem*
caesus, Galba ipse et Vi- millibus nummorum *impe-*
nus. et Marius Celsus Cos. trarunt.
des. vinctus.

2. Vulg. strages.

3. Teste Plut. Verania
mariti caput precibus; Vi-

4. M. Licinium Cr. Cos.
 817 filium M. Lic. Crassi
 Frugi, Cos. 780, a Claudio
caesi, notat Ryck.

A. V. Pater illi e praetoria familia, maternus avus e pro-
 823. scriptis. ¹ Prima militia infamis. Legatum Calvi-
 fium Sabinum habuerat: cuius uxor, mala cupidi-
 ne situm castrorum, per noctem militari habitu in-
 gressa, cum vigilias et cetera militiae munia eadem
 lascivia ² tentasset, in ipsis principiis ³ stuprum pas-
 sa: et criminis huius reus T. Vinus arguebatur.
 Igitur iussu C. Caesaris oneratus catenis: mox,
 mutatione temporum, dimissus, cursu honorum
 inoffenso, legioni post praeturam praepositus pro-
 batusque: servili deinceps probro respersus est,
 tamquam scyphum aureum in convivio Claudii fu-
 ratus: et Claudius postera die soli omnium Vinio
 fictilibus ministrari iussit. Sed Vinus proconsula-
 tu Galliam Narbonensem severe integreque rexit.
 mox

1. Int. a Triumviris.

2. h. e. explorasset, in-
 spectasset, quod et est in MS.
 Agric. uti Sall. Iug. 18 ten-
 tare agros et 93 tentans om-
 nia et circumspiciens dixit.
 MS. Flor. cett. vitiose tem-
 perasset, pro quo Puteol.
 bene temptasset; et sqq. ipse
 Pich. recte tentasset retinue-
 re. praeter rem Freinsh. mu-
 tavit in temerasset, quod ni-
 mium est. Femina illa, teste

Dione, in eo rea erat, quod
 vigilias curiose circumiret
 militumque exercitia vide-
 rit. Cetera passa est ipsa, non
 ausa. Itaque restituimus ve-
 terem lect. et mox passa pro
 ausa scribimus; quod et mo-
 net Ern.

3. Principia, in quibus
 aquilae et signa, i. e. dii mi-
 litares, erant, sacra habe-
 bantur.

mox Galbae amicitia in abruptum tractus, audax, A. V. callidus, promptus, et, prout animum intendisset, ^{823.} pravus aut industrius, eadem vi. Testamentum T. Vinii, magnitudine opum, irritum, Pisonis supremam voluntatem paupertas firmavit. Galbae cor- 49 pus, diu neglectum et licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius, e¹ prioribus servis, humili sepultura, in privatis eius hortis, contextit. caput, per lixas calonesque suffixum laceratumque, ante Patrobii tumulum (libertus is Neronis ² punitus a Galba fuerat) postera demum die repertum, et cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus et septuaginta annis, quinque principes prospera fortuna emensus; et alieno imperio felicior, quam suo. Vetus in familia nobilitas, magnae opes: ipsi medium ingenium, magis extra vitia, quam cum virtutibus. famae nec incuriosus, nec venditator: pecuniae alienae non appetens, suae parcus, publicae avarus: amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens; si mali forent, usque ad culpam ignarus. sed claritas natalium et metus temporum ³ obtentui, ut,

1. *Faernus malebat prioribus s. scil. Galbae quondam; ut Ann. IV, 10.*

2. *Et inter odiorum nomina, infra II, 95. Tacitus T. III.*

3. *Int. erat instar veli. Rhenanus pulcherrime sic correxit ex priori Puteol. obtinuit. Et illud est in Flor. et Agr. ceteris aberrantibus,*

A. v. quod ¹ segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vi-
 823. gebat aetas, militari laude apud Germanias floruit;
 pro consule Africam moderate: iam senior, citerio-
 rem Hispaniam pari iustitia continuit. Maior pri-
 vato visus, dum privatus fuit, et omnium consen-
 50 su capax imperii, nisi imperasset. Trepidam ur-
 bem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul
 veteres Othonis mores paventem, novus insuper
de Vitellio nuntius exterruit, ante eadem Galbae
 suppressus, ut, tantum superioris Germaniae exer-
 citum descivisse, crederetur. Tum *duos, omni-*
um mortalium impudicitia, ignavia, luxuria de-
terrimos, velut ad perdendum imperium fataliter
electos, non senatus modo et eques, quis aliqua
 pars et cura Reip. sed vulgus quoque palam moe-
 rere. Nec iam recentia saevae pacis exempla ²,
 sed repetita bellorum civilium memoria: *captam*
totiens suis exercitibus urbem, vastitatem Italiae,
direptiones provinciarum, Pharsaliam, Philippos,
et Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladum
 nomina, loquebantur. *Prope eversum orbem, eti-*

quibus frustra assurgit Lip-
fusus. Sall. in Or. Lep. ad P. R.
 c. 6. Quia secundae res mire
 sunt vitiis obtentui. *Noster*
Annal. I, 10 de Aug. Pieta-
 tem erga parentem, et tem-
 pora Reip. obtentui sumpta

scil. cupidini dominandi. cf.
et XII, 7 H. II. 15 extr. etc.

1. *Tarditas agendi, quod*
opus erat.

2. *Hinc supra cap. I di-*
xerat opus - ipsa etiam pace
saevum.

am cum de principatu inter bonos certaretur. sed A. V. mansisse C. Iulio, mansisse Caesare, Augusto victo- 823. re, imperium; mansuram fuisse, sub Pompeio Brutoque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? utrasque impias preces, utraque detestanda vota: inter duos, quorum bello solum id scires, deteriorem fore, qui vicisset. Erant, qui Vespasianum, et arma Orientis augurarentur. et, ut potior utroque Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama; solusque omnium ante se principum in melius mutatus est. Nunc 51 initia causasque motus Vitelliani expediam. Caeso cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox praeda gloriaque exercitus, ut cui sine labore ac periculo ditissimi belli victoria evenisset, expeditionem¹ et facilia praemia quam stipendia malebat. ² Diu

I. *Vulg.* et aciem; quod alienum a sententia. Nec melius, quod substitui posse putat Lipsius quam ocium. Scil. expeditionem, (qua ab aliis negotiis expediti agunt milites) et fac. pr. malebant quam stip. ordinaria, laboribus, quos in pace disciplina postulabat, coniuncta. Si quis tamen malit

exped. facilem et pr. quam stip. mal. non repugno. Ernest. satius habet, Tacitum (scriptorem accuratissimum) indiligentiae arguere, quam lectionis veritatem quaerere.

2. *Flor.* et ed. pr. optime Diu - toleraverant. *Vulg.* diuque - toleraverat haec inepte prioribus coniungit, quae aptiora sequentibus.

A. V. infructuosam et asperam militiam toleraverant, in-
 823. genio loci caelique, et severitate disciplinae; quam,
 in pace inexorabilem, discordiae civium resolvunt,
 paratis utrimque corruptoribus, et perfidia impu-
 nita. ¹ viri, arma, equi, ad usum et ad decus, su-
 pererant: sed ante bellum, centurias tantum suas
 turmasque noverant; exercitus finibus provincia-
 rum discernebantur. tum adversus Vindicem ² con-
 tractae legiones, seque et Gallias expertae, quaerere
 rursus arma, novasque discordias: nec *socios*, ut
 olim; sed *hostes*, et *viſtos* vocabant. ³ Nec deerat
 pars Galliarum, quae Rhenum accolit, easdem
 partes secuta, ac tum acerrima instigatrix adver-
 sus *Galbianos*. hoc enim nomen, fastidito Vindice,
 indiderant. Igitur Sequanis Aeduisque, ac deinde,
 prout opulentia civitatibus erat, infensi, expugna-
 tiones urbium, populationes agrorum, raptus pe-
 natium hauserunt animo ⁴: super avaritiam, et ar-
 rogantiam, praecipua validiorum vitia, contuma-
 cia Gallorum irritati; qui, *remissam sibi a Galba*
quartam tributorum partem, et publice ⁵ *damna-*

1. *Misere sqq. in edd, an-
 te hac dispuncta.*

2. *Put. contractae. male.*
Sed t et f saepe miscentur.

3. *Int. Gallos.*

4. *h. e. animo avido ap-
 pexerunt, supererunt.*

5. *Vulgata donatos. At-
 que sane mirum, nemini edi-
 torum suboluisse vitium,
 quod in voce inerat. Vertra-
 nius quidem intelligit civi-
 tate, Lipsius agris, quos
 Galba eripuerit Treviris, do-*

tos in ignominiam exercitus iactabant. accessit A. V.
callide vulgatum, temere creditum, decumari le- 823.
giones, et promptissimum quemque centurionum
dimitti. Undique atroces nuntii; sinistra ex urbe
 fama: infensa Lugdunensis colonia, et pertinaci
 pro Nerone fide, fecunda rumoribus. sed plurima
 ad fingendum credendumque materies in ipsis ca-
 stris, odio, metu, et, ubi vires suas respexerant,
 securitate. Sub ipsas superioris anni Kal. Decem- 52
 bres Aulus Vitellius, inferiorem Germaniam ingres-
 sus, hiberna legionum cum cura adierat. redditi
 plerisque ordines, remissa ignominia, allevatae
 notae: plura ambitione, quaedam iudicio. in qui-
 bus sordem et avaritiam Fonteii Capitonis, adi-
 mendis assignandisque militiae ordinibus, integre
 mutaverat. nec consularis legati mensura, sed in
 maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud se-
 veros humilis. ^I id comitatem bonitatemque faven-
 tes vocabant, quod sine modo, sine iudicio dona-

atos. Sed quid haec ad ex-
ercitus ignominiam? Ac fa-
cilius noster addidisset sibi
- donatam civitatem l. agros
donatos. Sed is ipse statim
subiicit de poena exercitus
callide vulg. Damnari alias
iungitur dativo, sed Ovid.
Met. XI, 178 sq. partem

damnatur in unam indui-
 turque aures - aselli. Pu-
 blice autem h. l. damnatus,
 qui a Senatu damnatus. In-
 fra c. 66. Viennenses - pu-
 blice armis mulctati.

I. Grotius et I. F. Gronovius
 sic iubent pro ita.

A. V.
823.

ret sua, largiretur aliena: ¹ simul aviditate imperandi. ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur ² multi in utroque exercitu, sicut modesti ³ quietique, ita mali et strenui. Sed profusa cupidine et insigni temeritate, legati legionum, ⁴ Alienus Caecina et Fabius Valens: e quibus Valens, infensus Galbae, tamquam detectam a se Verginii cunctationem, oppressa Capitonis consilia, ingratis tulisset, instigare Vitellium, *ardorem militum ostentans. Ipsum celebri ubique fama: nullam in Flacco Hordeonio moram: affore Britanniam: secutura Germanorum auxilia: male fidas provincias: precarium seni imperium et brevi transiturum. panderet modo sinum, et venienti fortunae occurreret. Merito dubitasse Verginium, equestri familia, ignoto patre: imparem, si recepisset imperium; tutum, si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Caesaris, et imponere iampridem imperatoris dignationem, et auferre*

1. Male in omnibus edd. verba simul imp. av. divulsa a prioribus et iuncta sqq. leguntur. hinc coniecturae et notae, quibus non opus.

2. Et haec male divulsa a verbo interpr. vulgo leguntur. Inde iterum falsae emendat. Nos turbata ordinamus.

3. Quietis opponuntur strenui h. e. citi et vehementes ad agendum.

4. Sic Fl. cett. Male ante Lipsium A. Cecina. Diversus autem Alienus s. uti est in numis et inscr. Allienus Caec. a Licinio Caecina Hist. II, 53. cf. Ryck. ad h. l.

privati securitatem. Quatiebatur his fegne ingeni- A. V.
um, ut concupisceret magis, quam ut speraret. 823.
At in superiore Germania, Caecina, decora iuven- 53
ta, corpore ingens, animi immodicus, ¹ scito ser-
mone, erecto incessu, studia militum illexerat.
Hunc iuvenem Galba, quaestorem in Baetica, im-
pigre in partes suas transgressum, legioni praepo-
suit: mox compertum, publicam pecuniam aver-
tisse, ut peculatorem flagitari iussit. Caecina ae-
gre passus, miscere cuncta, et privata vulnera Reip.
malis operire ² statuit. Nec deerant in exercitu se-
mina discordiae: quod et bello adversus Vindicem
universus affuerat, nec, nisi occiso Nerone, trans-
latus in Galbam, atque in eo ipso sacramento ve-
xillis inferioris Germaniae praeventus erat. Et Tre-
veri ac Lingones, quasque alias civitates atrocibus
edictis aut damno finium Galba perculerat, hiber-
nis legionum propius miscentur. Unde seditiosa
colloquia, et inter paganos corruptior miles, et in
Verginium favor, cuicumque alii profuturus. Mi- 54
ferat civitas Lingonum, vetere instituto, dona le-
gionibus, dextras, hospitii insigne ³. Legati eo-

I. Bene cum Grositorio, concordiae insignia; huc
Lipsius et Acid. sic pro vulg. pertinet quoque supra II,
cito. Rec. Ern. 58 dextras renovare; cf.

2. h. e. vulneribus priv. Cic. pro Deiot. VIII, 3 per
mala publ. imponere. dextram istam te oro, quam

2. Infra II, 8 dextras, regi Deiotaro hospes hos-

A. V. rum, in squalorem maestitiamque compositi, per
 823. principia, per contubernia, modo *suas iniurias*,
 modo *civitatum vicinarum praemia*, et, ubi pro-
 nis militum auribus accipiebantur, *ipsius exercitus*
pericula et contumelias conquerentes, accendebant
 animos. Nec procul seditione aberant, cum Hor-
 deonius Flaccus *abire legatos*, utque occultior di-
 gressus esset, *nocte castris excedere* iubet. Inde
 atrox rumor, affirmantibus plerisque, *interfectos*;
 ac, ¹ *nisi ipsi consulerent*, fore, ut *acerrimi mi-*
litum, et *praesentia conquesti*, per tenebras et in-
scitiam ceterorum occiderentur. Obstringuntur in-
 ter se tacito foedere legiones. Adsciscitur auxi-
 liorum miles; primo suspectus, tamquam, circum-
 datis cohortibus alisque, impetus in legiones pa-
 raretur; mox eadem acrius ² volvens: faciliore in-
 ter malos consensu ad bellum, quam in pace ad
 55 concordiam. Inferioris tamen Germaniae legiones
 solemni Kalend. Ianuariarum sacramento pro Galba
 adaetae, multa cunctatione, et raris primorum or-
 dinum vocibus; ceteri silentio proximi cuiusque

piti porrexisti etc. et Virg. pro citroque destinari solita.

Aen. III, 610 sq. Igitur, fidei, hospitii, concordiae in-
signia erant; qualia etiam inter signa militaria praefe-
rebantur. erant scil. mani-
pulorum, et ab exercitibus ul-

¹. Sic Ryck. ex MSS. et
 edd. ante Rhen. qui fecerat
 ni sibi cons. Exponas certe
 ni sibi ipsi.

². Edd. a Rhen. ad I.
 Gron. volens mendose.

audaciam expectantes: ¹ insita mortalibus natura, A. V.
 propere sequi, quae piget inchoare. Sed ipsis le- ⁸²³
 gionibus inerat diversitas animorum. Primani,
 quintanique turbidi adeo, ut quidam faxes in Gal-
 bae imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima
 legiones, nihil ultra fremitum et minas ausae, ini-
 tium erumpendi circumspectabant. At in superio-
 ri, quarta ac duodevicesima legiones, iisdem hiber-
 nis tendentes, ipso Kalend. Ianuariarum die, di-
 rumpunt imagines Galbae: quarta legio promptius,
 duodevicesima cunctanter, mox consensu. Ac ne
 reverentiam imperii exuere viderentur, senatus po-
 pulique Romani oblitterata iam nomina ² sacramento
 advocabant: nullo legatorum tribunorumve pro
 Galba nitente; quibusdam, ut in tumultu, nota-
 bilius turbantibus. Non tamen quisquam in mo-
 dum concionis, ³ aut suggestu locutus. neque
 enim erat adhuc, cui imputaretur ⁴. Spectator fla- ⁵⁶
 gitii Hordeonius Flaccus, consularis legatus, ade-
 rat, non compescere ruentes, non retinere dubios,
 non cohortari bonos ausus; sed segnis, pavidus,
 et socordia innocens ⁵. Quatuor centuriones duo-

1. *Lipsius frustra insito.*

3. *Melius ex f.*

2. *Vulg. in S. P. Q. R.*

4. *f. qui dux esset.*

- nomina, sacramenta adv.

5. *Sic MSS. Expone: ob*

Sed in abest a Flor. Et ed. pr.

insitam socordiam pro inno-

nostrum totum habet, quod

cente habendus. I. F. Gron.

coniecit I. Gron. et rec. Ern.

malebat nocens; quod prae-

A. V. devicefimae legionis, Nonius Receptus, Donatius
 823 Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repenti-
 nus, cum protegerent Galbae imagines, impetu
 militum abrepti vinctique. Nec cuiquam ultra fi-
 des, aut memoria prioris sacramenti; sed, quod
 in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes
 fuere. Nocte, quae Kal. Ianuarias secuta est, in
 coloniam Agrippinensem aquilifer quartae legionis
 epulanti Vitellio nuntiat, *quartam et duodevicesi-*
mam legiones, proiectis Galbae imaginibus, in
Senatus et Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramen-
 tum inane visum. *occupari nutantem*¹ *fortunam,*
et offerri principem, placuit. Missi a Vitellio ad
 legiones legatosque, qui *descivisse a Galba superio-*
rem exercitum, nunciarent: *proinde aut bellandum*
adversus desciscentes, aut si concordia et pax pla-
ceat, faciendum imperatorem: et minore discrimi-
 57 *ne sumi principem, quam quaeri.* Proxima legio-
 nis primae hiberna erant, et promptissimus e lega-
 tis Fabius Valens. Is die proximo² coloniam
 Agrippinensem cum equitibus legionis auxiliario-
 rumque ingressus, *Imperatorem Vitellium* consalu-
 tavit. Secutae ingenti certamine eiusdem provin-
 ciae legiones: et superior exercitus, speciosis sena-
 tus populique Romani nominibus relictis, III. Non.

ter Taciti mentem est.

2. Sic Flor. et ed. princ.

I. h. e. dubitantem, quod se vertat. Vulg. postero.

Ianuarias Vitellio accessit. scires illum priore bi- A. V.
 duo non penes Remp. fuisse ¹. Ardorem exercituum ⁸²³.
 Agrippinenses, Treveri, Lingones aequabant, *au-*
xilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quis-
 que corpore, ingenio validus. Nec principes mo-
 do coloniarum aut castrorum, quibus praesentia ex
 affluentia ², et parta victoria magnae spes: sed ma-
 nipuli ³ quoque et gregarius miles viatica sua,
 et balteos phalerasque, insignia armorum argen-
 to decora, loco pecuniae tradebant, instinctu
 et impetu et avaritia ⁴. Igitur, laudata militum ⁵⁸
 alacritate, Vitellius, ministeria principatus, per
 libertos agi solita, in equites Romanos disponit:
 vacationes centurionibus ex fisco numerat: saeviti-
 am militum, plerosque ad poenam exposcentium,
 saepius ⁵ approbat, partim simulatione vinculorum
 frustratur. Pompeius Propinquus, procurator Bel-
 gicae, statim interfectus. Iulium Burdonem, Ger-

I. Cum exercitu, qui rei bus praesentia affluebant,
 publ. arbitrium agebat, fe- s. locupletes.

cisse. Supra dixit, nondum 3. Manipulares puto.

fuisse, cui imputaretur, du- 4. Instinctu aliorum, inf.
 cem scil. s. auctorem. Plut. proprio, avar. liberalitatem
 in Galba, pariter testatur, suam sibi profuturam magis
 Vitellium superioribus die- sperantes. cf. II, 85. Haec
 bus nomen Imp. repudiasse, Freinsh.

quod molem imperii timeret. 5. Saepius - partim. Ra-

2. Int. erant; h. e. qui- rius.

A. V. manicae classis praefectum, astu subtraxit. Exar-
 823. ferat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen
 ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset. Gra-
 ta erat memoria Capitonis: et apud saevientes oc-
 cidere palam, ignoscere non nisi fallendo, lieebat.
 Ita in custodia habitus: et post victoriam demum,
 stratis ¹ iam militum odiis, dimissus est. Interim,
 ut piaculum, obiicitur centurio Crispinus, qui se
 sanguine Capitonis cruentaverat: eoque et postu-
 59 lantibus manifestior, et punienti vilior fuit. ² Iu-
 lius deinde Civilis periculo exemptus, praepotens
 inter Batavos, ne supplicio eius ferox gens aliena-
 retur. Et erant in civitate Lingonum octo Bata-
 vorum cohortes, quartaedecimae legionis auxilia,
 tum discordia temporum a legione digressae, prout
 inclinassent, grande momentum sociae aut adversae.
 Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium,
 centuriones, de quibus supra retulimus, occidi
 iussit, damnatos fidei crimine, gravissimo inter des-
 ciscientes. Accessere partibus Valerius Asiaticus ³,
 Belgicae provinciae legatus, quem mox Vitellius
 generum ascivit: et Iunius Blaesus, ⁴ Lugdunensis

1. Seu positus. Fr. praeter
 rem mutaverat in satiatis.

2. Infra IV, 13 Claudius
 Civilis; unde Ryckius conii-
 cit, Claudii Iulii Civ. ipse
 nomen fuisse. Certe et frater
 et sororis filius, sic dicti,

ille Iulius Paulus, hic Iulius
 Briganticus.

3. Forsan fil. Valerii As.
 de quo L. XI, 1.

4. Cuius pater Iun. Bl.
 occ. I, 19. sub Tib.

Galliae rector, cum Italica legione et ala Taurina, A. V. 823.
 Lugduni tendentibus. nec in Rhaeticis copiis mo-
 ra, quo minus statim adiungerentur. Ne in Bri- 60
 tannia quidem dubitatum. Praeerat Trebellius
 Maximus, per avaritiam ac fordes contemptus exer-
 citui inuisusque. accendebat odium eius Roscius
 Caelius, legatus vicefimae legionis, olim discors;
 sed occasione civilium armorum atrocius prorupe-
 rat^I. Trebellius *seditionem, et confusum ordinem*
disciplinae Caelio; spoliatas et inopes legiones Cae-
lius Trebellio obiectabat: cum interim foedis lega-
 torum certaminibus modestia exercitus corrupta;
 eoque discordiae ventum, ut auxiliarium quoque
 militum conviciis proturbatus, et aggregantibus se
 Caelio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad
 Vitellium perfugerit. quies provinciae, quamquam
 remoto consulari, mansit. rexere legati legionum;
 pares iure, Caelius audendo potentior. Adiuncto 61
 Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vi-
 tellius, duos duces, duo itinera bello destinavit.
 Fabius Valens *allicere, vel si abnuerent, vastare*
Galias, et Cottianis Alpibus Italiam irrumpere;
Caecina propiore transitu, Peninis iugis degredi
iussus. Valenti inferioris exercitus electi, cum aqui-
 la quintae legionis, et cohortibus alisque, ad XL
 millia armatorum data: XXX millia Caecina e su-

I. Int. odium. Al. proruperant contra Cod.

A. V. 823. periore Germania ducebat, quorum robur, legio¹ una, prima et vicesima, fuit. addita utrique Germanorum auxilia, e quibus Vitellius suas quoque copias supplevit, tota mole belli secuturus. Mira inter exercitum, imperatoremque diversitas. Instare miles, arma poscere, *dum Galliae trepident, dum Hispaniae cunctentur. non obstare hiemem neque ignavae pacis moras. invadendam Italiam, occupandam urbem. nihil in discordiis civilibus festinatione tutius; ubi facto magis, quam consulto opus esset.* Torpebat Vitellius, et fortunam principatus inertis luxu ac prodigis epulis praesumebat, medio diei temulentus, et sagina gravis: cum tamen ardor et vis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator, et strenuis vel ignavis spem metumque adderet. Instructi intentique *signum profectionis* exposcunt. ² Nomen Germanici Vitellio statim additum: *Caesarem* se appellari etiam victor prohibuit. Laetum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipso profectionis die, aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viae, praevolavit: longumque per spatium is gaudentium militum clamor,

.1 Quod Lipsio visum est *quod Freinsh. una et vic, cf. glossematium, prima, omisit Freinsh. restituit Ryek. infra c. 67.*
 MSS. Flor. Agr. Guelf. una, *2. Sic Ern. ex ed. Put. reddidit. Al. nomine - addito.*
 pr. et vic. Ernestio placet

ea quies interritae alitis fuit, ut haud dubium mag- A. V.
 nae et prosperae rei omen acciperetur. Et Treve- 823.
 ros quidem, ut socios, securi adiere. Divoduri 63
 (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam
 omni comitate exceptos subitus pavor exterruit,
 raptis repente armis ad caedem innoxiae civitatis:
 non ob praedam, aut spoliandi cupidine, sed fu-
 rore et rabie, et causis incertis, eoque difficilio-
 ribus remediis; donec precibus ducis mitigati,
 ab excidio civitatis temperavere. caesa tamen ad
 quatuor millia hominum. Isque terror Gallias in-
 vasit, ut venienti mox agmini universae civitates
 cum magistratibus et precibus occurrerent, stra-
 tis per vias feminis puerisque; quaeque alia placa-
 menta hostilis irae, non quidem in bello, sed pro
 pace^I tendebantur. Nuntium de caede Galbae et 64
 imperio Othonis, Fabius Valens in civitate Leuco-
 rum accepit. Nec militum animus in gaudium aut
 formidinem permotus; bellum volvebat. Gallis
 cunctatio exempta: et in Othonem ac Vitellium
 odium par, ex Vitellio et metus. Proxima Lingo-
 num civitas erat, fida partibus. benigne excepti,
 modestia certavere: sed brevis laetitia fuit. cohor-
 tium intemperie, quas, a legione quartadecima,
 ut supra memoravimus, digressas, exercitui suo

I. *Acid.* tentabantur; sed quidem non bellum erat, sed
 et vulg. ferimus. Atque iis timebant hostilia.

A. v. Fabius Valens adiunxerat. ¹ Iurgia primum: mox
 823. rixa inter Batavos et legionarios. Dum his aut illis
 studia militum adgregantur, prope in proelium
 exarsere; ni Valens animadversione paucorum obli-
 tos iam Batavos imperii admonuisset. Frustra ad-
 versus Aeduos quaesita belli causa. iussi pecuniam
atque arma deferre, gratuitos insuper commeatus
 praebuere: quod Aedui formidine, Lugdunenses
 gaudio ² fecere. Sed legio Italica et ala Taurina
 abductae. Cohortem duodevicesimam Lugduni,
 solitis sibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Va-
 lens, legatus Italicae legionis, quamquam bene de
 partibus meritus, nullo apud Vitellium honore
 fuit. secretis eum criminationibus infamaverat Fa-
 bius, ignarum, et quo incautior deciperetur, palam
 65 laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennenses-
 que discordiam proximum bellum accenderat. mul-
 tae invicem clades, crebrius infestiusque, quam ut
 tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur.
 Et Galba reditus Lugdunensium, occasione irae, in
 fiscum verterat: multus contra in Viennenses ho-
 nor. unde aemulatio, et invidia, et, uno amne
 discretis, connexum odium ³. Igitur Lugdunenses
 existi-

1. Freinsh. praeter rem et
 contra Cod. fecit iurgio.

2. Fingebant sibi, Vitel-
 lium Neronis vindicem fore.

3. Nil nisi verborum lu-
 sum videt h. l. Ernestius et
 argutias, quae auditae pla-
 ceant, non intellectae. Neque

exstimulare singulos militum, et in everfionem Vien- A. V.
 nensium impellere, *obfessam ab illis coloniam suam*,^{823.}
adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legio-
nes in praesidium Galbae ^I *referendo*; et ubi
 caussas odiorum praetenderant, magnitudinem prae-
 dae ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed
 publicae preces: *Irent ultores, exscinderent sedem*
Gallici belli. cuncta illic externa et hostilia: se co-
loniam Romanam, et partem exercitus, et prospe-
rarum adversarumque rerum socios. si fortuna
contra daret, iratis ne relinquerentur. His et 66
 pluribus in eundem modum perpulerant, ut ne
 legati quidem, ac duces partium, restingui posse
 iracundiam exercitus arbitrarentur: cum haud ig-
 nari discriminis sui Viennenses, velamenta et infu-
 las praeferentes, ubi agmen incefferat, arma, ge-
 nua, vestigia prensando, flexere militum animos.
 Addidit Valens trecenos singulis militibus sestertios.

is concoquit ^{lo uno.} *et tamen*
nihil magis sanum. Noster
iram Galbae in Lugd. hono-
rem in Vienn. causas attu-
lerat, unde illis fuerit aemu-
latio, et invidia, et odium,
quod, cum non essent discreti
nisi uno amne, (obstaculum
facile superandum) con-
nexum, h. e. continuum, ut

inter accolae. cf. infra V, I.
Concoquet iam pulchre, qui
bene valet.

I. Impellere = referendo
 (*ad animum militum*); et
 - ostendebant. *Ita non otio-*
sum putes verbum cum Ern.
neque nobis otiosum, plura
referre.

Tacitus T. III.

E

A. V. tum vetustas dignitasque coloniae valuit; ¹ et ver-
 823. ba Fabii, salutem incolumitatemque Viennensium
 commendantis, aequis auribus accepta. publice tamen
 armis mulctati, privatis et promiscuis copiis iuve-
 re militem. Sed fama constans fuit, *ipsum Valen-*
tem magna pecunia emptum. Is diu fordidus, re-
 pente dives, mutationem fortunae male tegebat,
 accensis egestate longa cupidinibus immoderatus,
 et inopi iuventa, senex prodigus. Lento deinde
 agmine, per fines Allobrogum et Vocontiorum ²
 ductus exercitus: ipsa itinerum spatia et stativorum
 mutationes venditante duce, foedis pactioibus ad-
 versus possessores agrorum et magistratus civitatum,
 adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocon-
 tiorum est) faces admoverit, donec pecunia mi-
 tigaretur. quotiens pecuniae materia deesset, stu-
 67 pris et adulteriis exorabatur. Sic ad Alpes per-
 ventum. Plus praedae ac sanguinis Caecina hausit.
 Irritaverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica
 gens, olim armis virisque, mox memoria nominis
 clara, de caede Galbae ignari, et Vitellii imperi-
 um abnuentes. Initium bello fuit avaritia ac festi-
 natio ³ unaetvicesimae legionis. rapuerant pecu-
 niam, missam in stipendium castelli, quod olim

1. In Ern. ed. omisum et.

3. Sic Flor. Male Rhen.

2. Vocontii, gens Alpi- fecerat undevicesimae; cf.
 na, cuius capita Vasio et supra c. 61.
 Lucus Augusti cf. Plin. IV, 3.

Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur. ae- A. V.
 gre id passi Helvetii, interceptis epistolis, quae 823
 nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legio-
 nes ferebantur, centurionem et quosdam militum
 in custodia retinebant. Caecina, belli avidus,
 proximam quamque culpam, antequam poeniteret,
 ultum ibat. mota propere castra. vastati agri:
 direptus, longa pace in modum municipii exstru-
 ctus, locus, amoeno salubrium aquarum usu fre-
 quens. missi ad Rhaetica auxilia nuntii, ut ver-
 sos in legionem Helvetios a tergo aggrederentur.
 Illi, ante discrimen feroces, in periculo pavidī, 68
 quamquam primo tumultu Claudium Severum du-
 cem legerent, non arma noscere, non ordines se-
 qui, non in unum consulere. exitiosum adversus
 veteranos proelium: intuta obsidio, dilapsis vetu-
 state moenibus. hinc Caecina cum valido exercitu;
 inde Rhaeticae alae cohortesque, et ipsorum Rhae-
 torum iuventus, sueta armis, et more militiae exer-
 cita; undique populatio et caedes: ipsi in medio
 vagi, abiectis armis, magna pars faucii, aut palan-
 tes, in montem Vocetium[†] perfugere. Ac statim,
 immissa cohorte Thracum, depulsi, et, consectan-
 tibus Germanis Rhaetisque, per silvas atque in ip-

I. Qua proxime Iura Rhe-
 no accedit, prope vallem
 Frickianam, e regione arcis
 Habspurg; hodie dicitur

Boezberg. A. Schottus et
 Dunodus imperite volunt
 Vogesum.

A. v. sis latebris trucidati. multa hominum millia caesa,
 823. multa sub corona venum data. Cumque, ¹ dirutis
 omnibus, Aventicum, gentis caput ², iusto ag-
 mine peteretur; missi, qui dederent civitatem: et
 deditio accepta. In Iulium Alpinum, e principi-
 bus, ut concitorem belli, Caecina animadvertit:
 69 ceteros veniae vel saevitiae Vitellii reliquit. Haud
 facile dictu est, legati Helvetiorum minus plac-
 bilem imperatorem, an militem invenerint. *civi-*
tatis excidium poscunt, tela ac manus in ora lega-
 torum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac
 verbis temperabat: cum Claudius Cossus, unus ex
 legatis, notae facundiae, sed dicendi artem apta
 trepidatione occultans, atque eo validior, militis
 animum mitigavit. ³ ut est mox vulgus mutabile

1. Sic e Flor. (teste I. Gron.) et ed. princ. dedit
 Ern. Puteol. vulgaverat di-
 ruptis; dein tacite Lipsius
 direptis.

2. Caput Helvetiorum, et
 speciatim pagi Tigurini,
 dein sub Vespasiano facta
 Romanorum colonia, hodie
 Avenches. Diversus vero pa-
 gus Tigurinus a Turico; cf.
 Schoepflin de pago Verbi-
 geno (in Salodurano inter
 Iuram et Rhenum quaeren-

do) in *Act. Acad. Pal.* T. III,
 p. 169 - 174.

3. Sequimur Ryckium s.
 potius Cod. Agric. saepius
 cum Cod. Flor. consentien-
 tem. Ex Flor. ipso nemo re-
 spondet. At Puteol. ut est
 mos vulgo mutabilem subi-
 tis: et tam pronum in mis-
 quam immodicum etc. Cum
 in Cod. Bud. reperisset Rhen.
 mutabile, cuncta sic finxit
 ut est mos vulgo, mutabile
 subitis et tam pronum in mis.

subitis, et tam prouum in misericordiam, quam A. V. immodicum saevitia fuerat; effusis lacrimis, et me- 823-
liora constantius postulando, impunitatem salutem-
que civitati impetravere ¹. Caecina paucos in Hel- 70
vetiis moratus dies, dum sententiae Vitellii certior
fieret, simul transitum Alpium parans, laetum ex
Italia nuntium accipit, *alam* ² *Silianam circa Pa-*
dum agentem, sacramento Vitellii accessisse. Pro-
consulem Vitellium Siliani in Africa habuerant;
mox a Nerone, ut in Aegyptum praemitterentur,
exciti, et ob bellum Vindicis revocati; ac tum in
Italia manentes, instinctu decurionum, qui Otho-
nis ignari, Vitellio obstricti, robur adventantium
legionum, et famam Germanici exercitus attolle-
bant, transire in partes: et ut donum aliquod
novo principi, firmissima Transpadanae regionis
municipia, Mediolanum ac Novariam, et Epore-

etc. *Freinsh. redūx lectionis*
Puteol. correxit tamen im-
modicus. Ernest. miscet lect.
Puteol. et Cod. Bud. ut est
mos vulgo, mutabile sub.
et tam prouum - quam im-
modicum; et haec pertinere
vult ad vulgus. Quem non
offendat constructio? Aptior
longe illa Agric. quam adiu-
vamus meliori interpuncti-
one. Infra II, 29 ut est vul-

gas utroque (*ira et misera-*
tione) immodicum. etc.

I. Int. legati.

2. MSS. h. l. *Silanam et*
mox Silani; sed si a Silano
praefecto fuisset dicenda, vo-
caretur Silaniana. Itaque
spernimus et Silanam et vulg.
male Syllanam. Nomen ha-
buit a Silio, credo, Italico,
qui infra III, 65 occurrit.

A. V. diam ac Vercellas, adiunxere. id Caecinae per
 823. ipsos compertum. Et quia praesidio alae unius latissima pars Italiae defendi nequibat, praemissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumque cohortibus, et Germanorum vexillis, cum ¹ ala Petrina ipse paululum cunctatus, num Rhaeticis iugis in Noricum flecteret, adversus Petronium, ² (vrbi) procuratorem, qui concitis auxiliis, et interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu, ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul reputans, plus gloriae retenta Italia, et ubicumque certatum foret, Noricos in ³ cetera

I. Sic post multos aliorum errores invenit Savilius assurgentibus cunctis. consentiant fere vestigia Codd. meliorum, et infra IV, 49 eadem memorantur. Ante vulg. alpe Graia.

2. Malumus quod in MSS. Flor. cett. mancum legitur, interclusum reddere, quam absurde vulgatum urbis. Lipsius inde voluit ibi proc. quod Pich. probat. Freinsh. invenit Urbicum, ut sit cogn. Petronii; quod et probat Reines. Nisi credas potius cognomen subesse aliquod;

ac si liceat provinciae procuratorem designare a primaria urbe provinciae, possis suspicari Viruni. Virunum certe Plinius primo loco inter nobiles Norici urbes ponit; idque fuit colonia. cf. Cell.

O. A. T. I, p. 544 sqq. Urbinum in Italia scribitur etiam Urvinum; et Vironum in Gallia (Vervins) in itin. Anton. Verbinum.

3. Sic MS. Flor. Put. et Pich. Parum apta sunt exempla, e quibus Freinsh. dedit cetera. Ed. pr. et Agric. incerta.

victoriae praemia cessuros, Penino subsignanum mi- A. V.
 litem ¹ itinere, et grave legionum agmen hiber- 823.
 nis ² adhuc Alpibus traduxit. Otho interim, con- 71
 tra spem omnium, non deliciis, neque desidia tor-
 pescere. dilatae voluptates, dissimulata luxuria,
 et cuncta ad decorem imperii composita. eoque
 plus formidinis afferebant falsae virtutes, et vitia
 reditura. Marium Celsum, consulem designatum,
 per speciem vinculorum sacvitiae militum subtra-
 ctum, acciri in Capitolium iubet. clementiae ti-
 tulus e viro claro et partibus inviso petebatur.
 Celsus, constanter servatae erga Galbam fidei cri-
 men ³ confessus, ⁴ exemplum ultro imputavit.
 nec Otho quasi ignosceret, ⁵ sed, ne hostis metue-

I. *Exauētoratos, qui sub signis habebantur, dum praemia militiae persolvi possent.*

2. *s. hiemantibus.*

3. *Non verum; ut quod exemplum fidei erat,*

4. *Fidei-exemplum ultro imputavit h. e. praebuit, non tam excusandum, quam dignum, cui favor responderet, ultro h. l. ultra (supra) veniam.*

5. *MS. Flor. (et MS. Agr. et ed. princ.) sed ne hostes*

metueret (ed. pr. metuere), conciliationis (Agric. conciliationes) adhibens; quod uti iam Ryckius ex Agric. rescripsit, ita et nos leniori correctione planius fecimus, metueretur. Puteolanus autem dederat ne hostis metum reconciliationis adhiberet, in quo interpretes frustra et misere laborant. Potuit tamen lenius corrigi. Sed ne hostis metum (h. e. metum ab Othone, ut hoste) reconciliationi adhiberet

A. V. retur, conciliationes adhiberet, statim inter inti-
 823 mos amicos habuit, et mox bello inter duces dele-
 git, mansitque Celso, velut fataliter, etiam pro
 Othone fides integra et infelix. Laeta primoribus
 civitatis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militi-
 bus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admiran-
 72 tibus, cui irascebantur. Par inde exultatio dispa-
 ribus causis consecuta, impetrato Tigellini exitio.
 Sophonius Tigellinus, obscuris parentibus, foeda
 pueritia, impudica senectâ, praefecturam vigilum
 et praetorii, et alia praemia virtutum, quia velo-
 cius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde
 avaritiam, et virilia scelera ¹ exercuit, corrupto
 ad omne facinus Nerone; quaedam ignaro ausus,
 ac postremo eiusdem desertor ac proditor. Unde
 non alium pertinacius ad poenam flagitavere, di-
 verso affectu, quibus odium Neronis inerat, et
 quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinii po-
 tentia defensus, praetexentis, *servatam ab eo fili-*
am. et haud dubie servaverat, non clementia,
 (quippe tot interfectis), sed ² effugium in futu-
 rum. quia pessimus quisque, diffidentia praesen-
 tium mutationem pavens, adversus publicum odium

(Marius, etc.) Sed nostrum
 propius a Codice et facilius.

I. Audaciam maiorem,
 quae sit in viris, desideran-
 tia, an quae sint viri inter

mulieres etc. cf. Cic. Verr.
 II, 78 et pro domo.

2. Sic ed. princ. sine du-
 bio verius quam vulg. effugio
 in f. construe vera in eff. fut.

privatam gratiam praeparat, ¹ unde nulla innocen- A. V.
 tia cura, sed ² vices impunitatis. Eo infensior ⁸²³
 populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti
 T. Vinii invidia, concurrere e tota urbe in palatium
 ac fora; et, ubi plurima vulgi licentia, in circum
 ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: do-
 nec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas su-
 premae necessitatis nuntio, inter stupra concubina-
 rum et oscula, et deformes moras, sectis nova-
 cula faucibus, infamem vitam foedavit etiam exitu
 fero et inhonesto. Per idem tempus expostulata ad ⁷³
 supplicium ³ Calvia Crispinilla, variis frustrationi-
 bus, et adversa dissimulantis principis fama, pe-
 riculo exempta est: magistra libidinum Neronis,
 transgressa in Africam ad instigandum in arma Clo-
 dium Macrum, famem populo Rom. haud obscure
 molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit,
 consulari matrimonio subnixa ⁴, et apud Galbam,
 Othonem, Vitellium illaesa: mox potens pecunia,

1. Male in edd. seqq. per
 colon a verbo priori disiun-
 guntur. Expone praeparat
 ex iis, in quibus non ipsis
 cura innocentium, sed quibus
 tanquam meritis vices imp.
 reddantur.

2. Freinsh. priscam hanc
 lect. bene reduxit, spreta
 illa Rhenani vitae imp.

3. Vulg. Galvia. Sed quid
 usque retineamus versam
 scribendi rationem? Gr.
 καλῶς.

4. Recte I. F. Gron. hoc
 praetulit, (quod est in MS.
 Flor. Agric. et ed. pr.) illi
 vulg. innixa; et rec. Ryck.
 quem seq. Ern.

A. V. et orbitate ¹, quae bonis malisque temporibus iuxta
 823. valent. Crebrae interim, et muliebribus blandi-
 74 mentis infectae, ab Othone ad Vitellium epistolae,
 offerebant *pecuniam et gratiam*, et *quemcunque*
quietis locum prodigae vitae legisset. Paria Vitel-
 lius ostentabat; primo mollius, stulta utrimque et
 indecora simulatione; mox, quasi rixantes, *stupra*
et flagitia invicem obiectavere; neuter falso. Otho,
 revocatis, quos Galba miserat, legatis, rursus ²
 alios ad utrumque Germanicum exercitum, et ad
 legionem Italicam, easque, quae Lugduni agebant,
 copias, specie Senatus misit. Legati apud Vitellium
 remansere promptius, quam ut retenti viderentur:
 praetoriani, quos per simulationem officii legatis O-
 tho adiunxerat, remissi, antequam legionibus mis-
 cerentur. addit epistolas Fabius Valens, nomine
 Germanici exercitus, ad praetorias et urbanas co-
 hortas, *de viribus partium* magnificas, et *concor-*
diam offerentes. increpabat ultro, *quod tanto an-*
te ³ *traditum Vitellio imperium ad Othonem ver-*

1. Scil. orbitas, quae est
 ex amissis liberis, miserabilis.

2. Alios ex MSS. et Puteol.
 cum omissum esset Rhenano
 et sqq. revocavit Ern.

3. Tanto ante (int. tem-
 pore) traditum dicebat Va-
 lens, quod tredecim dies ante

Othonem principem, Gal-
 bae suffectum Romae, Vi-
 tellio detulerat imperium
 miles Germanicus, ius suum
 tanto potius, contendens,
 quanto prius exercitum.
 eiusque rei nuntius Romam
 allatus vivo Galba, cf. su-

vissent. Ita promissis simul ac minis tentabantur, A. V.
ut bello impares, in pace nihil amissuri. neque ^{823.}
ideo praetorianorum fides mutata. Sed infidiato- ⁷⁵
res ab Othone in Germaniam, a Vitellio in urbem
missi. utrisque frustra fuit: Vitellianis impune,
per tantam hominum multitudinem, mutua igno-
rantia fallentibus: Othoniani, novitate vultus, om-
nibus invicem ¹ ignaris, prodebantur. Vitellius
litteras ad Titianum, fratrem Othonis, composuit,
exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes
sibi mater ac liberi servarentur. Et stetit domus
utraque: sub Othone, incertum an metu: Vitellius
victor clementiae gloriam tulit. Primus Othoni fi- 76
duciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum

*pra c. 14 et 50. In tali re-
etiam breve tempus pro mul-
to habetur ab iis, qui alios
praeventos a se volunt. Nihil
ergo peccavit in nimium Ta-
citus, sed, si nimium fuerit,
miles; quod monemus contra
Lipsium etc. Neque etiam
Cleomenes ille, quem Cic.
Verr. V, 34 tanto ante ef-
fugisse dicebat, multo ante
e portu egressus erat.*

I. Vulg. gnaris. Bene Ern.
ex Flor. et edd. priscis repo-
nit nostrum; sed falso expli-

*cat; „Ignoti vultus prodii-
„dere, cum nemo alterum
„nosset invicem, eaque
„ignorantia suspecta esset“
Quid hoc sibi velit, non vi-
deo. An Othoniani se invi-
cem haud noverint? Sed su-
mas ignaris active, et facile
sensum capias. Scil. cum om-
nes, qui a se invicem requi-
rentes (qui essent illi novo
vultu homines) eorum igna-
ri essent atque insolentes,
facile prodebantur.*

A. V. *Dalmatiae ac Pannoniae et Moesiae legiones.* Idem
 823. ex Hispania allatum: laudatusque per edictum Clu-
 vius Rufus: et statim cognitum est, conversam ad
 Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem,
 quamquam a Iulio Cordo in verba Othonis obstri-
 cta, diu mansit. nusquam fides aut amor: metu
 ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem for-
 mido provinciam Narbonensem ad Vitellium ver-
 tit, facili transitu ad proximos et validiores. Lon-
 ginquae provinciae, et quidquid armorum mari di-
 rimitur, penes Othonem manebant: non partium
 studio; sed erat grande momentum in nomine ur-
 bis ac ¹ praetexto senatus, et occupaverat animos
 prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus,
 Syriae legiones Mucianus sacramento Othonis ade-
 gere. Simul Aegyptus omnesque versae in Orien-
 tem provinciae nomine eius tenebantur. Idem Afri-
 cae obsequium, initio a Carthagine orto. Neque
 expectata ² Vipstani Aproniani, proconsulis, au-
 ctoritate, Crescens, Neronis libertus (nam et hi
 malis temporibus partem se Reip. faciunt), epu-
 lam plebi, ob laetitiam recentis imperii, obtulerat,
 et populus pleraque sine modo festinavit. Cartha-
 ginem ceterae civitates secutae. Sic distractis exer-
 citibus ac provinciis, Vitellio quidem ad capeffen-

I. Sic Flor. et refer. ad
 nomine. Vulg. praetextu.

2. Ante Ryckium Vipstani.

dam principatus fortunam bello opus erat. Otho, A. V. ut in multa pace, munia imperii obibat quaedam ex 823. dignitate Reipublicae, pleraque contra decus ex 77 praesenti usu properando. Consul cum Titiano fratre in Kalend. Martias ipse: proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio ¹ Poppaeus Vopiscus, praetextu veteris amicitiae; plerique, Viennensium honori datum, interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae mansere, Caelio ac Flavio Sabinis in Iulias; ² Arrio Antonino et Mario Celso in Septembres; quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho pontificatus auguratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit: et recens ab exilio reverbos nobiles adolescentulos avitis ac paternis sacerdotiis, in solatium, recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Sevino ³ Pompti-

1. Sic MS. Flor. (teste I. Gron.) itemque ex Cod. Vat. Lipsius in ed. prima rescripsit pro Pompeius; quod proinde ex Codd. secundariis et Puteol. frustra revocat Ryck.

2. Et haec vera nomina rescripsit Lipsius in notis ad ed. primam, sed in textu permendum Arrio; idque dein mansit in edd. Arrius vero

Ant. avus maternus fuit Antonino Pio, teste I. Capitolino in eius vita c. I. Ryckius inde et ex Agric. reddidit Arrio A.

3. Edd. a Put. ad Lips. Pontio; Lipsius ex Farnes. (proprius) et Vat. (Promptios) rescripsit Promptino, quod et est in Flor. Sed parem MSS. errerem in C. Pom-

A. V. no senatorius locus. ¹ repetundarum criminibus;
 823. sub Claudio ac Nerone, ceciderant: placuit igno-
 scentibus, verso nomine, quod avaritia fuerat, vi-
 deri maiestatem ², cuius tum odio etiam bonae le-
 78 ges ³ peribant. Eadem largitione civitatum quo-
 que ac provinciarum animos aggressus: Hispalienfi-
 bus et Emeritenfibus familiarum adiectiones ⁴, Lin-
 gonibus universis civitatem Romanam ⁵, provinciae

tino ap. Sall. Cat. c. 45. ob-
 servat Cortius, et ad Liv.
 II, 34, IV, 25 Draken-
 borch; unde l. ad priscam
 edd. rationem Pontino l.
 cum Ern. ad h. l. Pomtino
 scribendum (Utramque ra-
 tionem habent et alii, ut Cic.
 ad Att. IV, 5 et 16) l. ad
 lapides antiquos ap. Grute-
 rum Pontinio; l. Pompti-
 no; cum Livio VII, 15 ad
 an. V. C. 397 duae tribus,
 Pomptina et Publilia, ad-
 ditae dicantur.

I. Quod h. l. insertum edd.
 habent qui, melius cum Flor.
 omittimus, et aliter dispun-
 gimus.

2. Int. laesam; cui cri-
 mini cum ignosceret Prin-
 cept, ipse clementior vide-

batur: et odiosa erat lex mai-

3. Ut illa de repetundis.

4. Ad coloniam augendam.

5. h. e. ius Latii, cf. Plin.
 paneg. 39 et Ryck. ad h. l.
 Bene autem repugnat Lipsius,
 Lingonibus (Gallis) non esse
 locum inter Hispaniae po-
 pulos; maxime cum illi par-
 tes Vitellii amplexi essent,
 v. supra c. 53 et 54. Itaque
 coniicit Lusonibus; quod
 sane, quamvis contradicente
 Ryckio, placeret. Largus
 primum Otho in colonias
 duas, quarum altera Eme-
 rita ad Lusitaniam spectat,
 dein potuit esse in universos
 Lusones. Lusitaniae ipse
 olim praefuerat. Verum sic
 Tacitus forsitan dixisset Lusi-
 tanos. Est vero etiam Lango-

Baeticae Maurorum civitates dono dedit. nova iu- A. V.
 ra Cappadociae, nova Africae, ¹ ostenta magis, 823.
 quam mansura. Inter quae, necessitate praesentium
 rerum et instantibus curis excusata, ne tum quidem
 immemor amorum, statuas Poppaeae per senatus-
 consultum reposuit. creditus est etiam de celebra-
 da Neronis memoria agitavisse, spe vulgum allici-
 endi. et fuere, qui imagines Neronis proponerent.
 Atque etiam Othoni ² quibusdam diebus populus et
 miles, tamquam nobilitatem ac decus adstruerent,
 NERONI OTHONI acclamavit. ipse in su-
 spenso tenuit, vetandi metu, vel agnoscendi pudore.
 Conversis ad civile bellum animis, externa sine 79
 cura habebantur. Eo audentius Roxolani, Sarma-
 tica gens ³, priore hieme caesis duabus cohortibus,
 magna spe ad Moesiam irruerant: novem millia
 equitum, ⁴ ferociora successu et praedae magis

*briga urbs Lusit. cuius inco-
 lae Langones dicti fuerint.*

*I. Sic Puteol. bene pro
 ostentui, quod fuit in ed.
 princ. Et tamen Rhenanus
 hoc repetit, quem secuti om-
 nes. Ostenta s. Ostensa di-
 versa sunt a mansuris. Virg.
 Aen. VI, 869 ostendent
 tantum fata, neque ultra
 esse sinent.*

2. Lips. putat Q. (quin-

*quatuor) diebus scriptum
 fuisse. Sed sic oportuit Quin-
 quatribus.*

*3 Ad latus Maeotidis pal.
 in occasum. Alias etiam
 Rhoxolani, Roxalani scri-
 buntur.*

*4. Vulg. a Rhen. ex fero-
 cia et successu, praedae etc.
 Nos sequimur MS. Agr. saepe
 propius a MS. Fl. de quo si-
 lent. Infr. IV, 28 Civilis-con-*

A. V. quam pugnae intentâ. Igitur vagos et incuriosos
 823: tertia legio, adiunctis auxiliis, repente invasit. apud
 Romanos omnia proelio apta: Sarmatae, dispersi
 cupidine praedae, aut graves onere farcinarum,
 et lubrico itinerum adempta equorum pernecitate,
 velut vincti caedebantur. Namque mirum dictu, ut
 sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos ¹.
 nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum: ubi per
 turmas advenere, vix ulla acies obstiterit. Sed
 tum humido die, et soluto gelu, neque conti, ne-
 que gladii, quos praelongos utraque manu regunt,
 usui; lapsantibus equis, et cataphractarum ponde-
 re. id principibus et nobilissimo cuique tegmen,
 ferreis laminis, aut praeduro corio confertum; ut
 adversus ictus impenetrabile, ita impetu hostium
 provolutis inhabile ad resurgendum. simul altitu-
 dine et mollitia nivis hauriebantur. Romanus mi-
 les facili lorica et missili pilo aut lanceis assultans,
 ubi res posceret, levi gladio inermem Sarmatam
 (neque enim defendi scuto mos est) cominus fo-
 diebat: donec pauci, qui proelio superfuerant, pa-
 ludibus abderentur. ibi saevitia hiemis et vi vul-
 nerum absumpti. Postquam id Romae compertum,
 M. Aponius ², Moesiam obtinens, triumphali sta-
 tua,

tusis Ubiis, gravior et suc-
 cessu ferocior.

nicitate.

2. Cogn. Saturninus; in-

1. Scil. in equorum per-

fra II, 85.

tua, Fulvius Aurelius, et ¹ Iulianus Titius, ac A. V. Numisius Lupus, legati legionum ², consularibus ⁸²³ ornamentis donantur: laeto Othone, et gloriam in se trahente, *tamquam et ipse felix bello, et suis ducibus suisque exercitibus remp. auxisset.* Parvo ⁸⁰ interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio prope urbi excidio fuit. Septimam decimam cohortem e colonia Ostiensi in urbem acciri Otho iusserat: armandae eius cura Vario Crispino, tribuno e praetorianis, data. Is, quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur, vehicula cohortis incipiente nocte onerari, aperto armamentario, iubet. tempus in suspicionem, causa in crimen, affectatio quietis in tumultum evaluit: et visa inter temulentos arma cupidinem sui movere. Fremunt miles, et tribunos centurionesque *proditionis* arguit; *tamquam familiae senatorum ad perniciem Othonis armarentur*: pars ignari et vino graves: pessimus quisque in occasionem praedarum: vulgus, ut mos est, ³ cuiuscunque motus novi cupidum. et obsequia meliorum nox abstulerat ⁴. resistantem feditioni tribunum et severissimos centurionum ob-

1. *Infra II, 85 Tertius Iulianus; unde Ryckio dictus videtur Tert. Tit. Iul.*

2. *Qui Vegetio praefecti legionum dicuntur; et vices Legati Imp. agebant in le-*
Tacitus T III.

gione.

3. *Sic Ryck. e Flor. pro cuiusque.*

4. *Et nox fecerat, quo minus discernerentur meliores, qui essent obsequentes.*

A. V. truncant. rapta arma, nudati gladii, insidentes
823. equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni ce-
81 lebre convivium, primoribus feminis virisque: qui
trepidi, fortuitusne militum furor, an dolus im-
peratoris, manere ac deprehendi, an fugere et di-
spergi, periculosius foret, modo constantiam si-
mulare, modo formidine detegi, simul Othonis
vultum intueri. utque evenit, inclinatis ad suspi-
cionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur.
Sed haud secus discrimine senatus, quam suo ter-
ritus, et praefectos praetorii ad mitigandas mili-
tum iras statim miserat, et *abire propere omnes e
convivio* iussit. Tum vero passim magistratus, pro-
iectis insignibus, vitata comitum et servorum fre-
quentia, senes feminaeque, per tenebras, diversa
urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta,
et, ut cuique humillimus cliens, incertas latebras
82 petivere. Militum impetus ne foribus quidem pa-
latii coercitus, quo minus convivium irrumperent,
ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio
Martiale, tribuno, et Vitellio Saturnino, praefe-
cto legionis, dum ruentibus obsistunt. Undique
arma et minae, modo in centuriones tribunosque,
modo in senatum universum; lymphatis caeco pa-
vore animis, et, quia neminem unum destinare
irae poterant, licentiam in omnes poscentibus: do-
nec Otho, contra decus imperii, thoro insistens,
precibus et lacrymis aegre cohibuit: redieruntque

in castra inviti, neque innocentes. Postera die A. V.
 velut capta urbe, clausae domus; rarus per vias ^{823.}
 populus; moesta plebs; deiecti in terram militum
 vultus, ac plus tristitiae, quam poenitentiae. Ma-
 nipulatim allocuti sunt Licinius Proculus et Plotius
 Firmus, praefecti, ex suo quisque ingenio, mitius
 aut horridius. Finis sermonis in eo, ut quina mil-
 lia numum singulis militibus numerarentur ^{1.} Tum
 Otho ingredi castra ausus: atque illum tribuni cen-
 turionesque circumstant, abiectis militiae insigni-
 bus, *otium et salutem* flagitantes. Sensit invidiam ²
 miles, et compositus in obsequium, *auctores sedi-*
tionis ad supplicium ultro postulabat. Otho, ³ ⁸³
 quamquam turbidis rebus, et diversis militum ani-
 mis, cum optimus quisque *remedium praesentis li-*
centiae posceret, vulgus et plures seditionibus et
 ambitioso imperio laeti per turbas et raptus facilius
 ad civile bellum impellerentur: simul reputans,
 non posse Principatum, scelere quaesitum, subita
 modestia et prisca gravitate retineri; sed discrimine

1. *Perinde ac si id faci-*
nus studio Othonis fecissent;
addit Dio.

2. *Criminis offensionem.*

3. Otho quamquam - si-
 mul rep. - sed - an nixus po-
 stremo ita differuit: Respon-
 dent sibi quamquam - sed.

Prius autem bipertitum:

quamquam 1) turbidis re-
 bus, et diversis mil. an.

(cum opt. q. - vulgus et pl.)

2) simul reputans. Mone-
 mus haec, cum et ipse Freins-
 hem. haeserit in voce quam-
 quam.

A. V. urbis et periculo senatus anxius; postremo ita dis-
 823. seruit; *Neque ut affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones, neque, ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie supersunt); sed veni postulaturus a vobis temperamentum vestrae fortitudinis, et erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupiditate vel odio, quae multos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit. Nam saepe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palam audiri, omnia consilia cunctis praesentibus tractari, ratio rerum aut occasionum velocitas patitur? tam nescire quaedam milites, quam scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinae habet, ut multa etiam centuriones tribunosque tantum iuberi expediat. Si, ubi iubeantur, quaerere singulis liceat; pereunte obsequio etiam imperium intercidit. An et illic nocte intempesta rapiuntur arma? unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrum-
 84 pet? Vos quidem istud pro me ^I, sed in discursu*

I. Int. fecistis.

ac tenebris et rerum omnium confusione patefieri A. V.
ocasio etiam adversus me potest. Si Vitellio, et ⁸²³
satellitibus eius, eligendi facultas detur, quem nobis
animum, quas mentes imprecentur? quid aliud,
quam seditionem et discordiam, optabunt? ne miles
centurioni, ne centurio tribuno obsequatur;
hinc confusi, pedites equitesque, in exitium ruamus.
Parendo potius, commilitones, quam imperia
ducum sciscitando, res militares continentur:
et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui
ante discrimen quietissimus. Vobis arma et animus
sit: mihi consilium et virtutis vestrae regimen relinquite.
Paucorum culpa fuit, duorum poena erit: ceteri abolete memoriam foedissimae noctis.
Nec illas adversus senatum voces ullus unquam exercitus
audiat. caput imperii et decora omnium provinciarum ^I, ad poenam vocare, non hercle illi,
quos cum maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant.
Ulline Italiae alumni, et Romana vere iuventus,
ad sanguinem et caedem deposcerent ordinem,
cuius splendore et gloria sordes et obscuritatem
Vitellianarum partium perstringimus? Nationes
aliquas occupavit Vitellius; imaginem quandam
exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit,
ut hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos
pulcherrimam hanc urbem domibus et tectis et con-

I. Senatum magnificis his nominibus blandiens dicit.

A. V. gestu lapidum stare creditis? Muta ista et inanima
 823. intercidere ac reparari, ¹ promiscua sunt: aeter-
 nitas rerum ², et pax gentium, et mea cum vestra
 salus, incolumitate Senatus firmatur. Hunc au-
 spicato a parente et conditore urbis nostrae institu-
 tum, et a regibus usque ad principes continuum
 et immortalem, sicut a maioribus accepimus, sic
 posteris tradamus. Nam ut ex vobis senatores,
 85 ita ex senatoribus principes nascuntur. ³ Ea oratio
 ad perstringendos mulcendosque militum animos,
 et severitatis modus (neque enim in plures, quam
 in duos animadverti iusserat), grate accepta: com-
 positique ad praesens, qui coërceri non poterant.
 Non tamen quies urbi redierat: strepitus telorum,
 et facies belli erat; militibus, ut nihil in commu-
 ne turbantibus, ita sparsis per domos, occulto ha-
 bitu ⁴, et maligna cura in omnes, quos nobilitas,
 aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus
 obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in
 urbem, ad studia partium noscenda, plerique cre-

I. Put. promiscue pos-
 sunt: Sed Pich. monuit, in
 Flor. legi promisca sunt; et
 ubique promiscus, sci, sca
 etc. quod antiquius praeter
 Quintil. et Gellium Tacitus
 secutus sit. Freinsh. recepit
 inde, quod hodie obtinet.

Neque in his simus difficiles.

2. h. e. aeternitas imp.
 Romani.

3. Sic MS. Agr. et Puteol.
 melius, quam a Rhen. et.

4. Habitu scil. plebeio s.
 privati.

debant. Unde plena omnia suspicionum, et vix se- A. V.
 creta domuum sine formidine. Sed plurimum tre- 823.
 pidationis in publico. Ut quemque nuntium fama
 attulisset, animum vultumque conversi, ne diffide-
 re dubiis, ac parum gaudere prosperis viderentur.
 Coacto vero in curiam senatu, arduus rerum om-
 nium modus, ne contumax silentium, ne suspecta
 libertas ¹: et privato Othoni nuper atque eadem
 dicenti nota adulatio. Igitur versare sententias,
 et huc atque illuc torquere, *hostem et parricidam*
Vitellium vocantes: providentissimus quisque vul-
 garibus conviciis; quidam vera probra iacere, in
 clamore tamen, et ubi plurimae voces, aut tumultu
 verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insu- 86
 per terrebant, diversis auctoribus vulgata. *In ve-*
stibulo Capitolii omissas habenas bigae, cui Victo-
ria institerat: erupisse cella Iunonis maiorem hu-
mana speciem: statuam D. Iulii, in insula Tiberi-
ni amnis, sereno et immoto die, ab Occidente in
Orientem conversam: prolocutum in Etruria bo-
vem: insolitos animalium partus: et plura alia,
 rudibus seculis etiam in pace observata, quae nunc
 tantum in metu audiuntur. Sed praecipuus et
 cum praesenti exitio etiam futuri pavor, subita inun-
 datione Tiberis: qui immenso auctu, ² proruto

1. Int. esset s. videretur. (in indice Tac.) pro vulg.

2. Sic iam ante I. F. prorupto; ac rec. Ern.
 Gronov. voluit Freinsheim.

A. v. ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, §23. non modo iacentia et plana urbis loca, sed secura huiusmodi casuum implevit. rapti e publico plerique, plures in tabernis et cubilibus intercepti, fames in vulgus, inopia quaestus, et penuria alimentorum. corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta; dein, remeante flumine, dilapsa. Utque primum vacuus a periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionem Othoni, campus Martius et via Flaminia, iter belli esset obstructum, a fortuitis vel naturalibus causis, in prodigium et omen imminentium cladum vertebatur ¹.

87 Otho, lustrata urbe, et expensis belli consiliis, quando Peninae Cottiaeque Alpes, et ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe valida et partibus fida; quod reliquos caesorum ad pontem Milvium, et saevitia Galbae in custodiam habitos, in ² numeros legionis composuerat; facta et ceteris spe ³ honorationis in posterum militiae. addidit classi urbanas cohortes et plerosque ⁴ e praetorianis, vires et robur exercitus; atque ipsis du-

¹. *Similis dictio illi, quam Ann. XV, extr. restituimus.*

². *Sic Pich. ex MS. altero (in illo enim Longob. defectus folii est) restituit pro in numerum; cf. supra c. 6*

not. 2. p. 8.

³. *Vulg. spes. Nos I. F. Gronovii monitum secuti, etiam interpungendi rationem eo reximus.*

⁴. *h. l. multos.*

eibus consilium et custodes ¹. Summa expeditionis A. V. Antonio Novello, Suedio Clementi, primipilari- ⁸²³ bus, Aemilio Pacensi, cui ademptum a Galba tribunatum reddiderat, permissa. Curam navium Ofcus libertus retinebat, ad observandam honestiorum ² fidem ³ comitatus. Peditum equitumque copiis Suetonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo, praetorii praefecto. is urbanae militiae impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum factum est, pravus et callidus, bonos et modestos antebat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella ⁴ ⁸⁸ in coloniam Aquinatem, neque arta custodia, neque obscura: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, et propinquitate Galbae monstratus. Multos e magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed co-

1. Qui observarent duces bellicos; Talis erat Ofcus libertus, quem mox nominat.

2. h. e. nobiliorum s. ducum.

3. Vulg. absurdissime imitatus, At Flor. alter immutatus; unde Pich. coniecit immixtus. MS. Agr. et ed. pr. imitatus, unde Ryckius

haud apte incitatus. I. F. Gronovius comitatus, quod amplectimur. Verbum enim aptum custodibus a Principe datis, uti olim libera re adiutoribus magistratuum.

4. Et ipsi tamen Galbae suspectus (Suet. 12, cf. Plut. in Galba) nunc Othoni, tandem a Vitellio interficitur.

A. V. mitum specie, secum expedire iubet: in quis et L.
 823. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec ut impe-
 ratoris fratrem, nec ut hostis. Igitur mota urbis
 cura¹: nullus ordo metu aut periculo vacuus. pri-
 mores senatus aetate invalidi et longa pace desides,
 segnis et oblita bellorum nobilitas, ignarus militiae
 eques, quanto magis occultare et abdere pavorem
 nitebantur, manifestius pavidum. Nec deerant e con-
 trario, qui ambitione stolidi, conspicua arma, in-
 signes equos, quidam luxuriosos apparatus convi-
 viorum et irritamenta libidinum, ut instrumenta bel-
 li, mercarentur. Sapientibus quietis et Reip. cu-
 ra: levissimus quisque et futuri improvidus, spe va-
 na tumens: ² multi afflicta fide in pace, ac tur-
 89 batis rebus alacres, et per incerta tutissimi. Sed
 vulgus, et magnitudine nimia communium curarum
 expers populus, sentire paulatim belli mala, con-
 versa in militum usum omni pecunia, intentis ali-
 mentorum pretiis: quae, motu Vindicis, haud per-
 inde plebem attriverant; secuta tum urbe, et pro-
 vinciali bello, quod inter legiones Galliasque velut
 externum fuit. Nam ex quo D. Augustus res Cae-
 sarum composuit, procul, et in unius sollicitudi-

I. Ex priori metu in alium aliorum.
 belli, cf. c. 85. Non quies 2. Mendo irrepperat in
 urbi redierat etc. Quietis ed. Rhen. multis, quod cor-
 contraria cura urbis movit rex I. F. Gron.

nem aut decus, populus Romanus bellaverat. Sub A. V. Tiberio et Caio, tantum pacis adversa¹ republica⁸²³ pertinueret. Scriboniani² contra Claudium incepta simul audita et coërcita. Nero nuntiis magis et rumoribus, quam armis depulsus. Tum legiones classesque, et quod raro alias, praetorianus urbanusque miles, in aciem deducti: Oriens Occidensque, et quidquid utrimque virium est, a tergo: si ducibus aliis bellatum foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemque nondum conditorum ancilium³ af-

I. Flor. alter teste Pich. r. p. pertinueret; nemoque tamen optimam lectionem recepit. Sed Puteol. dederat reip. pertimueret; quod obtinuit edd. ante Lipsium, qui expuncto reip. ex falsa vulgata partem retinuit pertimueret, quae postea tentaretur. Et Pich. non temere additas putans r. p. nec sentiens vim verbi veri pertinueret, coniicit: resp. pertimuerat. Ryckio placebat, quod in MS. Agric. auctius reperit in rep. pertimueret. Valeat autem vulgata cum suis erroribus. Nobis rep.

perlinueret est per remp. permanarunt; quae vis et constructio verbi ex Cic. aliisque notissima, nemini h. l. in mentem venerat.

2. Dalmatiae Legati. cf. Suet. Cl. c. 13.

3. Scil. clypei Martis, quos Romani inter veneranda habebant, inde a Kal. Martiis moti circumlatique per plures dies; necdum d. XIII eius mensis, quo Otho abiturus fuit, reconditi erant; quod, ut Suet. Oth. c. 8 addit, antiquitus infaustum habebatur.

A. V. ferrent. Aspernatus est omnem cunctationem, ut
 823. Neroni quoque exitiosam: et Caecina, iam Alpes
 90 transgressus, exstimulabat. Pridie Idus Mart. com-
 mendata patribus Rep. reliquias Neronianarum se-
 ctionum ¹, nondum in fiscum converfas, revocatis
 ab exilio concessit: iustissimum donum, et in spe-
 ciem magnificum, sed festinata iam pridem exactio-
 ne, usu sterile. Mox vocata concione, *maiestatem*
urbis et consensum populi ac senatus pro se attol-
 lens, adversum Vitellianas partes modeste disseruit:
inscitiam potius legionum, quam audaciam incre-
 pans, nulla Vitellii mentione: sive ipsius ea mo-
 deratio, seu scriptor orationis, sibi metuens, con-
 tumeliis in Vitellium abstinuit; quando, ut in con-
 siliis militiae Suetonio Paullino et Mario Celso, ita
 in rebus urbanis Galerii Trachali ingenio ² et ora-
 tione uti credebatur. et erant, qui genus ipsum
 orandi noscerent, crebro fori usu celebre, et ad
 implendas aures latum et sonans. Clamor voces-
 que vulgi, ex more adulandi, nimiae et falsae.
 quasi dictatorem Caesarem, aut imperatorem Au-

I. h. l. Sectiones sunt
 ipsae res proscriptorum a
 Nerone, quae distractae ven-
 debantur pecunia in fiscum
 reditura.

2, Sic invenimus ex vulg.
 Othonem; quod insititium

Acidalia visum nemo cor-
 rexit. Si nostrum ita scrip-
 tum fuerit: i. oratione; faci-
 lis inde lapsus ad Othonem
 apparet. Ac statim noster
 genus orandi. cf. supra Ann.
 XIII, 3.

gustum prosequerentur, ita studiis votisque certa-
bant: nec metu aut amore; sed ex libidine servitii,^{823.}
ut in familiis¹: privata cuique stimulatio, et vi-
le iam decus publicum. Profectus Otho, quietem
urbis curasque imperii Salvio Titiano fratri per-
misit.

I. *Int. servorum.*

C. CORNELII TACITI
HISTORiarVM

LIBER SECVNDVS

QVI

ANNALIVM XVIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Titus Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbae, caede eius audita, substitit. Paphiam Venerem adit, et de futuris eam consulit. Laeta omnia et magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat; sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, et capitur. Othonis copiae, et duces; et classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsica motus aliquis temeritate procuratoris. Caecina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamia et strage repulsus. Insidias paulo post Othonianis locat, sed eae quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Qua composita, Caecinae rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summa belli deliberat. trahit id melius, an fortunam experiri praestaret. Postremum pessimumque consilium praefert. Ita haud procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho aversus a consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exsequitur, quam noster

facunde narrat. Post mortem eius, seditio militum et impetus in Verginium, Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africa victus, et eae provinciae Vitellio adiunctae. Quid in Italia Vitellius egerit, et legiones cohortesque victas quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syria Vespasianus et Mucianus ferio iam de bello deliberant. Huius egregia ad illum oratio: qua persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. praeterque Orientales, Moesici et Pannonii etiam transeunt in partes. Vitellius interea magno et minaci agmine urbem intrat. Popularia multa usurpat. Consilia item eius paratusque de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.

S truebat iam fortuna, in diversa parte terrarum, I
 initia causasque imperio, quod varia sorte, ^{A. V.}
 laetum reip. aut atrox, ipsis principibus prospe- ^{823.}
 rum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Iudaea, ^{A. C.}
 incolumi adhuc Galba, missus a patre, causam ^{70.}
 profectionis, *officium erga principem, et maturam*
petendis honoribus iuventam ferebat. Sed vulgus
 fingendi avidum, disperferat, *accitum in adoptionem.*
 materia sermonibus, senium et orbitas principis,
 et intemperantia civitatis, donec unus eligatur,
 multos destinandi. Augebat famam ipsius
 Titi ingenium, quantaecumque fortunae capax,
 decor oris cum quadam maiestate, prosperae Vespasiani res,
 praesaga responsa, et, inclinatis ad

A. V. credendum ab his, loco omnium etiam fortuita.
 823. Ubi Corinthi, Achaiae urbe, certos nuntios accepit de interitu Galbae, et aderant, qui arma Vitellii, bellumque affirmarent; anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrimque perlustrat. *Si pergeret in urbem; nullam officii gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, sive Othoni, obsidem fore. Sin rediret, offensam haud dubiam victoris: sed incerta adhuc victoria, et concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus rempub. susciperet, obliviscendum off-*
 2 *fensarum de bello agitantibus.* His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere, qui *accensum desiderio Berenices reginae, vertisse iter* crederent. Neque abhorrebat a Berenice iuvenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. laetam voluptatibus adolescentiam egit, suo quam patris imperio ^I moderatior. Igitur oram Achaiae et Asiae, ac laeva maris praetervectus, Rhodum et Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incescit, adeundi visendique templum Paphiae Veneris, inclytum per indigenas advenasque. Haud fuerit longum, initia religionis, templi situm, formam

I. Sic Flor. alter et MS. cum ipse principatum teneret, quam sub patre.
 Agric. Vulgo modestior scil.

mam deae (neque enim alibi sic ¹ habetur), pau- A. V.
 cis differere. *Conditorem templi regem Aerian* ² 823.
 vetus memoria, quidam *ipsius deae nomen* id per- ³
 hibent. Fama recentior tradit, a *Cinyra sacra-*
tum templum, deamque ipsam, conceptam mari,
huc appulsam. Sed scientiam artemque haruspi-
cum accitam; et Cilicem ³ *Tamiram intulisse: at-*
que ita pactum, ut familiae utriusque posterī cae-
rimoniis praesiderent. Mox, ne honore nullo re-
 gium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa,
 quam intulerant, scientia hospites cessere: tantum
 Cinyrades sacerdos consulitur. Hostiae, ut quis-
 que vovit, sed mares deliguntur. certissima fides
 haedorum fibris. Sanguinem arae offundere veti-
 tum: precibus et igne puro altaria adolentur; nec
 ullis imbris, quamquam in aperto, madescunt.
 Simulacrum deae non effigie humana: continuus
 orbis latiore initio tenuem in ambitum, metae mo-
 do, exurgens ⁴. et ratio in obscuro. Titus spe- 4
 ctata opulentia donisque regum, quaeque alia lae-
 tum antiquitatibus Graecorum genus incertae vetu-

I. h. e. eiusmodi forma.

3. Sic scribendum Meur-

2. Sic et Ann. III, 62

sus ex Hesychio ostendit.

Aërias, ac filius eius, Ama-

Flor. Thamyra. Idem ante

thus, vocatur. At MS. Flor.

Cynira et post Cynirades.

opt. (qui nunc redit, cf.

Nostrum verius cf. Ovid.

not. ad I, 87) h. l. Veria-

Met. X, 200.

num, (quasi Aeriaum).

4. Quod simulacrum No-

Tacitus T. III.

G

A. V. statim affingit, *de navigatione* primum consuluit.
 823. postquam *pandi viam*, et mare prosperum accepit,
 de se per ambages interrogat, caesis compluribus
 hostiis. Sostratus (sacerdotis id nomen erat) ubi
 laeta et congruentia exta, magnisque¹ consultis an-
 nuere deam videt, pauca in praesens et solita re-
 spondens; petito secreto, futura aperit. Titus,
 aucto animo, ad patrem pervectus, suspensis pro-
 vinciarum et exercituum mentibus, ingens rerum
 fiducia² accessit. Profligaverat bellum³ Iudai-

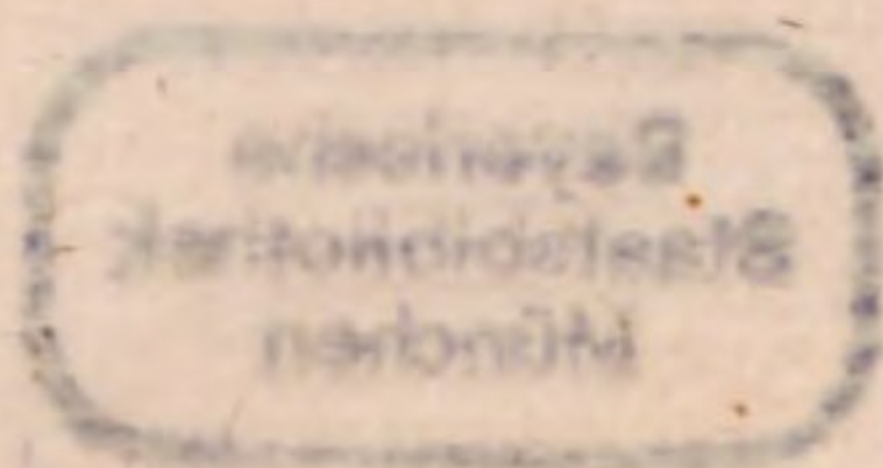
ster cono; id Maximus Ty-
rius Serm. 38 pyramidi com-
parat.

1. Magnis (*licet ambi-*
gue) consultis, de imperio.

2. Cave cum Pich. quem
 etiam Lipsius audivit, putes
 sextum casum; ne Tacitus
 aucto animo idem dicat. Sed
 est, Freinsh. rectius vidente,
 sextus. Titus ipse, ingens
 rerum fiducia accessit susp.
 an. idemque dein praecipua
 concordiae fides dicitur. Sic
 Justinus XI, 4 extr. de A-
 then. Ducibus in exilium ac-
 tis, qui - ad Darium pro-
 fecti non mediocri momen-

tum Persarum viribus ac-
 cessere; XXXI, 3 tantus-
 que eius adventu ardor ani-
 mis regis accessit. Aptissime
 autem dubitantibus s. sus-
 pensis accessisse dicitur Ti-
 tus, ut fid. rer. ingens.

3. Discamus ex Floro II,
 15 de bellis Pun. tribus,
 trium temporum momenta-
 primo commissum bellum,
 profligatum secundo, tertio
 vero confectum est. Scil.
 bellum profligatum, s. af-
 fectum, credo, si acies pro-
 fligatae fuerint, neque nisi
 expugnatio urbis, in qua ca-
 put est rerum, superest. Qua-
 drant certe haec et ad belli

cum Vespasianus; oppugnatione Hierosolymorum A. V. reliqua, duro magis et arduo opere, ob ingenium 823 montis, et pervicaciam superstitionis, quam quo satis virium obfessis ad tolerandas necessitates superesset. Tres, ut supra memoravimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitae bello: quatuor Mucianus obtinebat in pace; sed aemulatio et proximi exercitus gloria repulerat fegnitiam. quantumque illis roboris discrimina et labor, tantum his vigoris addiderat integra quies, sed inexperti belli labore. auxilia utrique cohortium alarumque, et classes regesque, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus, acer militiae, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac, si res posceret, manu hostibus obniti,

Punici, et ad Iud. rationes. Sic et bellum in Mithrid. a Sulla et Muraena commissum initum, a Lucullo profligatum, a Pompeio confectum dici potest. Quod impulsu dicitur bellum, ad commissum pertinet cf. ad H. III, 2.

I. *Vulg. et inexpertus belli labor. Nihil in eo veri. Labor enim acuit vires; et si idem sit cum quiete, supervacue dictum. At MSS.*

Fl. Guelf. et edd. ante Rhæn. et inexperti belli labor. consentit MS. Agr. nisi quod labores habet. Unde nostrum invenimus, reddendo 7a et literam s ex prior voce amissam, et addendo e 7a labor. Distinguit autem callentissimus verborum Tacitus ab illorum robore (adversus pericula constante) horum vigorem, inexpertum belli labore. hunc quies addit: illud est e labore belli continuo.

A. V. cibo fortuito, veste habituque vix a gregario mili-
 823. te discrepans: prorsus, si avaritia abesset, anti-
 quis ducibus par. Mucianum e contrario magnifi-
 centia et opes, et cuncta privatum modum super-
 gressa, extollebant: ^I aptior sermoni, dispositu
 provisuque civilium rerum peritus. egregium prin-
 cipatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis,
 solae virtutes miscerentur. Ceterum hic Syriae, ille
 Iudaeae praepositus, vicinis provinciarum admini-
 strationibus, invidia discordes, exitu demum Ne-
 ronis, positis odiis, in medium consulere, pri-
 mum per amicos: dein, praecipua concordiae fi-
 des, Titus prava certamina communi utilitate abo-
 leverat, natura atque arte compositus alliciendis
 etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesque,
 et vulgus militum, industria, licentia, per virtutes,
 per voluptates, ut cuique ingenium, adscisceban-
 6 tur. Antequam Titus adventaret, sacramentum
 Othonis acceperat uterque exercitus, praecipitibus,
 ut assolet, nuntiis, et tarda mole civilis belli; quod
 longa concordia quietus Oriens tunc primum para-

I. *Vulg. male sermone. fuit usu, (seu dispositu, pro-*
Aptior fuit M. quam V. ad visuque rerum civilium. In-
dicendum; quod et tertio epte iungunt edd. verba disp.
casu solet efferri. et sic sqq. provisuque voci aptior. Non
rectius quam in vulg. ordina- opus est pluribus. Dispositu
mus cum Savilis, cui frustra supinum, instar nominis,
repugnat I. F. Gron. Peritus dispositione.

bat. Namque olim validissima inter se civium ar- A. V.
 ma, in Italia Galliave, viribus Occidentis coepta. 823.
 Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos om-
 nes trans mare secutum est civile bellum, haud
 prosperi exitus fuerant: auditique saepius in Syria
 Iudaeaque Caesares, quam inspecti. Nulla seditio
 legionum: tantum adversus Parthos minae, vario
 eventu. Et proximo civili bello, turbatis aliis, in-
 concussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox,
 ut *Othonem ac Vitellium scelestis armis res Roma-
 nas raptum ire*, vulgatum est, ne penes ceteros
 imperii praemia, penes ipsos tantum servitii neces-
 sitas esset, fremere miles, et vires suas circumspi-
 cere. Septem legiones statim, et cum ingentibus
 auxiliis Syria Iudaeaque: inde continua Aegyptus,
 duaeque legiones: hinc Cappadocia Pontusque, et
 quidquid castrorum Armeniis praetenditur. Asia
 et ceterae provinciae, nec virorum inopes, et pe-
 cuniae opulentae. quantum insularum mari cingi-
 tur, et parando interim bello secundum, tutumque
 ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum; 7
 sed bellantibus aliis, placuit *exspectari* ^I *belli exi-*

I. Ita sapienter Pichena
 partim secutus codices, par-
 tim divinando refecit sqq.
 (quae in vulg. prave lege-
 bantur bellum cum in vic-
 tores v. n. f. fides coalesce-

ret.) ut merito reciperet
 Freinsh. quod nunc pro eo
 legitur. Neque h. l. Ryckius
 discedere debuit cum Agric.
 legendo bellum, cum victo-
 ribus victos n. f. fide coales-

A. V. tum. victores victosque numquam solida fide coalescere. nec referre, Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. rebus secundis etiam egregios duces insolescere: discordiam his, ignaviam, luxuriam, et suismet vitiis alterum bello, alterum victoria periturum. Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque. ¹ iam perlaetari miles in mixtis consiliis: optimus quisque amore reipublicae: multos dulcedo praedarum stimulabat; alios ambiguae domi res. ita boni malique causis diversis, studio pari, bellum omnes cupiebant.

8 Sub idem tempus Achaia atque Asia falso exterritae, velut Nero adventaret: vario super exitu eius ru-

cere; et ipse tamen dein bellum induci malebat. Sic turbae dantur.

I. Novam plane, sed bonam lectionem pro corruptis et olim novis damus, in quibus corrigendis defecere, qui adhuc tentarunt. Sic autem dederat Puteol. Mucianusque nuper: caeterum olim mixtis consiliis: - Rhen. *nil immutat nisi quod scripserit*, caeteri o. m. c. quod vulg. Sed querens loci obscuritatem Lipsius eam non depulit; nec felicior Pich. in expli-

cando, *silens vestigia Flor. quae nec a I. Gron. redduntur. Conveniuntne igitur cum lect. Puteol? Ryckius recepta Agricolae lectione - nuper Titi opera mixtis consiliis, induxit, quod nemo probet, qui cogitet, aliquod desiderari commune iis, quod statim dispertit: optimus quisque - multos - alios. Nobis quidem ex misere divulsis nexisque literis aptiora dedisse videmur. Mixta consilia h. l. sunt Vesp. et Muciani.*

more, eoque pluribus vivere eum fingentibus cre- A. V.
 dentibusque. Ceterorum casus conatusque in con- 823.
 textu operis dicemus. Tunc fervus e Ponto, sive,
 ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et
 cantus peritus (unde illi, super similitudinem oris,
 propior ad fallendum fides), adiunctis desertoribus,
 quos inopia vagos ingentibus promissis corruperat,
 mare ingreditur: ac vi tempestatum¹ Cythnum in-
 sulam detrusus, et militum quosdam ex oriente
 commeantium adscivit, vel abnuentes interfici iussit;
 et spoliatis negotiatoribus, mancipiorum valen-
 tissimum quemque armavit. Centurionemque Sisen-
 nam, dextras, concordiae insignia, Syriaci exer-
 citus nomine ad praetorianos ferentem, variis ar-
 tibus aggressus est: donec Sisenna, clam relicta in-
 sulula, trepidus et vim metuens aufugeret. inde la-
 te terror, multis ad celebritatem nominis erectis,
 rerum novarum cupidine, et odio praesentium.
 Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam 9
 ac Pamphyliam, provincias, Calpurnio Asprenati
 regendas Galba permiserat. datae e classe Misenensi
 duae triremes ad prosequendum² eum, quibus Cyth-
 num insulam tenuit. nec defuere, qui trierarchos
 nomine Neronis accirent. Is in maestitiam com-

1. Sic Flor. et iam Ann.
 III, 69 recipi debuit.

ante Rhen. et MS. Agr. Vulg.
 cum quibus. ex MS. Bud.

2. Sequimur edd. priscas

A. V. positus, et, *fidem suorum quondam militum invo-*
 823. *cans, ut eum in Syria aut Aegypto sisterent*¹, ora-
 bat. ² Trierarchi, seu nutantes, seu dolo, *allo-*
quendos sibi milites, et paratis omnium animis re-
versuros, firmaverunt. sed Asprenati cuncta ex
 fide nuntiata: cuius cohortatione expugnata navis,
 et interfectus, quisquis ille erat. Corpus, insigne
 oculis comaque et torvitate vultus, in Asiam, at-
 10 que inde Romam pervectum est. In civitate dis-
 cordi, et, ob crebras Principum mutationes, in-
 ter libertatem ac licentiam incerta, parvae quoque
 res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus,
 pecunia, potentia, ingenio inter claros magis,
 quam inter bonos, Annium Faustum, equestris
 ordinis, qui temporibus Neronis delationes facti-
 taverat, ad cognitionem senatus vocabat. Nam
 recens, Galbae principatu, censuerant patres, *ut*
accusatorum causae noscerentur. id senatusconsul-
 tum varie iactatum, et, prout potens vel inops
 reus inciderat, infirmum aut validum, retinebatur.
 Ad hocce terroris ³ et propria vi Crispus incubue-

1. *h. l. constituerent. cf. Ann. II, 14 extr. cf. Suet. Aug. c. 28.*

2. *Ed. pr. trierarchis; unde s. divulsū sit pro seu, Ern. coni.*

3. *h. e. Super hunc terro-*

rem legis s. Scti. Vulg. au- tem male. Ad haec terrore-. Sed MS. Flor. ad hunc ter- roris. Casus hic secundus po- stulat neutrum, a quo re- gatur.

rat, delatorem fratris sui pervertere: traxeratque A. V. magnam senatus partem, ut *indefensum et inaudi-* 823.
tum dedi ad exitium postularent. Contra apud alios nihil aequae reo proderat, quam nimia potentia accusatoris: *dari tempus, edi crimina, quamvis invisum ac nocentem, more tamen audiendum,* censebant. Et valere primo; dilataque in paucos dies cognitio: mox damnatus est Faustus; nequaquam eo assensu civitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum praemio exercuisse meminerant: nec poena criminis, sed ultor displicebat. Laeta inter- II
 rim Othoni principia belli, motis ad imperium eius ¹ e Dalmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quatuor legiones: e quibus bina millia praemissa; ipsae modicis intervallis sequebantur, septima a Galba conscripta; veteranae undecima, ac tertiadecima; et praecipua fama quartadecumani, rebellionem Britanniae. compressa ². addiderat gloriam Nero, eligendo, ut potissimos ³: unde longa illis erga

I. I. F. Gronoviana editio a Dalm. sed ea ubique *ritalis appellavit* domitores Britanniae; V, 16.

menda ed. 2 Bern. f. Freinsh. retinet, quae in Bernegg. I ed. 1638 non sunt.

2. h. e. ob compr. Brit. rebellionem; unde ipsos Ce-

3. Credibile, cognomen, (uti aliis, Adiutrix, Rapax, etc.) ipsis additum Potissima; quod eo sublato cessaverit.

A. V. Neronem fides, et erecta in Othonem studia; sed
 823. quo plus virium ac roboris, e fiducia tarditas iner-
 rat. Agmen legionum alae cohortesque praevenie-
 bant. Ex ipsa urbe haud spernenda manus, quin-
 que praetoriae cohortes, et equitum vexilla cum
 legione prima: ac deforme insuper auxilium, duo
 millia gladiatorum; sed per civilia arma etiam fe-
 veris ducibus usurpatum. his copiis rector additus
 Annius Gallus, cum Vestricio Spurinna ad occu-
 pandas Padi ripas praemissus: quoniam prima con-
 siliorum frustra ceciderant, transgresso iam Alpes
 Caecina, quem sisti intra Gallias¹ posse speraverat.
 Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta
 corpora, cum ceteris praetoriis cohortibus, vete-
 rani e praetorio², classicorum ingens numerus.
 Nec illi segne aut corruptum luxu iter; sed lorica
 ferrea usus est, et ante signa pedester, horridus,
 12 incomptus, famaeque dissimilis. Blandiebatur coep-
 tis fortuna, possessa per mare et naves maiore Ita-
 liae parte, penitus usque ad initium Alpium. qui-
 bus tentandis, aggrediendaeque provinciae Narbo-
 nensi, Suedium Clementem, Antonium Novellum,
 Aemilium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis
 per licentiam militum victus: Antonio Novello
 nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioso im-

1. Prohiberi, quo minus extra cohortes; unde dicun-
 in Italiam transgrederetur. tur vexillarii. cf. c. 18.

2. h. e. sub vexillis habiti,

perio regebat, ut adversus modestiam disciplinae ¹ A. V. corruptus, ita proeliorum avidus. Non Italia adi- 823.
 ri, nec loca sedesque patriae videbantur: tamquam
 externa litora, et urbes hostium, urere, vastare,
 rapere; eo atrocius, quod nihil usquam provisum
 adversum metus ². pleni agri, apertae domus, oc-
 cursantes domini iuxta coniuges et liberos, securi-
 tate pacis, et belli malo circumveniebantur. Ma-
 ritimas tum Alpes tenebat procurator Marius Ma-
 turus. Is concita gente (nec deest iuventus), ar-
 cere provinciae finibus Othonianos intendit. Sed
 primo impetu caesi disiectique montani; ut quibus,
 temere collectis, non castra, non ducem noscitan-
 tibus, neque in victoria decus esset, neque in fuga
 flagitium. Irritatus eo proelio Othonis miles, ver- 13
 tit iras in municipium Albium Intemelium. quip-
 pe in acie nihil praedae: inopes agrestes, et vilia
 arma: nec capi poterant, pernix genus, et gnari lo-
 corum. sed calamitatibus infontium expleta avaritia.
 Auxit invidiam praeclaro exemplo femina Ligus ³,
 quae filio abdito, cum simul pecuniam occultari
 milites credidissent, eoque per cruciatus interro-

I. I. F. Gronov. mavult: corruptor -. hoc convenit
 corruptos - avidos int. mi- in ambiciosum imp.
 lites. Sed pro vulg. stat Flor. 2. h.e. hostilia. Metus h.l.
 Alias ego malim: adversus pass. sumitur.
 (contra) modestiam (h.e. 3. s. Ligur. Graec. λῆγος
 immoderatus) disciplinae et Sall. Jug. 93. Ligus.

A. V. garent, *ubi filium occuleret?* uterum ostendens,
 823. *latere* respondit. Nec ullis deinde terroribus, aut
 14 morte, constantiam vocis egregiae mutavit. *Im-*
minere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii
adaetae, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi
nuntii attulere. Aderant legati coloniarum, auxi-
lium orantes. Duas Tungrorum cohortes, qua-
tuor equitum turmas, universam Treverorum alam
cum Iulio Classico, praefecto, misit. e quibus pars
in colonia Foroiulienfi retenta, ne, omnibus co-
piis in terrestre iter versis, vacuo mari classis ac-
celeraret: duodecim equitum turmae, et lecti e
cohortibus, adversus hostem iere; quibus adiuncta
Ligurum cohors, vetus loci auxilium, et quingenti
 1 Alpini, qui nondum sub signis. Nec mora proelio.
 sed acie ita instructa, ut pars classicorum, mixtis pa-
 ganis 2, in colles mari propinquos exurgeret: quan-
 tum inter colles ac litus aequi loci, praetorianus
 miles expleret; in ipso mari ut annexa classis et pu-
 gnae parata, conversa, et minaci fronte 3 praeten-

I. *Vulg. Pannonii. Ve-*
rum quid Vitellianis rei cum
milite Pannonio? qui Otho-
ni subvenerat, cf. supra c. II,
et infra 17. Itaque cum Sa-
ullio rescribimus, Alpini,
addito qui; ut quod ex am-
piori voce ap. Puteol. Pano-

nii, coniicimus. *Ac statim*
Alpinos ipse nominat Tac-
tus. Frustra ergo obnititur
Ryck.

2. *Qui collectitii ex in-*
digenis, necdum bello eru-
diti.

3. *Conv. - fronte h. e.*

deretur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, A. V.
 in equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes ^{823.}
 densis ordinibus post equitem locant. Treverorum
 turmae obtulere se hosti incaute; cum exciperet
 contra veteranus miles, simul a latere; ¹ faxis etiam
 urgeret apta ad iaciendum paganorum manus, qui
 sparsi inter milites, strenui ignavique, in victoria
 idem audebant. additus perculsis terror, inuenta
 in terga pugnantium classe. Ita undique clausi:
 deletaeque omnes copiae forent, ni victorem exer-
 citum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugien-
 tibus ². Nec Vitelliani, quamquam victi, quievere. ¹⁵
 accitis auxiliis, securum hostem ac successu
 rerum socordius agentem invadunt. caesi vigiles,
 perrupta castra, trepidatum apud naves; donec,
 fidente paulatim metu, occupato iuxta colle defensi
 mox irrupere. atrox ibi caedes, et Tungrarum co-
 hortium praefecti, sustentata diu acie, telis obru-
 untur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria

*navibus ita constitutis, ut
 proras et rostra obversa li-
 tori haberent.*

*I. Intercidimus sqq. a
 prioribus. Veterani scil. et
 contra, et a latere excipie-
 bant turmas; mixti illis pa-
 gani etiam saxis urgebant.
 Ita e MS. Flor. in locum suum*

restituimus etiam.

*2. h. e. Nox quasi velum
 obtenta fugientibus fece-
 rat, quo minus conspiceren-
 tur a victore, facilius fa-
 gerent. Errant Ferrettus,
 et Ernest. qui pro praetextu
 fugae honestiori sumunt.*

A. V. fuit, quorum improvide secutos conversi equites
 823. circumvenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc
 classis, inde eques subitam formidinem inferrent,
 Vitelliani retro Antipolim, Narbonensis Galliae
 municipium; Othoniani ^I Albigaunum interioris
 16 Liguriae, revertere. Corsicam ac Sardiniam, ce-
 terasque proximi maris insulas, fama victricis clas-
 sis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam pro-
 pe afflixit D. Pacarii, procuratoris, temeritas, tan-
 ta mole belli, nihil in summam profutura, ipsi exi-
 tiosa. Namque, Othonis odio, iuvare Vitellium
 Corforum viribus statuit; inani auxilio, etiam si
 provenisset. Vocatis principibus insulae, consilium
 aperit: et contra dicere ausos, Claudium Phirri-
 cum, trierarchum Liburnicarum ibi navium, Quin-
 ctium Certum, equitem Romanum, interfici iubet.
 quorum morte exterriti, qui aderant, simul ignara
 et alieni metus focia imperitorum turba, in verba
 Vitellii iuravere. Sed ubi delectum agere Pacarius,
 et inconditos homines fatigare militiae muneribus
 occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem
 suam reputabant: *insulam esse, quam incolerent,*
et longe Germaniam viresque legionum: direptos
vastatosque classe, etiam quos cohortes alaeque pro-

I. Sic Flor. et ed. pr. et duplici gamma scribit, et
 Mela II, 4 et Ptol. consen- scriptum a Plinio plene: Al-
 tit.⁹ Pro vulg. Albingaunum, bium ingaunum.
 MS. Guelf. et Strabo, qui

regerent. Et averſi repente animi, nec tamen aper- A. V.
ta vi, aptum tempus infidiis legere. digreſſis, qui 823.
Pacarium frequentabant, nudus et auxilii inops,
balneis interficitur: trucidati et comites. capita,
ut hoſtium, ipſi interfectores ad Othonem tulere:
neque eos aut Otho praemio affecit, aut punivit
Vitellius, in multa colluvie rerum maioribus flagi-
tiis ¹ permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellum- 17
que tranſmiferat, ut ſupra memoravimus, ala Sili-
ana, nullo apud quemquam Othonis favore: nec
quia Vitellium mallent; ſed longa pax ad omne
ſervitium fregerat, faciles occupantibus, et melio-
ribus incurioſos ². Florentiſſimum Italiae latus,
quantum inter Padum Alpesque camporum et ur-
bium, armis Vitellii (namque et praemiſſae a Cae-
cina cohortes advenerant) tenebatur. capta Pan-
noniorum cohors apud Cremonam. intercepti cen-
tum equites ac mille claſſici, inter Placentiam Tici-
numque. quo ſucceſſu, Vitellianus miles non iam
flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam
Batavos Transrhenanosque Padus ipſe: quem re-
pente, contra Placentiam, tranſgreſſi, raptis qui-
busdam exploratoribus, ita ceteros terruere, ut,
adeſſe omnem Caecinae exercitum, trepidi ac falſi

I. h. e. iis, qui pro ma- ſent. His permixti tranſ-
ioribus facinoribus praemia mittebantur Corſi.

flagitarent ab Othone; ac 2. h. e. parum ſolicitos,
dein a Vitellio puniendi fuſ- cuius cauſa melior eſſet.

A. V. nuntiarent. Certum erat Spurinnae (is enim Placentiam obtinebat), nec dum venisse Caecinam ;
 823.
 18 et, si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris praetorias cohortes et mille vexillarios, cum paucis equitibus, veterano exercitui obiiicere. Sed indomitus miles, et belli ignarus, correptis signis vexillisque, ruere, et retinenti duci tela intentare : ¹ spreto, centurionibus tribunisque

I. Seqq. in Cod. Flor. fracta sic se habent^r spretis cent. tribunisque providentiam ducis laudari, qui p Othonem et acc. etc. Puteol. falso emendat - laudantibus qui pro Othone, et acc. C. cl. Rhen. dein pro qui rescribit quin. Mercerus tum reperit quin proditione accitum etc. Pich. verba prov. ducis laudari, ex cap. seq. ubi inverse leguntur, huc perperam errore librarii inculcata putans, in ceteris Merceri rationem lectioni Flor. accommodat quin proditionem et acc. C. cl. et haec est vulg. Ern. verbis illis, quae interpolata videntur, interclusis, reddit qui pro quin;

unde falsus sensus oritur, quasi centuriones ac tr. clamitaverint. Plutarchus in Othone c. 7 extr. diserte convicia militum, Spurinnam proditorem et corruptorem Caesaris temporum ac rerum appellantium, refert, et quosdam eum proditionis apud Othonem se accusare velle minitatos. Nobis vero minime certum est, verba illa interpolata esse; sed de industria dein repetita videntur, ut mutabilitas et stultitia vulgi eadem, mox spernentis, mox approbantis et v. v. appareat. Lenius igitur spretis in spreto corrigimus, ut verbum laudari ex Cod. aptum

nisque providentiam ducis laudari, quidam *prodi-* A. V.
tionem, et *accitum Caecinam*, clamitabant. Fit ^{823.}
 temeritatis alienae comes Spurinna, primo coactus,
 mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset
 consiliis, si seditio mitesceret. Postquam in con- ¹⁹
 spectu Padus, et nox appetebat, vallari castra pla-
 cuit. Is labor, urbano militi insolitus, contudit
 animos. Tum vetustissimus ¹ quisque castigare *cre-*
dulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si
cum exercitu Caecina, patentibus campis, tam
paucas cohortes circumfudisset. Iamque totis castris
 modesti sermones: et, inferentibus se centurioni-
 bus tribunisque, ² laudari *providentia ducis*, quod
coloniam, virium et opum validam, robur ac se-
dem bello legisset. Ipse postremo Spurinna, non
 tam culpam exprobrans, quam ratione ostendens,
 relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit,
 minus turbidos et imperia accipientes. Solidati

sit; et qui in quidam - ut
 quod aptum verbo clamita-
 bant. Supra Annal. II, 7,
 similiter: Audito, - obside-
 ri - duxit.

I. h. e. quisque diu meri-
 tus, et sic bello expertior,
 quam ceteri, quibus vigor
 inexpertus belli; cf. supra I,
 23 vetustissimum quemque
 militum. Recte igitur sic

Tacitus T. III.

Rhen. rescripsit pro Putcol.
lectione moestissimus. Idem-
que, quod est in Flor. Agr.
ed. princ. recte retinuit Pich.
Descivit inde Freinsh. fin-
gendo inertissimus; quod ab
eo secuti male sunt edd. prae-
ter Broterium.

2. Sic Ernest. corrigit ex
 Flor. laudari providentiam
 ducis.

H

A. V. muri, propugnacula addita, auctae turres, provi-
 823 sa parataque non arma modo, sed obsequium et
 parendi amor; quod solum illis partibus defuit,
 20 cum virtutis haud poeniteret ¹. At Caecina, velut
 relicta post Alpes saevitia ac licentia, modesto ag-
 mine per Italiam incescit. Ornatum ipsius municipi-
 pia et coloniae in superbiam trahebant: quod ver-
 ficolore sagulo, braccas (tegmen barbarum) indu-
 tus, togatos alloqueretur. Uxorem quoque eius,
 Saloninam, quamquam in nullius iniuriam insigni
 equo ostroque veheretur, tamquam laesi grava-
 bantur: insita mortalibus natura, recentem aliorum
 felicitatem aegris oculis introspicere, modumque
 fortunae a nullis magis exigere, quam quos in aequo
 videre ². Caecina, Padum transgressus, tentata
 Othonianorum fide per colloquium et promissa,
 iisdem petitis, postquam pax et concordia specio-
 sis et irritis nominibus iactata sunt, consilia curas-
 que in oppugnationem Placentiae magno terrore
 vertit: gnarus, ut initia belli provenissent, famam
 21 in cetera fore. Sed primus dies impetu magis,
 quam veterani exercitus artibus, transactus: aperti
 incautique muros subiere, cibo vinoque praegraves.
 In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus,
 situm extra muros, conflagravit; sive ab oppugna-

1. h. e. cum virtute mi- in ea acquiesceret.
 litum contentus esset Dux s. 2. s. antea viderunt.

toribus incensum, dum faces et glandes ac missi- A. v.
 lem ignem in obfessos iaculantur; sive ab obfessis, ^{823.}
 dum ¹ retorta ingerunt. Municipale vulgus, pro-
 num ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta
 credidit a quibusdam ex vicinis coloniis, invidia
 et aemulatione, quod nulla in Italia moles tam ca-
 pax foret. quocunque casu accidit, dum atrocio-
 ra metuebantur, in levi habitum: reddita securi-
 tate, tamquam nihil gravius pati potuissent, moe-
 rebant. Ceterum multo suorum cruore pulsus Cae-
 cina: et nox parandis operibus ² assumpta. Vi-
 telliani pluteos cratesque et vineas suffodiendis mu-
 ris, protegendisque oppugnatoribus; Othoniani fu-
 des et immensas lapidum ac plumbi aerisque moles,
 perfringendis obruendisque hostibus, expediunt.
 Utrimque pudor, utrimque gloria, ³ et diversae
 exhortationes, hinc *legionum et Germanici exercitus*
robur, inde *urbanae militiae, et praetoriarum*
cohortium decus attollentium. illi *ut segnem ac de-*
sidem, et circo ac theatris corruptum militem; hi

I. *Vulg. a Puteol* dum
 ingerunt. *sed e MSS. Flor.*
Bud. et ed. pr. dum repor-
 tans gerunt *nostrum repe-*
rit I. Gron. Cod. Agr. dum
 in hostes ingerunt.

2. *Ex Mureti coni.* ab-
 sumpta, *quod rec. Freinsh.*

nos cum Ryekio mittimus.

3. Pudore (Romani no-
 minis proprio, qui saepe res
 perditas servavit in praeliis,
 ut ait Plin. XXXVI) ne vin-
 cerentur; gloria, ut vince-
 rent, incensi utrimque pu-
 gnabant.

A. V. peregrinum et externum increpabant: simul Otho-
 823. nem ac Vitellium, celebrantes culpantesve, uberi-
 oribus inter se probris, quam laudibus stimulan-
 22 tur. Vixdum orto die, plena propugnatoribus moe-
 nia; fulgentes armis virisque campi. Densum le-
 gionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora
 murorum sagittis aut saxis incessere; neglecta, aut
 aevo fluxa cominus aggredi. ingerunt desuper Otho-
 niani pila, librato magis et certo ictu, adversus
 temere subeuntes cohortes Germanorum, cantu tru-
 ci, et more patrio, nudis corporibus, super hu-
 meros scuta quatientium. Legionarius, pluteis et
 cratibus tectus, subruit muros, instruit aggerem,
 molitur portas. Contra praetoriani dispositos ad
 id ipsum molares ingenti pondere ac fragore pro-
 volvunt. pars subeuntium obruti; pars confixi et
 exsangues, aut laceri, cum augeret stragem trepi-
 datio, eoque acrius e moenibus vulnerarentur, re-
 diere, infraeta partium ¹ fama. Et Caecina, ²
 fama et pudore coeptae temere oppugnationis, ne

1. Int. suarum h. e. Vi-
 tellii.

2. Inutiliter tentant alii
 vocem fama, h. l. reducem,
 et Ern. cum I. Gron. contra
 Codd. Flor. et Agr. et Puteol.
 expungit fama et, quae non
 sint in MS. Guelf. Sed Cae-
 cina (guarus, ut initia belli

provenissent, famam in ce-
 tera fore) motus et fama
 (frustra obsessae Placentiae)
 ne irrisus-affideret, et pu-
 dore coeptae temere opp. ne
 vanus, h. e. parum verisimi-
 lia, aut non efficienda secu-
 tus, videretur. cf. c. 24 init.

irrisus ac vanus iisdem castris assideret, traiecto A. V. rursus Pado, Cremonam petere intendit. Tradi- 823-
dere sese abeunti Turullius Cerialis, cum complu-
ribus classicis; et Iulius Briganticus, cum paucis
equitum: hic praefectus alae, in Batavis genitus;
ille primipilaris, et Caecinae haud alienus, quod
ordines in Germania duxerat. Spurinna, comper- 23
to itinere hostium, defensam Placentiam, quaeque
acta, et quid Caecina pararet, Annium Gallum
per literas docet. Gallus legionem primam in au-
xilium Placentiae ducebat, diffusus paucitate cohor-
tium, ne longius obsidium et vim Germanici exer-
citus parum tolerarent: ubi pulsum Caecinam per-
gere Cremonam accepit, aegre coërcitam legionem,
et pugnandi ardore usque ad seditionem pro-
gressam, ^I Bedriaci sistit. Inter Veronam Cremo-
namque situs est vicus, duabus iam Romanis cla-

I. Cod. Flor. (h. l. et ali-
bi), Vatic. opt. et Sambuci-
f. Bud. Bedriacum. Sed et
Plut. Βητριάκων, et in melio-
ribus Suetonii MSS. Betria-
cum, Hieron. in Chron. Ve-
triacum. MS. vero Agric. et
Puteol. Bebriacum; nixi
Plinio H. X, 49 Iuven. Sat.
II, 46. Eutrop. quem seq.
Orosius et Victor iun. Et cum

his facit Broterius. Sed edd.
optimi et Cluver. ceteri reti-
nentes sunt scripturae Flo-
rent. Cluv. int. oppidum ho-
die Caneto ad Ollium. Sed
Itali, probabilius existimant
Binam ad eundem fl. quod
propugnat Ryckius, et a bi-
nis praeliis vocatum putat;
quorum primum h. l. narra-
tur, alterum Lib. sq.

A. V. diebus notus infaustusque. Iisdem diebus a Martio
 823. Macro haud procul Cremona prospere pugnatum,
 namque promptus animi Martius transvectos navi-
 bus gladiatores in adversam Padi ripam repente ef-
 fudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, et ce-
 teris Cremonam fugientibus, caesi, qui restiterant.
 sed repressus vincentium impetus, ne novis subfi-
 diis firmati hostes, fortunam praelii mutarent.
 Suspectum id Othonianis fuit, omnia ¹ ducum
 facta prave aestimantibus. Certatim, ut quisque
 animo ignavus, procax ore, Annium Gallum et
 Suetonium Paullinum et Marium Celsum (nam eos
 Otho quoque praefecerat) variis criminibus ² in-
 cessabant. Acerrima seditionum ac discordiae in-
 citamenta, interfectores Galbae: scelere et metu
 vecordes, miscere cuncta, modo palam turbidis
 vocibus, modo occultis ad Othonem litteris; qui
 humillimo cuique credulus, bonos metuens, tre-
 pidabat, rebus prosperis incertus, et inter adversa
 melior. Igitur Titianum, fratrem, accitum, bello
 praeposuit. Interea Paullini ³ et Celsi ductu res egre-
 24 giae gestae. Angebant Caecinam nequidquam om-

I. *Vulg. inepte quaecum-
 que. MS. Flor. quocum, ed.
 princ. vocum. Itaque reci-
 pimus, quod Freinsh. repe-
 rit. Volunt et id sqq.*

2. *Ita Ryck. post Agric.*

pro incesserant.

3. *Flor. et consilii ductu;
 unde Agric. consiliis et ductu.
 Puteol. et celsi. et Plut. iun-
 git Suet. et Celsum.*

nia coepta, et senescens exercitus sui fama. pul- A. V.
sus Placentia, caesis nuper auxiliis, etiam per con- 823
cursum exploratorum, crebra magis quam digna
memoratu proelia, inferior; propinquante Fabio
Valente, ne omne belli decus illuc concederet,
reciperare gloriam, avidius quam consultius, pro-
perabat. Ad duodecimum a Cremona, (locus
Castorum vocatur) ferocissimos auxiliarium, im-
minentibus viae² lucis occultos, componit. equi-
tes *procedere longius*³ iussit, et irritato proelio
sponte refugere, festinationem sequentium elicere,
donec insidiae coorirentur. Proditum id Othonia-
nis ducibus: et curam peditum Paullinus, equitum
Celsus, sumere. Tertiaedecimae legionis vexil-
lum, quatuor auxiliorum cohortes, et quingenti
equites in sinistro locantur: aggerem viae tres prae-
toriae cohortes altis⁴ ordinibus obtinuere dex-
tra⁵: fronte prima legio incescit, cum duabus au-

I. *Forsan in terminatione*
notae insunt vocabuli nemus;
Suet. certe in Oth. 9 et Oros.
vocant nemus Castoris.

2. *Int. Postumiae; infra*
III, 21.

3. *Vulg. a Rhen. iussu-re-*
fugi; quod Ern. multo ele-
gantius putat. Sed nostrum
verum est in Cod. Fl. et Put.

4. *i. e. confertis. Ita au-*

tem Ryck. ex Flor. et Agric.
edidit pro artis; cf. Veget.
III, 15.

5. *Quod Lipsius pridem*
prudenter monuit, colon,
quod in vulg. ridicule voci
dextra praeiz, postponimus.
Quis enim credat, Tacito
dextra fronte dici pro dex-
tro cornu? Sed in sinistro
cornu XIII legio etc. in dex-

A. V. xiliaribus cohortibus et quingentis equitibus: super
 823 hos e praetorio auxiliisque mille equites, cumulus
 prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur.
 25 tur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus, doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exsurgentes, cedente sensim Celso, longius secuti, ultro in insidias praecipitantur. nam a lateribus cohortes, legionum adversa fronte, et subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnae non statim a Suetonio Paulino pediti datum. cunctator natura, et cui cauta potius consilia cum ratione, quam prospera ex casu placerent, *compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem* iubebat; *satis cito incipi victoriam, ubi provisum foret, ne vincerentur.* Ea cunctatione spatium Vitellianis datum, in vineas, nexu traducum impeditas, refugiendi. et modica silva adhaerebat: unde rursus ausi, promptissimos praetorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes¹, impigre pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit. protrita hostium acie, versi in fugam, etiam qui subveniebant. nam Cae-

tro praetoriani; fronte *mae aut obses, aut patris ne-*
 primani incessunt: *tum erat* *gotia procurans. Regum fi-*
 acies subsidiaria. *lios, aut regales, uti Grae-*

I. Filius Antiochi, regis *cis, veteribus dici Reges,*
 Commageni (cf. infra 81 *notat Ernest.*
 et Ios. B. I. VII, 27) Ro-

cina non simul cohortes, sed singulas acciverat: A. V. quae res in proelio trepidationem auxit, cum dis-^{823.}perfos, nec usquam validos, pavor fugientium abriperet. Orta et in castris seditio, quod non universi ducerentur. vinctus praefectus castrorum, Iulius Gratus, *tamquam fratri*¹, *apud Othonem militanti, proditionem ageret*: cum fratrem eius, Iulium Frontonem, tribunum, Othoniani, sub eodem crimine, vinxissent. Ceterum ea ubique formido fuit, apud fugientes, occursantes, in acie, pro vallo, ut *deleri cum universo exercitu Caecinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset*, utrisque in partibus percrebuerit. *Timuisse se*, Paullinus ferebat, *tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles, recens e castris, fessos aggrederetur, et percussis nullum retro subsidium foret.* apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus adverso rumore fuit. Haud 27 perinde id damnum Vitellianos in metum compulit, quam ad modestiam composuit: nec solum apud Caecinam, qui culpam *in militem* conferebat, *seditioni magis quam proelio paratum*;² sed Fabii quoque Valentis copiae (iam enim Ticinum vene-

1. *h. e. in fratris gratiam.* et non solum sequatur. Nec

2. *Omissum sed in MS.* tamen plus elegantiae in con-
Flor. I. Gron. et Ern. elegantius putant. Concedimus, si versa inest, quam in recta
quoque s. etiam praeceat, constructione; sed saepe alia
vis.

A. V. rat) posito hostium contemptu, et recuperandi
 823. decoris cupidine, reverentius et aequalius duci parebant. Gravis alioquin seditio exarserat, quam altiore initio (neque enim rerum a Caecina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batavorum, quas bello Neronis a Quartadecima legione digressas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu, in civitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus, superbe agebant; ut cuiusque legionis tentoria accessissent, *coërcitos a se Quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam, iactantes.* Cuntumeliosum id militibus, acerbum duci: corrupta iurgiis aut rixis disciplina: ad postremum Valens e petulantia etiam perfidiam suspectabat.
 28 Igitur nuntio allato, *pulsam Treverorum alam Tungrosque a classe Othonis, et Narbonensem Galliam circumiri;* simul cura focios tuendi, et militari astu, cohortes turbidas ac, si una forent, praevalidas, dispergendi, partem Batavorum *ire in subsidium* iubet. quod ubi auditum vulgatumque, maerere focii, fremere legiones: *orbari se fortissimorum virorum auxilio: veteres illos et tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci: si provincia urbe et salute imperii potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriae sanitas¹, sustentaculum, columnen in*

I. h. e. robur, munimentum; cf. infra c. 45.

Italia verteretur, non abrumpendos, ut corpori, A. V. validissimos artus. Haec ferociter iactando, post- 823. 29 quam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionem coeptabat, ipsum invadunt, saxa iaciunt: fugientem sequuntur, *spolia Galliarum, et Viennensium aurum, et pretia laborum suorum occultare, clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamque humum pilis et lanceis rimabantur. nam Valens fervili veste apud decurionem equitum tangebatur. Tum Alphenus Varus, praefectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubae sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: et id ipsum, quod nemo regeret, paventes, silentio, patientia ^{I.}, postremo precibus ac lacrimis veniam quaerebant. Ut vero deformis et flens, et praeter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, favor: versi in laetitiam, (ut est vulgus utroque immodicum) laudantes gratantesque: circumdatum aquilis signisque in tribunal ferunt. Ille utili moderatione, non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusavit: gnarus, civilibus bellis plus militibus, quam ducibus, licere. Munientibus castra apud 30*

I. Qua scil. ferebant tubaeque sonitum.
omissum vigiliarum actum

A. V. Ticinum, de adversa Caecinae pugna allatum: et
 823. prope renovata seditio, *tamquam fraude et cuncta-
 tionibus Valentis proelio defuissent*. Nolle requiem,
 non expectare ducem, anteire signa, urgere signi-
 feros. rapido agmine Caecinae iunguntur. Im-
 prospera Valentis fama apud exercitum Caecinae
 erat: *expositos se tanto pauciores integris hostium
 viribus*, querebantur, simul in suam excusationem,
 et adventantium *robur*, per adulationem, attol-
 lentes, ne ut victi et ignavi despectarentur. Et
 quamquam plus virium, prope duplicatus legio-
 num auxiliorumque numerus erat Valenti, studia
 tamen militum in Caecinam inclinabant. super be-
 nignitatem animi, qua promptior habebatur, etiam
 vigore aetatis, proceritate corporis, et quodam
 inani favore ¹. Hinc aemulatio ducibus: Caeci-
 na *ut foedum et maculosum* ², ille *ut vanum ac
 tumidum*, irridebant. sed condito odio, eandem
 utilitatem fovere, crebris epistolis, sine respectu
 veniae, probra Othoni obiectantes: cum duces
 partium Othonis, quamvis uberrima conviciorum
 31 in Vitellium materia, abstinerent. Sane ante utri-
 usque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitel-

I. h. e. non vero, s. quem
 emeritus erat Caecina, sed
 quem habebat, ob caecita-
 tem vulgi.

culosum libidine, quem alias
 dicebant, impurum s. mu-
 lierem inter viros. cf. su-
 pra I, 7. et III, 41, 62.

2. Foedum avaritia; ma-

lius flagitiosissimam, meruere, minus Vitellii igna- A. V.
vae voluptates, quam Othonis flagrantissimae libi- 823.
dines timebantur. Addiderat huic terrorem atque
odium caedes Galbae; contra illi initium belli ne-
mo imputabat. Vitellius ventre et gula sibi inho-
nestus¹; Otho luxu, saevitia, audacia, reip. exi-
tiosior ducebatur. Coniunctis Caecinae ac Valen-
tis copiis, nulla ultra penes Vitellianos mora,
quin totis viribus certarent. Otho consultavit,
trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum
Suetonius Paullinus, dignum fama sua ratus, qua
nemo illa tempestate militaris rei callidior habeba-
tur, de toto genere belli censere, *festinationem*
hostibus, moram ipsis utilem differuit: Exercitum 32
Vitellii universum advenisse: nec multum virium a
*tergo; quoniam Galliae tumeant*², *et deferere*
Rheni ripam, irrupturis tam infestis nationibus,
non conducat: Britannicum militem hoste et mari
distineri: Hispanias armis non ita redundare:
provinciam Narbonensem incursu classis et adverso
proelio contremuisse: clausam Alpibus, et nullo
maris subsidio, Transpadanam Italiam atque ipso

I. In suum exitum tur-
pis. Vulg. autem a Puteol.
sibi ipsi (melius fuisset ipse)
hostis. Sed MS. Flor. sibi in-
hostus; unde Pich. nostrum
recte coniecit. Sic et supra

XV, 25 pax inhosta in Cod.
scriptum pro inhonesta; et
Cod. Bud. habet sibim hostis.

2. h. e. sublati iam ani-
mis, mox erupturae sint.

A. V. transitu exercitus ¹ vastam: non frumentum us-
 823. quam exercitui: nec exercitum sine copiis retineri
 posse. iam Germanos, quod genus militum apud
 hostes atrocissimum sit, tracto in aestatem bello,
 fluxis corporibus, mutationem soli caelique haud
 toleraturos. multa bella impetu valida, per tae-
 dia et moras evanuisse. Contra ipsis omnia opu-
 lenta et fida: Pannoniam, Moesiam, Dalmatiam,
 Orientem, cum integris exercitibus; Italiam, et
 caput rerum urbem: Senatumque et populum, num-
 quam obscura nomina, ² etiam si aliquando obum-
 brentur; publicas privatasque opes, et immensam
 pecuniam, inter civiles discordias ferro validiorem:
 corpora militum aut Italiae sueta, aut aestibus:
 obiacere flumen Padum, tutas viris murisque ur-
 bes; e quibus nullam hosti cessuram, Placentiae
 defensione exploratum. Proinde duceret bellum.
 paucis diebus Quartamdecimam legionem, magna
 ipsam fama, cum Moesiaticis copiis affore: tum rur-
 sus deliberaturum, et, si proelium placuisset, au-
 33 Etis viribus certaturos. Accedebat sententiae Paul-
 lini Marius Celsus: idem placere Annio Gallo, pau-
 cos ante dies lapsu equi afflicto, missi, qui consili-
 um eius sciscitarentur, retulerant. Otho pronus

1. Sic I. Gronov. e Flor. vastatam de industria Ita-
 Agric. pro vastata. Nostrum liam.
 magis innuit Vitellianis esse
 vacuam a rerum copia; quam 2. Vulg. etsi. Sed Flor.
 etiam; Agric. addit ut.

ad decertandum: frater eius Titianus, et praefe- A. V.
 ctus praetorii Proculus, imperitia properantes, ^{823.}
fortunam et deos et numen Othonis adesse consiliis,
affore conatibus, testabantur: neu quis obviam ire
 sententiae auderet, in adulationem concesserant.
 Postquam pugnari placitum, *interesse pugnae im-*
peratorem, an seponi melius foret, dubitavere.
 Paullino et Celso iam non adversantibus, ne Prin-
 cipem obiectare periculis viderentur; iidem illi de-
 terioris consilii auctores perpulere, *ut Brixellum*
concederet, ac dubiis proeliorum exemptus, sum-
mae rerum et imperii se ipsum reservaret. Is pri-
 mus dies Othonianas partes afflixit. namque et
 cum ipso praetoriarum cohortium, et speculatorum
 equitumque valida manus discessit, et remanentium
 fractus animus; quando suspecti duces. ^I et ut
 Othoni uni apud militem fides, dum et ipse non
 nisi militibus credit, imperia ducum in incerto
 reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, cre- 34
 bris, ut in civili bello, transfugiis: et explorato-
 res, cura diversa sciscitandi, sua non occultabant.
 Quietis intentique Caecina ac Valens, quando ho-
 stis imprudentia rueret, quod loco sapientiae est,
 alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte
 transitum Padi simulantes, adversus oppositam gla-

I. *Vulg. et Otho, cui. terminationem in (Othoni)*
Sed Flor. Bud. Agric. ed. pr. versam fuisse in cui.
et ut Otho, unde clarum,

A. V. diatorum manum. Ac ne ipforum miles segne oti-
 823. um tereret, naves, pari inter se spatio, validis
 utrimque trabibus connexae, adversum in flumen
 dirigebantur ¹ iactis super ancoris, quae firmi-
 tatem pontis continerent. Sed ancorarum funes
 non extenti fluitabant, ut, augescente flumine, in-
 35 offensus ordo navium attolleretur. Claudebat pon-
 tem imposita turris, et in extremam navem educta:
 unde tormentis ac machinis hostes propulsarentur.
 Othoniani in ripa turrim struxerant, saxaque et fa-
 ces iaculabantur. Et erat insula amne medio, in
 quam gladiatores navibus molientes, Germani nan-
 do praelabebantur. Ac forte plures transgressos,
 completis Liburnicis, per promptissimos gladiato-
 rum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia
 gladiatoribus ad proelia, quae militibus: nec pe-
 rinde, nutantes e navibus, quam stabili gradu e
 ripa, vulnera dirigebant. Et cum variis trepidan-
 tium inclinationibus, ² mixti remiges propugna-
 toresque turbarentur, desilire in vada ultro Ger-
 mani, retentare puppes, scandere foros ³, aut
 cominus

I. Sic e Flor. Bud. et Agr.
 (accedit ed. pr.) dedit Ryck.
 pro male vulg. in super. et ex-
 ponit dirig. iactis super anch.
 per stabant in anchoris. Inest
 autem praeterea in verbo vis

aequabilis constitutionis na-
 vium super ancoris.

2. Ante Ryck. vulg. im-
 mixti contra Cod.

3. Tabulata navium (Gr.
 ναλασπομα), locus ubi nautae

cominus mergere. quae cuncta, in oculis utrius- A. V.
 que exercitus, quanto laetiora Vitellianis, tanto 823.
 acrius Othoniani causam auctoremque cladis dete-
 stabantur. Et proelium quidem, ¹ absumptis, quae 36
 supererant, navibus, fuga diremptum: Macer ad exi-
 tium poscebatur. Iamque vulneratum eminus lan-
 cea, strictis gladiis invaserant, cum intercurfu tri-
 bunorum centurionumque protegatur. Nec multo
 post, Vestricius Spurinna, iussu Othonis, relicto
 Placentiae modico praesidio, cum cohortibus sub-
 venit. Dein Flavium Sabinum, consulem designa-
 tum, Otho rectorem copiis misit, quibus Macer
 praefuerat; laeto milite ad mutationem ducum,
 et ducibus ob crebras seditiones tam infestam mi-
 litiam aspernantibus. Invenio apud quosdam au- 37
 ctiores, *pavore belli, seu fastidio utriusque prin-
 cipis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies
 fama noscebantur, dubitasse exercitus, num, posito
 certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel
 senatui permitterent legere imperatorem. Atque
 eo duces Othonianos spatium ac moras suasse,*

*discurrebant, milites pro-
 pugnabant. cf. Cic. de Sen.
 VI, 3.*

*I. Vulg. abruptis I. F.
 Gron. mavult abreptis, h. e.
 raptim abductis. Sed MS.
 Tacitus T. III.*

*Flor. arruptis; unde I. Gron.
 velit arreptis; nos absump-
 tis. Illa enim quomodo con-
 veniant, nemo videt. Mox
 Ryck. supererant e Flor. pro
 vulg. superfuerant.*

A. V. ^I *praecipua spe Paullini; quod vetustissimus consula-*
 823. *rium, et militia clarus, gloriam nomenque Bri-*
tannicis expeditionibus meruisset. Ego ut conces-
serim, apud paucos tacito voto quietem pro dis-
cordia, bonum et innocentem principem pro pesti-
mis ac flagitiosissimis expetitur: ita neque Paulli-
num, qua prudentia fuit, sperasse corruptissimo
saeculo tantam vulgi moderationem, reor, ut, qui
pacem belli amore turbaverant, bellum pacis cari-
tate deponerent; neque aut exercitus linguis mo-
ribusque dissonos in hunc consensum potuisse coa-
lescere, aut legatos ac duces, magna ex parte lu-
xus, egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollu-
tum obstrictumque meritis suis principem passuros.

38 *Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiae cu-*
pido cum imperii magnitudine adolevit erupitque.
Nam rebus modicis, aequalitas facile habebatur:
sed ubi, subacto orbe, et aemulis urbibus regibus-

I. *Vulg. praecipue Paul-*
linum. Nihil sane in eo ap-
tum; suasse illum praecipue,
quod aetate et meritis super-
gressus sit ceteros. At ex his
praecipua illum fuisse spe,
fore ut Imp. legeretur, fa-
cile quivis iam videat. Favet
nostrae emendationi Cod.
Flor. praecipua s. paullini.
Mos enim fere notario cod.

Flor. ubi concurrebant pares
literae ex disiunctis vocibus,
altera omissa turbas facere.
Mox auctor ipse dicit: ita
neque Paullinum sperasse
-reor. In talibus concilia-
tionibus rectius gaudere li-
ceat, quam cum Aristarchis
perpetuo syllabas et lite-
rulas carpere.

que excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit ¹, A. V. prima inter patres plebemque certamina exarsere. ^{823.} modo turbulenti tribuni, modo consules praevalidi, et in urbe ac foro tentamenta civilium bellorum. Mox e plebe infima C. Marius, et nobilium faevissimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de principatu, quaesitum. Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis civium legiones: nedum Othonis ac Vitellii exercitus sponte posaturi bellum fuerint. eadem illos deum ira ², eadem hominum rabies, eadem scelerum causae in discordiam egere. Quod singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignavia principum factum est. Sed me veterum novorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Bri- ³⁹xellum Othone, honor imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum praefectum. Celsus et Paullinus, cum prudentia eorum nemo uteretur, inani nomine ducum, alienae culpaе praetendebantur. tribuni centurionesque ambigui ³; quod, spretis melioribus, deterrimi valebant. mi-

I. Sic et Sall. Hist. fragm.

init. exercere vacuum fuit.

Similis dictio supra Ann.

XIII, c. 3, quibus otiosum

est, - contendere.

2. Cf. quae diximus ad

H. I, 3, p. 6, n. I.

3. s. incerti; quia me-

lioribus cupiebant, deterio-

ribus debebant parere.

A. V. les alacer ; qui tamen iussa ducum interpretari,
 823. quam exsequi mallet. Promoveri ad quartum ¹ a
 Bedriaco castra placuit ; adeo imperite , ut , quam-
 quam verno tempore anni , et tot circum annibus,
 penuria aquae fatigarentur. Ibi de proelio dubita-
 tum : Othone per litteras flagitante , ut maturarent ;
 militibus , ut imperator pugnae adesset , poscenti-
 bus. plerique copias trans Padum agentes acciri
 postulabant. Nec perinde diiudicari potest , quid
 optimum factu fuerit , quam pessimum fuisse , quod
 40 factum est. Non ut ad pugnam , sed ad ² debel-
 landum profecti , confluentes Padi et Adduae flu-
 minum , XVI inde millium ³ spatio distantes , pete-
 bant. Celso et Paullino abnudentibus , *militem iti-
 nere fessum , sarcinis gravem , obiicere hosti , non
 admissuro* ⁴ , quo minus expeditus , et vix quatuor

1. *Int. lapidem. Sed Plut. L stadia numerat ; quasi ad sextum. Et is tamen totus h. l. Tac. sequitur.*

2. *Sequimur Grotium , qui sic corrigit ex vulg. ad bellandum. Saepissime , ubi concursus earundem literarum , altera absumta. Sensus : Non ut ad pugnae pericula , sed ut ad victoriam certam iverunt.*

3. *Centum stadia dicit*

Plut. quae forent XII mille et quingenti.

4. *Int. culpam. Admittere enim abs. pro peccare dicunt. Discrimen h. l. nonnullis inter comittere et admittere non visum , Cic. fam. III , 10 clare docet. Sed quoniam accidit (tempus) , si quid a me praetermissum erit , commissum facinus et admissum dedecus confitebor.*

millia passuum progressus, aut incompósitos in ag- A. V.
mine, aut dispersos, et vallum molientes aggrede- 823
retur. Titianus et Proculus, ubi consiliis vince-
 rentur, ad ius imperii transibant. Aderat sane citus
 equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus
 Otho, increpita *ducum segnitia, rem in discrimen*
mitti iubebat; aeger mora, et spei impatiens. Ea- 41
 dem die, ad Caecinam, operi pontis intentum, duo
 praetoriarum cohortium tribuni, colloquium eius
 postulantes, venerunt. Audire condiciones ac red-
 dere parabat, cum praecipites exploratores, adesse
 hostem, nuntiavere. Interruptus tribunorum ser-
 mo: eoque incertum fuit, insidias an prodicionem,
 vel aliquod honestum consilium coeptaverint. Cae-
 cina, dimissis tribunis, revectus in castra, datum
 iussu Fabii Valentis pugnae signum, et militem in
 armis invenit. Dum legiones de ordine agminis
 fortiuntur, equites prorupere: et, mirum dictu,
 a paucioribus Othonianis quo minus in vallum im-
 pingerentur, Italicae legionis virtute ^I deterriti
 sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos, et
 pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum
 legionum acies sine trepidatione: etenim, quam-
 quam vicino hoste, aspectus armorum densis ar-
 bustis prohibebatur: apud Othonianos, pavidi du-

I. Quod Ryck. ex Flor. do enim irrepserrat in II
 et edd. prisc. reddidit. Men- Rhen. territi.

A. V. ces, miles ducibus infensus, mixta vehicula et li-
 823. xae, et, praeruptis utrimque fossis, via quieto
 quoque agmini angusta. Circumsistere alii signa sua,
 quaerere alii, incertus undique clamor accurrentium,
 vocitantium ¹: et, ut cuique audacia vel formido,
 in primam postremamve aciem prorumpabant, aut
 42 ² relabebantur. Attonitas subito terrore mentes
 falsum gaudium in languorem vertit, repertis, qui
descivisse a Vitellio exercitum eumentirentur. Is
 rumor, ab exploratoribus Vitellii dispersus, an in
 ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte, surrexe-
 rit, parum compertum. Omissa pugnae ardore,
 Othoniani ultro salutavere: et hostili murmure ex-
 cepti, plerisque suorum ignaris, quae causa salu-
 tandi, metum prodicionis fecere. tum incubuit
 hostium acies, integris ordinibus, robore et nu-
 mero praestantior: Othoniani, quamquam dispersi,
 pauciores, fessi, proelium tamen acriter sumpserunt.
 et per locos, arboribus ac vineis impeditos, non

1. h. e. provocantium
 hostes. Ita autem Pich. bene
 fecit ex vomantium, quod est
 in Flor. et Vat. neque au-
 diendus Ryckius, qui post
 Agr. dedit volitantium.

2. Sic Flor. et metaph.
 ducta a mari tumultuoso
 mox prorumpente, mox eo-

dem impetu relabente; et
 amnes prorumpere, re-
 labi dicuntur. Ita audaces
 in primam aciem prorumpe-
 bant, formidine perculsi re-
 labebantur in postremam.
 Mittimus igitur languidio-
 rem vulg. vel revehebantur,
 quae est a Puteol.

una pugnae facies. cominus eminisque, catervis A. V. et cuneis concurrebant: in aggere viae collato gradu, corporibus et umbonibus niti, omisso pilorum iactu, gladiis et securibus galeas loricasque per-rumpere: noscentes inter se, ceteris conspicui, in eventum totius belli certabant ¹. Forte inter Pa- 43 dum viamque, patenti campo, duae legiones congressae sunt: pro Vitellio Unaetvicesima, cui cognomen *Rapaci*, vetere gloria insignis: e parte Othonis, Prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, sed ferox, et novi decoris avida. Primani, stratis Unaetvicesimanorum principiis, aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, et impulit rursus Primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, et plurima signa vexillaque ex hostibus rapuit. A parte alia, propulsa Quintanorum impetu Tertiadecima legio: circumventi plurium accursu Quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Caecina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxilium, Varus Alphenus cum Batavis, fusa gladiatorum manu, quam navibus transvectam, oppositae cohortes in ipso flumine trucidaverant.

I. Noscentes (*sibi invicem noti*) inter se certabant etc. quod ceteris conspicui erant, *s. ob ceterorum praesentiam*. Perditi enim videri poterat, non pro suo prin-

cipe acrius certare etiam cum notis et amicis, inter hostes agentibus. cf. mox c. 45. Ryckius h. l. haesit et Ern. insanum locum putat.

A. V. ita victores latus hostium invec̃ti. Et media acie
 823. perrupta, fugere passim Othoniani, Bedriacum pe-
 44 tentes. Immenſum id ſpatium: obſtructae ſtrage
 corporum viae; quo plus caedis fuit. neque enim,
 civilibus bellis ¹, capti in praedam vertuntur. Sue-
 tonius Paullinus et Licinius Proculus diverſis itine-
 ribus, caſtra ² vitavere. Vedium Aquilam, Terti-
 aedecimae legionis legatum, irae militum inconſul-
 tus pavor obtulit. multo adhuc die vallum ingreſ-
 ſus, clamore ſeditioſorum et fugacium circumſtre-
 pitur. non probris, non manibus abſtinent: *de-*
ſertorem proditoremque increpant: nullo proprio
 crimine eius; ſed more vulgi, ſuum quiſque flagi-
 tium aliis obiectantes. Titianum et Celſum nox
 iuvit, diſpoſitis iam excubiis, compreſſisque mili-
 tibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio,
 auctoritate flexerat, *ne ſuper cladem adverſae pug-*
nae ſuiſmet ipſi caedibus ſaevirent. ſive finis bel-
lo veniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum vi-
ſtis in conſenſu levamentum. Ceteris fractus ani-
 mus. Praetorianus miles, *non virtute ſe, ſed pro-*
ditione victum, fremebat. *ne Vitellianis quidem*
incrumentam fuiſſe victoriam, pulſo equite, rapta

1. Sic Ryck. e Flor. Male
 antea vulg. proeliis.

2. Plut. utitur poſt Ta-
 citum verbo ἐξελίναν. MS.
 Farn. in quo eſt, petivere,

h. l. corruptum. Neque enim
 caſtra petituri erant, timen-
 tes a militibus, qui culpam
 iam in Duces derivabant;
 quod ait Plur.

legionis aquila: superesse cum ipso Othone, militum A. V. quod trans Padum fuerit: venire Moeficas legio- 823.
nes: magnam exercitus partem Bedriaci remansisse: hos certe nondum victos, et, si ita ferret, honestius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pavidī, extrema desperatione ad iram saepius, quam in formidinem stimulabantur. At Vitellianus 45
exercitus, ad quintum a Bedriaco lapidem^I confedit, non ausis ducibus eadem die oppugnationem castrorum: simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis, et tantum ad proelium egressis, munimentum fuere arma et victoria. Postera die, haud ambigua Othoniani exercitus voluntate, et, qui ferociores fuerant, ad poenitentiam inclinantibus, missa legatio: nec apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulisper retenti. ea res haesitationem attulit ignaris adhuc, an impetrassent. Mox remissa legatione patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrimas effusi, sortem civilium armorum misera laetitia detestantes. Iisdem tentoriis, alii fratrum, alii propinquorum vulnera fovebant. Spes et praemia in ambiguo: certa, funera et luctus. nec quis-

I. Ex hoc loco coll. cum *tum a Bedriaco. Distabat*
superiori c. 40 Ryckius col- *ab hoc illa 12 et dimid. mil-*
ligit, pugnatum esse inter *liaribus antiquis.*
quartum a Crem. et quin-

A. V. quam adeo mali expers, ut non aliquam mortem
 823. maereret. Requisitum Orphidii legati corpus, honore solito crematur: paucos necessarii ipsorum sepelivere: ceterum vulgus super humum relictum.

46 Opperiebatur Otho nuntium pugnae, nequaquam trepidus, et consilii certus. maestæ primum fama, dein profugi e proelio perditas res patefaciunt. Non expectavit militum ardor vocem imperatoris. *bonum habere animum iubebant: superesse adhuc novas vires, et ipsos extrema passuros ausurosque.* neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam et instinctu ¹ flagrabant. qui procul adstiterant, tendere manus, et proximi prenfare genua; promptissimo Plotio Firmo. Is praetorii praefectus, identidem orabat, *ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo tolerari adversa, quam relinqui: fortes et strenuos etiam contra fortunam insistere spei; timidos et ignavos ad desperationem formidine properare.* Quas inter voces, ut flexerat vultum aut induraverat Otho, clamor et gemitus. Nec praetoriani tantum, proprius Othonis miles, sed praemissi e Moesia, eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones

I. Furor ex ira ad ultionem fidem exsuperans. Neque igitur h. l. cum Ernest. sumimus hendriadyn. *παδες*, uti Plut. ait, om-

Aquileiam ingressas, nuntiabant; ut nemo dubi- A. V.
tet, potuisse renovari bellum atrox, lugubre, in- 823.
certum victis et victoribus. Ipse averfus a confi- 47
liis belli, hunc, inquit, animum, hanc virtutem
vestram ultra periculis obiicere, nimis grande vi-
tae meae pretium puto. Quanto plus spei osten-
ditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit.
Experti invicem sumus, ego ac fortuna¹, nec tem-
pus computaveritis. difficilius est temperare feli-
citati, qua te non putes diu usurum. Civile bel-
lum a Vitellio coepit, et, ut de principatu certa-
remus armis, initium illic fuit: ne plusquam se-
mel certemus, penes me exemplum erit. hinc Otho-
nem posteritas aestimet. Fruetur Vitellius fratre,
coniuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis
opus est. Alii diutius imperium tenuerint: nemo
tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanae
pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, et
Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus; tam-

I. Fortunam (principatus) expertus Otho: Fortuna, acrius explorans animos, experta Othonis modestiam, imo eum in melius mutatum. Et nunc fortiter superata fortunae inconstantia ipse ex hac vitae turba in animorum coetum profecturus erat, vir natura bonus,

sub malo principe sibi dissimilis, et illa Romana contagione corruptus, foris, quam domi melior, Galbae et Pisonis pro principatu interfecto, tandem ad se rediens et conservare patriam cupidus, admissa in illam expiavit.

A. V. quam¹ perituri pro me fueritis. sed este Super-
 823. stites. nec diu moremur, ego incolumitatem ve-
 stram, vos constantiam meam. Plura de extremis
 loqui, pars ignaviae est. praecipuum destinatio-
 nis meae documentum habete, quod de nemine que-
 ror. nam incusare deos vel homines, eius est, qui
 48 vivere velit. Talia locutus, ut cuique aetas aut
 dignitas, comiter appellatos, irent propere, neu
 remanendo iram victoris asperarent. iuvenes au-
 ctoritate, senes precibus movebat: placidus ore,
 intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrimas
 coercens. Dari naves ac vehicula abeuntibus iu-
 bet: libellos epistolasque, studio erga se aut in Vi-
 tellium contumeliis insignes, abolet: pecunias di-
 stribuit, parce, nec ut periturus. Mox Salvium²
 Cocceianum, fratris filium, prima iuventa, tre-
 pidum et maerentem, ultro solatus est, laudando
 pietatem eius, castigando formidinem: an Vitel-
 lium tam immitis animi fore, ut, pro incolumi-
 tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet?
 mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non
 enim ultima desperatione, sed poscente proelium
 exercitu, remisisse reip. novissimum casum. Satis
 sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quaesi-

I. Et hoc fit: tanquam verant.

si pro me perituri fueritis.

Sic se destinat pro illis per-
 inde ac hi se pro eo destina-

2. Plut. Κοινων. Sed.

Suet. Dom. 10 Cocceianum
 appellat.

tum, post Iulios, Claudios, ^I Servios, se primum A. V. in familiam novam imperium intulisse. proinde ^{823.} erecto animo capefferet vitam, neu patrum sibi Othonem fuisse, aut oblivisceretur unquam, aut nimium meminisset. Post quae, dimotis omnibus, 49 paulum requievit. atque illum, supremas iam curas animo volutantem, repens tumultus avertit, nuntiata consternatione ac licentia militum. namque abeuntibus exitium minitabantur; atrocissima in Verginium vi, quem, clausa domo, obsidebant. increpitis seditionis auctoribus, regressus, vacavit abeuntium alloquiis, donec omnes inviolati digrederentur. Vesperascente die, sitim haustu gelidae aquae sedavit. tum allatis pugionibus duobus, cum utrumque pertentasset, alterum capiti subdidit. et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, utque affirmatur, non insomnem egit. Luce prima, in ferrum pectore incubuit. ad gemitum morientis ingressi liberti servi que, et Plotius Firmus, praetorii praefectus, unum vulnus invenerunt. Funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus praetoriae cohortes, cum

I. Edd. aliquot ante Lips. Sergios et quidam numi, quos Ryckius credit interpolatos, IMP. SERG. GALBA, I. SERG. SVLP. etc.

Sed MSS. Flor. ceteri omnes et edd. pr. ac Put. constanter Servios, et in numis gentis Sulpiciae, genti nomen est Servius.

A. V. laudibus et lacrimis, vulnus manusque eius exof-
 823. culantes. Quidam militum, iuxta rogam interfe-
 cere se; non ¹ nexu, neque ob metum, sed aemu-
 latione decoris, et caritate principis. ac postea
 promiscue Bedriaci, Placentiae, aliisque in castris,
 celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum
 50 exstructum est modicum et mansurum. Hunc vi-
 tae finem habuit septimo et tricesimo aetatis anno.
 Origo illi e municipio ² Ferentio. pater consula-

I. *Vulg. noxa; quod ne-
 mini edd. aut interpretum
 suspectum fuit, et tamen fal-
 sissimum est. Quid enim noxae
 l. noxae diversum cogites a
 metu victoris? At Plut. in
 Othone vestigia Taciti le-
 gens, diserte dicit, alios se
 ipsos, accenso rogo, confo-
 disse, non quod, quantum
 constaret, a defuncto bene-
 ficium haberent, aut gra-
 vius a victore metuerent;
 (sed desiderio et affectu ve-
 ro). Itaque manifestum, et
 Tacitum simile quid dixisse,
 non quod beneficio nexi s.
 nexu (h. e. vinculo) bene-
 ficii obligati fuissent etc. Nu-
 tanti inter nexi et nexu hoc
 tandem placet. Sic Cic. ad*

*fam. VII, 30 ad Curionem
 de Attico: cuius quum pro-
 prium te esse scribis manci-
 pio et nexu; meum autem
 usu et fructu: contentus isto
 sum. Notum est, alludere
 haec ad venditionem man-
 cipi et traditionem nexu.
 Sed beneficiarii militis,
 (quales Tib. habuit benefi-
 cii sui centuriones ap. Suet.
 Tib. 12) vel maxime Duci-
 bus suis obligati erant nexu;
 qua de re pluribus dicere non
 opus. Addo, quod Cic. l. c.
 porro dicit, Acilius maximo
 meo beneficio est h. e. mihi
 totus obstrictus; non, ut vul-
 go explicant, vivit meo benef.*

2. *Sic Flor. non ut vulgo
 Ferentino.*

ris : avus praetorius : maternum genus impar, A. V.
 nec tamen indecorum ¹: pueritia ac iuventa, qua- ⁸²³
 lem monstravimus. duobus facinoribus, altero
 flagitiosissimo ², altero egregio ³, tantundem apud
 posteros meruit bonae famae, quantum malae. Ut
 conquirere fabulosa, et fictis oblectare legentium
 animos, procul gravitate coepti operis crediderim:
 ita vulgatis traditisque demere fidem non ausim.
Die, quo Bedriaci certabatur, avem inuisitata ⁴
specie, apud Regium Lepidum, celebri ⁵ *loco con-*
sedisse, incolae memorant, nec deinde coetu homi-
num, aut circumvolitantium alitum, territam pul-
samve, donec Otho se ipse interficeret: tum abla-
tam ex oculis. et tempora reputantibus, initium
finemque miraculi, cum Cethonis exitu competisse ⁶.

1. Equestri familia; unde
 Suet. dicit splendidissimam
 fem. Splendor est equitum.

2. Invasione imperii cum
 caede Galbae et Pisonis.

3. Voluntario casu, reip.
 causa.

4. h. e. nondum visa: et
 sic Ryck. e Flor. Antea lege-
 batur inusitata; quod et fer-
 ri potuit. Caes. B. G. IV, 25.
 Species navium inusitatior.

5. Flor. Bud. Guelf. ed.
 pr. Rhen. Pich. et sqq. lupo;

quod Colerus facillime et vere
 correxit in loco. At Ern. ex
 Puteol. reddit vico, quasi ve-
 rum. Nobis quidem fingere
 non possumus avem vico con-
 fidentem Et nonne sic dixis-
 set apud - celebrem vicum?

6. h. e. convenisse; ex
 prima vocis simplicis notio-
 ne. peto, (πελω f. πελωμαι unde
 et est πελω, πελω ex πελω)
 cett. idem est ac tendo ali-
 quo etc.

A. v. In funere eius novata, luctu ac dolore militum, se-
 823. ditio: nec erat, qui coërceret. Ad Verginium ver-
 51 si, modo, *ut reciperet imperium*, nunc, *ut lega-
 tione apud Caecinam ac Valentem fungeretur*, mi-
 nitantes orabant. Verginius, per averfam domus
 1 partem furtim degreſſus, irrumpentes frustratus
 est. Earum, quae Brixelli egerant, cohortium
 preces Rubrius Gallus tulit. et venia statim in-
 petrata concedentibus ad victorem: 2 per Flavium
 52 Sabinum, iis copiis, quibus praefuerat. Posito
 ubique bello, magna pars Senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein
 Mutinae relicta. Illuc adverso de praelio allatum.
 sed milites, ut falsum rumorem aspernantes, quod
 infensum Othoni Senatum arbitrabantur, custodire
 sermones, vultum habitumque trahere in deterius:
 conviciis postremo ac probris causam et initium
 caedis quaerebant: cum alius insuper metus sena-
 toribus instaret, ne, praevalidis iam Vitellii parti-
 bus,

1. Sic MSS. Flor. Reg.	2. Male in edd. coniuncta
Guelf. Agric. cett. et ed. pr.	prioribus, eoque dubitata
et voluere Acid. Mur. et rec.	Freinsh. nec bene expedita
Ryck. sqq. Antea ex Puteol.	Ernest. ita dispungimus, ut
portam. Sed ex iisdem libris	intelligatur, per Fl. Sab.
reponere voluit averfam.	aeque impetratam veniam
Rectius Flor. infra III, 85	suis copiis, ut per Rubrium
per averfam palatii partem.	G. agentibus Brixelli.

bus, cunctanter excepisse victoriam ¹ crederentur. A. V. Ita trepidi et utrimque anxii coeunt: nemo priva- ^{823.} tim expedito consilio, inter multos societate cul-
pae tutior ². Onerabat paventium curas ordo Mu-
tinensis, *arma et pecuniam* offerendo, appellabat-
que *Patres Conscriptos* ³, intempestivo honore.
Notabile iurgium inde ⁴ fuit, quo Licinius Caeci- ⁵³
na Marcellum Eprium, ut *ambigua differentem*,
invasit. nec ceteri sententias aperiebant: sed, in-
visum memoria delationum expositumque ad invi-
diam, Marcelli nomen irritaverat Caecinam; ut no-
vus adhuc, et in senatum nuper adscitus, magnis
inimicitiiis claresceret. Moderatione meliorum di-
repti. Et rediere omnes Bononiam, rursus ⁵
consiliaturi: simul, medio temporis, plures nun-
tii sperabantur. Bononiae, divisis per itinera, qui
recentissimum quemque percunctarentur, interro-

1. h. e. dubitasse, an vic-
tori se submitterent s. victo-
rem salutarent ut Principem.

2. Nemo, quod inter mul-
tos esset societas culpa, tu-
tior. hinc pavor. Alii fru-
stra tentant locum, l. non
intelligunt.

3. Quasi extra Urbem,
iam absque principe, agen-
tes consilii publici faciem

haberent.

4. Sic Puteol. bene vulga-
vit. MS. Flor. mendose Vir-
genium fuit, quo. unde Agr.
legit in Virginium, quod -
Id male secutus Ryck.

5. Variant libri; et Ryck.
ex Agric. consulturi. Sed
vulg. tuetur Lips. laudatque
Horatium od. III, 3, 17.
adde art. poet. 196.

A. V. gatus Othonis libertus *causam digressus, habere*
 823. *se suprema eius mandata respondit: ipsum viven-*
tem quidem relictum; sed sola posteritatis cura, et
 54 *abruptis vitae blandimentis*¹. Hinc admiratio, et
 plura interrogandi pudor: atque omnium animi in
 Vitellium inclinavere. Intererat consiliis frater eius,
 82 L. Vitellius, seque iam adulantibus offerebat; cum
 repente Coenus, libertus Neronis, atroci mendacio
 universos perculit, affirmans, *superventu XIV le-*
gionis, iunctis a Brixello viribus, caesos victores,
versam partium fortunam. Causa fingendi fuit,
 ut diplomata² Othonis, quae negligebantur, lae-
 tiore nuntio revalescerent. Et Coenus quidem ra-
 pide in urbem vectus, paucos post dies iussu Vitel-
 lii poenas luit. Senatorum periculum auctum, cre-
 dentibus Othonianis militibus, vera esse, quae af-
 ferebantur. Intendebat formidinem, quod publici
 consilii facie discessum Mutina, desertaeque partes
 forent. Nec ultra in commune congressi, sibi quis-
 que consuluere: donec missae a Fabio Valente epi-
 stolae demerent metum. Et mors Othonis, quo
 55 laudabilior, eo velocius audita. At Romae nihil

I. h. e. *sed mori pro rep.*
certum, vitaeque iucun-
ditati fortiter renuntian-
tem.

2. h. e. *Codicilli, qui a*
principe s. eius praescripto

nomine dabantur cursori-
bus, ut liceret iis uti equis
et vehiculis publicis. L. 3.
C. de cursu publico dicun-
tur Evectiones.

trepidationis: Cereales ludi ¹ ex more spectaban- A.V.
 tur. Ut cessasse vita Othonem, et Flavio Sabino, ^{823.}
 praefecto urbis, quod erat in urbe militum, sa-
 cramento Vitellii adactum, certi auctores in thea-
 trum attulerunt; Vitellio plausere. populus cum
 lauru ac floribus Galbae imagines circum templa
 tulit, congestis in modum tumuli coronis, iuxta
 lacum Curtii, quem locum Galba moriens sanguine
 infecerat. In Senatu cuncta, longis aliorum prin-
 cipatibus composita, statim decernuntur. additae
 erga Germanicos exercitus laudes gratesque, et
 missa legatio, quae gaudio fungeretur ². Recitatae
 Fabii Valentis epistolae, ad consules scriptae haud
 immoderate: gratior Caecinae modestia fuit, quod
 non scripsisset. Ceterum Italia gravius atque atro- 56
 cius, quam bello, afflictabatur. dispersi per muni-
 cipia et colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi et
 stupris polluere: in omne fas nefasque avidi, aut ve-
 nales, non sacro, non profano abstinebant. et
 fuere, qui inimicos suos, specie militum, interfi-
 cerent: ipsique milites, regionum gnari, refertos
 agros, dites dominos, in praedam; aut, si re-
 pugnatum foret, ad excidium destinabant; obnoxiiis

I. Casum Otho is XII Lips. et pluribus ostendit
 Kal. Maias post XCV imp. Ryck.
 dies; et Cereris ludos prid. 2. Gratulandi officium
 Id. Apr. coeptos et ad XII obiret.
 Kal. Maii productos notat

A. V. ducibus, et prohibere non ausis. minus avaritiae
 823 in Caecina, plus ambitionis: Valens, ob lucra et
 quaestus infamis, eoque alienae etiam culpaе diffi-
 mulator. Iam pridem attritis Italiae rebus, tan-
 tum peditum equitumque, vis, damnaque et iniuriae,
 57 aegre tolerabantur. Interim Vitellius, victoriae
 suae nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Ger-
 manici exercitus vires trahebat. Pauci veterum mi-
 litum in hibernis relictī, festinatis per Gallias de-
 lectibus, ut remanentium legionum nomina supple-
 rentur: cura ripae Hordeonio Flacco permessa.
 Ipse e Britannico delectu octo millia sibi adiunxit:
 et paucorum dierum iter progressus, *prosperas apud*
Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum,
 accepit. Vocata concione, virtutem militum lau-
 dibus cumulat: postulante exercitu, *ut libertum*
suum, Asiaticum, equestri dignitate donaret, in-
 honestam adulationem ^I compescit. dein, mobi-
 litate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta
 convivii largitur. honoravitque Asiaticum anulis,
 foedum mancipium, et malis artibus ambitiosum.
 58 Iisdem diebus, *accessisse partibus utramque Maure-*
taniam, interfecto procuratore Albino, nuntii ve-
 nere. Luceius Albinus, a Nerone Mauretaniae Cae-
 sariensi praepositus, addita per Galbam Tingitanae

I. Male rescripserat verum reddidit.

Rhen. composcuit. Ryckius

provinciae administratione, haud spernendis viri-
 bus agebat. ¹ XVIII cohortes, quinque alae: in-
 gens Maurorum numerus aderat, per latrocinia et
 raptus apta bello manus. caeso Galba, in Othonem
 pronus, nec Africa contentus, Hispaniae, an-
 gusto freto diremptae, imminebat. Inde Cluvio
 Rufo metus. et *decimam legionem propinquare*
litori, ut transmissurus, iussit: praemissi centurio-
 nes, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent.
 neque arduum fuit, magna per provincias Germa-
 nici exercitus fama. Spargebatur insuper, spreto
 procuratoris vocabulo, *Albinum insigne regis*, et
Iubae nomen usurpare. Ita mutatis animis, Asinius
 Pollio, alae praefectus, e fidissimis Albino, et
 Festus ac Scipio, cohortium praefecti, opprimun-
 tur. Ipse Albinus, dum e Tingitana provincia Cae-
 sariensem Mauretanium petit, appulsus litori, tru-
 cidatur: uxor eius, cum se percussoribus obtulisset,
 simul interfecta est. Nihil eorum, quae fierent,
 Vitellio anquirente; brevi ² auditione quamvis
 magna transibant. Impar curis gravioribus, exer-

1. Iubente Cod. Flor. sic
 Ryck. pro vulg. ante XVIII.

2. MS. Flor. breve auditu
 vi quamvis magna transi-
 bant, a quo nostrum pro-
 prius abest, quam vulg. brevi
 auditu quamvis magna tran-

sibat. Brevis auditio est,
 qua veritatem, in profundo
 sitam, non assequimur; ne-
 que diligens, sed levis. Sed
 et sic sqq. impar curis etc.
 a prioribus disiuncta, se-
 quentibus adnectimus.

A. V. *citum itinere terrestri pergere iubet*: ipse Arare
 823. flumine devehitur, nullo principali paratu; sed ve-
 tere egestate conspicuus: donec Iunius Blaesus,
 Lugdunensis Galliae rector, genere illustri, largus
 animo, et par opibus, circumdaret ¹ principi mi-
 nisteria, comitaretur liberaliter; eo ipso ingratus,
 quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis vela-
 ret. Praesto fuere Lugduni victricium victarumque
 partium duces. Valentem et Caecinam, pro con-
 cione laudatos, curuli suae circumposuit. Mox
universum exercitum occurrere infanti filio iubet:
 perlatumque, et paludamento opertum, sinu reti-
 nens, *Germanicum* appellavit, cinxitque cunctis
 fortunae Principalis insignibus. nimius honos inter
 60 secunda, rebus adversis in solatium cessit. Tum
 interfecti centuriones promptissimi Othonianorum:
 unde praecipua in Vitellium alienatio per Illyricos
 exercitus. Simul ceterae legiones contactu ², et
 adversus Germanicos milites invidia, bellum me-
 ditabantur. Suetonium Paullinum ac Licinium Pro-
 culum, tristi mora squalidos tenuit. donec auditi,
 necessariis magis defensionibus quam honestis ute-
 rentur. Proditionem ³ ultro imputabant: *spatium*

I. Sic Flor. et sapienter
 rescripsit Rhen. Nescio quid
 sibi velint I. F. Gron. Ryck.
 et Ern. quod principis mi-
 nisteria faciunt circumdata
 a Iunio Bl. Plus valeat Flor.

quam Codices degeneres.

2. s. contagione.

3. Int. Othonis sibi imp.
 quae defensio sane ultra ho-
 nestum erat.

longi ante proelium itineris, fatigationem Othonia- A. V.
norum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque 813.
fortuita, fraudi suae assignantes. et Vitellius cre-
didit de perfidia, et fidem¹ absolvit. Salvius Ti-
tianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit,
pietate et ignavia excusatus. Mario Celso consula-
tus fervatur. sed creditum fama, obiectumque
mox in Senatu Caecilio Simplici, quod eum honorem
pecunia mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. re-
stitit Vitellius; deditque postea consulatum Sim-
plici innoxium et inemptum. Trachalum² adver-
sus criminantes Galeria, uxor Vitellii, protexit.
Inter magnorum virorum discrimina (pudendum 61
dictu) Mariccus quidam, e plebe Boiorum, inse-
rere sese fortunae³, et provocare arma Romana,
simulatione numinum⁴, ausus est. Iamque assertor
Galliarum, et Deus (nomen id sibi indiderat) con-
citis octo millibus hominum, proximos Aeduorum
pagos trahebat⁵; cum gravissima civitas⁶, electa

1. H. e. revera in Otho-
nem fidos, eoque nunc reos,
perfidiae simulatione decep-
tus absolvit.

2 Gal. Tr. cuius ingenio et
oratione usus in rebus urba-
nis Otho. supra I, 90. pro-
pinquus forsā Galeriae.

3. cf. Ann. VI, 2 dum

ignobilitatem suam magnis
nominibus inserit etc.

4. h. e. divinam potesta-
tem sibi esse, comminiscens.

5. Intr. in calamitatem,
s. diripere, populari; cf. An-
nal. III, 74 ne- pagi impune
traherentur. Sall. Cat. II.

6. Gravitatem Aeduorum

A. V. iuventute, adiectis a Vitellio cohortibus, fanati-
 823. cam multitudinem disiecit. Captus in eo proelio
 Mariccus, ac mox feris obiectus, quia non lania-
 batur; stolidum vulgus inviolabilem credebat, do-
 62 nec, spectante Vitellio, interfectus est. Nec ultra
 in defectores, aut bona cuiusquam, saevitum.
 Rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant,
 testamenta, aut lex intestatis. prorsus, si luxuriae
 temperaret, avaritiam non timeres. Epularum
 foeda et inexplebilis libido: ex urbe atque Italia ir-
 ritamenta gulae gestabantur, strepentibus ab utro-
 que mari itineribus: exhausti conviviorum appara-
 tibus principes civitatum: vastabantur ipsae civi-
 tates: degenerabat a labore ac virtute miles, assue-
 tudine voluptatum, et contemptu ducis. Praemi-
 sit in urbem edictum, quo vocabulum *Augusti* dif-
 ferret, *Caesaris* non reciperet, cum de potestate
 nihil detraheret. Pulsi Italia mathematici. Cau-
 tum severe, *ne equites Rom. ludo et arena pollue-*
rentur. priores id principes pecunia, et saepius
 vi, perpulerant: ac pleraque municipia et colo-
 niae aemulabantur, corruptissimum quemque ado-
 63 lescentium pretio illicere. Sed Vitellius, adventu

laudat forsan ob prudentiam,
qua ipsi cavebant sibi a frau-
de, et turbae fanaticae, quo
minus glisceret, statim ob-
viam ibant. Ernest. observat,

a potentia sic dici, uti Li-
vio XXXIV, 49. Flor. I,
3. Et alibi gravis pro mag-
nus dicitur.

fratris, et irrepentibus dominationis magistris, A. V. superbior et atrocior, occidi Dolabellam iussit, 823. quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone, retulimus. Dolabella, audita morte Othonis, urbem introierat. id ei ¹ Plancius Varus, praetura functus, ex intimis Dolabellae amicis, apud Flavium Sabinum, praefectum urbis, obiecit, *tanquam rupta custodia, ducem se victis partibus ostentasset*: addidit, *tentatam cohortem, quae Ostiae ageret*; nec ullis tantorum criminum probationibus. ² in poenitentiam versus feram, veniam post scelus quaerebat. Cunctantem super tanta re Flavium Sabinum, Triaria, L. Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit ³, ne *periculo Principis fa-*

I. Sic pro Plautius scribendum monuit Spanhem. de Usu et pr. Num. T. II p. 593 ac rec. I. Gron.

2. Plancius obiecerat Dolabellae crimina tum gravia, nullis eorum probationibus. Perfidiae in amicum scelere admissio, in poenitentiam versus feram (*nec Dolabellae amplius profuturam*), quaerebat veniam. ad hanc Pich. et Gruteri mentem h. l. dispunximus; turbis modum facturi, quas I. F. Gronov.

sublata intercissione post probationibus (a Pich. et Bernegg. in ed. I et Ryckio posita) dedit, nec Ern. composuit; cum et Puteol. colon interposuisset. Nos dispungimus, et feram suo nomini reddimus, ab editt. recc. male annexum voci veniam.

3. Vulg. a Puteol. male: terruit e per. P. f. c. affectare; sed MS. Flor. et ed. pr. ne - affectaret. quod voluit Grut. rec. Ern. et Brot. Sic H. III, 42 ne - terruit.

A. V. *nam clementiae affectaret.* Sabinus, suo pte in-
 823. genio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu,
 et in alieno discrimine sibi pavens, ne allevasse vi-
 64 deretur, impulit ruentem¹. Igitur Vitellius, metu
 et odio, quod Petroniam, uxorem eius, mox Do-
 labella in matrimonium accepisset, vocatum per
 epistolas, *vitata Flaminiae viae celebritate, diver-*
tere Interamnium, atque *ibi interfici* iussit. Lon-
 gum interfectori visum²: in itinere ac taberna pro-
 iectum humi iugulavit; magna cum invidia novi
 principatus, cuius hoc primum specimen nosceba-
 tur. Et Triariae licentiam, modestam e proximo
 exemplum onerabat, Galeria imperatoris uxor,
 non immixta tristibus: et pari probitate mater Vi-
 telliorum, Sextilia, antiqui moris³. Dixisse quia
 etiam, ad primas filii sui epistolas, ferebatur, *non*
Germanicum a se, sed Vitellium genitum. nec
 ullis postea fortunae illecebris, aut ambitu civita-
 tis, in gaudium⁴ evicta, domus suae tantum ad-
 65 versa sensit. Degressum a Lugduno Vitellium, M.

1. Sic Cic. pro Cluent.
 70 praecipitantem impella-
 mus, et perditum proster-
 namus.

2. Int. ire Interamnium.

3. Suet. Vit. 3. proba-
 tissima, nec ignobilis femina.

4. Sic Ms. Flor. et Rhen.
 Lips. uterque Gron. et Ern.

Sed Ms. Farn. Puteel. Pich.
 Bernegg. Ryck. *evecta; in*
qua discordia prius placet.
 Sic XV, 64 Paullinam (Se-
 necae ux.) oblata mitiore
 spe, blandimentis vitae evic-
 tam. Adde Ann. IV, 57 et
 XI, 37.

Cluvius Rufus assequitur, omissa Hispania; laetitia et gratulationem vultu ferens, animo anxius, et petitem se criminationibus gnarus. Hilarius, Caesaris libertus, detulerat, *tamquam, audito Vitellii et Othonis principatu, propriam ipse potentiam, et possessionem Hispaniarum tentasset: eoque diplomatibus nullum Principem praescripsisset.* interpretabatur quaedam ex orationibus eius, contumeliosa in Vitellium, et pro se ipso popularia. Auctoritas Cluvii praevaluit, ut *puniri* ultro *libertum* suum Vitellius iuberet. Cluvius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania; quam rexit absens, exemplo L. Arruntii. cum Tiberius Caesar, ob metum; Vitellius Cluvium, nulla formidine, retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. profugerat Britannia, ob iracundiam militum: missus est in locum eius Vettius Bolanus e praesentibus ^{I.} Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus. sparsae per Italiam, et victoribus permixtae, hostilia loquebantur; praecipua Quartadecimanorum ferocia, qui se victos abnuebant: *quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantum pulsus, vires legionis non affuisse.* Remitti eos in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit: atque interim Batavorum cohortes una tendere; ob veterem adversus Quartadecimanos dis-

I. Ex iis, qui comitabantur Principem.

A. V. cordiam. Nec diu, in tantis armatorum odiis,
 823. quies fuit. Augustae Taurinorum, dum opificem
 quendam Batavus ut fraudatorem insectatur, legio-
 narius ut hospitem tuetur, sui cuique commilito-
 nes aggregati a conviciis ad caedem transiere. et
 proelium atrox^I exarsisset, ni duae praetoriae co-
 hortēs, causam Quartadecimanorum secutae, his
 fiduciam, et metum Batavis fecissent. *quos Vitel-
 lius agmini suo iungi, ut fidos; legionem Graiis
 Alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo
 Viennam vitarent.* namque et Viennenses timeban-
 tur. Nocte, qua proficiscebatur legio, relictis
 passim ignibus, pars Taurinae Coloniae ambusta:
 quod damnum, ut pleraque belli mala, maioribus
 aliarum urbium cladibus oblitteratum. Quartade-
 cimani, postquam Alpibus degressi sunt, feditiosissi-
 mus quisque signa Viennam ferebant. consensu me-
 liorum compressi, et legio in Britanniam transvecta.
 67 Proximus Vitellio e praetoriis cohortibus metus erat.
 separati primum, deinde, addito honestae missio-
 nis lenimento, arma ad tribunos suos deferebant:
 donec motum a Vespasiano bellum crebresceret.
 tum, resumpta militia, robur Flavianarum partium
 fuere. Prima classicorum legio in Hispaniam missa,
 ut pace et otio mitesceret: Undecima ac Septima

I. Vulg. arsisset, in quo monente Ryckio ex Cod. Agr.
 prior vox absorpsit ex; recte in quo nostrum est.

fuis hibernis redditae: Tertiadecimani *struere amphitheatra* iussi. nam Caecina Cremonae, Valens Bononiae, spectaculum gladiatorum edere parabant: numquam ita ad curas intento Vitellio, ut voluptatum oblivisceretur. Et quidem partes ¹ modeste distraxerat. ² at apud victores orta seditio, ludicro initio, ³ nisi numerus caesorum invidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribunique, ex moribus imperatorum, severitatem aemulantur, vel tempestivis conviviiis ⁴ gaudent: perinde miles intentus, aut licenter agit. Apud Vitellium omnia indispota, temulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quam disciplinae et castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis Quintae, altero e

1. *Victas quidem, sed e quibus metus, a victoribus, etiam hoc ferocioribus, et a se invicem distr.* *set; unde illud nisi ex ni l. ñ absorpto voce num. reddendum fuit.*

2. *Pich. haec olim turbata magisque a Lipsio tentata bene restituit. Sed addendum reliquit, quod ob prioris vocis parem finem interciderat, at; respondens 70 quidem.* *4. h. e. quae non legitima convivii hora, die summo s. solis occasu, sed iam de die medio agitabantur, lautiora et luxuriae plena. Suet. de Nerone: Epulas a die medio ad mediam noctem protrahabat. Pluribus ea primus recte illustravit Lipsius in Excursu ad Ann. XIV, 2.*

3. *Ryckius ex ed. Puteol. repetit: numerus - auxit. quod Rhen. in nostrum melius correxerat. Flor. enim auxif-*

A. V. Gallis auxiliaribus, per lasciviam ad certamen lue-
 823. tandi accensis, postquam legionarius prociderat,
 insultante Gallo, et iis, qui ad spectandum conve-
 nerant, in studia diductis; erupere legionarii in
 perniciem auxiliorum, ac duae cohortes interfectae.
 Remedium tumultus fuit alius tumultus. pulvis
 procul et arma aspiciebantur: conclamatum repente,
XIV legionem, verso itinere, ad proelium venire.
 sed erant agminis coactores¹: agniti dempsere soli-
 tudinem. Interim Verginii servus forte obvi-
 us, ut *percussor Vitellii* insimulatur. et ruebat ad con-
 vivium miles, *mortem Verginii* exposcens. Ne
 Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones
 pavidus, de innocentia eius dubitavit. aegre ta-
 men cohibiti, qui exitium viri consularis, et quon-
 dam ducis sui, flagitabant. nec quemquam saepius,
 quam Verginium, omnis seditio infestavit. mane-
 bat admiratio viri, et fama: sed oderant, ut fasti-
 69 diti². Postero die, Vitellius, Senatus legatione,
 quam ibi opperiri iusserat, audita, transgressus in
 castra, ultro *pietatem militum* collaudavit: fremen-
 tibus auxiliis, *tantum impunitatis atque arrogan-
 tia legionariis accessisse.* Cohortes Batavorum,
 ne quid truculentius auderent, in Germaniam re-

I. h. e. qui ad agmen clau-
 dendum et impellendum ad-
 diti custodes; ne quis agmen
 desereret, aut ab eo aber-

rans interciperetur etc.

2. Per recsationem im-
 perii bis oblata, cf. supra I,
 52 et II, 51.

missae; principium interno simul externoque bello A. V.
 parantibus fatis. Reddita civitatibus Gallorum ^{823.}
 auxilia; ingens numerus, et prima statim defectione
 inter inania belli assumptus ^{1.} Ceterum, ut lar-
 gitionibus affectae iam imperii opes sufficerent,
amputari legionum auxiliorumque numeros iubet,
 vetitis supplementis: et promiscuae missiones offe-
 rebantur. exitiabile id rei publicae, ingratum mi-
 liti, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac
 labor crebrius redibant. et vires luxu corrumpen-
 bantur, contra veterem disciplinam, et instituta
 maiorum, apud quos virtute, quam pecunia, res
 Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam ⁷⁰
 flexit, et spectato munere Caecinae, insistere Be-
 driacensibus campis, ac vestigia recentis victoriae
 lustrare oculis concupivit. Foedum atque atrox
 spectaculum intra quadragesimum pugnae diem ^{2.}
 lacera corpora, trunci artus, putres virorum equo-
 rumque formae, infecta tabo humus, protrititis ar-
 boribus ac frugibus dira vastitas. nec minus inhu-

^{1.} *h. e. praeter quam quod oportebat et bello usui erant, ascitus ad exercitus magni speciem faciendam, bene observante Pich.*

^{2.} *Nolis egredi diem XL; id quod vetat vacula intra. Ern. sane non bene tentat ul-*

tra. Noster dicit, foedum ipso XL die a pugna fuisse spectaculum. Sic et Liv. XXXVI, 10. Intra decimum diem quam Pheras venerat, his perfectis etc. h. e. ipso decimo die.

A. v. mana pars viae, quam Cremonenses lauro rosisque
 §23. constraverant, exstructis altaribus¹, caesisque victi-
 mis, regium in morem: quae laeta in praesens,
 mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens et Cae-
 eina, monstrabantque pugnae locos: *hinc irru-
 pisse*² *legionum agmen, hinc equites coortos: inde
 circumfusas auxiliorum manus.* iam tribuni prae-
 fectique, sua quisque facta extollentes, falsa, vera,
 aut maiora vero miscebant. vulgus quoque mili-
 tum, clamore et gaudio deflectere via, spatia cer-
 taminum recognoscere, aggerem armorum, strues
 corporum intueri, mirari. Et erant, quos varia
 3 fors rerum, lacrimaeque et misericordia subiret.
 At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia infe-
 pultorum civium exhorruit. laetus ultro, et tam
 propinquae fortis ignarus, instaurabat sacrum diis
 71 loci. Exin Bononiae a Fabio Valente gladiatorum
 spectaculum editur, advecto ex urbe cultu. Quan-
 toque

1. Vitellii Genio et Vic-
 toriae; quod pluribus illu-
 strat Lips.

2. Int. in Vitellianos; ne-
 que contra Cod. Flor. et vulg.
muta cum Ern. in erupisse,
utut sic habeat MS. Guelf. Sic
et coortos int. in eosdem.

3. Ern. ex ed. princ. de-
 dit fors. Sed non omnis fors

*est a forte, s. fortuna. Est et
 illius pars ab ipso homine s.
 a ratione. Fortunae vero
 proprium, variam s. muta-
 bilem esse. Ann. XII, 19 mu-
 tatione rerum permotus, et
 fortunae commutationem
 miserari - Plin. ep. III, 7
 fragilitatis humanae ratio
 subit.*

toque magis propinquabat, tanto corruptius iter, A. V.
 immixtis histrionibus et spadonum gregibus, et ce- 823.
 zero Neronianae aulae ingenio. namque et Nero-
 nem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari
 cantantem solitus; non necessitate, qua honestissi-
 mus quisque, sed luxu, et faginae mancipatus emp-
 tusque. Ut Valenti et Caecinae vacuos honoris
 menses aperiret, coartati aliorum consulatus; dissi-
 mulatus Martii Macri, tamquam Othonianarum
 partium ducis: et Valerium Marinum, destinatum
 a Galba consulem, distulit, nulla offensa; sed mi-
 tem, et iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa
 omittitur, ingratus principi, ut adversus Nero-
 nem ausus, et Verginii exstimulator: sed alias pro-
 tulit causas. actaeque insuper Vitellio gratiae, con-
 suetudine servitii. Non ultra paucos dies, quam- 72
 quam acribus initiis coeptum, mendacium¹ valuit.
 Exstiterat quidam, *Scribonianum se Camerinum fe-
 rens, Neronianorum temporum metu in Istria oc-
 cultatum, quod illic clientelae et agri veterum
 Crassorum, ac nominis favor manebat.* Igitur de-
 verrimo quoque in argumentum fabulae² assumpto,
 vulgus credulum, et quidam militum, errore veri,
 seu barbarum studio, certatim aggregabantur: cum
 pertractus ad Vitellium, interrogatusque, *quisnam*

I. Quod iam narraturus
 auctor.

2. h. e. ad fidem menda-
 cio faciendam.

A. V. *mortalium esset*, postquam nulla dictis fides, et a
 823 domino noscebatur, conditione fugitivus, nomine
Geta, sumptum de eo supplicium in fervilem mo-
 73 dum. Vix credibile memoratu est, quantum super-
 biae socordiaque Vitellio adoleverit, postquam
 speculatores e Syria Iudaeaque, *adaetum in verba*
eius Orientem, nuntiavere. Nam etsi vagis adhuc
 et incertis auctoribus, erat tamen in ore famaue
 Vespasianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius
 excitabatur¹. Tum ipse, exercitusque, ut nullo
 aemulo, saevitia, libidine, raptu, in externos mo-
 74 res proruperant. At Vespasianus bellum armaque
 et procul vel iuxta sitas vires, circumspectabat.
 Miles ipsi adeo paratus, ut praeceuntem sacramen-
 tum, et fausta Vitellio omnia precantem, per si-
 lentium audierint. Muciani animus nec Vespasiano
 alienus, et in Titum pronior. praefectus Aegypti,
 Alexander, consilia sociaverat. Tertiam legionem,
 quod e Syria in Moesiam transisset, suam numera-
 bat. ceterae Illyrici legiones secuturae sperabantur.
 Namque omnes exercitus flammaverat arrogantia
 venientium a Vitellio militum; quod truces cor-
 pore, horridi sermone, ceteros, ut impares, ir-
 ridebant. Sed in tanta mole belli plerumque cuncta-
 tio: et Vespasianus, modo in spem erectus, ali-
 quando adversa reputabat: *Quis ille dies foret,*

1. s. commovebatur.

quo LX aetatis annos, et duos filios iuvenes bello A. V. permitteret? *Esse privatis cogitationibus progres-* 823.
*sum*¹, et, prout velint, plus minusve sumi ex fortuna: imperium cupientibus nihil medium inter summa et praecipitia. Versabatur ante oculos Ger- 75
manici exercitus robur, notum viro militari: *Suas legiones civili bello inexpertas; Vitellii, victrices:* et apud victos plus querimoniarum quam virium. fluxam per discordias militum fidem, et periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si unus alterque praesenti² facinori paratum ex diverso praemium petat? sic Scribonianum sub Claudio interfectum: sic percussorem eius, Volaginium, e gregario ad summa militiae provectum. Facilius universos impelli, quam singulos vitari. His pavoribus nutantem, et alii legati amicique fir- 76
 mabant, et Mucianus, post multos secretosque sermones, iam et coram ita locutus: *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, aestimare debent, an, quod inchoatur, Reip. utile, ipsis gloriosum,*

I. Sic Cod. Flor. et Pich. nusve. Sed qui in summo
 zuetur. Lipsius maluit re- sunt, aut consistant, aut
 gressum, quod rec. Bernegg. ruant necesse est. etc.
 et sqq. omnes. et sic oportuit
 addi pr. a cog. regr. Sed
 cum Pich. sumere malumus, 2. Sic Put. melius quam
 esse pr. cogit. progressum; Rhen. ex MS. Bud. facinore.
 quippe privati in medio siti, Praesens facinus sit, quo
 e quo procedant, plus mi- quis aemulo imperii statim
 auxilium fert contra parem.

A. V. aut promptum effectu, aut certe non arduum sit.
 823. Simul ipse, qui suadet, considerandus est, adiciatne consilio periculum suum: et, si fortuna coep-
 tis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego
 te, Vespasiane, ad Imperium voco, tam salutare
 Reip. quam tibi magnificum: iuxta deos¹ in tua
 manu positum est. Nec speciem adulantis expave-
 ris. a contumelia, quam a laude propius fuerit,
 post Vitellium eligi. Non adversus D. Augusti acer-
 rimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii
 senectutem, ne contra Caii quidem, aut Claudii,
 vel Neronis, fundatam longo imperio domum ex-
 surgimus. cessisti etiam Galbae imaginibus. tor-
 pere ultra, et polluendam perdendamque Remp. re-
 linquere, sopor et ignavia videretur; etiam si tibi,
 quam inhonesta, tam tuta servitus esset. Abiit
 iam, et transvectum est tempus, quo posses videri
 concupisse. confugiendum est ad imperium. An
 excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine,
 quam nos sumus, fateor: sed et Nero nobilitate
 natalium Vitellium anteibat. Satis clarus est apud
 timentem, quisquis timetur². Et posse ab exer-
 citu principem fieri, sibi ipse Vitellius documento³;
 nullis stipendiis, nulla militari fama, Galbae odio

1. h. e. Nutu Deorum.

3. Iuxta Cod. Flor. et

2. Ergo et ipse claritu-
 dinem augebis, dum aliis
 eris timori.

Guelf. omittit Ernest. est,
 quod vulgo editum.

profectus. ¹ Nec Othonem quidem ducis arte, aut A. V.
 exercitus vi, sed praepropera ipsius desperatione ⁸²³
 victum, iam desiderabilem et magnum principem
 fecit. Cum interim spargit legiones, exarmat co-
 hortes, nova quotidie bello semina ministrat. si
 quid ardoris ac ferociae miles habuit, popinis et
 comissionibus, et principis imitatione, deteritur.
 Tibi e Iudaea, et Syria, et Aegypto novem legio-
 nes integrae, nulla acie exhaustae, non discordia
 corruptae; sed firmatus usu miles, et belli domitor
 externi: classium, alarum, cohortium robora: et
 fidissimi reges: et tua ante omnes experientia. No- 77
 bis nihil ultra arrogabo, quam ne post Valentem
 ac Caecinam numeremur. Nec tamen Mucianum
 socium spreveris; quia aemulum non experiris. me
 Vitellio antepono, te mihi, Tuae domui trium-
 phale nomen: duo iuvenes, capax iam imperii al-
 ter, et primis militiae annis, apud Germanicos
 quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non
 cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem,
 si ipse imperarem. Ceterum inter nos non idem
 prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam
 si vincimus, honorem, quem dederis, habebo: dis-
 crimen ac pericula, ex aequo ² partiemur. immo,

I. Vulg. ne; unde sqq. - desp. victum, iam def. - fe-
 praeter rem aliis suspecta; cit Vitellius. Frequens no-
 sed construe. Et Othonem stro et aliis dicendi ordo.
 non quidem ducis arte - sed

2. Pich. ex Cod. Flor. re-

A. V. ut melius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum,
 823. et praeliorum incerta trade. Acriore hodie disci-
 plina victi, quam victores agunt. hos¹ ira, odium,
 ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi, per
 fastidium et contumaciam, hebescent. Aperiet et re-
 cludet contexta et tumescentia victricium partium
 vulnera bellum ipsum. Nec mihi maior in tua vi-
 gilantia, parsimonia², sapientia³, fiducia est,
 quam in Vitellii torpore, inscitia, saevitia. sed
 et meliorem in bello causam, quam in pace habe-
 78 mus: nam qui deliberant, desciverunt⁴. Post Mu-

*scripsit ante pericula; nihil
 ex eodem mutat in vulg. part.*

*Sed I. Gron. vult, in eo legi
 patietur. probant Ryck. et
 Ern. quia pericula non par-
 tiri, sed subire dicamur.
 Fortes tamen et amici, a-
 deunt, et communicant pe-
 ricula; quod Cicero de amic.
 24 dicit. cf. infra c. 97; et
 Liv. XXI, 7. Inde partiens
 curas simul inferendi atque
 arcendi belli.*

*I. Int. victos, ut quos ma-
 gis spectat dictum de acriori
 diso. illi victores.*

*2. Ex qua ipse Vesp.
 antiquo cultu victuque ad-
 stricti moris auctor existit;*

*vid. Ann. III, 55 cf. Ann.
 XII, 53 extr. Diversa erat
 paupertas, intra quam Vi-
 tellius, abdomini natus, age-
 bat, cf. supra c. 59. haec
 enim inelegans erat, et ipsa
 inscitia.*

*3. Int. regendae civitatis;
 et haec comitem habet leni-
 tatem. At in Vit. stultitiae
 et luxuriae socia erat saevi-
 tia; per quam regnum exer-
 cetur.*

*4. Qui delib. s. dubitant,
 an contra reip. potitorem
 illam tueantur, ii tantum
 huic concessisse videntur, ut
 ipsa deliberatio pro defec-
 tione habeatur. Sed eu-*

ciani orationem ceteri audentius circumfistere, hor- A. V.
tari, *responsa vatū, et siderum motus* referre. 823.
Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox,
rerum dominus, Seleucum quendam, mathemati-
cum, rectorem et praescium palam habuerit. Re-
cursabant animo vetera omina. cupressus arbor in
agris eius, conspicua altitudine, repente procide-
rat; ac postera die, eodem vestigio refurgens, pro-
cera et latior virebat. grande id prosperumque,
consensu haruspicum: et summa claritudo iuveni
admodum Vespasiano promissa. Sed primo trium-
phalia, et consulatus, et Iudaicae victoriae decus,
implessse fidem ominis videbantur: ut haec adeptus
est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudaeam
inter Syriamque Carmelus. ita vocant montem deum-
que: nec simulacrum deo aut templum^I situm tra-
didere maiores; aram tantum et reverentiam. Illic
sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas versaret
animo, Basilides sacerdos, inspectis identidem ex-
tis, *Quidquid est*, inquit, *Vespasiane, quod pa-*
ras, seu domum exstruere, seu prolatare agros,
sive ampliare servitia; datur tibi magna sedes, in-
gentes termini, multum hominum. Has ambages?

dentes fortuna adiuvat: et Druso; et IV, 64 effigies
victoriae ratio non redditur. Tib. sita etc. tradidere h. l.

I. h. e. positum. Vulg. sic; reliquere posteris.
unde coni. et interpr. inanes, 2. Vaticinii obscuritatem,
quas omittimus in re levi. s. ambiguitatem.

Noster Ann. II, 7. Ara sita

L 4

A. V. et statim exceperat fama, et tunc aperiebat. nec
 823. quidquam magis in ore vulgi: crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur.
 79 Haud dubia destinatione discessere, Mucianus Antiochiam, Vespasianus Caesaream: illa Syriae, haec Iudaeae caput est. Initium ferendi ad Vespasianum imperii ¹ Alexandriae coeptum ², festinante Tiberio Alexandro, qui Kal. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isque primus principatus dies in posterum celebratus, quamvis Iudaicus exercitus V Non. Iul. apud ipsum iurasset, eo ardore, ut ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, et consiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non parata consen-
 80 sione ³, non coniunctis legionibus. Dum quaeritur tempus locusque, quodque in re tali difficillimum est, prima vox; dum animo spes, timor,

1. Alii ferebantur ad imp. diversis causis; sed ad Vesp. ferebatur imp. Neque opus tentare, deferendi. Tib. autem Alex. praefectus Aegypti, cf. supra I, II. II, 74.

2. Ernest. malit captum. Sed et Cic. sunt prima initia, et Terent. narrationis incipit initium. Initia imp. apud Iud. exerc. sed prima s. coepta in Aegypto.

3. Vulg. a Puteol. non parata cognitione; quod emendant Lipsius in paratu ac concione. Pich. parata cognitione, quod rec. Bern. et Freinsh. ac sqq. Nos verius et propius a ductibus praefcae lect. damus. consensio secuta est, non parata fuit: et ea opus est in hac re. Imp. salutatus demum concionem habiturus erat.

ratio, casus observantur: egressum cubiculo Vespas-
 fianum pauci milites, solito assistentes ordine, ut
 legatum salutaturi, *Imperatorem* salutavere. Tum
 ceteri accurrere, *Caesarem* et *Augustum*, et omnia
 principatus vocabula cumulare. Mens ¹ a metu ad
 fortunam transierat. in ipso nihil tumidum, arro-
 gans, aut in rebus novis novum fuit. ut primum
 tantae multitudinis offusam oculis caliginem disie-
 cit ², militariter ³ locutus, laeta omnia et affluen-
 tia excepit. namque id ipsum opperiens Mucianus,
 alacrem militem in verba Vespasiani adegit. Tum
 Antiochensum theatrum ingressus, ubi illis con-
 sultare mos est, concurrentes et in adulationem
 effusos alloquitur: satis decorus etiam graeca facun-
 dia, omniumque, quae diceret atque ageret, arte
 quadam ostentator. Nihil aeque provinciam exer-
 citumque accendit, quam quod asseverabat Mucia-
 nus, *statuisse Vitellium, ut Germanicas legiones in*
Syriam, ad militiam opulentam quietamque, trans-
ferret; contra Syriacis legionibus Germanica hiber-
na, coelo ac laboribus dura, mutarentur. Quippe
 et provinciales sueto militum contubernio gaude-
 bant; plerique necessitudinibus et propinquitatibus
 mixti: et militibus vetustate stipendiorum nota et

1. Int. Vespasiani.

lida ad animos militum;

2. Ipse animum colligens.

qualis ab ingenio militari

3. Non subtili et compta

proficiscitur.

s. urbana oratione, sed va-

A. V. familiaria castra in modum penatium diligebantur.

823. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem sacramento
81 fuit. Accessere cum regno Sohemus ¹, haud sper-
nendis viribus; Antiochus ², vetustis opibus in-
gens, et inservientium regum ditissimus. Mox,
per occultos suorum nuntios excitus ab urbe,
Agrippa ³, ignaro adhuc Vitellio, celeri naviga-
tione properaverat. nec minore animo regina Be-
renice ⁴ partes iuvabat, florens aetate formaque,
et seni quoque Vespasiano magnificentia munerum
grata. Quidquid provinciarum alluitur mari, Asia
atque Achaia tenus, quantumque introrsus ⁵ in Pon-
tum et Armenios patefcit, iuravere. sed inermes
legati regebant, nondum additis Cappadociae legio-
nibus. Consilium de summa rerum Beryti habi-
tum. illuc Mucianus, cum legatis tribunisque, et
splendidissimo quoque centurionum ac militum,
venit: et e Iudaico exercitu lecta decora. Tan-
tum simul peditum equitumque, et aemulantium

I. Int. Sophenes; cf. *to amata*, cf. *supra* cap. 2.
Ann. XIII, 7. et notas p. *filia Agrippae I Regis Iu-*
348. ad p. 98 *daeae, et soror Agrippae II*

2. Comagenae rex, par- *Regis Trachonitidis; nupta*
tem quoque Armeniae nac- *primum Herodi, Chalcidis*
tus; Ann. XIV, 26. *dein Polemoni II Ponti et*

3. F. Agrippae I, Iudaeae *partis Chalcidis Regibus.*
regis, ipse Rex Trachonitidis. 5. Ex Flor. restituit Ryck.

4. Iulia compellata et Ti- *praep. ante omissam.*

inter se regum paratus, speciem fortunae prin-
cipalis effecerant. Prima belli cura, agere delec-
tus, revocare veteranos. destinantur validae civi-
tates exercendis armorum officinis: apud Antio-
chenfes aurum argentumque signatur: eaque cuncta
per idoneos ministros, suis quaeque locis, festina-
bantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos
laude, segnes exemplo, incitare saepius, quam
coercere; vitia magis amicorum, quam virtutes
dissimulans. Multos praefecturis et procurationi-
bus; plerosque senatorii ordinis honore perecoluit,
egregios viros, et mox summa adeptos; quibusdam
fortuna pro virtutibus fuit. Donativum militi ne-
que Mucianus prima concione, nisi modice, osten-
derat, ne Vespasianus quidem plus civili bello ob-
tulit, quam alii in pace: egregie firmus adversus
militarem largitionem; eoque exercitu meliore.
Missi ad Parthum Armeniumque legati: provisum-
que, ne, versis ad civile bellum legionibus, terga
nudarentur. Titum instare Iudaeae, Vespasianum
obtinere claustra Aegypti placuit. Sufficere vide-
bantur adversus Vitellium pars copiarum, et dux
Mucianus, et Vespasiani nomen, ac nihil arduum
fatis. Ad omnes exercitus legatosque scriptae episto-
lae, praeceptumque, *ut praetorianos, Vitellio in-
fensos, reciperae militiae praemio invitarent.*
Mucianus cum expedita manu, socium magis im-
perii, quam ministrum agens, non lento itinere,

A. V.
823.
82

83

A. V. ne cunctari videretur, neque tamen properans,
 823. gliscere famam ipso spatio sinebat: gnarus, modicas vires sibi, et maiora credi de absentibus. Sed legio Sexta: et tredecim vexillariorum millia ingenti agmine sequebantur. Classem e Ponto Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilii, num omissa Moesia, Dyrrhachium pedite atque equite¹, simul longis navibus versum in Italiam mare, clauderet, tuta pone tergum Achaia Asiaque: quas inermes exponi Vitellio, ni praesidiis firmarentur; atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiae protegeret, si² sibi Brundisium Tarentumque, et Lucaniae Calabriaeque litora infestis classibus peterentur. Igitur navium, militum, armorum, paratu strepere provinciae. Sed nihil aeque fatigabat, quam pecuniarum conquisitio: *eos esse belli civilis nervos*, dictitans Mucianus, non ius, aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, et locupletissimus quisque in praedam correpti. quae gravia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere: ipso Vespasiano, inter initia im-

I. Quod in Cod. Flor.	clauderet.
h. l. abest peteret, in edd.	2. Edd. post Rhen. ex huius coniect. simul. Sed Ryckius rectius sibi ex MS. Flor.
ingestum, Ryckius omisit primus. Ita ad Dyrrhachium	cett. restituit ac tuetur.
aeque et ad mare refertur	

perii, ad obtinendas iniquitates ¹ haud perinde A. V. 823.
 obſtinante ²: donec indulgentia fortunae et pravis
 magiſtris didicit auſuſque eſt. Propriis quoque opi-
 bus Mucianus bellum iuvit, largus privatim, quod
 avidius de Rep. fumeret. ceteri conferendarum
 pecuniarum exemplum ſecuti: rariffimus quiſque
 eandem in recipiendo licentiam habuerunt. Acce- 85
 lerata interim Veſpaſiani coepta, Illyrici exercitus
 ſtudio, tranſgreſſi in partes. Tertia legio exem-
 plum ceteris Moefiae legionibus praebuit. Octava
 erat ac Septima Claudiana, imbutae favore Otho-
 nis, quamvis proelio non interfuiſſent. Aquile-
 iam ³ progreſſae, proturbatis, qui de Othone nun-
 tiabant, laceratiſque vexillis, nomen *Vitellii* prae-
 ferentibus, rapta poſtremo pecunia et inter ſe di-
 viſa, hoſtiliter egerant. Unde metus, et ex metu
 conſilium: poſſe imputari *Veſpaſiano*, quae apud
Vitellium excuſanda erant. Ita tres Moeficae le-
 giones per epiſtolas alliciebant Pannonicum exerci-
 tum, aut abnuenti vim parabant. In eo motu Apo-
 nius Saturninus, Moefiae rector, peſſimum facinus
 audet, miſſo centurione ad interficiendum Tertium
 Iulianum, Septimae legionis legatum; ob ſimultates,
 quibus cauſam partium praetendebat. Iulianus,

1. *h. e. ad conſequenda* obſtinato.
iniqua accuſationibus.

2. *Int. animum: Reſti-* *3. Delet male repetitum*
tuit e Flor. Ryck. pro vulg. *iam poſt Aquil. Ryckius auc-*
tore Flor.

A. V. comperto discrimine, et gnaris locorum adscitis,
 823. per avia Moesiae, ultra montem Haemum profugit.
 nec deinde civili bello interfuit, per varias moras
 susceptum ad Vespasianum iter trahens, et ex nun-
 86 tiis cunctabundus, aut properans. At in Panno-
 nia XIII legio, ac VII Galbiana, dolorem iramque
 Bedriacensis pugnae retinentes, haud cunctanter
 Vespasiano accessere, vi praecipua Primi Antonii.
 Is legibus nocens, et tempore Neronis falsi damna-
 tus, inter alia belli mala, senatorium ordinem re-
 ciperaverat. Praepositus a Galba Septimae legioni,
 scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus
 offerens: a quo neglectus, in nullo Othoniani belli
 usu fuit. labantibus Vitellii rebus, Vespasianum
 secutus, grande momentum addidit; strenuus manu,
 sermone promptus, ferendae in alios invidiae arti-
 fex, discordiis et seditionibus potens, raptor, lar-
 gitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti
 inde Moesici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum
 militem traxere; quamquam consularibus legatis ni-
 hil turbantibus. Titus Ampius Flavianus Panno-
 niam, ^I Poppaeus Silvanus Dalmatiam tenebant,
 divites senes. Sed procurator aderat Cornelius
 Fuscus, vicens aetate, claris natalibus. prima iu-

I. Sic Pich. h. l. et III, 50 et IV, 47 ex Flor. resti-
 tuit pro vulg. ante Pompe-
 ius Sullanus. Mavult ta-
 men Ryckius Pompeius Sil-
 vanus; idque parum firmum
 rec. Broter.

venta, ¹ quaestus cupidine, senatorium ordinem A. V.
 exuerat. idem pro Galba ² dux coloniae suae, ea- 823.
 que opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem praetulit: non tam praemiis periculorum, quam ipsis periculis laetus; pro certis et olim partis, nova, ambigua, ancipitia malebat. Igitur movere et quatere, quidquid usquam aegrum foret, aggrediuntur. Scriptae in Britanniam ad Quartadecimanos, in Hispaniam ad Primanos epistolae; quod utraque legio pro Othone, adversa Vitellio fuerat. sparguntur per Gallias literae: momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscitentibus, ceteris fortunam secuturis. Dum haec 87
 per provincias a Vespasiano ducibusque partium geruntur; Vitellius contemptior in dies segniorque, ad omnes municipiorum villarumque amoenitates resistens, gravi urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia corrupta:

I. Nil certius hac emendatione Grotii pro vulg. quietis; indubiam fecit exemplo Annaei Mellae, de quo Ann. XVI, 7 noster: simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat per procurationes etc. Fuscus et procurationes suscepit, nec sane quietus fuit. Frustra

igitur obnititur Ryck. et post eum Ern. magis lapsus est.

2. Haud satisfacit nobis Ryckius, qui ex Plut. Galb. 6. Coloniam opp. Hisp. huc trahit; ibi enim melius legi Cluniam credimus cum Xylandro et Reiskio. Nobis quidem suae suspectum.

A. V. calorum numerus amplior, procacissimis etiam inter
 823. fervos lixarum ingeniis: tot legatorum amicorumque
 comitatus, inhabilis ad parendum, etiam si summa
 modestia regeretur. Onerabant multitudinem obvii
 ex urbe senatores equitesque: quidam metu, multi
 per adulationem; ceteri, ac paulatim omnes, ne,
 aliis proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggrega-
 bantur e plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cog-
 niti, scurrae, histriones, aurigae, quibus ille ami-
 citiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec co-
 loniae modo, aut municipia, congestu copiarum,
 sed ipsi cultores arvaeque, maturis iam frugibus, ut
 88 hostile solum vastabantur. Multae et atroces inter
 se militum caedes, post seditionem Ticini coeptam,
 manente legionum auxiliorumque discordia; ubi ad-
 versus paganos certandum foret, consensu. Sed
 plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. sin-
 gulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, ut gla-
 diatoriam faginam, dividebat: et effusa plebes to-
 tis se castris miscuerat. Incuriosos milites, ^I (ver-
 nacula

I. Sic e Flor. ceteris, et
 edd. ante Rhen. restituimus,
 sed intercludimus ut oratio-
 nem, quare incuriosi fuerint,
 scil. intenti circulatorum et
 scurrarum ludis. Scurrarum

urbanitas in Italia sueta.
 Rhen. omisit utebantur. Lip-
 sius inde non bene coniecit ut
 rebantur; quod I. F. Gron.
 rec. ac perperam retinere
 edd. seqq.

nacula utebantur urbanitate ¹) quidam spoliave- A. v.
 re, ² abscisis furtim balteis, *an accincti forent*, ⁸²³
 rogitanes. Non tulit ludibrium insolens contume-
 liae animus : inermem populum gladiis invasere.
 caesus inter alios pater militis, cum filium comita-
 retur; deinde agnitus : et vulgata caede, tempe-
 ratum ab innoxiiis. In urbe tamen trepidatum,
 praecurrentibus passim militibus. Forum maxime
 petebant, cupidine visendi locum, in quo Galba
 iacuisset. Nec minus ³ saevum spectaculum erant
 ipsi, tergis ferarum, et ingentibus telis horrentes;
 cum turbam populi per inscitiam parum vitarent,
 aut, ubi lubrico viae, vel occurfu alicuius proci-
 dissent, ad iurgium, mox ad manus et ferrum tran-
 sirent. Quin et tribuni praefectique cum terrore
 et armatorum catervis volitabant. Ipse Vitellius, ⁸⁹
 a ponte Milvio, insigni equo, paludatus accinctus-
 que, senatum et populum ante se agens, quo mi-
 nus, ut captam, urbem ingrederetur, amicorum
 consilio deterritus, sumpta praetexta, et compo-
 sito agmine, incescit. Quatuor legionum aquilae
 per frontem, totidemque circa e legionibus aliis
 vexilla; mox XII alarum signa: et post peditum or-
 dines, eques: dein quatuor et XXX cohortes, ut

I. Urb. vernacula, qua-
 lis est circulatorum et seur-
 rarum. cf. Suet. Vit. 14 de
 vernaculis.

Tacitus T. III.

2. Sic I. Gronov. ex Flor.
 Vulg. abscissis.

3. Flor. scaevum; quod
 frustra rec. I. Gron.

A. V. nomina gentium, aut species armorum forent, discretæ. Ante aquilam¹ præfecti castrorum tribuni-
 823. que, et primi centurionum, candida veste: ceteri iuxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. Et militum phalerae torquesque splendebant. decora facies, et non Vitellio principe dignus exercitus². Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustae nomine honoravit. Postera die, tamquam apud alterius civi-
 90 tatis senatum populumque, magnificam orationem de semetipso prompsit, *industriam temperantiamque* suam laudibus attollens: consciis flagitiorum ipsis, qui aderant, omnique Italia, per quam somno et luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen, vacuum curis, et sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum, clamore et vocibus adstrepebat: abnuentique nomen *Augusti*, expressere, ut
 91 assumeret; tam frustra, quam recusaverat. Apud civitatem, cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de caeremoniis publicis XV Kal. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensique cladibus. adeo omnis humani divini-

I. *Int.* suam quamque. *fuisse.* Frustra Rhen. glossa putavit totam clausulam decora-exerc. quæ
 Sic non opus rescribere aquilas. Flor. aquila.

2. *Exp.* et *ex.* dignus *abest* in Cod. Bud.
principe, si non Vitellius

que iuris expers, pari libertorum amicorumque so- A. V.
cordia, velut inter temulentos agebat. Sed comi- 823.
tia consulum cum candidatis civiliter¹ celebrans,
omnem infimae plebis rumorem, in theatro ut spec-
tator, in circo ut fautor, affectavit. quae, grata
fane et popularia, si a virtutibus proficiscerentur,
memoria vitae prioris, indecora et vilia accipie-
bantur. Ventitabat in senatum; etiam cum parvis
de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus
Helvidius, praetor designatus, contra studium eius
censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen
ultra, quam *tribunos plebis in auxilium spectatae*
poteestatis advocavit. Mox, mitigantibus amicis,
qui altiore iracundiam eius verebantur, *nihil novi*
accidisse, respondit, *quod duo senatores in Rep.*
dissentirent: solitum se etiam Thraseae contradi-
cere. Irrisere plerique impudentiam aemulationis:
aliis id ipsum placebat, quod neminem ex praepo-
tentibus, sed Thraseam ad exemplar verae gloriae
legisset. Praeposuerat praetorianis P. Sabinum, a 92
praefectura cohortis; Iulium Priscum, ² tum cen-
turionem: Priscus Valentis, Sabinus Caecinae gra-
tia pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil aucto-

I. h. e. non tam princi-
pem agendo, quam parem
cum illis, ipse, credo, con-
sulatum gesturus. Sed et cf.
Plin. paneg. c. 71.

2. Hanc legionem firmat
Pich. ex MS. uti is antea a
praef. coh. ex Merceri et
Lips. sententia dedit.

A. v. ritatis. munia imperii Caecina ac Valens obibant:
 823. olim anxii odiis, quae, bello et castris male diffi-
 mulata, pravitas amicorum, et fecunda gignendis
 inimicitiis civitas auxerat; dum ambitu, comitatu,
 et immensis salutantium agminibus contendunt com-
 paranturque, variis in hunc aut illum Vitellii incli-
 nationibus. nec unquam satis fida potentia, ubi
 nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis
 aut intempestivis blanditiis mutabilem, contemne-
 bant metuebantque. nec eo segnius invaserant do-
 mos, hortos, opesque imperii: cum flebilis et
 egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriae
 Galba reddiderat, nulla principis misericordia iu-
 varentur. Gratum primoribus civitatis, etiam ple-
 bes approbavit, quod reversis ab exilio iura liber-
 torum concessisset ¹: quamquam id omni modo fer-
 vilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per
 occultos aut ambitiosos sinus ². et quidam in do-
 mum Caesaris transgressi, atque ipsis dominis po-
 93 tentiores. Sed miles, plenis castris, et redundante

I. Galba quidem exules patriae, sed bona reversis non reddiderat. Vitellius iis iam concedit iura in libertos, qui scil. debebant patronis operas, et si egentes essent, alimenta, denique ex testamento semissem. Apposite

vero Martialis (Lipsio laudatus) L. X, 34. ad Trai. Qui sua restituis spoliato iura patrono; libertis exul non erit ille suis etc.

2. Clam collatis pecuniis in potentes, a quibus protecti eluderent patronos.

multitudine, in porticibus aut delubris, et urbe A. V.
 tota vagus, non principia noscere, non servare vi- 823.
 giliis, neque labore firmari: per illecebras urbis
 et inhonesta dictu, corpus otio, animum libidini-
 bus imminuebant: postremo, ne salutis quidem
 cura, infamibus ¹ Vaticani locis magna pars teten-
 dit ²: unde crebrae in vulgus mortes. Et, ³ ad-
 iacente Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia
 morbis corpora fluminis aviditas et aestus impatien-
 tia labefecit. Insuper confusus, pravitate vel am-
 bitu, ordo militiae. Sedecim praetoriae, quatuor
 urbanae cohortes scribebantur, quis singula millia
 inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tam-
 quam ipsum Caecinam periculo exemisset. sane ad-
 ventu eius partes convaluerant, et sinistrum lenti
 itineris rumorem prospero proelio verterat: omnis-
 que inferioris Germaniae miles Valentem affectaba-
 tur. unde primum creditur Caecinae fides fluitasse.
 Ceterum non ita ducibus indulgit Vitellius, ut non 94
 plus militi liceret. sibi quisque militiam sumpserat:

1. Scil. aëris impuritate. et dum id verbum de flu-

2. s. habitavit. Int. vero mine adhibitum doceatur,
 tentoria. retinet Ernest. male vulga-

3. Sic e Flor. ediderunt tum adiacentia Tiberi. Sed
 Ryck. et I. Gronov. neque ta- expone, adiacente Vaticano
 men hic aut Ernest. verum campo s. quod is adiaceret
 intellexere, cum putarent, Tiberi.
 Tiberim adiacentem dici;

A. V. quamvis indignus, si ita maluerat, urbanae mili-
 823. tiae adscribebatur: rursus bonis, remanere inter
 legionarios aut alares volentibus, permissum: nec
 deerant, qui vellent, fessi morbis, et intemperiem
 caeli incusantes. Robora tamen legionibus alisque
 subtracta, convulsum castrorum decus; XX milli-
 bus, e toto exercitu, permixtis magis quam electis.
 Concionante Vitellio, postulatur *ad supplicium*
Asiaticus, et Flavius, et Rufinus, duces Galliarum,
quod pro Vindice bellassent. Nec coercerat eius-
 modi voces Vitellius; ¹ super insitam inerte animo
 ignaviam, confcius, sibi instare donativum, et de-
 esse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Li-
 berti Principum ², *conferre pro numero mancipio-*
rum, ut tributum, iussi. Ipse, sola perdendi cu-
 ra, stabula aurigis exstruere: circum gladiatorum
 ferarumque spectaculis opplere: tamquam in summa
 95 abundantia, pecuniae illudere. Quin et natalem
 Vitellii diem Caecina ac Valens, editis tota urbe
 vikatim gladiatoribus, celebravere: ingenti paratu,
 et ante illum diem insolito. Laetum foedissimo
 cuique, apud bonos invidiae fuit, quod exstructis

I. *Quam primi recipimus*
vocem inerte aliis omissam,
eam Pich. divinavit ex ad-
dito in Flor. insitam morte
animo. Animo artis et con-
silii experte insita etiam igna-

via s. timiditas. Iunguntur
et saepe Ciceroni aliisque.

2. *Int. priorum. Lips.*
frustra coniicit patrum, aut
de his intelligi nostrum vult.
Neutrum probabile.

in campo Martio aris, inferias Neroni fecisset. A. V. caesae publice victimae cremataeque: ¹ facem Au- ^{823.} gustales subdidere; quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Caesar Tiberius Iuliae genti sacra- vit. Nondum quartus a victoria mensis, et liber- tus Vitellii, Asiaticus, Polycletos, Patrobios, et vetera odiorum nomina aequabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certavit: unum ad po- tentiam iter, prodigis epulis, et sumptu ² ganea- que fatiare inexplebiles Vitellii libidines. Ipse ab- unde ratus, si praesentibus frueretur, nec in lon- gius consultans, novies millies sestertium, pau- cissimis mensibus, intervertisse creditur. Magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitellium- que passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiati- cos, varia et pudenda sorte agebat; donec succe- sere Mucianus et Marcellus, et magis alii homines, quam alii mores. Prima Vitellio *Tertiae legionis* 96 *defectio* nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut tre- pidans re subita, perscripserat, et amici adulantes mollius interpretabantur: *unius legionis eam sedi- tionem; ceteris exercitibus constare fidem.* In hunc

1. Vulg. facēs, contra Fl. Unde Pich. ex conji. Palmerii

2. Flor. Gaianeaeque s. uti rescripsit nostrum pro cor-

I. Gronov. vidit galneaeque. rupto ante Caianae aquae.

A. v. modum etiam Vitellius apud milites differuit, praetorianos nuper exauctoratos infectatus, a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum civilis belli metum, asseverabat, suppresso Vespasiani nomine, et vagis per urbem militibus, qui sermones populi coërcerent. Id praecipuum alimentum famae erat.

97 Auxilia tamen e Germania Britanniaque, et Hispaniis excivit, segniter, et necessitatem dissimulans. Perinde legati provinciaeque cunctabantur: Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batavis, anxius proprio bello; Vectius Bolanus, nunquam satis quieta Britannia; et uterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari. trium legionum legati, pares iure, et, prosperis Vitellii rebus, certaturi ad obsequium, adversam eius fortunam ex aequo detrectabant¹. In Africa legio cohortesque, delectae a Clodio Macro, mox a Galba dimissae, rursus iussu Vitellii militiam cepere: simul cetera iuventus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac favorabilem proconsulatum Vitellius, famosum invisumque Vespasianus egerat: perinde focii de imperio utriusque coniectabant;

98 sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus, legatus, studia provincialium cum fide iuvit: mox nutabat, palam epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fovens, et haec

¹. s. fort. adv. partiri volebant; cf. supra c. 77 not.

illave defensus, prout invaluisse. Deprehensi A. v. cum literis edictisque Vespasiani, per Rhaetiam et 823. Gallias, militum et centurionum quidam, ad Vitellium missi, necantur: plures fefellere, fide amicorum, aut suomet astu occultati. Ita Vitellii paratus noscebantur, Vespasiani consiliorum pleraque ignota: primum socordia Vitellii: deinde Pannonicae Alpes, praesidiis infestae, nuntios retinebant. ¹ mare quoque etesiarum flatu in Orientem navigantibus secundum, inde adversum erat. Tandem, 99 irruptione hostium, atrocibus undique nuntiis exterritus, *Caecinam et Valentem* ² *expedire ad bellum* iubet. praemissus Caecina: Valentem, e gravi corporis morbo tum primum assurgentem, infirmitas tardabat. Longe alia proficiscentis ex urbe Germanici exercitus species: non vigor corporibus, non ardor animis: lentum et rarum agmen, et fluxa arma, segnes equi: impatiens solis, pulveris, tempestatum: quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Caecinae ambitio vetus, torpor recens,

I. Sic pulchre invenit ex interpolata lect. Cod. Bud. Rhen. et convenit Cod. Flor. in quo tamen etiam vox etesiarum divulgata glossmate legitur: & Esi flabra Aquilonis. arum flatu etc. indito

scil. ex aliis Auctt. I. F. Gronov. primus reiecit vulg. m. q. Etesiae flabant. harum flatu in Or. etc.

2. Vulg. expediri cf. supra I, not. I etc. 88. Duces certe expediebant.

A. V nimia fortunae indulgentia soluti in luxum; seu per-
 823. fidiam ¹ meditantis, infringere exercitus virtutem,
 inter artes erat. Credidere plerique, Flavii Sabini
 consiliis concussam Caecinae mentem, ministro ser-
 monum Rubrio Gallo, *rata apud Vespasianum fore*
pacta transitionis. simul odiorum invidiaeque erga
 Fabium Valentem admonebatur, *ut impar apud Vi-*
tellium, gratiam viresque apud novum principem
 100 *pararet.* Caecina, complexu Vitellii multo cum ho-
 nore digressus, partem equitum ad occupandam
 Cremonam praemisit. mox vexilla Quartae, Deci-
 mae, et Sextaedecimae legionum; dein Quinta,
 et Duoetvicesima secutae: postremo agmine Unaet-
 vicesima Rapax, et Prima Italica incessere, ² cum
 electis auxiliis. Profecto Caecina, scripsit Fabius

I. Flor. cett. meditatio.
 unde Rhen. fecit meditati;
 I. Gr. et Ern. meditato. MS.
 Agric. meditantis, quod pro-
 prius videtur, neque minus
 aptum ¹⁰ inter artes erat.

2. Vulg. falso. mox ve-
 xillarii. Quartaedecimae et
 Sextaedecimae legionum.
 At legiones aut cohortes ea-
 rum praecesserunt, quas dein
 aliae secutae. Neque sic lo-
 cum h. l. habent vexillarii
 (veterani) qui in postremo

agmine erant. Tum legio
 XIV ob hostilem in Vit. ani-
 mum remissa in Britanniam
 fuerat. MS. vero Flor. habet:
 mox vexilla in quatuor de-
 cum XIII legionum. Sub illo
 IN latere puto IV, quod no-
 tarius interpolando expressit
 per quatuor. Sub XIII lateat
 XVI, quam exprimit Vul-
 gata. Legio enim XIII in
 Pannonia agebat, Vitellio
 adversa et e partibus Vesp.
 cf. cap. 86. Sic putamus.

Valens exercitui, quem ipse dūctaverat, *ut in itinere opperiretur; sic sibi cum Caecina convenisse.* ^{823.} qui praefens, eoque validior, *immutatum id consilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur.* Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussae: ipse Ravennam devertit, praetexto, classem alloquendi. Mox Patavii secretum componendae proditiōis quaesitum. namque Lucilius Bassus, post praefecturam alae, Ravennati simul ac Misenenſi classibus a Vitellio praepositus, quod non statim praefecturam praetorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulciscēbatur. nec sciri potest, traxeritne Caecinam, an (quod evenit inter malos, ut et similes sint) eadem illos pravitas impulerit. Scriptores temporum, qui, potente rerum Flavia domo, monumenta belli huiusce composuerunt, *curam pacis et amorem Reip.* corruptas in adulationem causas, tradidere. Nobis, super insitam levitatem, et, prodito Galba, ¹ mox vilem fidem, aemulatione

nos minus aberrare in vero edendo, quam cett. edd.

I. Ernestius vilem mox. Nos ordinem MS. Flor. et cunctis a Rhenano receptum sequimur. Tangit autem hic solum Caecinam, quem supra I, 53 cuncta miscuisse et privata vulnera malis reip.

contexisse dixit. Unde Ern.

mox praetulit ex ed. princ.

singularem in verbis, quae

vulgo leguntur: anteirentur

- videntur. Et sane cum Va-

lente certabat unus Caecina;

uterque iam anteiverat Bas-

sum.

A. V. etiam invidiaque, ne ab aliis apud Vitellium antei-
 823 retur, pervertisse ipsum ¹ videtur. Caecina, le-
 giones affecutus, centurionum militumque animos,
 obstinatos pro Vitellio, variis artibus subruebat:
 Basso eadem molienti minor difficultas erat; lu-
 brica ad mutandam fidem classe, ob memoriam re-
 centis pro Othone militiae ².

I. *Expunximus iuxta subiecta puncta notat Ryck.*
Lipsii monitum, quod h. l. 2. In huius libri fine Flor.
male repetitum aut inculca- *habet: Cornelii Taciti li-*
zum habent edd. Vitellium. *ber octavus decimus expli-*
Et in MS. Agric. eidem voci *cit. Incipit nonus decimus.*

C. CORNELII TACITI
 HISTORIARVM
 LIBER TERTIVS

Q V I

ANNALIVM XVIII.

BREVIARIVM LIBRI.

Vespasiani copiae in Italiam veniunt, duce et instinctore Antonio Primo. Sparsim quaedam gesta, et leves pugnae. Classis Ravennas ad Vespasianum deficit; et proditorem animum Caecina aperit. sed hic parum prospere, quia a milite victus captusque. Proelium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superventu novarum legionum proelium: idque noctu. sed et tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur et tandem expugnantur. ubi magna strages, paulo post in ipsa urbe omne genus cladum. Vitellius interea in luxu, nec sine saevitia. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blaesium interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugna illa magna cognita, cum paucis aufugit, et in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, et Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertaesus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupere. Sabinum in Capito-

lium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quaedam a L. Vitellio, fratre Principis, in Campania gesta. Tandem Vespasiani omnes copiae Romam venire: per vim et varia proelia ingressae sunt, omniaque libidine et caede foedarunt. Mors ipsius Vitellii. Gesta uno eodemque anno.

I
A. V. 823.
A. C. 70.
2
Melio-
re fato fideque Flavianarum partium duces
consilia belli tractabant. Petovionem in hi-
berna Tertiaedecimae legionis convenerant. illic
agitavere, *placeretne obstrui Pannoniae Alpes, do-
nec a tergo vires universae consurgerent¹; an ire
cominus, et certare pro Italia constantius foret.*
Quibus opperiri auxilia, et trahere bellum videba-
tur, Germanicarum legionum vim famamque extol-
lebant, et advenisse mox cum Vitellio Britannicū
exercitus robor: ipsis nec numerum parem pulsa-
rum nuper legionum; et quamquam atrociter lo-
querentur, minorem esse apud victos animum. Sed
inseffis interim Alpibus, venturum cum copiis Ori-
entis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, clas-
ses, studia provinciarum, per quas velut alterius
belli molem cieret. Ita salubri mora novas vires
affore, et praesentibus nihil perituum. Ad ea
Antonius primus (is acerrimus belli concitator)
festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosum dis-
feruit. Plus socordiae, quam fiduciae, accessisse

1. Int. in arma.

viſtoribus. neque enim in procinctu et caſtris habi- A. V.
tos: per omnia Italia municipia deſides, tantum^{823.}
hoſpitibus metuendos, quanto ferocius ante ſe ege-
rint, tanto cupidiuſ inſolitas voluptates hauſiſſe,
circo quoque ac theatris et amoenitate urbis emolli-
tos, aut valetudinibus feſſos: ſed addito ſpatio,
rediturum et hiſ robur meditatione belli. nec pro-
cul Germaniam, unde vires: Britanniam freto di-
rimi, iuxta Gallias Hispaniaſque; utrimque viros,
equos, tributa: ipſamque Italiam, et opes urbis:
ac, ſi inferre arma ultro velint, duas claſſes, va-
cuumque Illyricum mare. Quid tum clauſtra mon-
tium profutura? quid tractum in aeſtatem aliam
bellum? unde interim pecuniam et commeatus?
Quin potius eo ipſo uterentur, quod Pannonicae
legiones, deceptae magis, quam victae, reſurgere
in ultionem properent; Moefici exercitus integras
vires attulerint. Si numerus militum potius, quam
legionum putetur; plus hinc roboris, nihil libidi-
num: et profuiſſe diſciplinæ ipſum pudorem. Equi-
tes vero ne tum quidem victos; ſed quamquam rebus
adverſis, diſiectam Vitellii aciem. Duae tunc Pan-
nonicae ac Moeficae alae perrupere hoſtem: nunc
XVI alarum coniuncta ſigna, pulſu ſonituque, et
nube ipſa operient ac ſuperfundent oblitos proelio-
rum equites equoſque. Niſi quis retinet, idem ſua-
ſor auctorque conſilii ero. Vos, quibus fortuna in

A. V. integro est¹, legiones continete: mihi expeditae
 823. cohortes sufficient. Iam reſeratam Italiam, impul-
 ſas² Vitellii res audietis. iuvabit ſequi, et veſtigiis
 3 vincentis inſiſtere. Haec atque talia, flagrans ocu-
 lis, truci voce, quo latius audiretur, (etenim ſe
 centuriones et quidam militum conſilio miſcuerant)
 ita effudit, ut cautos quoque ac providos permove-
 ret; vulgus et ceteri, unum virum ducemque,
 ſpreta aliorum ſegnitia: laudibus ferrent. Hanc
 ſui famam ea ſtatim concione commoverat, qua,
 recitatis Veſpaſiani epiſtolis, non, ut plerique, in-
 certa diſſeruit, huc illuc tracturus³ interpretatione,
 prout conduxiſſet; aperte deſcendiſſe in cauſam vi-
 debatur: auctorque⁴ gravior militibus erat, culpa
 4 vel gloriae focius. Proxima Cornelii Fuſci procu-
 ratoris

I. Cum contra Antonio fortuna eſſet afflicta (cf. Ann. XIV, 40, H. II, 86) exque periculis maior audacia.

2. ſ. motas. Impulſu hoſ- tis primus movetur loco ſ. nutat, mox omnis urgente maiori vi proſtigatur. Sic Livio et aliis dicuntur anteſignani, prima frons, acies impelli.

3. Vulg. interpretationem. Noſtrum recte vult

Acid. firmatque Ern. ex Cic. Acad. IV, 26. haec diſputationibus huc et illuc (in diverſa) trahuntur.

4. Vulg. eo gratior. Sed MS. Flor. et ed. pr. gravior. quod Ern. probaret, ſi additum eſſet auctor. at ſtatim ſequitur proxima C. Fuſci auctoritas; et ipſe antea: auctor conſilii ero. Ex ſine vocis videbatur facile inte'lligitur omiſſio illius auctor. Pariter

ratoris auctoritas. is quoque inclementer in Vitellium invehi solitus, nihil spei sibi inter adversa reliquerat. 823.
Titus Ampius Flavianus, natura ac selecta cunctator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset: idemque, quod, coeptante legionum motu, profugus, dein sponte remeaverat, perfidiae locum quaesisse credebatur. Nam Flavianum, omissa Pannonia, ingressum Italiam, et discrimini exemptum, rerum novarum cupido legati nomen resumere, et misceri civilibus armis impulerat: suadente Cornelio Fusco; non quia industria Flaviani egebat, sed ut consulare nomen surgentibus cum maxime partibus honesta specie praetenderetur. Ceterum, 5
ut transmittere in Italiam, impune¹ et usui foret, scriptum Aponio Saturnino, *cum exercitu Moesico*

Nostro infra c. 43 init. Val. Paullinus dicitur eo gravior auctor.

I. In edd. ante Pich. permixtio integrarum pagg. ita facta, ut quae auctore Lipsio a Pich. in verum ordinem restituta leguntur a cap. 7. extremis verbis revirescere cred. ad cap. 9 verba ut inimici h. l. ingesta essent, et quae nunc sequuntur, a connexis misere distracta. Li-

Tacitus T. III.

brariorum hic error, quem omnes MSS. secuti sunt, planissime demonstrat, hos omnes ex uno Flor. fluxisse. Simili vitio disturbance etiamnum laborare Lib. V et VI Ann. suspicari sumus in notis adiectis T. II p. 329, 332. Oratos volo, quibus copia est, conferendi pagg. MS. Corbei. ut rem examinent, Tacito et historiae Tiberianae profuturam.

N

A. v. *celeraret*. Ac ne inermes ¹ provinciae barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos civitatis regimen, in commilitium asciti. *plebem* quoque, *et vim equitum*, qua sola valent, offerebant: remissum ² id munus, ne inter discordias externa molirentur ³, aut, maiore ex diverso mercede, ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Suevorum, quibus vetus obsequium erga Romanos; et gens, fidei commissione ⁴, patientior. ⁵ imposita in latus auxilia, infesta Rhaetia, cui Portius ⁶ Septiminus procurator erat, incorruptae erga Vitellium fidei.

1. *h. e. deductis in Italiam legionibus nullo munitae praesidio.*

2. *h. e. non acceptum.*

3. *h. e. extra patriam suam inter disc. civiles, rei Rom. molirentur pericula.*

4. *h. e. ob fidem socialem, s. coalita fide patientior. Vulg. autem absque sensu fidei commissae patientior. sic coniecerat Pich. ex Flor. in quo est commissior, pat. credo autem scriptum fuisse commissioe. commiscetur, h. e. sociantur, homines, consilia, animi, quidni et*

fides? cf. infra IV, 58 socii saepe nostri, excindi urbes suas seque-cremari pertulerunt; neque aliud pretium exitus, quam fama fidesque; et quae de Saguntinis aliisque similia dicit Livius, XXV, 7 etc.

5. MS. Flor. et edd. *priscae* posita. Sed Rhen. *tacite* dedit opposita. Ernest. restituit prius. Nos verum ex *prisca* scriptura imposita oblitteratum reddimus.

6. Sic e Flor. et edd. *prisca* restituit Ryck. pro Septimius.

Igitur Sextilius Felix, cum ala¹ Auriana, et VIII^{A. v.} cohortibus, ac Noricorum iuventute, ad occupan-⁸²³ dam ripam Aeni fluminis, quod Rhaetos Noricosque interfluit, missus. nec, his aut illis proelium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. An-⁶ tonio, vexillarios e cohortibus, et partem equitum ad invadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, ² cui gloriam et dux Corbulo, et prosperae in Armenia res addiderant. Idem, *secretis apud Neronem sermonibus*, ferebatur, *Corbulonis virtutes criminatus*. unde, infami gratia primum pilum adepto, laeta ad praesens male par-
ta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Va-
rus, ³ occupantes Aquileiae proxima quaeque, et

1. Rhen. primus male im-
mutaverat in Tauriana. Sed
verum propugnat Lips. quod
est in Flor. et Vat.

2. Vulg. quam. Inde in-
terpretes et ipse Lips. in h. l.
haeserunt, mutatoque mox
et in ei nihil iuverunt. Faci-
lis vero error fuit ex notis
scribendi a quoi (cui) in
quam. Praeter id, quod ipse
strenuus erat, gloriosum vi-
debatur, sub tanto Duce mi-
litasse etc.

3. Reddimus lectionem

quae a Puteol. obtinet et per
Pich. propagata; a qua
Ryckius, I. Gron. et Ern. a
Lipsio et I. F. Gron. seducti
descivere ad minus probabi-
lem occupata Aquileia in
proxima quaeque et Op. et
A. l. a. accipiuntur. Praep.
in certe abest a Flor. et ce-
teris non favet nisi editio,
quam Lips. Romanam vocat,
(ed. pr. an Beroald.) Quam
parum latina constructio sit,
in pr. quaeque, Opitergii
etc. accipiuntur; quam in-

A. v. Opitergii et Altini laetis animis accipiuntur. reli-
 823. ctum Altini praesidium adversus classem Ravenna-
 tem, nondum defectione eius audita. inde Patavium
 et Ateste partibus adiunxere. illic cognitum, *tris*
Vitellianas cohortes, et alam, cui ¹ *Sebonianae*
nomen, ad Forum ² *Allieni, ponte iuncto, conse-*
disse. placuit occasio invadendi incuriosos: nam id
 quoque nuntiabatur. luce prima inermos plerisque
 oppressere. Praedictum, *ut, paucis interfectis,*
ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent. et
 fuere, qui se statim dederent: plures, abrupto pon-
 7 te, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victo-
 ria, post principia belli secundum Flavianos ³, duae
 legiones, Septima Galbiana, Tertiadecima Gemina,
 cum Vedio Aquila, legato, Patavium alacres ve-

epte illud quaeque in duo-
bus locis ponatur, aut haec
illis subdantur, quis non
videt? Sed plura monendi
non locus.

I. Sic ex MSS. Flor. Vatt.
tutius rescribimus, quam
cum vulg. Scriboniae; quod
Put. finxit. Nos eam ex
Rhaeticis alis putamus, de
quibus vide I, 68. Apud
Rhaetos certe s. Sublavio
civitas s. Sebio, Sabio. et
spatium inter s et b in MS.

Flor. maius est quam pro una
literula; sed ludere nolumus.

2. Sic Ryck. ex MS. Agr.
Lapidibus et Numis; et post
Cluver. coniicit esse Ferra-
riam. Al. Alieni.

3. h. e. Cum belli haec
 initia Flavianis secunda in
 famam victoriae auctiorem
 vulgata essent etc. Sic su-
 persedeas coniecturis alio-
 rum non secundum Taciti
 sensum factis.

niunt. ibi pauci dies ad requiem sumpti: et Minu- A. V.
cius Iustus, praefectus castrorum legionis Septimae, 823.
quia adductius ¹, quam civili bello, imperitabat,
subtractus militum irae, ad Vespasianum missus est.
Desiderata diu res, interpretatione gloriae, in ma-
ius accipitur, postquam *Galbae imagines, discor-*
dia temporum subuersas, in omnibus municipiis re-
coli iussit Antonius: decorum pro causa ratus, si
placere Galbae principatus, et partes revirescere
crederentur. Quaesitum inde, quae sedes bello le- 8.
geretur: Verona potior visa, patentibus circum
campis ad pugnam equestrem, qua praevalebant: si-
mul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in
rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu
Vicetia: quod per se parum (etenim modicae mu-
nicipio vires), magni momenti locum obtinuit,
reputantibus, illic Caecinam genitum, et patriam
hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit:
exemplo opibusque partes iuvere. ² Et interiectus

1. *h. e. severius, Locutio*
ab adductis habenis petita.
Ante Pich. male audacius.

2. *Malumus Pichenae lec-*
tionem et ad Lipsii sensum
et ad Cod. Flor. utut dubie
emendatam retinere, quam
cum novioribus edd. eam fa-
cere parum intelligibilem.

Sic Flor. Et interiectus ex-
ercitus p̄tiam Iuliaeque al-
pes. Farn. et Vat. consen-
tiunt, sed teste Lips. - Re-
tiam - habent. I. Gron. vulg-
legisse pretiam; indeque fa-
cit per Rhetiam, quod rec.
Ern. nescio quo sensu; idem-
que restituit, ac (ante ne)

A. V. exercitus Rhetiam, Iuliasque Alpes, ne pervium
 823 illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. quae
 ignara Vespasiano, aut vetita: quippe *Aquileiae si-*
sti bellum, expectarique Mucianum iubebat, ad-
 iiciebatque imperio consilium, quando *Aegyptus,*
claustra annonae, vectigalia opulentissimarum pro-
vinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum
egestate stipendii frumentique ad deditiorem subigi.
 Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, *incru-*
entam et sine luctu victoriam, et alia huiusmodi
 praetexendo: sed gloriae avidus, atque omne belli
 decus sibi retinens. Ceterum ex distantibus terra-
 9 rum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur
 repentino incurfu Antonius stationes hostium in-
 rumpit: tentatisque levi proelio animis, ex aequo
 discessum. Mox Caecina inter Hostiliam, vicum
 Veronensium, et paludes Tartari fluminis, castra

a Pich. deletum. Pich. dubi-
tabat in voce Retiam; quam
sanam puto; (infra c. 15 et
ingens Germanorum vis per
Rhaetiam timebatur). Sed
magis desidero post exercitus
vocem itinera (per Rhae-
tiam etc.) quae proprie ob-
sepipi dicuntur. Veteres di-
cebant l. certe scribebant ite-
ra; quo facilius per ultimum
vocis (exercitus) absorberi

potuit. Neque etiam placet
illud interiectus. Sed ni-
mium sic audemus: Et inter
haec exercitus itinera per
R. I. A. ac ne pervium illa
(parte) G. e. f. obsepserat.
Aliis locum damus, conii-
ciendi meliora. infra c. 53.
Antonius dicit intersepta
Germanorum Rhaetorum-
que auxilia.

permuniit; tutus loco, cum terga flumine, latera A. V. obiectu paludis tegerentur. quodsi affuisset fides, 823, aut opprimi universis Vitellianorum viribus duae legiones, nondum coniuncto Moesico exercitu, potuere, aut retro actae, deserta Italia turpem fugam conscivissent. Sed Caecina, per varias moras, prima hostibus prodidit¹ tempora belli, dum, quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiae firmaret. Interim Aponium Saturninus cum legione Septima Claudia advenit. legioni tribunus² Vipstanus Messalla praeerat, claris maioribus, egregius ipse, et qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias, nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant), misit epistolas Caecina, *temeritatem victa arma tractantium*³ incusans: simul *virtus Germanici exercitus* laudibus attollebatur: *Vitellii* modica, et vulgari mentione, nulla in *Vespasianum* contumelia: nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flavianarum partium duces, omissa prioris fortunae defensione, pro *Vespasiano* magnifice, pro *causa* fidenter, de⁴ exercitu securi, in *Vitellium* ut inimici

I. s. permisit; h. e. tempora sibi opportuna transmittendo, hostibus spatium dedit.

2. Alii, ut ubique, Vip-

sanius.

3. Fuerant enim ante in partibus Othonis s. victis.

4. Sic Flor. Scil. Caecina laudauerat ex. Germ. ut vic-

A. V. praesumpserunt: facta tribunis centurionibusque *re-*
 823. *nendi*, quae *Vitellius* indulisset, spe. atque ipsum
Caecinam non obscure *ad transitionem* hortabantur.
 Recitatae pro concione ¹ epistolae addidere fidu-
 ciam: quod submisit *Caecina*, velut offendere *Ve-*
spasianum timens; ipsorum duces contemptim, tam-
 10 quam insultantes *Vitellio*, scripserunt. Adventu
 deinde duarum legionum, e quibus *Tertiam* *Dil-*
lius Aponianus, *Octavam* *Numisius Lupus* duce-
 bant, ostentare vires, et militari vallo *Veronam*
 circumdare placuit. Forte *Galbianae* legioni in
 adversa fronte valli opus cesserat; et visi procul
 fociorum equites, vanam formidinem, ut hostes,
 fecere. rapiuntur arma, et, ut proditoris ², ira
 militum in *T. Ampium Flavianum* incubuit, nullo
 criminis argumento, sed iam pridem invisus, tur-
 bine quodam ad exitium poscebatur: *propinquum*
Vitellii, *proditorem Othonis*, *interceptorem dona-*

tozem. Hi quamvis nuper
 victi, iam securi. Ita mit-
 timus, quod ex ingenio re-
 scripsit *Lipsius*, exitu.

1. Apud *Flavianos*, ante
 quam mitteretur responsum
 ad *Caec.*

2. Int. nomine; s. uti *I.*
F. Gron. explicat quasi ob
 proditorem; cf. eum et
Drakenborg. ad similia *Livii*

IV, 50, *V*, 33, *XXVII*, 7
 ira quaestionis, uxoris cor-
 ruptae, fugae. cf. *supra I*,
 12 ac quem laudavimus *Pe-*
rizon. ad *Sanctium III*, 4, p.
 m. 621. Nil ergo tentes cum
Faerno et *Freinsh.* rapiuntur
 metu proditoris: ira etc.
 l. cum *Lipso* quicquam ad-
 das aut mutes.

rivi clamitabant. Nec defensionis locus, quamquam A. V. supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, ^{823.} lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pavor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus ¹ Aponius, cum loqui coeptaret: fremitu et clamore ceteros aspernantur. Uni Antonio apertae militum aures. namque et facundia aderat, mulcendique vulgum artes et auctoritas. Ubi crudefcere seditio, et a conviciis et probris ad tela et manus transibant, *iniici catenas Flaviano* iubet ². Sensit ludibrium miles: disiectisque, qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius, stricto ferro, *aut militum se manibus, aut suis moriturum* obtestans: ut quemque notum, et aliquo militari decore insignem adspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox conversus ad signa, et bellorum deos ³, *hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam iniicerent*, orabat: donec fatisceret seditio, et, extremo iam die, sua quisque in tentoria dilaberentur. Profectus eadem nocte Flavianus, obviis Vespasianilitteris, discrimini exemptus est. Legiones, veluti tabe in- 11

1. Sic MSS. et edd. ante Rhen. et restituit Ryck. cum Pich. dedisset Aponianus. Rhenanus omiserat.

2. Simulata ira, ut eum

exitio subtraheret; ut Marium Otho, supra I, 45.

3. Bellorum s. militares Dii ipsa habebantur signa.

A. V. fectae, Aponium Saturninum, Moesici exercitus
 823. legatum, eo atrocius aggrediuntur, quod non, ut
 prius, labore et opere fessae, sed medio diei exar-
 ferant; vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vi-
 tellium scripsisse credebatur. Ut olim virtutis mo-
 destiaeque, tunc procacitatis et petulantiae certa-
 men erat, ne minus violenter Aponium, quam Fla-
 vianum, ad supplicium deposerent. Quippe Moe-
 sicae legiones, *adiutam a se Pannonicorum ultio-*
nem, referentes, et Pannonici, velut absolverentur
 aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In
 hortos, in quibus divertebatur Saturninus, per-
 gunt. nec tam Primus, et Aponianus, et Messala,
 (quamquam omni modo nisi) eripuerunt Saturninum,
 quam obscuritas latebrarum, quibus occulebatur.
 vacantium forte balnearum fornacibus abditus. mox,
 omissis lictoribus, Patavium concessit. Digressu
 consularium uni Antonio vis ac potestas in utrum-
 que exercitum fuit, cedentibus collegis, et obversis
 militum studiis^I. nec deerant, qui crederent, utramque
 seditionem fraude Antonii coeptam, ut solus bello,
 12 frueretur. Ne in Vitellii quidem partibus quie-
 tae mentes; exitiosiore discordia, non suspicioni-
 bus vulgi, sed perfidia ducum, turbabantur. Lu-
 cilius Bassus, classis Ravennatis praefectus, ambi-

I. *Int.* ad Antonium. Sic *guinem obverso; h. e. con-*
infra c. 83. Milite ad fan- *verso.*

guos militum animos, quod magna pars Dalmatae A. V. Pannoniique erant, quae provinciae Vespasiano te- 823. nebantur, partibus eius aggregaverat. Nox prodictioni electa, ut ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore, seu metu, quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt: et paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus, rerum novarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius, auctorem se palam praebet. At classis ¹ Cornelium Fuscum praefectum sibi destinat, qui propere ² accurrit. Bassus honorata custodia ³, Liburnicis navibus, Hadriam pervectus, a praefecto alae Mennio Rufino ⁴, praesidium illic agitante, vincitur: sed exsoluta statim vincula, interventu Hormi, Caesaris ⁵ liberti. Is quoque inter duces habebatur. At Cae- 13

I Inferimus h. l. At; quod prior vox absorpserat, atque res ipsa postulat. Scil. Classis Bassum, quod cunctatus esset, suspectum habens, alium sibi destinavit s. elegit praefectum.

2. Sic Flor. et Put. unde desciscens Pich. dedit accurrit.

3. h. e. additis custodibus ex honoratis, (qui honoribus fungebantur militari-

bus) qui ipsum observarent ut suspectum.

4. Is ergo iam in partes Vesp. transierat. In Flor. vera, uiuennio R. Vatic. Iuveniorum.

5. Int. Vespasiani, quem et Caesaris nomine auctum dixit Noster II, 80. Vitellius demum posthaec id nomen, quod ante aspernatus erat, sumsit III, 58.

A. V. cina, defectione classis vulgata, primores centurio-
 823. num, et paucos militum, ceteris per militiae mu-
 nera dispersis, ¹ secretiora castrorum affectans, in
 principia vocat. Ibi *Vespasiani virtutem, viresque*
partium extollit: *transfugisse classem*: ² *in arcto*
commeatum: *adversas Gallias Hispaniasque*: *nihil*
in urbe fidum: atque omnia de *Vitellio* in deterius.
 Mox incipientibus, qui conscii aderant, ceteros,
 re nova attonitos, in verba Vespasiani adigit. simul
 Vitellii imagines ³ dereptae, et missi, qui Antonio
 nuntiarent. Sed ubi totis castris in fama proditio,
 recurrrens in principia miles, praescriptum Vespasiani
 nomen, proiectas Vitellii effigies adspexit;
 vastum primo silentium: mox ⁴ cuncta simul erum-

I. Puteol. secreta, quod
 vulg. Sed MS. Flor. et Bud.
 secretorum; unde Lipsius
 suavit secretum quod iam
 Rhen. voluerat et rec. Ryck.
 Sed Pich. maluit nostrum.
 Secretiora autem intellige
 consilia castrorum. Sic et su-
 pra c. 12. Soli defectores in
 castra coisse dicti.

2. MS. Flor. in arce com-
 meatum, quod Puteol. bene
 correxit in arcto; Rhenanus
 male rescripsit inopia com-

meatum, et Lipsius arguta-
 tur arcem commeatum (ut
 appositio sit classis). Sed
 Ryck. veterem lect. iure re-
 stituit.

3. Sic Ern. pro vulg. di-
 reptae; et nos cum Broterio
 imitamur. Mox enim dicun-
 tur proiectae.

4. Acid. mavult cuncti,
 idque probat Ernest. Sed si
 cuncta casum quartum a
 verbo rectum credas, (uti
 Cic. stomachum erumpere
 in quem et Ter. Eun. III, 5)

punt: *Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam*, A. V. ut sine proelio, sine vulnere, victas manus, et ^{823.} capta traderent arma? (quas enim ex diverso legiones? nempe victas; et abesse unicum Othoniani exercitus robur, Primanos Quartadecimanosque, quos tamen iisdem illis campis, fuderint straverintque) ¹ ut armatorum millia, velut grex venalium, exsuli Antonio donum darentur. octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso, id Caecinae visum: postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint, ² etiam principi auferri militem.

gaudium erumpere active dicunt); feras vulgatum.

I. *Vulg. a Puteol.* Ut tot arm. m. Sed illud tot et abest a MSS. Flor. Bud. Agric. et praeter rem inculcatum est. Nobis placet infinitum millia, uti ap. Virg. Ecl. II, 21 Mille meae Siculis errant in montibus agnae, de grege maximo dicitur. Itaque cum Ryckio delemus. Disiungimus autem hoc novum dictum a proximis; (quomodo et Puteol. punctum interposuerat, ab edd. sqq. male mutatum cum intercisione, quasi vicisse tantum dicerent, ut - dono darentur. Nihil

veri sensus his inest. Duo sunt, quo cecidisse gloriam suam quaeruntur, 1) ut absque praelio traderentur iam legionibus, a se olim victis: 2) ut, (quod gravius est) velut grex venalis etiam exsuli Antonio dono darentur armatorum millia.

2. Novam damus lectionem, pro vulgata ex permixtione in Libris scriptis orta. nimis longum foret et taediumsum, referre curas aliorum. Criticorum enim multi similes sutori malo, qui stupore vulgi factus nobilis. En vulgatam, in qua edendo faciunt, ut nihil intelligant

A. V. integros incruentosque, Flavianis quoque partibus
 §23. viles, militibus quid dicturos, reposcentibus¹ aut
 14 prospera, aut adversa? Haec singuli, haec uni-
 versi, ut quemque dolor impulerat, vociferantes,
 initio a quinta legione orto, repositis Vitellii ima-
 ginibus, vincla Caecinae iniiciunt: Fabium Fabul-
 lum, quintae legionis legatum, et Cassium Longum,
 praefectum castrorum, duces deligunt: forte ob-
 latos trium Liburnicarum milites, ignaros et in-
 fontes, trucidant: relictis castris, abrupto ponte,
 Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut le-

lectores: etiam militibus principem auferre, licet
 int. incr. Flav. q. part. vi-
 les. quid dicturos. Sed au-
 diamus Pich. testem MS. Fl.
 etiam militibus principem
 auferre litē. integros etc.
 Optime certe disjuncta vide-
 mus integros etc. a priori-
 bus, quibuscum miscenda
 non erant. tum in fracta voce
 litem, (unde vitiosius fecere
 licet) quis non videat mili-
 tem, sed divulsum inde m per
 inscitiam librarii male ad-
 ditum voci principi, ita ut
 scriberetur principem. Cre-
 do m errore omissum, dein
 in margine adnotatum, alio

tandem ingestum esse. Sic vero
 etiam illud militibus ex in-
 feriori linea in superiorem
 infausta manu retromotum
 censemus; cuius generis vi-
 tia plura in MS. notantur.
 Quare illud militibus remit-
 timus in suum locum. Cete-
 rum cum Ferreto Lipsius,
 Vertranius, Grotius I. F.
 Gronov. aptius iudicarunt
 etiam milites principi au-
 ferre. Sed nec originem vi-
 tii viderant, nec cetera sa-
 narunt.

I. h. e. quaerentibus,
 quasi coram quibus causam
 dicerent; cf. Liv. XXXIX,
 37.

gionibus, Primae Italicae, et Unietvicesimae Rapaci A. V. iungerentur, quas Caecina, ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum praemisera- 823.
 nam, cum parte equitum praemisera- 15
 comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus, hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, et iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem, profectum ab urbe, acceleraturumque, cognita Caecinae proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiae ignarus. simul ingens Germanorum vis per Rhaetiam timebatur. et Britannia, Galliaque, et Hispania, auxilia Vitellius acciverat, immensam belli ¹ luem, ni Antonius, id ipsum metuens, festinato proelio victoriam praecipisset. Universo cum exercitu, secundis a Verona castris, Bedriacum venit. postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missae, ut, specie parandarum copiarum, civili praeda miles imbueretur. Ipse, cum quatuor millibus equitum, ad octavum a Bedriaco progressus, quo licentius popularentur. exploratores (ut mos est) longius curabant. Quinta 16
 ferme hora diei erat, cum citus eques, *adventare hostes, praegredi paucos, motum fremitumque late audiri*, nuntiavit. Dum Antonius, *quidnam agen-*

I. An vim? quod Rhen. Acid. molem). Supra I, 89. *mauult.* (Faernus, Mur. Longa bello materia.

A. V. *dum*, consultat; aviditate navandae operae Arrius
 §23. Varus cum promptissimis equitum prorupit. impu-
 litque Vitellianos, modica caede: nam plurium
 accursu, versa fortuna, et ¹ acerrimus quisque se-
 quentium, fugae ultimus erat. nec sponte Antonii
 properatum; et fore, quae acciderant, rebatur.
 Hortatus suos, *ut magno animo capefferent pu-*
gnam, diductis in latera turmis, vacuum medio
 relinquit iter, quo Varum equitesque eius recipe-
 ret: iussae armari legiones: datum per agros signum,
 ut, qua cuique proximum, omissa praeda, proe-
 lio occurrerent. Pavidus interim Varus, turbae
 suorum miscetur, intulitque formidinem. pulsique
 fauciis integri, suometipsi metu, et angustiis via-
 17 rum conflictabantur. Nullum, in illa trepidatione,
 Antonius constantis ducis, aut fortissimi militis,
 officium omisit. occurrere paventibus; retinere ce-
 dentes: ubi plurimus labor, unde aliqua spes;
 consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus
 suis: eo postremo ardoris provectus est, ut vexil-
 larium fugientem hasta transverberaret. mox raptum
 vexillum in hostem vertit: quo pudore haud plures,
 quam centum equites, resistere. iuvit locus, arctio-
 re illic via, et fracto interfluentis rivi ponte, qui
 incerto

1. Eorum, qui ante se- ras sequi acri cursu dicitur.
 quebantur hostes; sic et se-

incerto alveo, et praecipitibus ripis, fugam impe-
diebat. ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam par-
tes restituit. firmati inter se, densis ordinibus ex-
cipiunt Vitellianos temere effusos. Atque illi con-
sternantur. Antonius instare percussis, sternere
obvios. simul ceteri, ut cuique ingenium, spoliare,
capere, arma equosque abripere. et exciti prospero
clamore, qui modo per agros fuga palabantur, vi-
ctoriae se miscebant. Ad quartum a Cremona la-
pidem fulsere legionum signa, Rapacis atque Itali-
cae, laeto inter initia equitum suorum proelio, illuc
usque provecta. Sed ubi fortuna contra fuit, non
laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam
ire, ultroque aggredi hostem, tantum per spatium
cursu et pugnando fessum. Forte ¹ victi, haud
perinde rebus prosperis ducem desideraverant, atque
in adversis deesse intelligebant. nutantem aciem vi-
ctor equitatus incurSAT: et Vipsianus Messala, tri-
bunus, cum Moesicis auxiliaribus assequitur, ² quos
militibus legionariis, quamquam raptim ductos, ae-

I. *Domina campi, quae
saepe plus potest, quam ra-
tio. Sic nemo amplius l. ten-
set, l. haereat.*

2. MS. Flor. quos mili-
tiae leg. q. r. d. aequabant.
Puteol. emendabat: quos mi-
litiae gloria l. q. r. d. aequa-

Tacitus T. III

bat. Rhen. militiae adver-
bialiter dictum putat. Pich.
ex coni. edidit quos militi-
bus leg. - aequabat. et sic
Bernegg. Dein I. F. Gronov.
Freinshemium secutus et
Broter. Puteol. lect. restituit;
Ryckius miscuit gloria - ae-

O

A. V. quabant. Ita mixtus pedes equesque, rupere le-
 823. gionum agmen. et propinqua Cremonensium moe-
 19. nia, quanto plus spei ad effugium, ¹ tanto mino-
 rem ad resistendum animum dabant. Nec Anto-
 nius ultra institit, memor laboris ac vulnerum, qui-
 bus tam anceps proelii fortuna, quamvis prospero
 fine, equites equosque afflictauerat. Inumbrante
 vespera, universum Flaviani exercitus robur adve-
 nit. Utque cumulos super et recentia caede ve-
 stigia incessere, quasi debellatum foret, *pergere*
Cremonam, et victos in deditionem accipere, aut
expugnare deposcunt. Haec in medio ² pulchra
 dictu; illa sibi quisque ³, *Posse coloniam in plano*
sitam impetu capi. idem audaciae per tenebras ir-
rumpentibus, et maiorem rapiendi licentiam. Quod
si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, et
pro labore ac vulneribus, clementiam et gloriam,
inania, laturos: sed opes Cremonensium in sinu
praefectorum legatorumque fore. Expugnatae ur-
bis praedam ad militem; deditae ad duces pertine-
 re ⁴. Spernuntur centuriones tribunique, ac ne

quabant; Ernest. Florenti-
 nam reddidit militiae plu-
 raliter accipiens. Nos ve-
 limus: quos legionariis,
 quamquam raptim militiae
 (in militiam) ductos aequa-
 bant. Sed nihil definimus.

I. Lipsius eumque secuti

omifere tanto.

2. h. e. publice s. in com-
 mune pulcre dicebantur.

3 Int. quasi dicebat, posse.
 Mox Rhen. inutiliter delet in
 ante plano; cf. infra V, 23.

4 Rhenanus comparat h. l.
 Liv. XXXVII, 2.

vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, ¹ rupturi A. V. imperium, ni ducantur. Tum Antonius, inferens ^{823.} se manipulis, ubi adspectu et auctoritate silentium ²⁰ fecerat: *Non se decus, neque pretium eripere tam bene meritis*, affirmabat; *sed divisa inter exercitum ducesque munia*: militibus cupidinem pugnandi convenire; duces providendo, consultando, cunctatione saepius, quam temeritate prodesse. Ut pro virili portione, armis ac manu, victoriam iuuerit; ratione et consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse, quae occurrant, noctem, et ignotae situm urbis ², intus hostes, et cuncta insidiis opportuna. non, si pateant portae, ³ nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, adempto omni prospectu, quis aequus locus, quanta altitudo moenium? tormentisne et telis, an operibus et vineis ⁴ aggredienda urbs foret? Mox conversus ad singulos, num secures, dolabrasque, et cetera expugnandis urbibus, secum attulissent? rogitabat. Et cum abnue-

1. Sic e Flor. bene restituit Ryck. Antea male rapturi.

2. Simile Livii V, 39 adducit Ernest.

3. Ryckius ex MS. Agric. quamvis assentiatur Lipsius, frustra invertit ordinem nisi

die, nisi expl.

4. Cod. Flor. h. l. glossema inculcatum habet. (machinamenti genus ad expugnandos muros in modum turrium factum) quod primus omisit Puteol.

- A. V. rent, gladiisne, inquit, et pilis, perfringere ac
 823. subruere muros ullae manus possunt? Si aggerem
 struere, si pluteis cratibusve protegi necesse fuerit,
 ut vulgus improvidum, irriti stabimus, altitudi-
 nem turrium, et aliena¹ munimenta mirantes?
 Quin potius mora noctis unius, advectis tormentis
 machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus?
 Simul lixas calonesque, cum recentissimis equitum,
 Bedriacum mittit, copias ceteraque usui allaturos.
- 21 Id vero aegre tolerante milite, prope seditionem
 ventum, cum progressi equites sub ipsa moenia,
 vagos ex Cremonensibus corripunt. quorum indi-
 cio noscitur: sex Vitellianas legiones, omnemque
 exercitum, qui Hostiliae egerat, eo ipso die tri-
 ginta millia passuum emensum, comperta suorum
 clade, in proelium accingi; ac iam affore. Is ter-
 ror obstructas mentes consiliis ducis aperuit. Sistere
 2 Tertiam decimam legionem in ipso viae Postumiae

1. h. e. adversa s. infesta
 oppugnantibus.

2. Sic MS. Flor. et edd.
 ante Rhen. qui abscidit h. l.
 decima; quod dein Tertia-
 decima (etiam in Flor. et
 Puteol.) recurrat. I. Gron.
 utrobique Tertiadecima edi-
 dit, duas fuisse putans. Ta-
 citus supra I, 37 vocat XIII

geminam; et II, II, 43,
 67, 86, III, I, 7, sim-
 pliciter XIII dicit. Pichenæ
 h. l. verius scribi XIII, dein
 Tertiam censet. Praetoria-
 num vexillum certe fuit apud
 Tertianos; atque Dux a dex-
 tra regebat aciem. Tertiani
 etiam potissimi in hoc exer-
 citu fuere, vid. c. 24.

aggere, iubet: cui iuncta a laevo Septima Galbiana ^{A. V.}
 patienti campo stetit; dein Septima Claudiana, ^{823.}
 agresti fossa (ita locus erat) praemunita: dextro,
 Octava per apertum limitem¹; mox Tertia, densis
 arbutis intersepta. hic aquilarum signorumque ordo:
 milites mixti per tenebras, ut fors tulerat: prae-
 torianum vexillum proximum Tertianis; cohortes
 auxiliorum in cornibus; latera ac terga equite cir-
 cumdata: Sido atque Italicus, Suevi, cum de-
 lectis popularium, primori in acie versabantur. At ²²
 Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonae, et
 recuperatis cibo somnoque viribus, confectum al-
 gore atque inedia hostem, postera die profligare ac
 proruere ratio fuit², indigus rectoris, inops con-
 sili, tertia ferme noctis hora, paratis iam disposi-
 tisque Flavianis impingitur. Ordinem agminis,
 disiecti per iram ac tenebras, asseverare non ausim:
 quamquam alii tradiderint, *quartam Macedonicam*
dextro suorum cornu: Quintam, et Quintamdecimam,
*cum vexillis*³ *Nonae, Secundaeque, et Vicesimae,*
Britannicarum legionum, mediam aciem; Sextade-
cimanos, Duoetvicesimanosque, et Primanos laevum

I. Limes apertus h. l. op-
 ponitur aggeri, quae erat
 media eminentia viae coag-
 geratis lapidibus strata: et
 est, quod Ern. (cf. Liv. XXII,
 15) ostendit, immunita viae

pars. infra noster c. 25 limi-
 tem viae dicit. Scil. is agris
 confinis.

2. Causa et propositum
 fuit.

3. An vexillariis?

A. V. *cornu compleſſe*. Rapaces atque Italici ¹ omnibus
 823. ſe manipulis miſcuerant: eques auxiliaque ſibi ipſi lo-
 cum legere. Proelium tota nocte varium, anceps,
 atrox; his, rurfus illis, exitiabile. Nihil animus,
 aut manus, ne oculi quidem proviſu iuvabant:
 eadem utraque acie arma: crebris interrogationibus
 notum pugnae ſignum ²: permixta vexilla, ut quiſ-
 que globus capta ex hoſtibus huc vel illuc rapta-
 bat. Urgebatur maxime Septima legio, nuper a
 Galba conſcripta. occiſi ſex primorum ordinum
 centuriones: abrepta quaedam ſigna: ipſam aqui-
 lam Atilius Verus, primipili centurio, multa cum
 hoſtium ſtrage, et ad extremum moriens, ſervave-
 23 rat. Suiſtinuit labantem aciem Antonius, accitis
 praetorianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt ho-
 ſtem, dein pelluntur. Namque Vitelliani tormenta
 in aggerem viae contulerant, ut tela vacuo atque
 aperto ³ excuterentur, diſperſa primo, et arbuſtis,
 ſine hoſtium noxa, illiſa. magnitudine eximia Quin-
 taedecimae legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem
 aciem proruebat. lateque cladem ⁴ intuliſſent; ni
 duo milites, praeclarum facinus auſi, arreptis e
 ſtrage ſcutis ignorati, vincla ac libramenta tor-

1. *Vexillarii Rapacis et Italicae legionum.*

2. *s. teſſera ad pugnam data.*

3. *E loco vacuo arboribus*

et undique patienti.

.4 *Vulg. intuliſſet; int. baliſta; unde Lipſ. dein hae- ret; et varie tentat l. ba- liſtae proruebant l. mox in-*

mentorū abscidissent. statim confossi sunt, eoque A. V. interciderē nomina: de factō haud ambigitur. Neu-^{823.} tro inclinaverat fortuna, donec adulta nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretque^{1.} sed Flaviani aequior a tergo: hinc maiores equorum virorumque umbrae, et falso, ut in corpora, ictu, tela hostium citra cadebant: Vitelliani adverso lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, ubi nos-²⁴ cere suos, nosci que poterat, alios pudore et probris, multos laude et hortatu, omnes spe promissisque accendens, ² *cur rursū sumpsissent arma?* Pannonicas legiones interrogabat: *illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiae, ubi recipere gloriam possent.* Tum ad Moesicos conversus, principes auctoresque belli ciebat: *frustraminis et verbis provocatos Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent.* Haec, ut quosque

epte tormento tum. Sed balista a tormentis distinguitur. Unde nobiscum puta intulissent scil. Vitelliani. Igitur et ante lateque cum Put. punctum minus reponimus.

I. Simile exemplum Lunnæ quasi commilitantis ex Flor. III, 5. Plut. in Mithr. adducit Lipsius.

2. Vulg. rari sumps. unde Lips. ad hist. et sententiam voluit resumf. (cf. supra II, 44) Ferrettus rursus s. quod probat Ernest. Nos rursū, cuius extremum initio seq. idem, eoque absorptum intelligitur. Ryck. ex MS. Agr. vult cur nam.

A. V. accesserat: plura ad Tertianos; veterum recentiuma-
 823. que admonens, ut sub *M. Antonio Parthos*, sub
Corbulone Armenios, nuper *Sarmatas* pepulissent.
 Mox¹ infensus praetorianis: *Vos*, inquit, *nisi vin-*
citis, pagani, quis alius imperator, quae castra
alia excipient? Illic signa armaque vestra sunt, et
 25 *mors victis. nam ignominiam consumpsistis*². Un-
 dique clamor: et orientem solem (ita in Syria mos
 est) Tertiani salutavere. vagus inde, an consilio
 ducis subditus rumor, *advenisse Mucianum*; exer-
citus invicem salutasse. gradum inferunt, quasi re-
 centibus auxiliis aucti; rariore iam Vitellianorum
 acie, ut quos, nullo rectore, suus quemque im-
 petus vel pavor contraheret³ deduceretve. Post-
 quam⁴ impulsos sensit Antonius, denso agmine ob-

I. Recte sic monuit I. F. Gronov. pro vulg. infensus. probantque Ryck. Ernest. et nemo receperat.

2. Dictioni huic nihil luminis afferunt, qui non ad rem referunt. Supra L. II, 44, et 67 docuit Auctor, praetorianos (proprium Othonis militem) apud Bedriacum victos, a Vitellio, quod ex ipsis metueret, primum separatos, dein dimissos arma ad tribunos detulisse. Hinc Antonius eos

vocat paganos, ni vicissent, et ipsis iam ignominiosa cuncta a victore passis, nihil superesse, si denuo victi fuerint, nisi mortem, refert ad animos.

3. MS. Flor. et edd. ante Lips. duceretve. Lipsius ob antithesin dedit diduceret, quod inde est vulg. Nobis placet magis deduceret h. e. averteret, subduceret, quod erat pavoris.

4. Vulg. pulsus; Acid. malebat perculsus, quod

turbabat. laxati ordines abrumpuntur: nec resti- A. V.
tui quivere, impredientibus vehiculis tormentisque. 823.
Per limitem viae sparguntur, confectandi festina-
tione, victores. Eo notabilior caedes fuit, quia
filius patrem interfecit. rem nominaque, auctore
Vipstano Messala, tradam. Iulius Mansuetus, ex
Hispania, Rapaci legioni additus, ¹ impubem fi-
lium domi liquerat. is mox adultus, inter Septi-
manos a Galba conscriptus, oblatum forte patrem,
et vulnere stratum, dum semianimem scrutatur,
agnitus agnoscensque, et ex sanguinem amplexus, voce
flebili ² precabatur *piatos patris manes, neve se ut
parricidam averfarentur: publicum id facinus; et
unum militem quotam civilium armorum partem?*
simul attollere corpus, aperire humum, supremo
erga parentem officio fungi. Advertere proximi,
deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum,
et questus, et saevissimi belli execratio. nec eo
segnius propinquos, affines, fratres trucidatos

*rec. Ern. Nostrum propius
est et convenit rei. Scil. iam
cedentes, mox obturbantur
h. e. disiiciuntur.*

*1. Sic MS. Flor. monente
Ryckio et rec. I. Gron. Ern.
pro vulg. impuberem; Sic
et infra IV, 14 teste Pich.*

*2. Malim deprecabatur
int. culpam. Mox frustra re-*

*vocat Ern. et Puteol. placat-
tos, pro quo Lipsius dede-
rat ex MSS. piatos (Flor.
platos). Malim impiatos;
h. e. impie tractati patris
manes deprecabatur. sensus
constat, et congruunt sqq.
Placatos certe absonum est.
Necdum enim placamentum
praecefferat.*

A. V. spoliant: factum esse scelus loquuntur, faciuntque.
 823. Ut Cremonam venire, novum immensumque opus
 26 occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles moe-
 nibus Cremonensium castra sua, castris vallum cir-
 cumiecerat. eaque munimenta rursus auxerat: quorum
 aspectu haesere victores; incertis ducibus, quid iube-
 rent. incipere oppugnationem ¹ fessos (per diem
 noctemque exercitum), arduum, et nullo iuxta sub-
 fidio, anceps: sin Bedriacum redirent, intolerandus
 tam longi itineris labor, et victoria ad irritum revol-
 vebatur: munire castra ², id quoque, propinquis ho-
 stibus, formidolosum, ne dispersos, et opus molientes
 subita eruptione turbarent. quae super cuncta, ter-
 rebat ipforum miles, periculi quam morae patien-
 tior. quippe ingrata, quae tuta; ³ ex temeritate spes:
 omnisque caedes, et vulnera, et sanguis, aviditate

I. *Vulgo*: incipere op-
 pugnationem, fesso p. d. n.
 exercitu, arduum etc. *Sed*
MS. Flor. et ed. pr. fessos p.
 d. n. exercitum. *Et sane pla-*
cet incipere - fessos; sed et
ceteris subveniendum. neque
tamen vulgata satis sana.
Quid enim sit fesso per diem
noctemque ex. haud intel-
ligo. possumus fatigari per
diem noctemque; sed fessi
sumus, cum deficimus. Qua-

re tandem intercludimus
 (per diem noctemque exer-
 citum) *int.* erat in praelio,
 itinere, ceterisque labori-
 bus. *Sic lectio MS. Flor. ser-*
vatur. cf. infra c. 53. An-
tonium de hoc praelio ad
Vespas.

2. *Ern. h. l. signum rogan-*
di ingerit.

3. *Vulgo et ex. Sed auc-*
tore Flor. et ed. pr. delent
I. Gron. et Ern.

praedae pensabantur. Huc inclinavit Antonius, A. V. ^{823.}
cingique vallum corona iussit. primo sagittis saxif- ^{27.}
que eminus certabant, maiore Flavianorum perni-
cie, in quos tela desuper librabantur. mox vallum
portasque legionibus attribuit, ut discretus labor
fortes ignavosque distingueret, atque ipsa conten-
tione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi
viae Tertiani Septimanique sumpserunt: dexteriora
valli Octava ac Septima Claudiana: Tertiadecimanos
ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde
morae, dum e proximis agris ligones, dolabras,
et alii falces, scilasque convectant. tum, elatis
super capita scutis, densa testudine succedunt. Ro-
manae utrimque artes: pondera saxorum Vitelliani
provolvunt; disiectam fluitantemque testudinem
lanceis contisque scrutantur: donec, soluta com-
page scutorum, exangues aut laceros prosternerent,
multa cum strage. Incesserat cunctatio, ni duces ²⁸
fesso militi, et velut irritas exhortationes abnunti,
Cremonam monstrassent. ^I *Hormine ad ingenium*,
ut Messala tradit, an potior auctor sit C. Plinius,
qui *Antonium* incusat, haud facile discreverim: nisi,

I. Omnes edd. id ingenium *tis luisse Tacitum credamus.*
explicat, non veris exemplis ad eius ingenium damus,
docet Ernest. (ceteri enim quod quisque iam facile in-
omnes transmittunt) ing. telligat, quamvis breviter
per inventum. Nobis non ita dictum.
sunt ingenia, ut in quaesi-

A. V. quod neque Antonius, neque Hormus, a fama vi-
 823. taque sua, quamvis pessimo flagitio, degeneravere¹.
 Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin
 subruerent vallum, quaterentque portas; innixi hu-
 meris, et super iteratam testudinem scandentes,
 prensarent hostium tela brachiaque. integri cum
 faucibus, semineces cum exspirantibus volvuntur,
 varia pereuntium forma, et omni imagine mortium.

29 Acerrimum Septimae Tertiaeque legionum certa-
 men: et dux Antonius, cum delectis auxiliariis,
 eodem incubuerat. Obstinatos inter se cum susti-
 nere Vitelliani nequirent, et ² superiecta tela testu-
 dine laberentur; ipsam postremo balistam in sub-
 euntes propulere. quae ut ad praesens disiecit
 obruitque, ³ quos inciderat: ita pinnas ac summa
 valli ruina sua traxit. simul iuncta turris ictibus fa-
 xorum cessit. qua Septimani dum nituntur cuneis,
 Tertianus securibus gladiisque portam perfregit.
 Primum irrupisse C. Volusium, Tertiae legionis mi-
 litem, inter omnes auctores constat. is in vallum
 egressus, deturbatis qui ⁴ restiterant, conspicuus

1. Degenerare non so-
 lum a bono, sed et a vitiis,
 Latini dicunt; cf. Cic. Verr.
 III, 68.

2. Sic Flor. sed vulgata
 superiecta; cf. infra V, 6,
 Sall. fragm. c. 12.

3. Sic Flor. pro in quos
 l. quibus.

4. Rhen. rescripsit resi-
 sterent. MS. Flor. resisterant.
 Pich. nostrum reddidit, rec-
 tius utroque

manu ac voce, *capta castra* conclamavit. ceteri, A. V. 823.
 trepidis iam Vitellianis, seque e vallo praecipitan-
 tibus, perrupere. completur caede, quantum inter
 castra murosque vacui fuit. At rursus nova labo- 30
 rum facies: ardua urbis moenia, faxeae turres, fer-
 rati portarum obices, vibrans tela miles, frequens
 obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis popu-
 lus, magna pars Italiae statim in eosdem dies mer-
 catu congregata: quod defensoribus auxilium ob
 multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob
 praedam erat. *Rapi ignes* Antonius, *inferrique*
amoenissimis extra urbem aedificiis iubet; si damno
 rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem
 traherentur. propinqua muris tecta, et altitudinem
 moenium egressa, fortissimo quoque militum com-
 plet: illi ¹ trabibus, tegulisque et facibus propu-
 gnatores deturbant. Iam legiones in testudinem 31
 glomerabantur, et alii tela saxaque incutiebant,
 cum languescere ² paulatim Vitellianorum animi.
³ ut quis ordine anteibat, cedere fortunae: ne,

I. *Heinsius ap. Ryck. ten-
 zat lateribus, Ern. lapidi-
 bus. Sed neutro opus. Scil.
 de culmine domuum et pro-
 pinquarum moenibus et al-
 tiorum immittebatur ma-
 teria tecti, trabes etc. Ne-
 que ibi opus erat tormentis.*

2. *Pro languescunt. Ita
 spernendum fuit, quod ed.
 princ. dedit languescerent.*

3. *Vulg. et ut quisque.
 Sed Flor. ut quis —. quod
 Tacito suetum, Ann. II,
 24, 73, 83, IV, 23, 36.*

A. V. Cremona quoque excisa, nulla ultra venia, omnif-
 823. que ira victoris, non in vulgus inops, sed in tri-
 bunos centurionesque, ubi pretium caedis erat, ¹ re-
 verteretur. Gregarius miles, futuri focors, et igno-
 bilitate tutior, perstabat: vagi per vias, in domi-
 bus abdit, pacem ne tum quidem orabant, cum
 bellum posuissent. Primores castrorum nomen at-
 que imagines Vitellii amoliuntur. catenas Caecinae
 (nam etiam tum victus erat) exsolvunt, orantque,
ut causae suae deprecator assistat. aspernantem tu-
 mentemque, lacrimis fatigant, ² (extremum malorum)
 tot fortissimi viri, proditoris opem invocantes.
 mox velamenta et infulas pro muris ostentant. Cum
 Antonius *inhiberi tela* iussisset, signa aquilasque
 extulere: moestum inermium agmen, deiectis in
 terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victo-
 res, et primo ingerebant probra, intentabant ictus:
 mox, ut praeberi ³ ora contumeliis, et, posita
 omni ferocia, cuncta victi patiebantur, ⁴ subit re-

I. Ursinus, Mur. Acid.
*malunt verteretur. Sed fe-
 ramus vulg. Ira victoris pri-
 ma remittitur in cedentes.
 Sed in longius resistentes
 fortior revertitur.*

2. Intercludimus, quae a
 prioribus dispunxit Pichena
 verba sqq. Alii intercidunt

tantum.

3. Quomodo supra An-
 nal. XII, 51 ubi quati ute-
 rus et viscera vibrantur,
*ita h. l. ut praeberi ora - et
 -patiebantur.*

4. Cod. Bud. subit ratio;
 forsitan verius, Rhen. ma-
 lebat, subit miseratio. Sed

cordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriae ^{A. V.} temperassent. Sed ubi Caecina, praetexta lictoribusque insignis, dimota turba, consul incessit, exarsere victores: *superbiam saevitiamque* (adeo invisa scelera sunt), etiam *perfidiam*, obiectabant. obstitit Antonius, datisque defensoribus, ad Vespasianum dimisit. Plebes interim Cremonensium ³² inter armatos conflictabatur. nec procul caede aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice victores, victos clementer: de Cremona in neutrum. Exercitus praeter insitam praedandi cupidinem, vetere odio, ad excidium Cremonensium incubuit. iuvisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur: mox Tertiadecimanos, ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia urbanae plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuferant. auxit invidiam editum illic a Caecina gladiatorum spectaculum: eademque rursus belli sedes: et praebiti in acie Vitellianis cibi: caesae quaedam feminae, studio partium ad proelium progressae. tempus quoque mercatus ditem alioquin coloniam maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro: Antonium fortuna famaue omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluendo cruori, pro-

*vulg. est ab ed. princ. et Puteol. et silent de eo consul-
tores Cod. Flor.*

A. V. pere petit. excepta vox est, cum teporem incusaret,
 §23. *statim futurum, ut incalescerent.* Vernile ¹ dictum
 omnem invidiam in eum vertit, tamquam signum *in-*
cendendae Cremonae dedisset; quae iam flagrabat.

33 Quadraginta armatorum millia irrupere, calorum
 lixarumque amplior numerus, et in libidinem ac fae-
 vitiam corruptior. Non dignitas, non aetas protege-
 bat, quo minus stupra caedibus, caedes stupris mis-
 cerentur. grandaevos senes, exacta aetate feminas,
 viles ad praedam, in ludibrium trahebant. ubi adul-
 ta virgo, aut quis forma conspicuus incidisset, vi
 manibusque rapientium divulsus, ipsos postremo
 direptores in mutuam perniciem agebat. dum pe-
 cuniam, vel gravia auro templorum dona, sibi
 quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur.
 quidam obvia aspernati, verberibus tormentisque
 dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. faces
 in manibus: quas, ubi praedam egresserant, in va-
 cuas domos, et inania templa, per lasciviam iacu-
 labantur: utque exercitu, vario linguis, moribus,
 cui cives, focii, externi interessent; diversae cupi-
 dines, et aliud cuique fas, nec quidquam illicitum.
 Per quatrimum Cremona suffecit. Cum omnia sa-
 cra profanaque in igne considerent ², solum Me-
 phitis

1. *h. e. procax.*

Virg. Aen. II, 624 de Ilio,

2. *Int. cineribus obruto;*

considerare in ignes; unde

h. e. in cinerem versae essent.

Heinsius et h. l. coniecit in

phitis templum stetit ante moenia, loco, seu nu- A. V.
mine defensum. Hic exitus ¹ Cremonae, anno ^{823.}
CCLXXXVI a primordio sui. Condita erat Ti. ³⁴
Sempronio, et P. Cornelio consulibus, ingruente in
Italiam Hannibale, propugnaculum adversus Gal-
los, trans Padum agentes, et si qua alia vis per
Alpes rueret. Igitur numero colonorum, oppor-
tunitate fluminum, ubere ² agri, annexu connu-
biisque gentium, adolevit; floruitque, bellis exter-
nis intacta, civilibus infelix. Antonius, pudore
flagitii, crebrescente invidia, edixit, *ne quis Cre-*
monenses captivos detineret. irritamque praedam
militibus effecerat consensus Italiae, emptionem ta-
llum mancipiorum aspernantis. Occidi coepere:
quod ubi enotuit, a propinquis affinibusque occulte
redemptabantur. mox rediit Cremonam reliquus
populus. reposita fora, templaque, ³ munificentia

ignem. *Statius Theb. III,*
185 Regia tota confedit in
cinerem.

I. *Vulg. male Cremonam*
habuit. Sed habuit abest a
MSS. Flor. et Bud. unde no-
strum voluere Agr. et Rhen.
itemque Gruterus ad Roma-
nam h. e. ed. princ. provo-
cans. recepit Ern.

2. *s. ubertate. Mox dis-*
tinguit cum MS. Flor. Pich.

Tacitus T. III.

vocem agri, ab annexu. Ma-
lim tamen agri annexi. An-
nexum gentium non intelligo;
neque alii bene explicant per
commercium.

3. *Sic ed. princ. MS. Reg.*
placetque Lipsio, prae vulg.
magnificentia; quod cum mi-
nus conveniat, illud cum Lal-
lemantio et Brot. indubitan-
ter sequimur.

A. V. municipum : et Vespasianus hortabatur. Ceterum
 823. affidere sepultae urbis ruinis, noxia tabo¹ humus
 35 haud diu permisit. ad tertium lapidem progressi,
 vagos paventesque Vitellianos, sua quemque apud
 signa, componunt². Et victae legiones, ne, ma-
 nente adhuc civili bello, ambigue agerent, per
 Illyricum disperfae. In Britanniam inde, et Hi-
 spanias, nuntios famamque, in Galliam Iulium
 Calenum, tribunum : in Germaniam Alpinum Mon-
 tanum, praefectum cohortis, quod hic Trevir,
 Calenus Aedius, uterque Vitelliani fuerant, osten-
 tui misere. Simul transitus Alpium praesidiis oc-
 cupati : suspecta Germania, tamquam in auxilium
 36 Vitellii accingeretur. At Vitellius, profecto Cae-
 cina, cum Fabium Valentem, paucis post diebus,
 ad bellum impulisset³, curis luxum obtendebat⁴ :
 non parare arma, non alloquio exercitioque militem
 firmare, non in ore vulgi agere⁵ : sed umbraculis
 hortorum abditus, ut ignava animalia, quibus si

1. Sanie *s. sanguine cor-
 rupto*; et sic quoque legen-
 dum *Ann. II, 69 pro tabe.*

2. *h. l. redigunt.*

3. Sic Helena Paridem
blanditiis ὠρμησε εἰς πόλεμον,
Il. VI, 337. Supra Ann. IV,
41, Seianus Tiberium ad vi-
tam procul Roma - impa-

lit. Ita h. l. Vit. Valentem
precibus magis quam iussis
urfit, ut tandem ipse ad bel-
lum expediret. Neque opus
cum Ernest. flectere ad expu-
lisset.

4. *s. curas luxu tegebat.*

5. *In conspectu omnium*
versari; cf. Lips. ad h. l.

cibum fuggeras, iacent torpentque, praeterita, in- A. V.
stantia, futura, pari oblivione dimiserat. Atque 823.
illum, in nemore Aricino desidem et marcentem
proditio Lucilii Bassi, ac defectio classis Ravenna-
tis ¹ perculit. Nec multo post de Caecina affertur
mixtus gaudio dolor: et descivisse, et ab exercitu
vinctum. plus apud socordem animum laetitia,
quam cura valuit. multa cum exultatione in urbem
revectus, frequenti concione, *pietatem militum*
laudibus cumulat. *P. Sabinum, praetorii praefe-*
ctum, ob amicitiam Caecinae ², *vinciri iubet, sub-*
stituto in locum eius Alpheno Varo. Mox Sena- 37
tum, composita in magnificentiam oratione, allo-
cutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur.
Initium atrocis in Caecinam sententiae a L. Vitellio
factum. dein ceteri, composita indignatione, *quod*
consul Rempublicam, dux imperatorem, tantis
opibus, tot honoribus cumulatus, amicum prodi-
disset, velut pro Vitellio conquerentes, suum do-
lorem proferebant ³. Nulla in oratione cuiusquam

I. Noli Ern. sequi; qui
edidit percutit. Sed pavore,
metu, timore, dolore, vo-
ce, nuntiis etc. percelli di-
citur; cf. Ann. IV, 42 et
exempla in Gesn. thes. Sed
iam I. F. Gronov. saepius eo
lapsus, ut verbum mutaret,

ubi non opus. Est vero no-
strum a Gr. Κελλω, moveo.
Si animus de statu suo de-
movetur, perculsus dicatur.
perculsae mentes Ann. I, 28.

2. cf. supra II, 92.

3. Ad privati in Caeci-
nam odii occasionem Prin-

A. V. erga Flavianos duces obtrectatio. *errorem impru-*
 §23. *dentiamque exercituum* culpantes, Vespasiani no-
 men suspensi et vitabundi circumibant. Nec de-
 fuit, qui unum consulatus diem (is enim in locum
 Caecinae ¹ supererat) magno cum irrisu ² traden-
 tisque accipientisque, eblandiretur. pridie Kal.
 Novembris ³ Rosius Regulus iniit, eiuravitque.
 Adnotabant periti, ⁴ *numquam antea, non abro-*
gato magistratu, neque lege lata, alium suffectum.
 nam consul uno die et ante fuerat Caninius Rebilus,
 C. Caesare dictatore, cum belli civilis praemia
 38 ⁵ festinarentur. Nota per eos dies Iunii Blaesi mors,
 et famosa fuit: de qua sic accepimus. Gravi cor-
 poris morbo aeger Vitellius, Servilianis hortis,

cipis ira abutebantur, pu-
blice, tanquam pro ipso, que-
rentes, cf. Ann. XV, 73.

1. Int. sufficiendo alicui.

2. Sic e Flor. recipimus.

Tò que non poetis solum,
 sed et historicis, oratoribus
 saepius geminatum omnes
 norunt. Puteol. dederat tri-
 buentis accipientisque; pro
 quo Rhen. tacite ratione in-
 versa edidit acc. tribuentif-
 que; quod est vulg. Ernest.
 sequitur Puteol.

3. Sic ex MSS. Flor. Bud.

edd. princ. et Put. edit Ern.
Vulg. a Beroaldo Rosius,
Ryckius ab Agric. seductus
dedit Roscius.

4. Vertranius cupit non-
 nunquam. Sed nil mutem;
 cum ipse Tacitus Caninium
 non suffectum fuisse consubi
 mortuo, nisi a festinante pr.
 b. c. dictatore. Sed periti (le-
 gum) non respondebant nisi
 de regula.

5. Sic Puteol. et edd. om-
 nes; sed Ced. Bud. dictaren-
 tur.

turrim vicino sitam collucere per noctem crebris A. V. luminibus animadvertit. Sciscitanti causam, apud^{823.} *Caecinam Tuscum epulari multos, praecipuum honore Iunium Blaesium, nuntiatur. cetera in maius, de apparatu, et solutis in lasciviam animis. nec defuere, qui ipsum Tuscum et alios, sed criminosis Blaesium incusarent, quod aegro principe laetos dies ageret.* Ubi asperatum Vitellium, et posse Blaesium perverti, satis patuit iis, qui principum offensas acriter speculantur, datae L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blaeso aemulatione prava, quod eum, omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris referat: filium eius sinu complexus, et genibus accidens, causam confusionis quaerenti, non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrimasque attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicae legiones, tot provinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In urbe ac sinu cavendum hostem, Iunios Antoniosque avos iactantem, qui se stirpe imperatoria, comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius, amicorum inimicorumque negligens¹, foveret aemulum, Princi-

I. h. e. utrosque non Dein vulg. fovet.
discernens, ut ait Pich.

A. V. *pis labores*¹ e convivio prospectantem. Reddendam
 823. *pro intempestiva laetitia moestam et funebrem noc-*
tem, qua sciat et sentiat, vivere Vitellium, et im-
 39 *perare, et si quid fato accidat, filium habere.* Tre-
 pidanti inter scelus metumque, ne dilata Blaesi mors
 maturam perniciem, palam iussa atrocem invidiam
 ferret, placuit veneno grassari. addidit facinori
 fidem² notabili gaudio, Blaesum visendo: quin
 et audita est saevissima Vitellii vox, qua *se* (ipsa
 enim verba referam) *pavisse oculos, spectata ini-*
mici morte, iactavit. Blaeso, super claritatem na-
 talium, et elegantiam morum, fidei obstinatio fuit.
 integris quoque rebus, a Caecina, et primoribus
 partium, iam Vitellium aspernantibus, ambitus,
 abnuere perseveravit: sanctus, inturbidus, nullius
 repentini honoris, adeo non³ principatus appe-
 40 tens, parum effugerat, ne dignus crederetur. Fa-
 bius interim Valens, multo ac molli concubinarum
 spadonumque agmine, segnius quam ad bellum in-

1. *h. e. morbum, quo la-*
borabat Princeps.

2. *Sic Faernus, Ursinus*
et Lipsius bene voluere pro
vulg. nobili.

3. *h. e. nedum, (bene ob-*
servante Ern.) uti Ann. III,
34, VI, 15, adeo nunquam
pro nedum unquam. Sic et

Plin. XVII, 22. Ex eo parum
adverso desciverant edd.
ad falsam mox lectionem.
Puteol. quidem, ut parum
abfuerit, ne d. c. Rhen.
dein - ut parum effugeret,
ne etc. quod vulg. Sed Flor.
nostrum habet, quod I. Gron.
probat et Ern.

cedens, *proditam a Lucilio Basso Ravennatem clas-* A. V.
sem, pernicibus nuntiis accepit. Et, si coeptum ^{823.}
 iter properasset, nutantem Caecinam praevenire,
 aut, ante discrimen pugnae, assequi legiones po-
 tuisset. Nec deerant, qui monerent, *ut cum fi-*
dissimis, per occultos tramites, vitata Ravenna,
Hostiliam Cremonamve pergeret. Aliis placebat,
accitis ex urbe praetoriis cohortibus, valida manu
perrumpere. Ipse, inutili cunctatione, agendi
 tempora consultando consumpsit. mox utrumque
 consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterri-
 mum est, dum media sequitur, nec ausus est satis,
 nec providit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium ⁴¹
 postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britan-
 nica: neque ad fallendum aptus numerus, neque ad
 penetrandum. Sed Valens ne in tanto quidem dis-
 crimine infamia caruit, quo minus rapere illicitas
 voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospi-
 tum domus crederetur. aderant vis, et pecunia, et
 ruentis fortunae novissima libido. Adventu demum
 peditum equitumque pravitas consilii patuit; quia
 nec vadere per hostes tam parva manu poterat, etiam
 si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pu-
 dor tamen, et praesentis ducis reverentia morabatur,
 haud diuturna vincula apud avidos periculorum ^{I.},

I. h. e. e quibus sperarent Neque sic cum Faërn, ten-
 praemia, s. rerum novarum. tes pavidos per.

A. V. et dedecoris securos. Eo metu, et paucis, quos
 823. adversa non mutaverant, comitantibus, cohortes
 Ariminum praemittit, alam *tueri terga* iubet: ipse
 flexit in Umbriam, atque inde Etruriam: ubi cognito
 pugnae Cremonensis eventu, non ignavum, et, si
 provenisset, atrox consilium iniit, ut, arreptis na-
 vibus, in quaecunque partem Narbonensis provin-
 42. ciae egressus, Gallias, et exercitus, et Germaniae
 gentes, novumque bellum cieret. Digresso Valen-
 te, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius
 Fuscus, admoto exercitu, et missis per proxima li-
 torum liburnicis, terra marique circumvenit. Oc-
 cupantur plana Umbriae, et qua Picenus ager Adria
 alluitur. *omnisque Italia, inter Vespasianum ac*
Vitellium, Apennini iugis dividebatur. Fabius
 Valens, e sinu Pisano, segnitia maris, aut adver-
 sante vento, Portum Herculis Monoeci ¹ depelli-
 tur. Haud procul inde agebat Marius Maturus,
 Alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio,
 cuius sacramentum, cunctis circa hostilibus, non-
 dum exuerat. is Valentem comiter exceptum, *ne*
Galliam Narbonensem temere ingrederetur, mo-
 nendo terruit: simul ceterorum fides metu infracta.
 Namque circumiectas civitates procurator ² Valerius
 Paullinus, strenuus militiae, et Vespasiano ante

1. Hodie Monaco.

1. ipsius coloniae Feroiu-

2. Galliae Narbonensis, lienensis.

fortunam amicus, in verba eius adegerat. concitif- A. V.
 que omnibus, qui exauctorati a Vitellio bellum 823.
 sponte sumebant, Foroiuliensem coloniam, claustra 43
 maris, praesidio tuebatur: eo gravior auctor¹, quod
 Paullino patria Forum Iulii², et honos apud prae-
 torianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsi-
 que pagani, favore municipali³, et futurae po-
 tentiae spe, iuvare partes annitebantur. quae ubi
 paratu firma, et aucta rumore, apud varios Vitel-
 lianorum animos increbuere; Fabius Valens cum
 quatuor speculatoribus, et tribus amicis, totidem
⁴ centurionibus, ad naves regreditur: Maturo,
 ceterisque remanere, et in verba Vespasiani adigi,
 volentibus fuit⁵. Ceterum ut mare tutius Valen-
 ti, quam litora, aut urbes; ita futuri ambiguus,

1. Cf. *supra* c. 3 *extr.*

3. Favore in civitates.

2. Forum Iulii, Octava-
 norum colonia, quae Pacen-
 sis appellatur et classica,

4. Al. addunt copulam
 que, quam cum Flor. omi-
 sit Ernest.

Melae et Plinio vocatur. E-

5. Elegans locutio et Grae-

rat vero ibidem, teste Stra-
 bone, navale Caesaris Au-
 gusti; unde noster addit,

cum sapiens, a Rhen. pri-
 mum firmata; cuius exem-
 pla sunt Ann. I, 59 init.

claustra maris. Ab ipso Iu-
 lio C. deducta, et iam Plan-
 co ad Cic. 15 et 16 memorata.

Agr. 18. Sall. Iug. 100. Per-
 peram vero eo traxere, Sall.
 Iug. 84. cf. notata in ed. Bip.

eadem vetere et illustri co-
 lonia ortus Cn. Iul. Agrico-
 la, Taciti socer; cf. Agr. 4.

p. 170. Puteol. dederat libe-
 rum fuit; sed illud expun-
 xit Rhen. ut ingestum.

A. V. et magis, quid vitaret, quam cui fideret, cer-
 823. tus, adversa tempestate Stoechadas, Massilien-
 sium insulas ¹ affertur. ibi eum missae a Paullino
 44 liburnicae oppressere. Capto Valente, cuncta
 ad victoris opes conversa, initio per Hispaniam a
 prima Adiutrice legione orto, quae memoria Otho-
 nis infensa Vitellio, Decimam quoque ac Sextam
 traxit. Nec Galliae cunctabantur. Et Britanniam
 inclitus ² erga Vespasianum favor, quod illic Se-
 cundae legioni a Claudio praepositus et bello cla-
 rus egerat, non sine motu adiunxit ceterarum ³, in
 quibus plerique conturiones ac milites, a Vitellio
 provecti, expertum iam principem anxii mutabant.
 45 Ea discordia, et crebris belli civilis rumoribus,
 Britanni sustulere animos, auctore ⁴ Venutio: qui
 super insitam ferociam, et Romani nominis odium,
 propriis in Cartismanduam reginam ⁵ stimulis accen-
 debatur. Cartismandua Brigantibus imperitabat,
 pollens nobilitate: et auxerat ⁶ potentiam, post-
 quam, capto per dolum rege Caractaco, instruxisse
 triumphum Claudii Caesaris videbatur. Inde opes,

1. Elliptice pro ad St. - af-
 fertur; uti Apul. V, Vox
 affertur aures eius.

2. s. insignis. Frustra Gru-
 terus voluit inditus.

3. Int. legionum.

4. Vulg. Venusio; sed vi-

de Ann. XII, 40 ibique not.
 I; et Rapinus in Hist. Angl.
 nostrum habet.

5. Cf. Ann. XII, 36 et 40.

6. Lipsius mavult poten-
 tia; vim passivam verbi
 auxerat huc trahens.

et rerum fecundarum luxus. spreto Venutio (is A. V. fuit maritus) armigerum eius, Vellocatum, in ma- 823.
 trimonium regnumque accepit. Concussa statim
 flagitio domus. pro marito studia civitatis: pro
 adultero libido reginae, et saevitia. Igitur Ve-
 nutius accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum¹ de-
 fectione, in extremum discrimen Cartismanduam
 adduxit. tum petita a Romanis praesidia: et co-
 hortis alaeque nostrae, variis proeliis, exemere
 tamen periculo reginam. regnum Venutio, bellum
 nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germa- 46
 nia, et socordia ducum, et seditione legionum.
 externa vi,² perfidia sociali, prope afflicta Ro-
 mana res. id bellum cum causis et eventibus (et-
 enim longius provectum est) mox memorabimus³.
 Mota et Dacorum gens, numquam fida, tunc sine
 metu, abducto e Moesia exercitu: sed prima rerum
 quieti speculabantur. ubi flagrare Italiam bello,
 cuncta invicem hostilia, accipere; expugnatis co-
 hortium alarumque hibernis, utraque Danubii ripa
 potiebantur. iamque castra legionum excindere pa-
 rabant, ni Mucianus Sextam legionem opposuisset,
 Cremonensis victoriae gnarus, ac ne externa moles
 utrimque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi

1. Cod. Bud. defectio; Vulg. et perf.
 nec displicet Rhen.

2. Sic e Flor. Ryckius. et V, 14 ad finem.

3. L. IV, 12-37; 54-79

A. V. irrupissent. Affuit, ut saepe alias, fortuna populi
 823. Rom. quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit:
 et quod Cremonae interim transeginus. Fonteius
 Agrippa ex Asia (proconsule eam provinciam annuo
 imperio tenuerat) Moesiae praepositus est: additis
 copiis e Vitelliano exercitu; quem spargi per pro-
 vincias, et externo bello illigari, pars consilii, pa-
 47 cisque erat. Nec ceterae nationes silebant. Subi-
 ta per Pontum arma barbarum mancipium, regiae
 quondam classis praefectus, moverat. is fuit Ani-
 cetus, Polemonis libertus, praepotens olim, et,
 postquam regnum in formam provinciae verterat,
 mutationis impatiens. Igitur Vitellii nomine, ad-
 scitis gentibus, quae Pontum accolunt, corrupto
 in spem rapinarum egentissimo quoque, haud tem-
 nendae manus ductor, Trapezuntem, ¹ vetusta fa-
 ma civitatem a Graecis, in extremo Ponticae orae
 conditam, subitus irrupit. Caesa ibi cohors: re-
 gium auxilium olim; mox donati civitate Romana,
 signa armaque in nostrum modum, desidiam licen-

I. Put. vetustam admo- tur vel Lipsii, vel etiam
 dum civ. Sed Ms. Flor. ve- Rhen. qui voluit vetustissi-
 tustamama civ, unde Lips. mam civ. ratio magis pla-
 ac Freinsk. voluit nostrum. cet. ¹Infra V, 2 Hierosoly-
 Pich. rescripsit vetustam A- mas dicit urbem famosam
 siae civ. quod ex eo vulg. sed h. e. celebrem. et IV, 83
 supervacuum de urbe in Pon- templum vetere fama.
 to sita dicere Asiae civ. Igi-

tiamque Graecorum retinebant. Classi quoque faces A. V.
intulit, ¹ vacuo mari illudens, quia lectissimas li- 823.
burnicarum omnemque militem Mucianus Byzantium
adegerat. Quin et barbari contemptim vagaban-
tur, fabricatis repente navibus, (² *camaras* vo-
cant) arctis lateribus, lata alvo, sine vinculo aeris
aut ferri connexa: et tumido mari, prout fluctus
attollitur, summa navium tabulis augent, donec
in modum tecti claudantur ³. Sic inter undas vol-
vuntur, pari utrimque prora, et mutabili remigio,
quando hinc vel illinc appellere indiscretum et in-
noxium est ⁴. Advertit ea res ⁵ Vespasiani ani- 48
mum, ut vexillarios e legionibus, ducemque Vir-
dium Geminum, spectatae militiae, deligeret. Ille
incompositum, et praedae cupidine vagum hostem

I. MS. *Flor.* vacua mari
eludens; sed vulg. vacuo
mari eludens; pro quo *Lips.*
et *Acid.* malunt illudens.
Commodior inde est sensus,
pro libidine praedandi et
cum contemptu Romanorum
in mari a defensoribus va-
cuo ambulans. An malis va-
cua maris eludens h. e. ma-
ris, ut ab hostibus vacui, im-
perium, facile his adimens?

2. Vulg. quas cameras
vocant. Nostram ex *Flor.*

dedit *Ryck.* Straboni etiam
LXI *Καμαραι* dicuntur lembi
exiles, angusti levesque, qui
viginti circiter homines cape-
rent, raro aut ad summum 30.

3. Ab hac ipsa tecti curvati
forma appellationem traxere
camarae s. camerae.

4. Similem navigiorum
fabricam vide supra Ann. II,
6; et de M. G. 44.

5. Pro Vesp. an. *mauile*
Lipsius Vespasianum.

A. V. adortus, ¹ coëgit in naves: effectisque raptim li-
 823. burnicis, assequitur Anicetum in ostio fluminis
² Cohibi, tutum sub ³ Sedochezorum regis auxilio,
 quem pecunia donisque ad societatem perpulerat.
 Ac primo rex minis armisque supplicem tueri: post-
 quam merces proditiōis aut bellum ostendebatur;
 fluxa, ut est barbaris, fide, pactus Aniceti exitium,
 perfugas tradidit: belloque servili finis impositus.
 Laetum ea victoria Vespasianum, cunctis super vota
 fluentibus, *Cremonensis proelii* nuntius in Aegypto
 assequitur. Eo properantius Alexandriam pergit,
 ut, fracto Vitellii exercitu, urbem quoque exter-
 nae opis indigam, fame urgeret. namque et Afri-
 cam, eodem latere sitam, terra marique invadere
 parabat, clausis annonae subsidiis, inopiam ac dis-
 49 cordiam hosti factururus. Dum hac totius orbis muta-
 tione fortuna imperii transit, Primus Antonius ne-
 quaquam pari innocentia post Cremonam ⁴ agebat.
 satisfactum bello ratus, et cetera ex facili; seu fe-

1. Sic e Flor. Ryck. Vulg. cogit.

2. Colerus legit Chobi s. Cobi, quod Plin. VI, 14 e Cau-
 caso per Suanos, inter Cha-
 rientem et Rhoam fl. Arria-
 nus inter Charientem et Sin-
 gamen deducit.

3. Libri variant, sed nul-

lus verum nomen cogniti
 populi habet: Colerus Ryc-
 kio probante emendat, Se-
 dochi Lazorum regis. Lazi
 certe in Colchide habitarunt,
 ut Ryckius ex Agathia L. III
 ostendit. Adde Cellar. Geogr.
 ant. Asiae L. III, 9 extr.

4. Int. deletam.)

licitas in tali ingenio avaritiam, superbiam, cete- A. V.
raque occulta mala patefecit: ¹ ut captam, Italiam ^{823.}
perfultare; ut suas, legiones colere; omnibus di-
ctis factisque ² viam sibi ad potentiam struere. ut-
que licentia militem imbueret, interfectorum cen-
turionum ordines legionibus offerebat ³. eo suffra-
gio turbidissimus quisque delecti: nec miles in ar-
bitrio ducum, sed duces militari violentia trahe-
bantur. quae seditiosa, et corrumpendae disci-
plinae, mox in praedam vertebat, nihil adventan-
tem Mucianum veritus; quod exitiosius erat, quam
Vespasianum sprevisse. Ceterum propinqua hieme, 50
et humentibus Pado campis, expeditum agmen ince-
dere. Signa aquilaeque victricium legionum, milites
vulneribus aut aetate graves, plerique etiam inte-
gri, Veronae relictī. Sufficere cohortes alaeque,
et e legionibus lecti, profligato iam bello, vide-
bantur: Undecima legio sese adiunxerat, initio cun-
ctata; sed, prosperis rebus, anxia, quod defuif-

I. *Contra sensum haec a*
prioribus maiori puncto di-
visa ceteraque dispuncta sunt
in ed. Ernestiana. Cohærent
sic: - Ratus - seu - patefecit:
(Antonius) perfultabat Ita-
liam, ut captam etc.

2. *Sic bene emendat Lips.*
quod antea habebant edd. vim.

frustra que revocant I. F. Gro-
nov. et Ryck. quomodo dictis
struatur vis ad pot. nemo in-
telligat; ut cetera taceamus,
quae in re aperta longius dis-
putare taediosum foret.

3. *h. e. iuxta Pich. ut ip-*
sae legg. sibi quos vellent,
centuriones deligerent.

A. V. set: sex millia Dalmatarum, recens delectus, co-
 823. mitabantur. Ducebat Poppaeus Silvanus, confu-
 laris: vis consiliorum penes Annium Bassum, le-
 gionis legatum. is Silvanum, socordem bello, et
 dies rerum¹ verbis terentem, specie obsequii rege-
 bat, ad omniaque, quae agenda forent, quieta cum
 industria aderat. Ad has copias, e classicis Ra-
 vennatibus, legionariam militiam poscentibus, op-
 timus quisque adsciti: classem Dalmatae supplere.
 Exercitus ducesque ad Fanum Fortunae iter sistunt,
 de summa rerum cunctantes, quod, *motas ex urbe*
praetorias cohortes, audierant, et teneri praesidiis
 Apenninum rebantur. et ipsos, in regione bello
 attrita, inopia et seditiosae militum voces terrebant,
clavarium (donativi² nomen est) flagitantium. nec
 pecuniam aut frumentum providerant: et festinatio
 atque aviditas praepediebant, dum, quae accipi
 § I poterant, rapiuntur. Celeberrimos auctores ha-
 beo, tantam victoribus adversus fas nefasque irre-
 verentiam fuisse, ut gregarius eques, occisum a se,
 proxima acie, fratrem professus, praemium a du-
 cibis

1. h. e. dies rebus agendis
 destinatos.

2. Dati militibus ad ca-
 ligares clavos, eo certe prae-
 textu. Tale donativi genus
 l. potius nomen fuit quo-

que calcearium (Sueton.
 Vesp. 8) imo et legato a
 provincialibus datum do-
 num foedissimo titulo, nomi-
 ne unguentarii, narrat Pli-
 nius ep. II, II. notante Lips.

eibus petierit. Nec illis aut honorare eam cae- A. V.
dem, ius hominum; aut ulcisci, ratio belli per- 823.
mittebat. Distulerant, tamquam maiora meritum,
quam quae statim exsolverentur: nec quidquam ul-
tra traditur. Ceterum et prioribus civium bellis
par scelus inciderat. nam proelio, quo apud Iani-
culum adversus Cinnam pugnatum est, Pompeianus
miles fratrem suum, dein, cognito facinore, se
ipse interfecit, ut Sisenna memorat. tanto acrior
apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis
poenitentia fuit. Sed haec aliaque, ex veteri me-
moriam petita, quotiens res locusque exempla recti,
aut solatia mali poscet, haud absurde memorabi-
mus¹. Antonio, ducibusque partium, *praemitti* 52
equites, omnemque Umbriam explorari placuit, si
qua Apennini iuga clementius adirentur: acciri
aquilas signaque, et quidquid Veronae militum
foret: Padumque et mare commeatibus compleri.
Erant inter duces, qui necerent moras. quippe
nimius² iam Antonius, et certiora³ ex Muciano
sperabantur. Namque Mucianus, tam celeri vi-
ctoria anxius, et, ni praesens urbe potiretur, ex-

I. *Tanto maiorem a bonis*
lectoribus iniisti pridem gra-
tiam, optime, qui ex aequi-
tate historica mala exem-
pla bonis compensas docu-
mentis.

2. *Imperii et potentiae;*
sibi omnia rapiens, militis
gregarii ad rapinam ducti
violentia etiam duces tra-
hens.

3. *h. e. quae consideratio-*

Tacitus T. III.

Q

A. V. pertem se belli gloriaeque ratus, ad Primum et Va-
 823. rum media scriptitabat, *instandum coeptis*, aut
 rursus *cunctandi utilitates* edisserens; atque ita
 compositus, ut ex eventu rerum adversa abnueret,
 vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper
 ab Vespasiano in senatorium ordinem additum, ac
 legioni praepositum, ceterosque sibi fidos, apertius
 monuit. Iique omnes, de festinatione Primi ac Vari
 sinistrae, et Muciano volentia¹ rescribere. Qui-
 bus epistolis Vespasiano missis, effecerat, ut non
 pro spe Antonii, consilia factaque eius aestimaren-
 § 3 tur. Aegre id pati Antonius, et culpam in Mu-
 cianum conferre, cuius criminationibus² eviluissent
 pericula sua. nec sermonibus temperabat, immo-
 dicus lingua, et obsequii insolens. literas ad Ve-
 spasianum composuit, iactantius quam³ ad princi-
 pem, nec sine occulta in Mucianum insectatione:
se Pannonicas legiones in arma egisse: suis stimulis
excitos Moesiae duces: sua constantia perruptas
Alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum

ris et gravioris viri essent.
Atque ab eo, qui Vespasiano
proximus erat, sibi prae-
mia certiora sperabant.

I. Grata s. placentia cf.
 Ann. XV, 36.

2. Sic divinavit Freinsh.
 quod dein MS. Flor. consensu

ratum rec. Ryck. et sqq. Pe-
ricula autem exponit per-
res periculose et fortiter
gestas; uti mox praemia pe-
riculorum. Antea omnes edi-
ti habent: coaluissent.

3. Int. decebat.

*Rhaetorumque auxilia. Quod discordes dispersas- A. V.
que Vitellii legiones equestri procella, mox peditum 823.
vi, per diem noctemque, fudisset, id pulcherri-
mum, et sui operis. Casum Cremonae bello impu-
tandum. maiore damno, plurium urbium excidiis,
veteres civium discordias reipublicae sterisse. Non
se nuntiis, neque epistolis, sed manu et armis Im-
peratoris suo militare: neque officere gloriae eorum,
qui Asiam interim composuerint. illis Moesiae pa-
cem, sibi salutem securitatemque Italiae, cordi fuisse.
suis exhortationibus Gallias Hispaniasque, validissi-
mam terrarum partem, ad Vespasianum conversas.
sed cecidisse in irritum labores, si praemia periculo-
rum soli assequantur, qui periculis non affuerint.
Nec fefellere ea Mucianum. inde graves simultates:
quas Antonius simplicius, Mucianus callide, eoque
implacabilius nutriebat. At Vitellius, fractis apud 54
Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, stulta
dissimulatione, remedia potius malorum, quam
mala, differebat. quippe confitenti consultantique
supererant spes viresque: cum e contrario laeta om-
nia fingeret, falsis ingravescibat¹. Mirum apud
ipsum de bello silentium: prohibiti per civitatem
sermone: eoque plures, ac, si liceret, ² vere nar-*

¹. h. e. gravabatur s. pre-
mebatur, cum consilium,
spes, viresque sibi praeci-
deret.

². Scil. quae audiverant.
Flor. sequimur; non vulg.
vera. Sed et interpunctionem
in melius reximus.

A. v. raturi : quia vetabantur , atrociora vulgaverant.
 823. Nec duces hostium augendae famae deerant, captos
 Vitellii exploratores, circumductosque, ut robora
 victoris exercitus noscerent, remittendo : quos om-
 nes Vitellius, secreto percunctatus, interfici iussit.
 Notabili constantia centurio, Iulius Agrestis, post
 multos sermones, quibus Vitellium ad virtutem
 frustra accendebat, perpulit, ut ad vires hostium
 spectandas, quaeque apud Cremonam acta forent,
 ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere
 Antonium tentavit, sed *mandata imperatoris suum-*
que animum professus, *ut cuncta viseret*, postulat.
 missi, qui locum proelii, Cremonae vestigia, captas
 legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remea-
 vit, abnuentique, *vera esse, quae* ¹ *adferret*, at-
 que ultro *corruptum* arguenti; *quandoquidem*, in-
 quit, *magno documento opus est, nec alius iam*
tibi aut vitae, aut mortis meae usus; dabo ² *, cui*
credas. atque ita degressus, voluntaria morte dicta
 firmavit. quidam *iussu Vitellii interfectum*; de fide
 55 *constantiaque eadem tradidere.* Vitellius, ut e som-
 no excitus, *Iulium Priscum et Alphenum Varum*
cum XIV praetoriis cohortibus et omnibus equitum
alis obsidere Apenninum iubet: secuta e classicis legio.
 Tot millia armatorum, lecta equis virisque, si dux

I. Sic Ryck. e Flor. et edd. posuerat referret.
 ante Rhen. qui demum re- 2. Int. documentum.

alius foret, inferendo quoque bello fatis pollebant. A. V. ceterae cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fra-⁸²³tri datae. Ipse, nihil e solito luxu remittens, et diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: foedera fociis, Latium¹ externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuvare: denique, nulla in posterum cura, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum² hiabat: stultissimus quisque pecuniis mercabatur: apud sapientes cassa habebantur, quae neque dari, neque accipi, salva republica, poterant. Tandem flagitante exercitu, qui Mevaniam infederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, et infidis consiliis obnoxius. Concionanti (prodigiosum di-⁵⁶ctu) tantum foedarum volucrum supervolitavit, ut³ nube atra diem obtenderent. accessit dirum omen,

1. *f. ius Latii, quod Romana civitate paulo erat inferius.*

2. *Vulg. aderat. Sed MS. Flor. habebat; unde I. F. Gron. pulchre verum divinavit. hiare ad beneficia est ea cupidissime (quasi aperto ore) captare, cf. Seneca ep. 72 quicquid excepit (canis) protinus integrum devorat;*

et semper ad spem futuri hiat. *Supra noster H. I, 12 hiantes in magna fortuna amicorum cupiditates ipsa Galbae facilitas intendebat.*

3. *In Ernestinam foedemendo irrepsit urbe. Sed hoc unum est ex sexcentis. Vir doctus etiam incredibiliter mavult obtunderent. quod Rhen. olim rescripserat. Flor.*

A. V. profugus altaribus taurus, disiecto sacrificii appa-
 823. ratu, longe, nec ubi feriri hostias mos est, con-
 fossus. Sed praecipuum ipse Vitellius ostentum
 erat, ignarus militiae, improvidus consilii, *quis*
ordo agminis, quae cura explorandi, quantus ur-
gendo trahendove bello modus, alios rogitans, et
 ad omnes nuntios, vultu quoque et incessu trepi-
 dus, dein temulentus. Postremo taedio castrorum,
 et audita defectione Misenensis classis Romam rever-
 tit, recentissimum quodque vulnus pavens, summi
 discriminis ¹ incuriosus. Nam cum transgredi
 Apenninum, integro exercitus sui robore, et fef-
 fos hieme atque inopia hostes aggredi, in aperto
 foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, et
 usque in extrema obstinatum, trucidandum capien-
 dumque tradidit, peritissimis centurionum dissen-
 tientibus, et, si consulerentur, vera dicturis. Ar-
 cuere eos intimi amicorum Vitellii; ita formatis
 principis auribus, ut ² aspere, quae utilia, nec
 quidquam, nisi iucundum et laesurum, acciperet.
 57 Sed classem Misenensem (tantum civilibus discor-
 diis etiam singulorum audacia valet) Claudius Fa-

Wat. Agric. Guelf. edd. ante
Rhen. Lips. et seqq. omnes,
denique res ipsa, pro nostro.

I. h. e. universi discr. quod
noster Ann. II, 12 et H. V, 15
summae rei discrimen dicit,

2. Vulg. aspera. Nostrum
verius. Sic Annal. IV, 31
quod, acceptum aspere ad
praesens, mox in laudem
vertit.

ventinus, centurio, per ignominiam a Galba di- A. V.
 missus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epi- 823.
 stolis pretium proditionis ostentans. Praeerat classi
 Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque
 strenuus ¹ in perfidia: et Apinius Tiro, praetura
 functus, ac tum forte Minturnis agens, ducem se
 defectoribus obtulit. a quibus municipia coloniae-
 que impulsae, praecipuo Puteolanorum in Vespas-
 sianum studio, contra Capua Vitellio fida, muni-
 cipalem aemulationem bellis civilibus miscebant.
 Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Mi-
 senensem molli imperio rexerat) permulcendis
 militum animis delegit. data in auxilium urbana co-
 hors, et gladiatores, quibus Iulianus praeerat. Ut
 collata utrimque castra; haud magna cunctatione
 Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarraci-
 nam occupavere, moenibus situque magis, quam
 ipsorum ² ingenio tutam. Quae ubi Vitellio co- 58
 gnita, parte copiarum Narniae cum praefectis prae-
 torii relictæ, L. Vitellium fratrem, cum sex cohor-
 tibus et quingentis equitibus, ingruenti per Cam-
 paniam bello opposuit. Ipse aeger animi, studiis
 militum et clamoribus populi, arma poscentis, re-
 fovebatur: dum vulgus ignavum, et nihil ultra
 verba ausurum, falsa specie exercitum et legiones

1. *s. promptus ad agen-
dum et diligens.*

2. *Scil. Tarracinensium.*

A. V. appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius
 823. quanto quis clarior, minus fidus) *vocari tribus*
¹ iubet. dantes nomina sacramento adigit: super-
 fluente multitudine, curam delectus in consules par-
 titur. Servorum numerum et pondus argenti sena-
 toribus indicit. equites Romani obtulere operam
 pecuniasque; etiam libertinis idem munus ultro fla-
 gitantibus. ² Ea simulatio officii, a metu profe-
 cta, verterat in favorem. et plerique haud perinde
 Vitellium, quam casum locumque principatus mi-
 serabantur. Nec deerat ³ ipse, vultu, voce, la-
 crimis, misericordiam elicere; largus promissis, et,
 quae natura trepidantium est, immodicus. quin et
Caesarem se dici voluit, aspernatus antea: sed tunc,
 superstitione nominis, et quia in metu consilia pru-
 dentium et vulgi rumor iuxta audiuntur. Ceterum,
 ut omnia inconfulti impetus coepta, initiis valida,
 spatio languescunt, dilabi paulatim senatores equi-
 tesque, primo cunctanter, et ubi ipse non aderat;
 mox contemptim, et sine discrimine: donec Vitel-
 lius pudore irriti conatus, quae non dabantur, re-
 59 misit. Ut terrorem Italiae possessa ⁴ Mevania, ac

1. Scil. urbis Romae.

simulatio, officia a metu

2. Sic e MS. Bodlei rec.

prof. verterat in f.

bene Ern. Sensus: primum si-
 mulate, ob metum, dein
 voluntate s. animo officium
 exhibuere. Vulg. male: Ea

3. h. e. cessabat; ac verbum
 istud infinitivo iungitur et-
 iam Hist. IV, I, II et 80.

4. s. occupata a Vitel-

velut renatum ex integro bellum, intulerat: ita haud A. V.
dubium erga Flavianas partes studium tam pavidus ^{823.}
Vitellii discessus addidit. Erectus Samnis Pelignus-
que, et Marfi, aemulatione, quod Campania prae-
venisset, ut in novo obsequio, ad cuncta bellimu-
nia acres erant. Sed foeda hieme, per transitum
Apennini, conflictatus exercitus: et vix quieto
agmine nives eluctantibus, patuit, quantum dis-
criminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortu-
na vertisset. quae ¹ Flavianis ducibus non minus
saepe, quam ratio affuit. Obvium illic Petilium
Cerialem habuere, agresti cultu, et notitia locorum
custodias Vitellii elapsum. propinqua affinitas Ce-
riali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiae:
eoque inter duces assumptus est. Flavio quoque
Sabino ac Domitiano patuisse effugium, multi tra-
didere. et missi ab Antonio nuntii per varias fal-
lendi artes penetrabant, locum ac praesidium mon-
strantes. Sabinus inhabilem labori et audaciae vale-
tudinem causabatur: Domitiano aderat animus; sed
custodes a Vitellio additi, quamquam se socios fugae
promitterent, tamquam insidiantes timebantur.
Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudi-
num, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces 60
partium ut Carfulas venire, paucos ad requiem dies

*lianis, uti supra c. 8 pos-
fessa - Vicetia.*

I. Int. fortuna.

A. V. fumunt: donec aquilae signaque legionum asseque-
 823. rentur. et locus ipse castrorum placebat, late pro-
 spectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis pone
 tergum municipiis. simul colloquia cum Vitellia-
 nis, decem millium spatio distantibus, et proditio
 sperabatur. Aegre id pati miles, et victoriam malle,
 quam pacem. ne suas quidem legiones opperie-
 bantur, ut praedae, quam ¹ periculorum socias.
 Vocatos ad concionem Antonius docuit: *esse adhuc*
Vitellio vires ², *ambiguas, si deliberarent; acres,*
si desperassent. Initia bellorum civilium fortunae
permittenda, victoriam consiliis et ratione perfici.
Iam Misenensem classem, et pulcherrimam Campa-
niae oram descivisse: nec plus e toto terrarum orbe
reliquum Vitellio, quam quod inter Tarracinam
Narniamque iaceat. Satis gloriae proelio Cremon-
ensi partum, et exitio Cremonae nimium invidiae.
Ne concupiscerent Romam capere potius, quam ser-
vare. maiora illis praemia, et multo maximum de-
cus, si incolumitatem Senatui populoque Rom. sine
 61 *sanguine quaessissent.* His et talibus mitigati animi,
 nec multo post legiones venerunt. Et terrore fama-
 que aucti exercitus Vitellianae cohortes nutabant,
 nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem ³,

1. Forsan quomodo.

exercitus) ambiguas, h. e.

2. h. e. exercitum s. for-
 tes cohortes (cf. Hist. IV,
 15 vires cohortium, robur

incertas, quò se converte-
 rent.

3. Int. adhortantibus.

qui suas centurias turmasque tradere, donum victo- A. V.
 ri ¹, et sibi in posterum gratiam, certabant. Per ^{823.}
 eos cognitum est, *Interamnā proximis campis
 praesidio quadringentorum equitum teneri.* Missus
 extemplo Varus, cum expedita manu, paucos re-
 pugnantium interfecit: plures, abiectis armis, ve-
 niam petivere: quidam in castra refugi, cuncta for-
 midine implebant, augendo rumoribus virtutem co-
 piasque hostium; quo amissi praesidii dedecus leni-
 rent. Nec ulla apud Vitellianos flagitii poena: et
 praemiis defeكتورum ² versa fides, ac reliquum per-
 fidiae certamen. crebra transfugia tribunorum cen-
 turionumque. nam gregarius miles induruerat pro
 Vitellio: donec Priscus et Alphenus, desertis castris,
 ad Vitellium regressi, pudore prodicionis cunctos
 exsolverent. Iisdem diebus Fabius Valens Urbini ⁶²
 in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis co-
 hortibus ostentatum, ne quam ultra spem foverent.

1. Sic supra I, 70 - tran-
 sferre et ut donum aliquod
 novo principi firmissima
 municipia - adiunxere.

2. MS. Flor. ūba; unde
 Pich. recte suspicatus men-
 dum in vulg. vera. Freinsh.
 inde invenit versa, quod ve-
 rissimum rec. Bernegg. Re-
 lapsus I. F. Gron. ad defen-

sionem 78 vera traxit Ryc-
 kium et Ern. in suas partes,
 qui denuo lectionem verte-
 rent. Sensus ex mente Freins-
 hem. est: eo quod defeكتورes
 praemia a Flavianis accipe-
 rent, fides Vitellianorum
 magis concussa; unde iam
 perfidiae certamen. Nihil
 sane aptius.

A. V. nam, pervasisse in Germanias Valentem, et veteres
 823. illic novosque exercitus ciere, credebant. Visa
 caede in desperationem versi. et Flavianus exerci-
 tus, immane quantum, animo ¹ exitium Valentis,
 ut finem belli, accepit. Natus erat Valens Anag-
 niae, equestri familia: procax moribus, neque ab-
 surdus ingenio, famam urbanitatis per lasciviam pe-
 tere. Ludicro Iuvenalium sub Nerone, velut ex
 necessitate, mox sponte, mimos actitavit, scite
 magis quam probe. Legatus legionis et fovit Ver-
 ginium, et infamavit. Fonteium Capitonem cor-
 ruptum, seu quia corrumpere nequiverat, interfe-
 cit. Galbae proditor: Vitellio fidus, et aliorum
 63 perfidia illustratus. Abrupta undique spe, Vitel-
 lianus miles, transiturus in partes: id ² quoque
 non sine ³ decore; sed sub signis vexillisque in sub-
 iectos Narniae campos descendere. Flavianus ex-

I. h. e. voluntate et ala-
 critate; cf. infra IV, 34
 extr.

2. Int. fecere.

3. Sic MSS. Flor. et edd.
 ante Rhen. qui, re non satis
 putata, pro arbitrio repo-
 suit dedecore. quod sane
 praeter mentem Taciti et
 factum. Ille quidem supra di-
 xit, Vitellii duces, desertis

castris, pudore proditi-
 onis cunctos exsoluisse. Igitur non
 modo milites transibant abs-
 que dedecore, sed etiam cum
 decore int. belli h. e. signis
 militaribus (cf. Ovid. fast.
 V, 585); neque ut in dedi-
 tionem, sed ad pacem et so-
 cietatem venire. Faceffat ita-
 que tandem illud dedecus
 cedatque decori.

ercitus, ut ad proelium, intentus ¹ ornatufque, A. V. densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti ^{823.} in medium Vitelliani. et circumdatos Primus Antonius clementer alloquitur. *pars Narniae, pars Interamnae subsistere iussi.* relictæ simul e victri- bus legiones, neque quiescentibus graves, et ad- versus contumaciam validæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus, crebris nuntiis *salutem, et pecuniam, et secreta* ² *Campaniae* offerre Vitellio, *si, positis armis, seque ac liberos suos Vespasiano permisisset.* In eundem modum et Mucianus com- posuit epistolas: quibus plerumque fidere Vitellius, ac de *numero servorum, electione litorum* ³ loqui. Tanta torpeditudo invaserat animum, ut, si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obliviscere- tur. At primores civitatis Flavium Sabinum, prae- ⁶⁴ fectum urbis, secretis sermonibus incitabant, vic- toriae famaeque partem capefferet. esse illi pro- prium militem cohortium urbanarum: nec defutu- ras vigilum cohortes ⁴, servitia ipsorum, fortu-

I. Sic MSS. Flor. et Bud. ac Puteol. idque Rhen. et Lipsius exemplis firmarunt, ac Pich. recepit. Frustra igitur Ern. revocat armatus, quod Put. et MS. Agr. habent. Ornatus autem exercitus om- ni instrumento militari, et-

iam signorum decore; quod factum honori Vitelliano- rum.

2. s. secessum in Camp.

3. Scil. secessurus eo in Camp.

4. Quas ab Augusto insti- tutas refert Dio L. 53. Ap-

A. V. nam partium, et omnia prona victoribus. ne An-
 823. tonio Varoque de gloria concederet. Paucas Vitel-
 lio cohortes, et maestis undique nuntiis trepidas:
 populi mobilem animum: et, si se ducem praebuis-
 set, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore.
 Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem: adeo
 ruentibus debilitatum. Gratiam patrati belli penes
 eum, qui urbem occupasset. Id Sabino convenire,
 ut imperium fratri reservaret: id Vespasiano, ut
 65 ceteri post Sabinum haberentur. Haudquaquam
 erecto animo eas voces accipiebat, invalidus senectâ.
 Erant, qui occultis suspicionibus incescerent, tam-
 quam invidia et aemulatione fortunam fratris mo-
 raretur. Namque Flavius Sabinus, aetate prior,
 privatis utriusque rebus, auctoritate pecuniaque
 Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius
 fidem¹ parum iuvisse, domo agrisque pignori ac-

pianus L. V Civil. a Caesare, post Pompeium victum, ad turbas et latrocinia in urbe atque Italia comprimenda; notante Lips.

I. Cod. Flor. et a Puteol. vulg. praeiuvissse. Explicant autem: olim iuvisse s. pro eo solvisse. malebat sic Hein- sius praes iuvisse; quod affectatum videtur. Atque non solum vox nemini Auctorum

usitata parum placet, sed et sqq. non satis apta vide- tur. Si enim iuvisset fidem labantem fratris, quid tan- topere odia fratrum metue- bantur? At parum inde iu- tus Vesp. a fratre (qui il- lius fidem pignoribus poste- riorem duxerat) ita ut dein- de sustinendae dignitatis causa ad mangonicos quae- stus descendere coactus fuerit,

ceptis. Unde, quamquam manente in speciem con- A. V.
cordia, offensus operta metuebantur. Melior in- 823.
terpretatio: *mitem virum abhorrere a sanguine et*
caedibus: eoque crebris cum Vitellio sermonibus de
pace, ponendisque per conditionem armis, agitare.
Saepe domi congressi; postremo in aede Apollinis,
ut fama fuit, pepigere. Verba vocesque duos testes
habebant, Cluvium Rufum, et Silium Italicum.
Vultus procul visentibus notabantur: Vitellii pro-
iectus et degener, Sabinus non insultans, sed mi-
seranti propior. Quod si tam facile suorum mentes 66
flexisset Vitellius, quam ipse cesserat; incruentam
urbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterum, ut
quisque Vitellio fidus, ita pacem et conditiones ab-
nuebant, *discrimen ac dedecus ostentantes, et fi-*
dem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano
*superbiam*¹, *ut privatum Vitellium pateretur:*

teste Suet. Vesp. 4. Sic et su-
pra Ann. XII, 63 Lips. et
Pich. praevisa feliciter emen-
darunt in parum visa.

I. h. e. animi magnitu-
dinem s. excellentiam; quam
cum imitetur superbia, ma-
luerunt, credo, inimici vir-
tutem, si in Vespasiano esset,
nomine in vulgus odioso
quam proprio efferre. At-
que inest in magnitudine

quaedam rerum despicientia;
ut superbia pro contemptu
dicitur. Sed et meliorem in
partem vocem superbus sumi
scriptoribus aureis, Plauto,
Terentio, Virg. Hor. aliis-
que, pro magnifico et excel-
lente, notissimum; ita ut
vox non modo illud Graeco-
rum υπερηφανής, sed et υπερ-
εχής notet. Neque desideret
quis exempla ex auct. prosaic.

A. V. ne victos quidem laturos ¹. Ita periculum ex mi-
 823. sericordia. Ipsum sane senem, et prosperis aduer-
 sisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum
 filio eius, Germanico, fore? Nunc pecuniam, et
 familiam, et beatos Campaniae sinus promitti: sed
 ubi imperium Vespasianus invaserit, non ipsi,
 non amicis eius, non denique exercitibus securita-
 tem, nisi extincto aemulatore, redituram. Fabium
 illis Valentem, captivum et casibus dubiis reserva-
 tum, praegravem fuisse: nedum ² Primus ac Fus-
 cus, et specimen partium Mucianus, ullam in Vi-
 tellium, nisi occidendi, licentiam habeant. Non
 a Caesare Pompeium, non ab Augusto Antonium
 incolumes relictos ³: nisi forte Vespasianus altio-
 res spiritus ⁴ gerat, Vitellii cliens, cum Vitel-
 lius

cum Comici adsint, sermo-
 nis et elegantiae magistri.
 Sed et Vitruv. VII, 3 super-
 biam candoris dicit; cf. no-
 tata ad Terent. Eunuch. V,
 10, 18 ed. Bip. Noster certe
 mox hoc capite altiores spi-
 ritus vocat, quod h. l. di-
 xerat superbiam.

I. Sed l. uti Lipsius expli-
 cat miseratione Vitellii, bel-
 lum reparaturos, ac Vespas-
 sianum ad iram provocatu-

ros, l. uti Pich. vult, ipsos
 Vitellium, ut ludibrio exi-
 mant, occisuros. ita Vitellio
 periculum esse ex ipsa suorum
 miseratione.

2. h. e. tantum abesse, ut -

3. Reliquit tamen Lepi-
 dum ad vitam privatam re-
 ductum.

4. Sic dicit nunc (sane in
 bonam partem) quod antea
 superbiam.

lius^I collega Claudio foret. Quin, ut censuram A. V. patris, ut tres consulatus, ut tot egregiae domus⁸²³ honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius eventurum, quam in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis: id solum referre, novissimum spiritum per ludibrium et contumelias effundant, an per virtutem. Surdae 67 ad fortia consilia Vitellio aures. obruebatur animus miseratione curaque, ne, pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi et fessa aetate parens: quae tamen, paucis ante diebus opportuna morte excidium domus praevenit; nihil principatu filii assecuta, nisi luctum et bonam famam. XV Kal. Ianuar. audita defectione legionis cohortiumque, quae se Narniae dediderant, pullo amictu palatio degreditur, maestum circum familia. Simul ferebatur lecticula parvulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandae et intempestivae: miles minaci silentio. Nec quisquam adeo rerum humanarum im- 68 memor, quem non commoveret illa facies: Romanum principem, et generis humani paulo ante dominum, relicta fortunae suae sede, per populum, per urbem, exire de imperio. nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Caesarem

I. L. Vit. pater bis Claudii collega in consulatu fuerat.

A. V. oppresserat; occultae Caium insidiae: nox et igno-
 823. tum rus fugam Neronis absconderant: Piso et Gal-
 ba tamquam in acie cecidere. In sua concione Vi-
 tellius, inter suos milites, prospectantibus etiam
 feminis, pauca et praesenti maestitiae congruentia
 locutus: *cedere se pacis et Reip. causa: retinerent*
tantum memoriam sui, fratremque, et coniugem,
et innoxiam liberorum aetatem miserarentur. Simul
 filium protendens, modo singulis, modo universis
 commendans, postremo fletu praepediente, assi-
 stenti consuli (Caecilius Simplex erat) exsolutum a
 latere pugionem, velut ius necis vitaeque civium,
 reddebat. Aspernante¹ consule, reclamantibus,
 qui in concione adstiterant, ut in aede Concordiae
 positurus insignia imperii, domumque fratris peti-
 turus, discessit. Maior hic clamor obsistentium
 penetibus privatis, *in palatium* vocantium. inter-
 clusum aliud iter, idque solum, quod in Sacram
 viam pergeret, patebat. Tum consilii inops, in
 palatium rediit. praevenerat rumor, *eiurari ab*
eo imperium: scripseratque Flavius Sabinus cohorti-
 69 tum tribunis, *ut militem cohiberent.* Igitur,
 tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset,
 primores senatus, et plerique equestris ordinis,
 omnisque miles urbanus, et vigiles, domum Flavii
 Sabini complevere. illuc de studiis vulgi, et minis

1. h. l. honeste recusante s. deprecante.

Germanicarum cohortium affertur. Longius iama. v. progressus erat, quam ut regredi posset: et suo quif- 823. que metu, ne disiectos eoque minus validos Vitelliani confectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est: periculum pauci sumpsere. Circa lacum Fundani, descendantibus, qui Sabinum comitabantur, armatis occurrunt promptissimi Vitellianorum. Modicum ibi proelium, improviso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepida, quod tutissimum e praesentibus, arcem Capitolii infedit ¹ mixto milite, et quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haud promptum est; quoniam, victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulavere. Subierunt obsidium etiam feminae: inter quas maxime insignis Verulana ² Gratilla, neque liberos, neque propin-

¹. Nobis aequae ac Pichennae religio sit, exturbare vocem mixto, a Cod. Flor. et ed. princ. firmatam; quam a Puteol. omissam Beroaldus revocavit, a Rhenano denuo deletam restituit Pich. ac novissime, sed frustra expungit Ern. Mixtum putes militem, ex cohortibus urbanis et vigilum, servitiis primo-

rum civitatis (cf. supra c. 64) in re subita collectum.

². Vulg. Gracilia. Sed MS. Flor. et ed. pr. Gratilia. In Plinii epp. III. II Cod. Flor. etiam habet Gratillia; ubi legendum fuit Gratilla. cf. et ep. V, I, n. I et 8. ibique notata in ed. Cort. et Longol.

A. V. quos, sed bellum secuta. Vitellianus miles custo-
 823. dia socordi clausos circumdedit. eoque¹, concubia
 nocte, suos liberos Sabinus, et Domitianum, fra-
 tris filium, in Capitolium accivit: ²misso per ne-
 glecta ad Flavianos duces nuntio, qui, *circumfi-*
deri ipsos, et, ni subveniretur, arctas res nuncia-
 ret. Noctem adeo quietam egit, ut degredi sine
 noxa potuerit. quippe miles Vitellii adversus peri-
 cula ferox, laboribus et vigiliis parum intentus erat:
 et hibernus imber, repente fusus, oculos auresque
 70 impediabat. Luce prima, Sabinus, antequam invi-
 cem hostilia coeptarent, Cornelium Martialem, e
 primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis
 et questu, *quod pacta turbarentur. Simulationem*
prorsus et imaginem deponendi imperii fuisse, ad
decipiendos tot illustres viros. cur enim e rostris
fratris domum, imminentem foro, et irritandis
hominum oculis, quam Aventinum, & penates
uxoris petisset? ita privato, et omnem principatus
speciem vitanti, convenisse. Contra Vitellium in
palatium, in ipsam imperii arcem regressum: inde
armatum agmen emissum: stratam innocentium
caedibus celeberrimam urbis partem: ne Capitolio

1. Quod socorditer obsi-
 dentes locum intrandi reti-
 quissent.

absint in Cod. Flor. et Pich.
 reiicula visa, adhuc tamen
 retenta, Ern. recta omisit

2. Vulg. a Puteol. ingerit
 h. l. at Sabinus, quae cum

primus.

quidem abstinere. Togatum nempe se, et unum ^{A. V.}
 e senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium ^{823.}
 proeliis legionum, captivitatibus urbium, deditio-
 nibus cohortium iudicatur¹, iam Hispaniis Ger-
 maniisque et Britannia desciscentibus, fratrem
 Vespasiani, mansisse in fide, donec ultro ad condi-
 tiones vocaretur. Pacem et concordiam victis uti-
 lia; victoribus tantum pulchra esse. Si conven-
 tionis² poeniteat: non se, quem perfidia deceperit,
 ferro peteret; non filium Vespasiani, vix puberem.
 quantum, occisis uno sene et uno iuvene, profici?
 iret obviam legionibus, et de summa rerum illic
 certaret: cetera secundum eventum proelii cessura.
 Trepidus ad haec Vitellius pauca purgandi sui caus-
 sa respondit, culpam in militem conferens, cuius
 nimio ardori imparem esse modestiam suam: et mo-
 nuit Martialem, ut per secretam aedium partem
 occulte abiret, ne a militibus internuntius invisae
 pacis interficeretur. Ipse neque iubendi, neque ve-
 tandi potens, non iam imperator, sed tantum belli

I. h. e. decernitur s. potius
 disceptatur de principatu.
 Punctum vero, quo male h. l.
 Togatum se et unum - a
 verbo suo mansisse disiungi-
 tur in omnibus edd. in inter-
 cisionem emendamus.

quod praesentis affectus ver-
 bum sit, in praet. imperf.
 Quae enim sequuntur im-
 perff. ex more latino, et Ta-
 citi historici, vim futuri ha-
 bent. quod iam ex sexcentis
 exemplis constar.

2. Cave mutes cum Ern.

A. V. causa erat. Vix dum regresso in Capitolium Mar-
 823. tiale, furens miles aderat, nullo duce: sibi quisque
 71 auctor: cito agmine forum et imminetia foro tem-
 pla praetervecti, erigunt aciem per adversum col-
 lem, usque ad primas Capitolinae arcis fores. E-
 rant antiquitus porticus in latere clivi, dextrae
 subeuntibus: in quarum tectum egressi, faxis tegu-
 lisque Vitellianos obruebant. Neque illis ¹ manus,
 nisi gladiis armatae: et arcessere tormenta, aut mis-
 filia tela, longum videbatur. faces in prominentem
 porticum iecere: et sequebantur ignem: ambustas-
 que Capitolii fores penetraissent, ni Sabinus re-
 vulsas undique statuas, decora maiorum, in ipso
 aditu, vice muri, obiecisset. Tum diversos
 Capitolii aditus invadunt, iuxta lucum asyli, et
 qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Im-
 provisa utraque vis: propior atque acrior per asy-
 lum ingruerat. nec fisti poterant scandentes per con-
 iuncta aedificia; quae, ut in multa pace, in altum
 edita, solum Capitolii aequabant. Hic ambigitur,
 ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi ²
 (quae crebrior fama est), quo nitentes ac progres-
 sos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, ap-
 positas aedibus: mox sustinentes fastigium Aquilae ³,

1. int. Vitellianis.

3. Fronte tecti in templo,

2. Intercludimus [verba] quam Graeci αἶλον dicunt.
 quae - est.

vetere ligno, traxerunt flammam, alueruntque. Sic A. V. Capitolium, clausis foribus, indefensum et indi-^{823.}reptum, conflagrauit. Id facinus post conditam 72 urbem luctuosissimum foedissimumque¹ reipublicae populi Rom. accidit: nullo externo hoste; propitiis, si per mores nostros liceret, deis, sedem Iovis optimi maximi, auspicato a maioribus, pignus imperii², conditam, quam non Porfena, dedita urbe, neque Galli capta, temerare potuissent, furore principum excindi! Arserat et ante Capitolium civili bello, sed fraude privata: nunc palam obsessum, palam incensum. quibus armorum causis?³ quid tantae cladis pretio stetit? pro patria bellavimus?

1. *Omissam a Lipsio vocem reip. ex MS. Flor. reddidit Ryck. laudato I. F. Gronov. qui in Obsf. L. IV, 14 exempla collegit; cf. Liv. XXII, 10 etc. Sequitur Ern.*

2. *h. e. quod esset pignus imperii.*

3. *Puteol. auctor vulgatae quo tantae cladis pretio stetit? Offensus in eo Rhen. contra Codd. nulloque iure erasit stetit, ac distinxit quo t. e. pretio, pro p. bellavimus? Sed auctoritate MSS. Flor. Agric. et edd. prisc. reduxit*

bene Ryckius stetit; nec ausus recipere, quam lenem veramque Io. Fr. Gronov. emendationem Obsf. III, 1, 17 quid, nos reddere non dubitamus, ne lector amplius offendatur. Sensus vero est: quid tanto pretio, (quanta haec clades) constitit? An vindicta patriae? In sensu non est error; et oratio Latina. Livius XXIII, 30. Multorumque sanguine ac vulneribus ea Poenis victoria stetit. Non igitur moramur in aliorum nugis.

A. V. Voverat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino, ie-
 823. ceratque fundamenta, spe magis futurae magnitu-
 dinis, quam quo modicae adhuc populi Rom. res
 sufficerent. mox Servius Tullius, sociorum studio;
 deinde Tarquinius Superbus, capta Sueffa Pome-
 tia, hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis
 libertati reservata. pulsus regibus, Horatius Pul-
 villus, iterum consul, dedicavit, ea magnificentia,
 quam immensae postea pop. Rom. opes ornarent
 potius, quam augerent. Iisdem rursus vestigiis fi-
 tum est, postquam, interiecto CCCCXV¹ anno-
 rum spatio, L. Scipione, C. Norbano coss. fla-
 graverat. Curam victor Sulla suscepit, neque ta-
 men dedicavit: hoc solum felicitati eius negatum².
 Lutatii Catuli nomen,³ inter tot Caesarum opera,
 usque ad Vitellium mansit. Ea tunc aedes crema-

1. Tot effluxere ab a. 247, datum I. Caesari, ut eius
 quo Hor. Pulv. iterum Cos. nomen, deleta Catuli inseri-
 ad an. 671, quo L. Scipio et beretur Capitolio, idque eum
 C. Norb. Coss. notante Ryck. recepisse. Ryckius id ita fac-

2. Ipso Sulla consitente; tum putat, ut Catuli no-
 Plin. VII, 43. men adhuc appareret; qua-

3. Dubia lectio, quam les interpolationes et in mar-
 Pich. dedit. MS. Flor. int ta moribus antiquis reperiun-
 l. at; quod vix discerni possit. tur. Unde Martialis L. V ep.
 Sed Ryck. I. Gron. et Ern. 10. Capitolium appellaverit
 praeferunt - tanta quod Pu- Catuli Iulia templa. Sic for-
 teol. dederat. Neutrum satis san novum conicere liceat.
 firmum. Dio L. 43 honori Sed nil audeamus.

batur. Sed plus pavoris obsessis, quam obsessori-^{A. V.}
bus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque astu,^{823.}
neque constantia, inter dubia indigebat. Ex di-⁷³
verso ^I trepidi milites, dux segnis, et veluti cap-
tus animi, non lingua, non auribus competere:
neque alienis consiliis regi, neque sua expedire:
huc illuc clamoribus hostium circumagi: quae ius-
ferat, vetare; quae vetuerat, iubere. mox, quod
in perditis rebus accidit, omnes praecipere, nemo
exsequi. postremo, abiectis armis, fugam et fal-
lendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitellia-
ni, et cuncta sanguine, ferro, flammisque miscent.
pauci militarium virorum, inter quos maxime in-
signes, Cornelius Martialis, Aemilius Pacensis,
Casperius Niger, Didius Scaeva, pugnam ausi,
obtruncantur. Flavium Sabinum, inermem, ne-
que fugam coeptantem, circumstant, et Quinc-
tium Atticum, consulem, umbra honoris et sua-
met vanitate monstratum, quod edicta in populum,
pro Vespasiano magnifica, probrosa adversus Vi-
tellium, iecerat. ceteri per varios casus elapsi:
quidam fervili habitu, alii fide clientium coniecti,
et inter sarcinas abditi. fuere, qui excepto Vitel-
lianorum signo, quo inter se noscebantur, ultro
rogitantes respondentefve, audaciam pro latebra
haberent. Domitianus, prima irruptione apud ⁷⁴

^I Sic Flor. Alii trepidus miles.

A. V. aedituum occultatus, sollertia liberti, lineo amictu
 823. turbae facricolarum ¹ immixtus ignoratusque, apud
 Cornelium Primum, paternum clientem, iuxta Ve-
 labrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto
 aeditui contubernio, modicum facellum IOVI
 CONSERVATORI, aramque posuit, ² casus
 suos in marmore expressam. Mox, imperium ad-
 eptus, IOVI CVSTODI templum ingens,
 seque in sinu dei, sacravit. Sabinus et Atticus
 onerati catenis, et ad Vitellium ducti, nequaquam
 infesto sermone vultuque excipiuntur; frementibus,
 qui ius caedis, et praemia navatae operae, pete-
 bant. Clamore a proximis orto, fordida pars ple-
 bis supplicium Sabini exposcit, minas adulationes-
 que miscet. Stantem pro gradibus palatii Vitellium,
 et preces parantem, pervicere, ut absisteret. Tum
 confossum conlaceratumque, et ³ capite truncum
 75 corpus Sabini in Gemonias trahunt. Hic exitus

1. *Suet. Dom. I* Isiacos
 fuisse docet. iique et Lini-
 geri vocabantur.

2. Cedimus Ryckio, qui
 ex MS. Flor. et Agr. edidit,
 ut auctori locutionem, quae
 Graecam sapiat, singula-
 rem restitueret. Laudat is
 ex Val. Flacci Argon. I, 393
 simile: casusque tuos ex-

pressa, Phalere, arma ge-
 ris. *Vulg. a Put.* casusque
 (melius sit et casus) suos
 marmore expressit. Haud
 bene sic verbum statuariorum
 proprium ad ipsum Domit.
 refertur.

3. *Vulg. inserit* abscisso:
 quod in Flor. abest; nec de-
 sideramus.

viri haud fane spernendi. Quinque et triginta stipen- A. V.
 dia^I in repub. fecerat, domi militiaeque clarus: in- 823.
 nocentiam iustitiamque eius non argueres: sermonis
 nimius erat. id unum septem annis, quibus Moesiam,
 duodecim, quibus praefecturam urbis obtinuit, ca-
 lumniatus est rumor. in fine vitae alii segnem, multi
 moderatum, et civium sanguinis parcum credidere.
 quod inter omnes constiterit, ante principatum Vef-
 pasiani, decus domus penes Sabinum erat. Caedem
 eius laetam fuisse Muciano accepimus. ferebant ple-
 rique, *etiam paci consultum, dirempta aemulatione*
inter duos, quorum alter se fratrem imperatoris, al-
ter consortem imperii cogitaret. Sed Vitellius, con-
 sulis supplicium poscenti, populo restitit, placatus,
 ac velut vicem reddens, quod interrogantibus, *quis*
Capitolium incendisset, se reum Atticus obtulerat.
 eaque confessione, sive aptum tempori mendacium
 fuit, invidiam crimenque agnovisse, et a partibus
 Vitellii amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vi- 76
 tellius, positus apud Feroniam castris, excidio Tar-
 racinae imminebat: clausis illic gladiatoribus remi-
 gibusque, qui non egredi moenia, neque pericu-
 lum in aperto audebant. Praecerat, ut supra me-

I. Cl. Ern. verba in rep. *sic otiosa sunt. Si in MS. sic*
suspecta habet, ut nullo sine scriptum fuerit i.r.p. fece-
s. exemplo addita; putatque rat; librarius eo delapsus
ea melius transponi post fe- videatur ex verbo expleve-
cerat in rep. domi etc. Sed et rat. cf. Ann. III, 33.]

A. V. moravimus ¹, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris
 823. remigibus. ² lascivia socordiaque gladiatorum magis,
 quam ducum similes, non vigilias agere, non in-
 tuta moenium firmare: noctu dieque fluxi, et amoe-
 na litorum personantes, in ministerium luxus di-
 sperfis militibus, de bello tantum inter convivia
 loquebantur. Paucos ante dies discefferat Apinius
 Tiro ³: donisque ac pecuniis acerbe per municipi-
 77 tibus addebat. Interim ad L. Vitellium servus Ver-
 ginii Capitonis perfugit; pollicitusque, *si praesi-*
dium acciperet, vacuam arcem ⁴ *tradi futurum*,
 multa nocte cohortes expeditas, fummis montium
 iugis, super caput hostium sistit. inde miles ad
 caedem magis, quam ad pugnam decurrit. ster-
 nunt inermes, aut arma capientes, et quosdam
 somno excitos; cum tenebris, pavore, sonitu tu-
 barum, clamore hostili turbarentur. Pauci gladia-
 torum resistentes, neque inulti, cecidere: ceteri ad
 naves ruebant; ubi cuncta pari formidine implica-
 bantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine

1. Supra c. 57.

2. Rectius, quam edd.
 omnes, sqq. interpungimus.

3. Qui supra c. 57 ducem
 se defectoribus (a Vitellio)
 obtulerat.

4. Sic MS. Flor. Guelf. et

Agric. Itaque a Puteol. vul-
 gatum furtim traditurum
 primi refutamus; et credi-
 mus infin. tradi instar no-
 minis iungi, uti Cic. pro Sest.
 17. Quem deprecari esset.

Vitelliani trucidabant. Sex liburnicae inter pri- A. v.
 mum tumultum evasere, in quis praefectus classis ^{823.}
 Apollinaris: reliquae in litore captae; aut nimio
 ruentium onere pressas mare haufit. Iulianus ad
 L. Vitellium perductus, et verberibus foedatus, in
 ore eius iugulatur. Fuere, qui uxorem L. Vitellii
 Triariam incesferent, tamquam *gladio militari*
cincta, inter luctum cladesque expugnatae Tarra-
cinae, superbe saeveque egisset. Ipse lauream ge-
 stae prospere rei ad fratrem misit: percunctatus,
statim regredi se, an perdomandae Campaniae in-
sistere iuberet. Quod salutare non modo partibus
 Vespasiani, sed Reip. fuit. nam si ¹ recens victo-
 ria miles, et, super insitam pervicaciam, secundis
 ferox, Romam contendisset; haud parva mole cer-
 tatum, nec sine exitio urbis, foret. quippe L. Vi-
 tellio, quamvis infami, inerat industria: nec vir-
 tutibus, ut boni, sed, quo modo pessimus quisque,
 vitiis valebat. Dum haec in partibus Vitellii ge- 78
 runtur, digressus Narnia, Vespasiani exercitus fe-
 stos Saturni dies ² Otriculi per otium agitabat. Causa
 tam pravae morae, ut Mucianum opperirentur. nec
 defuere, qui Antonium suspicionibus arguerent,
 tamquam *dolo cunctantem, post secretas Vitellii*

I. Ryckius frustra ex Agr.
 suo rescribit recenti. Noster
 et Ann. I, 41. recens do-
 lore et ira; IV, 52 recens

praetura omittit praep. a.
 2. Sic Latini. hodie Otri-
 coli; unde T in Puteol. ir-
 repfit; a Ryckio emendatum,

A. V. 823. *epistolas, quibus consulatum, et nubilem filiam, et dotales opes, pretium prodicionis, offerebat: alii, ficta haec, et in gratiam Muciani composita: quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius urbi bellum, quam inferre: quando validissimae cohortes a Vitellio descivissent, et, abscissis omnibus praesidiis, cessurus imperio videbatur. sed cuncta festinatione, deinde ignavia Sabini corrupta: qui sumptis temere armis, munitissimam Capitolii arcem, et ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, adversus tris cohortes tueri nequivisset. Haud facile quis uni assignaverit culpam, quae omnium fuit. nam et Mucianus ambiguis epistolis victores morabatur, et Antonius praepostero obsequio, vel dum regerit invidiam ¹, crimen meruit. ceterique duces, dum peractum bellum putant, finem eius insignivere ². ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus praemissus, ut transversis itineribus per agrum Sabinum Salaria via urbem introiret, fatis maturaverat: donec obsessi Capitolii fama cunctos simul exciret.*

79 Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, ferum auxilium venit. Illic *interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere urbem,*

I. h. e. invidiam exusti Capitolii in Mucianum retorquet. Sed Flor. reget; unde forsan regereret.

2. Int. flagitiis. Sic et in malam partem sumit Annal. XVI, 13.

maesta omnia, accepit: *plebem quoque et servitia* A. V. 823.
pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre proelium adversum fuerat. namque incautum, et tamquam ad victos ruentem, Vitelliani, interiectus equiti pedes, excepere. pugnatum haud procul urbe, inter aedificia hortosque, et anfractus viarum: quae gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors; adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunam partium speculabantur. capitur praefectus alae, Tullius Flavianus: ceteri foeda fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia po- 80
 puli aucta. vulgus urbanum arma cepit. paucis scuta militaria: plures, raptis, quod cuique obvium, telis, *signum pugnae* exposcunt. Agit grates Vitellius, et *ad tuendam urbem prorumpere* iubet. Mox, vocato Senatu, deliguntur legati ad exercitus, ut praetexto Reipub. concordiam pacemque suaderent. Varia legatorum fors fuit. qui Petilio Ceriali occurrerant, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. vulneratur praetor, Arulenus Rusticus (auxit invidiam, super violatum legati praetorisque nomen, propria dignatio viri): palantur comites: occiditur proximus¹ licitor, dimovere turbam ausus: et, ni dato

I. h. e. proxime a magistratu ingrediens s. primus; cf. Cic. in Verr. V, 54. Liv. XXIV, 44.

A. V. a duce praesidio defensi forent, sacrum etiam¹ in
 823. exterarum gentes legatorum ius, ante ipsa patriae moe-
 nia, civilis rabies usque in exitium temerasset. Ae-
 quioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium
 venerant, non quia modestior miles, sed duci plus
 81 auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus,
 equestris ordinis, studium philosophiae et placita
 Stoicorum aemulatus: coeptabatque, permixtus ma-
 nipulis, *bona pacis ac belli discrimina* differens,
 armatos monere. id plerisque ludibrio, pluribus
 taedio: nec deerant, qui propellerent proculca-
 rentque, ni, admonitu modestissimi cuiusque, et
 aliis minitantibus, omisisset intempestivam sapien-
 tiam. Obviae fuere et virgines Vestales, cum epi-
 stolis Vitellii, ad Antonium scriptis. *eximi supre-*
mo certamini unam diem, postulabat: *si moram in-*
teriecissent, facilius omnia conventura. Virgines
 cum honore dimissae: Vitellio rescriptum, *Sabini*
caede,

I. Sic MSS. Flor. Bud. Agric. ed. pr. quibus rectius cum Ryckio et I. Gron. cedi-
 mus, quam Puteolano, a quo vulg. inter. Illud vero in pendet a voce legatorum. uti Sall. Jug. 23. Legantur in Africam maiores natu, scil. reip. nomine cum man-

dati missi. Neque igitur exponendum in cum Rhen. et Ryckio per erga. cf. Annal. I, I, 39 ac ni arcuisset, (rarum etiam inter hostes). Legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deum commaculasset. et dein 6.42 medio.

caede, et incendio Capitolii dirempta belli com- A. V.
mercia ¹. Tentavit tamen Antonius, vocatas ad ^{823.}
 concionem legiones mitigare, *ut, castris iuxta* ⁸²
pontem Milvium positis, postera die urbem ingre-
derentur. Ratio cunctandi, ne asperatus proelio
 miles, non populo, non Senatui, ne templis qui-
 dem ac delubris deorum confuleret ². sed om-
 nem ³ prolationem, ut inimicam victoriae, suspec-
 tabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quam-
 quam imbellis populus sequeretur, speciem hosti-
 lis exercitus fecerant. tripartito agmine, pars, ut
 adstiterat, Flaminia via; pars iuxta ripam Tiberis
 incescit; tertium agmen per Salariam Collinae por-
 tae propinquabat. Plebs invecitis equitibus fusa:
 miles Vitellianus trinis et ipse praesidiis ⁴ occurrit.
 Proelia ante urbem multa et varia: sed Flavianis,
 consilio ducum praestantibus, saepius prospera.
 ii ⁵ tantum conflictati sunt ⁶, qui in partem fini-
 stram urbis, ad Sallustianos hortos, per angusta
 et lubrica viarum flexerant. Superstantes maceris
 hortorum Vitelliani, ad serum usque diem, faxis

1. *h. e. abruptam spem
 componendae pacis inter bel-
 lantes. cf. Virg. Aen. X, 532.*

2. *s. parceret. Sic Ann.
 L. III, 16 et 46, XIV, 38.*

3. *Ante I. Gronov. falso:
 prolationem.*

4. *h. e. tribus agmini-
 bus, quae praesidio essent
 plebi s. ei praes. afferrent.*

5. *Int. ex Flavianis.*

6. *s. laborabant; cf. su-
 pra c. 18. extr.*

A. V. pilisque fubeuntes arcebant: donec ab equitibus,
 823. qui porta Collina irruperant, circumvenirentur.
 Concurrere et in campo Martio infestae acies. Pro
 Flavianis fortuna, et parta totiens victoria: Vitel-
 liani desperatione sola ruebant; et, quamquam
 83 pulsi, rursus in urbe congregabantur. Aderat pug-
 nantibus spectator populus, utque in ludicro cer-
 tamine, ¹ hos, rursus illos, clamore et plausu fo-
 vebat: quotiens pars altera inclinasset, abditos in
 tabernis, aut, si quam in domum perfugerant, *erui*
iugularique exoptulantes, parte maiore praedae
 potiebantur. nam, milite ad sanguinem et caedes
 obverso, spolia in vulgus cedebant. Saeva ac de-
 formis urbe tota facies. alibi proelia et vulnera;
 alibi balineae popinaeque: simul cruor et strues cor-
 porum; iuxta scorta, ² in scortis miles: quantum
 in luxurioso otio libidinum; quicquid in acerbissi-
 ma captivitate scelerum ³; prorsus, ut eandem ci-
 vitatem et furere crederes et lascivire. Conflixe-
 rant ante armati exercitus in urbe, bis L. Sulla,

1. Edd. ante Iac. Gron. hos modo. sed quod Flor. non habet modo; ille delevit;
 cf. supra c. 22. his, rursus illis -.

2. Vulg. et sc. similes. sic fecit Rhen. nescio quo sensu Antea: et scortis miles,

quod verius putat Ern. et int. adiacebant. Verum sit, si pro et legas in.

3. Int. iuxta videbatur; nisi malis sequens prorsus emendare in promiscum; l. potius permistum; sc. erat.

semel Cinna victoribus. nec tunc minus crude- A. V.
 litatis: nunc inhumana securitas; et ne minimo 823.
 quidem temporis voluptates intermissae. velut
 festis diebus, id quoque gaudium ¹ accedere: et
 exultabant, fruebantur ²; nulla partium cura, ma-
 lis publicis laeti. Plurimum molis in oppugnatione 84
 castrorum ³ fuit, quae acerrimus quisque, ut no-
 vissimam spem, retinebant. Eo intentius victores,
 praecipuo veterum cohortium studio, cuncta va-
 lidissimarum urbium excidiis reperta simul admo-
 vent, testudinem, tormenta, aggeres, facesque:
quidquid tot proeliis laboris ac periculi hausissent,
opere illo consummari, clamitantes. *Urbem Senatui*
ac Pop. Rom. templa diis reddita: proprium esse
militis decus in castris. illam patriam, illos pena-
tes. ni statim recipiantur, noctem in armis agen-
dam. Contra Vitelliani, quamquam numero fato-
 que dispares ⁴, inquietare victoriam, morari pa-
 cem, domos arasque cruore foedare ⁵, suprema

I. Honestiori hac voce no-
 tatur, quandoque libido ve-
 nerea. Tum vulg. accederet
 in quo haesere interpretes,
 divisimus, sublati uncini,
 quibus Ern. verba id-acced.
 male intercluserat.

2. Scil. gaudio isto. Sed
 et absolute dicitur. Cave
 vero tentes, quod est a Flor.

3. Scil. praetorianorum.

4. h. e. pauciores et victi.

5. Infinitivos, instar no-
 minum accus. referas ad ver-
 bum amplect. quod I. Gron.
 ex MS. Flor. reddidit pro
 vulg. complectebantur. spem
 pacis et vitae abiicientibus
 suprema solatia ex ira et
 ultione. Ern. putat esse con-

A. V. victis solatia, amplectebantur. Multi semianimes,
 823. super turres et propugnacula moenium exspiravere.
 Convulsis portis, reliquus globus obtulit se victo-
 ribus: et cecidere omnes contrariis vulneribus,
 versi in hostem. ea cura etiam morientibus decori
 85 exitus fuit. Vitellius, capta urbe, per averfam pa-
 latii partem ¹, Aventinum, in domum uxoris,
 fellula defertur: ut, si diem ² latebra vitavisset,
 Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret.
 Dein ³ mobilitate ingenii, et, (quae natura pavo-
 ris est) cum omnia metuenti, praesentia maxime,
 displicerent, in palatium regreditur, vastum deser-
 tumque; dilapsis etiam infimis servitiorum, aut
 occursum eius declinantibus. Terret solitudo, et
 tacentes loci: tentat clausa: inhorrescit vacuis:
 fessusque misero errore, et pudenda latebra ⁴ semet
 occultans, ab Iulio Placido, tribuno cohortis,
 protrahitur. Vinculae pone tergum manus: laniata
 veste, foedum spectaculum ducebatur, multis in-

iuges liberosque. Sed iam
 eundum erat ad pugnas, non
 ad complexus, in quibus nil
 solatii supererat.

I. Ed. pr. portam; quod
 praefert Lips. Sed Pich. tue-
 tur vulgatum ex c. 70. extr.
 Adde II, 51.

2. Int. fatalem.

3. Quam perfectam dabit
 noster imaginem fati extremi
 Vitellii! foedus ac misera-
 bilis exitus quam diversus
 ab illo Othonis!

4. Dione teste, ex cella ca-
 num; sed Suet. ait cellulam
 ianitoris, religato pro fo-
 ribus cane, ipso ianitore.

erepantibus, nullo illacrimante. deformitas exi- A. V.
tus misericordiam abstulerat. Obvius e Germani- 823.
cis militibus, Vitellium infesto ictu, per iram, vel
quo maturius ludibriis eximeret, an tribunum ap-
petierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputavit,
ac statim confossus est. Vitellium, infestis mucro-
nibus coactum, modo erigere os ¹, et offerre con-
tumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque
Rostra, aut Galbae occisi locum contueri; postre-
mo ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini iacue-
rat, propulere. Vox una non degeneris animi ex-
cepta, cum tribuno insultanti, *se tamen impera-*
torem eius fuisse, respondit. Ac deinde ingestis
vulneribus concidit. et vulgus eadem pravitate
infectabatur interfectum, qua foverat viventem.
² Peracta ille luce iam septimum et quinquagesimum 86

1. *s. uti Suet. ait mento*
mucrone gladii subrecto, ut
visendam praeberet faciem.
Pluribus haec et sqq. illu-
strat Suet. in Vit. 17.

2. *Puteol. falsissime: Pa-*
ter illi L. Vitellius: nam
septimum etc. quae lectio,
omissa voce nam, obtinet om-
nes edd. At quis verborum
ordo, ex quo magis patrem,
quam filium Imp. LVII an-
nos explevisse putes? Et quid

opus, notante iam Grutero,
iterare de patre, cuius cen-
ties ante facta mentio? Ad-
do quod, certe apud nostrum,
aetatis peractae indicium
praecedat semper patris sig-
nificationem. Sed Codd. Flor.
et Bud. cum ed. princ. cor-
rupta lectionis vestigia ha-
bent: Patrem illi Luceriam
(ed. pr. Lucerium) sept. etc.
unde Rhen. inter varios lu-
sus coniecit Pater illi L. Nu-

A. V. aetatis annum explebat. consulatum, sacerdotia,
 823. nomen locumque inter primores, nulla sua indu-
 stria, sed cuncta patris claritudine adeptus. Prin-
 cipatum ei detulere, qui ipsum non noverant. stu-
 dia exercitus, raro cuiquam, bonis artibus quae-
 sita, perinde affuere, quam huic per ignaviam.
 Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quae, ni ad-
 sit modus, in exitium vertuntur. amicitias, dum
 magnitudine munerum, non constantia morum con-
 tineri putat, meruit magis, quam habuit. Reip.
 haud dubie intererat, Vitellium vinci: sed impu-
 tare perfidiam non possunt¹, qui Vitellium Vespas-
 fiano prodidere, cum a Galba descivissent. Prae-

cerin. iam sept. (*Nuceriam
 Vitelliorum patriam dicit
 Suet.*) *Monstruosa hac coni-
 missa aliam fecit Gruterus
 Patria illi Nuceria: sept.
 Sed et patria h. l. inutili-
 ter et praeter morem Taciti
 ingeritur: nec sane lenis
 mutatio 78 L in N. Itaque
 ausi illud scriptum Patrē illi
 Luceriā ortumque credere ex
 pacta ille luce iā sic rescri-
 bimus. Noster quidem ut Cic.
 et alii, vita et luce pro-
 miscue utitur Ann. I, 22 et
 similis constructio Ann. VI,*

*50 de Tib. - interclusa ani-
 ma creditus est mortalita-
 tem explevisse. Pluribus non
 locus, cf. tamen morem Ta-
 citi Ann. VI, 51; II, 88;
 Hist. I, 48, 49; II, 50;
 III, 75.*

I. Scil. meritum, pro quo
 a Vesp. praemium poscerent,
 iactantes inane; cf. supra
 not. ad H. I, 38. Simile ap.
 Phaedr. I, 22. Noli impu-
 re vanum beneficium mihi,
 et in fine: Quorum priva-
 ta servit utilitas sibi, et me-
 ritum inane iactant -.

cipiti in occasum die, ob pavorem magistratum A. V.
senatorumque, qui dilapsi ex urbe, aut per domos 823.
clientium semet occultabant, vocari Senatus non
potuit. Domitianum, postquam nihil hostile me-
tuebatur, ad duces partium progressum, et *Caesa-*
rem consalutatum, miles frequens, utque erat in
armis, in paternos penates deduxit.

C. CORNELII TACITI
 HISTORIARVM
 LIBER QVARTVS
 QVI
 ANNALIVM XX.

BREVIARIUM LIBRI.

Facies et miseria Romanae urbis, L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo fecius ipse interfectus. Imperium Vespasiano a Senatu firmatur. De Helvidio Prisco accuratius, insigni viro, de dissidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter haec urbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia et motus Germanici belli: quod, duce Civili, Batavi primi sumpserunt: postque eos, Caninefates, praesidia et castella Romana eiiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, et post Mumium Lupercum legatum proeliis vincunt. Batavorum veteranae cohortes ad Civilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra vetera a Civili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium, et summa belli Voculae permessa. Is contra Civilem duxit: et primo victus, praeter spem fortuito vicit. Iterum seditio in Hordeonium: quem et interficiunt. Quaedam Romae et apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi alii

in praetorium lecti. L. Pisonis in Africa caedes. Capitolium Romae restitutum. Treveri et Lingones a Romanis deficiunt, et reliquae Galliae nutant. Ipsae legiones cohortesque Romanae parum fidae, et a Gallis corruppebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecere, quae in Veteribus diu obsessae. Nec Agrippinenses ultra cunctati, quin se victoribus adiungerent. Lingones interea a Sequanis fusi. At Romae, imperium periclitari visum: et Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quatuor statim praemissae. Galli interea deliberant: et pluribus sanioribusque cum servitute pax placuit. Petilius Cerialis Treveros magna pugna vicit. defectores plerique ad Romana signa rediere. Paulo post acre iterum certamen cum Civili et Classico: cuius initio ambiguo, laetus Romanis finis fuit. Vespasiani in Aegypto facta, et edita ab eo miracula. itemque de oraculis et sortibus ad eius imperium. Gesta eodem anno et maxime

IMP. VESPASIANO ITERVM, TITO FIL.
COSS.

Interfecto Vitellio, bellum magis defierat, quam
pax coeperat. Armata per urbem victores im-
placabili odio victos confectabantur. plenae cae-
dibus viae, cruenta fora templaque, passim truci-
datis, ut quemque ^I fors obtulerat. Ac mox au-

^I
A. V.
823.
A. C.
70.

I. Sic supra XIV, 5. Vulg. fors, quod recte spreuit Ern.

A. v. gesciente licentia, scrutari ac protrahere abditos :
 823. si quem procerum habitu et iuventa conspexerant ¹,
 obtruncare, nullo militum aut populi discrimine.
 Quae saevitia, recentibus odiis, sanguine expleba-
 tur, dein verterat in avaritiam. nihil usquam se-
 cretum aut clausum finebant, *Vitellianos occultari*,
 simulantes. Initium id perfringendarum domuum;
 vel si resisteretur, causa caedis. nec deerat egen-
 tissimus quisque ex plebe : et pessimi servitiorum,
 prodere ultro dites dominos : alii ab amicis mon-
 strabantur. Ubique lamenta, conclamationes, et
² forma captae urbis : adeo ut Othoniani Vitellia-
 nique militis invidiosa antea petulantia desiderare-
 tur. Duces partium, accendendo civili bello acres,
 temperandae victoriae impares. quippe in turbas
 et discordias pessimo cuique plurima vis : pax et
 2 quies bonis artibus indigent. Nomen sedemque
 Caesaris Domitianus acceperat : nondum ad curas
 intentus ; sed stupris et adulteriis filium Principis

1. Sic Flor. Ante I. Gron. male prospexerant. Coni-
 ciebant autem Germanicos
 esse milites, qui proceritate
 et iuventa conspicui erant.
 Infra 14 de Batavis et est
 plerisque procera pueritia.

2. Vulg. fortuna ; quae
 si absolute dicatur, laeta

dat. Nostrum maluit Ver-
 tran. placuitque Lipsio. Su-
 pra III, 28 extr. varia per-
 euntium forma et omni ima-
 gine mortium etc. c. 38 Sae-
 va ac deformis tota urbe fa-
 cies. Ann. I, 41 sed, velut
 in urbe victa facies. et in vul-
 gus notum temporum forma.

agebat. Praefectura praetorii penes Arrium Varum: A. V. summa potentiae in Primo Antonio. is pecuniam ^{823.} familiamque e Principis domo, quasi Cremonensem praedam, rapere: ceteri modestia vel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita praemiorum expertes. Civitas pavida, et servitio parata, *occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus*, *extinguique reliqua belli*, postulabat. Praemissi Arriam equites: agmen legionum intra Bovillas stetit. Nec cunctatus est Vitellius, seque et cohortes arbitrio victoris permittere: et miles infelicia arma, haud minus ira, quam metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per urbem incessit: nemo supplici vultu; sed tristes et truces, et adversum plausus ac lasciviam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere ¹: ceteri in custodiam conditi. nihil quisquam locutus indignum: et, quamquam inter adversa, salva virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis ² fratris, in principatu eius vigilantior. nec perinde prosperis focius, quam adversis abstractus ³. Iisdem diebus Lucilius Bassus, cum expedito equite, 3

¹ I. h. e. oppressere (quod et Faern. voluit) s. interfecere.

² Ne tentes cum Faerno fratri. *construe* par fratris in vitiis. Sic Sall. L. VI,

Hist. p. n. 257. Scalas pares moenium altitudine, et Cic. in Pis. 8 de Metello cuius paucos pares haec civitas tulit. ³ h. e. in exitium tractus. cf. *Annal.* IV, 13.

A. V. ad componendam Campaniam mittitur: discordi-
 823. bus municipiorum animis, magis inter semet, quam
 contumacia adversus Principem. viso milite quies:
 et minoribus coloniis impunitas. Capuae legio
 tertia hiemandi causa locatur, et domus illustres
 afflictæ; cum contra Tarracinenfes nulla ope iuva-
 rentur. tanto proclivius est, iniuriæ, quam be-
 neficio vicem exsolvere: quia gratia oneri, ultio in
 quaestu habetur. solatio fuit servus Verginii Capi-
 tonis, quem proditorem Tarracinenfium diximus¹,
 patibulo affixus, in iisdem anulis, quos acceptos a
 Vitellio gestabat. At Romæ Senatus cuncta prin-
 cipibus solita Vespasiano decernit², laetus et spei

I. L. III, 77.

2. Huius Scti tabula æ-
 nea superest Romæ in basi-
 lica Lateranensi, quam post
 Pich. ad h. l. et Gruterum
 Inscr. p. CCXLII expressit
 Ryckius in animad. ad h. l.
 p. 420 sq. pariterque Brote-
 rius et Ernestius suis Taciti
 edd. subiecere; et nos cum
 aliis dabimus T. IV. ad cal-
 cem. Dubitans Ern. an hoc
 ipso die, quo Vespasiano
 cuncta principum decreta,
 illud Sctum s. lex ac formula
 potestatis, perscriptum fue-
 rit, et hocce in alium diem,

de quo cap. 6 differre cupiens,
 procul dubio errat. Gesta
 enim huius diei, quibus in-
 terposuit de Helvidio Prisco
 narrationem, procedunt ad
 cap. 6 usque. Censuerat, illud
 fieri Cos. des. plerique manu
 et vultu assentiebantur. Ita
 facile unus dies decretum de
 imp. Vesp. et concertationem
 Helvidii cum Marcello ca-
 piebat? Dissensioni locum
 aperuerat placitum de lega-
 tis mittendis, qui Sctum per-
 ferrent. Quis hæc coniuncta
 dubitet? cf. supra II, 55.

certus. quippe sumpta per Gallias Hispaniasque A. V. civilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Il- 823. lyrico, postquam Aegyptum, Iudaeam, Syriamque, et omnis provincias exercitusque lustraverant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani literae, tamquam manente bello scriptae. ea, prima specie, forma: ceterum ut princeps loquebatur, civilia de se, de Rep. egregia. Nec Senatus obsequium deerat. Ipsi *consulatus cum Tito filio; praetura Domitiano et consulare imperium* decernuntur. Miserat et Mu- 4 cianus epistolas ad Senatum, quae materiam sermonibus praebuere: *si privatus esset; cur publice loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiae dici.* ipsa quoque infectatio in Vitellium fera ¹, et sine libertate ². id vero erga Remp. superbum, erga principem contumeliosum, quod, *in manu sua fuisse imperium, donatumque Vespasiano*, iactabat. Ceterum invidia in occulto; adulatio in aperto erant. multo cum honore verborum *Muciano triumphalia* de bello civili data: sed *in Sarmatas expeditio* fingebatur ³. Adduntur

1. Post illius caedem.

2. Quid enim meliori iure nitebatur Vesp. quam Vit. a milite uterque electus, auctus consensu Senatus? Ita libertati contraria videbatur il- liberalis infectatio.

3. Causa fingendi sumta ex motu Dacorum coercita supra III, 46; ut Colerus et Ryckius bene observarunt. Sarmatae Dacique et iunguntur infra c. 54.

A. V. *Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco, et Ar-*
 823. *rio Varo, praetoria insignia.* Mox deos respexere.
restitui placuit Capitolium. eaque omnia Valerius
 Asiaticus, consul designatus, censuit: ceteri vultu
 manuque; pauci, quibus conspicua dignitas, aut
 ingenium adulatione exercitum, compositis oratio-
 nibus, assentiebantur. Ubi ad Helvidium Priscum,
 praetorem designatum, ventum; promptis senten-
 tiam, ut honorificam in bonum principem¹, (falsa
 aberant), item studiis Senatus attollebatur. Isque
 praecipuus illi dies, magnae offensae initium, et
 5 magnae gloriae fuit². Res poscere videtur, quia

I. Quatenus scil. *Vespa-*
sianum fore speraret talem.
Haesit vero Lipsius, h. l. de-
siderans aliquid, in quo of-
fenderit Helvidius, neque ab
Agr. expleri vidit, legente,
quod responderet *ut:* ita
 falsa aberant. quod probant
 Grotius et Freinshem. dede-
 runtque Ryck. et Ern. sed ne-
 mo exemplum talis construc-
 tionis verum attulit. Itaque
 intercludimus verba, quae
 pro more suo interiecit Taci-
 tus: et dein item (pro vulg.
 et) lenius rescribimus, quod
 respondeat *ut* honorifi-
 cam-. Sic vero patet offen-

sae, quam noster mox innuit,
 ratio. Nimirum Helvidius
 non minus studiis suis liber-
 tatis ac reip. cuius caput et
 tutorem Senatum esse vole-
 bat, attollebat sententiam
 supra modum, quem Prin-
 cipes ferunt; et Senatus iu-
 dicium quasi praescriptionem
 esse volebat, ex qua Prin-
 ceptis alios probaret, alios
 sperneret, cf. c. 7. Cetera de
 aerario, Capitolii repara-
 tione memorantur cap. 9.

2. Ad acta eo die, post
 interpositam Helvidii ima-
 ginem, redit noster cap. 7.
 Ceterum eo Senatus die etc,

iterum ¹ in mentionem incidimus viri, saepius A. V. memorandi, ut vitam studiaque eius, et quali fortuna fit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus, ² Tarracinae municipio, Cluvio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre ³ altioribus studiis ⁴ iuvenis admodum dedit. non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita, Rempub. capesseret; doctores sapientiae secutus est: qui sola bona, quae honesta, mala tantum, quae turpia ⁵; potentiam, nobilitatem, cetera quae extra animum, neque bonis, neque malis annumerant. Quaestorius adhuc, a Paeto Thrasea gener delectus, e moribus foci nihil aequae ac libertatem hausit: civis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae

quod in ceteris edd. extremum est cap. 6.

I. Vid. H. II, 91.

2. Vulg. insertum h. l. habet regione Italiae; et sic est in ipso Cod. Flor. Manifestum glossema! quod, etiam suspicante Ern. ex margine in textum MS. Flor. hinc in ceteros libros irrepsit. neque enim solent scriptt. nedum noster, talia addere; et in claro municipio supervacuum fuit; tum si verum

esset, addendum ex mente Freinsh. regione I Italiae.

Similia glossmata ex textu pridem reiecta vidimus supra Hist. II, 98 n. I et III, 20. Quid igitur retineamus, in quo ipse Lips. et Pich. laborant?

3. Scil. studiis eloquentiae, ceteris elegantibus.

4. h. e. sapientiae s. philosophiae.

5. Int. habent.

A. V. officiis aequabilis, opum contemptor, recti per-
 823. vicax, constans adversus metus. Erant, quibus
 6 appetentior famae videretur, quando etiam Sapien-
 tibus cupido gloriae novissima exuitur. Ruina fo-
 cери in exilium pulsus, ut, Galbae principatu,
 rediit, Marcellum Eprium, delatorem Thraseae,
 accusare aggreditur. Ea ultio, incertum, maior
 an iustior, Senatum in studia diduxerat. nam, si
 caderet Marcellus, agmen reorum ¹ sternebatur.
 primo minax certamen, et egregiis utriusque ora-
 tionibus testatum ²: mox, dubia voluntate Galbae,
 multis senatorum deprecantibus, omisit ³ Priscus;
 variis, ut sunt hominum ingenia, sermonibus mo-
 derationem laudantium, aut constantiam requiren-
 7 tium. ⁴ Ceterum, eo senatus die, quo *de impe-*
rio Vespasiani censebant, placuerat *mitti ad prin-*
cipem legatos. Hinc inter Helvidium et Eprium
 acre iurgium. Priscus, *eligi nominatim a magi-*
stratibus iuratis: Marcellus *urnam* postulabat;
 quae consulis designati sententia fuerat. sed Mar-
 celli studium proprius rubor excitabat, ne, aliis
 electis, posthabitus crederetur. Paulatimque per
 alterca-

1. Qui aequae ut Marcel-
 lus fuere inter accusatores.

2. h. e. insigne. Nos cum
 Ryckio ordinem et lect. Flor.
 (ab aliis versam) sequimur.

3 Int. l. reum l. certamen.

4. Novum capitis nume-
 rum h. l. praefigimus, aliis
 mox verbis Sed Mar. vulgo
 appositum.

altercationem ad continuas et infestas orationes pro- A. V,
 vecti sunt, quaerente Helvidio, quid ita Marcel- 823,
 lus iudicium magistratum pavesceret? esse illi pe-
 cuniam, et eloquentiam, quis multos anteiret, ni
 memoria flagitiorum urgeretur. Sorte et urna mo-
 res non discerni: suffragia et existimationem Sena-
 tus reperta, ut in cuiusque vitam famamque pene-
 trarent. pertinere ad utilitatem Reipublicae, per-
 tinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi, quos
 innocentissimos Senatus habeat, qui honestis sermo-
 nibus aures Imperatoris imbuant. Fuisse Vespas-
 iano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Sentio¹:
 quorum accusatores, etiamsi puniri non oporteat,
 ostentari non debere. hoc Senatus iudicio velut ad-
 moneri principem, quos probet, quos reformidet.
 nullum maius boni imperii instrumentum, quam bo-
 nos amicos. Esse satis Marcello, quod Neronem
 in exitium tot innocentium impulerit. frueretur
 praemiis et impunitate; Vespasianum melioribus
 relinqueret. Marcellus, non suam sententiam im- 8
 pugnari, sed consulem designatum censuisse, dice-
 bat, secundum vetera exempla², quae sortem le-
 gationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis
 locus foret. Nihil evenisse, cur antiquitus instituta

I. Sic quidem Flor. sed
 ignotus. Sine dubio eius fa-
 tum cum eorum, quae duo-

bus ultimis annis Neronis
 accidere, historia intercidit.

2. Cf. Cic. ad Att. I, 17.

A. V. exolescerent : aut principis honor in cuiusquam
 823. contumeliam verteretur. sufficere omnes obsequio.
 id magis vitandum, ne pervicacia quorundam irri-
 taretur animus, novo principatu suspensus, et vul-
 tus quoque ac sermones omnium circumspectans. Se
 meminisse temporum, quibus natus sit, quam civi-
 tatis formam patres avique instituerint : ulteriora
 mirari, praesentia sequi : bonos imperatores voto
 expetere, qualescumque tolerare. Non magis sua
 oratione Thraseam, quam iudicio senatus afflictum.
 saevitiam Neronis per huiusmodi imagines ¹ illu-
 sisse. nec minus sibi anxiam talem amicitiam, quam
 aliis ² exilium. Denique constantia, fortitudine,
 Catonibus et Brutis aequaretur Helvidius : se unum
 esse ex illo senatu, qui simul servierit. Suadere
 etiam Prisco, ne supra Principem scanderet : ne
 Vespasianum, senem triumphalem, iuvenum libe-
 rorum patrem, praeceptis coërceret ². Quomodo
 pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita
 quamvis egregiis modum libertatis placere. Haec
 magnis utrimque contentionibus iactata, diversis
 studiis accipiebantur. Vicit pars, quae sortiri le-
 gatos malebat ; etiam mediis patrum annitentibus,
 retinere morem. et splendidissimus quisque eodem

1. Int. cognitionum ; cf.
 Ann. III, 17.

2. Malus homo et cuius-
 cunque Principis, etiam pessi-

mi, servus, qui Helvidii iras
 in ipsum iustas non molliret,
 sed maiorem ex iis liberta-
 tem in odium adduceret.

inclinabat; metu invidiae, si ipsi eligerentur. Se-
 cutum aliud certamen. Praetores aerarii (nam tum ^{A. V.} 823.
 a praetoribus tractabatur aerarium) *publicam pau-* 9
pertatem questi, *modum impensis* postulaverant.
 eam curam consul designatus, ob magnitudinem
 oneris, et remedii difficultatem, Principi reserva-
 bat. Helvidius, *arbitrio Senatus agendum*, cen-
 suit. cum perrogarent sententias consules, Vulca-
 tius Tertullinus, tribunus plebis, intercessit, *ne*
quid super tanta re, Principe absente, statueretur.
 Censuerat Helvidius, *ut Capitolium publice resti-*
tueretur, adiuuaret Vespasianus. eam sententiam
 modestissimus quisque silentio, deinde oblivio trans-
 misit: fuere, qui et meminissent ^{1.} Tum invec-
 tus ¹⁰ est Musonius Rufus in *Publium Celerem*, a quo
Baream Soranum falso testimonio circumventum,
 arguebat. Ea cognitione renovari odia accusatio-
 num videbantur: sed vilis et nocens reus protegi
 non poterat. quippe Sorani sancta memoria: Ce-
 ler professus sapientiam, dein testis in Baream,
 proditor corruptorque amici, et cuius se magistrum
 ferebat. Proximus dies causae destinatur. nec
 tam Musonius aut Publius, quam Priscus et Mar-
 cellus ceterique, motis ad ultionem animis, ex-
 spectabantur. Tali rerum flatu, cum discordia in-
 ter ¹¹ 2 patres, ira apud victos, nulla in victoribus

1. s. ad Vesp. deferrent.

2. Sic Mercero praesunte,

A. V. auctoritas, non leges, non Princeps in civitate
 §23. essent; Mucianus, urbem ingressus, cuncta simul
 in se traxit. fracta Primi Antonii, Varique Arrii
 potentia. male dissimulata in eos Muciani iracun-
 dia, quamvis vultu tegeretur: sed civitas, riman-
 dis offensis sagax, verterat se transfuleratque. Ille
 unus ambiri, coli: nec deerat ipse, stipatus arma-
 tis, domos hortosque permutans, apparatu, in-
 cessu, excubiis, vim Principis amplecti, nomen
 remittere. Plurimum terroris intulit caedes Cal-
 purnii Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil
 ausus: sed nomen insigne, et decora ipsi iuventa,
 rumore vulgi celebrabantur: erantque in civitate
 adhuc turbida et novis sermonibus laeta, qui prin-
 cipatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Mu-
 ciani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe con-
 spectior mors foret, ad quadagesimum ab urbe la-
 pidem, via Appia, fuso per venas sanguine, ex-
 stinguitur. Iulius Priscus, praetoriarum, sub Vi-
 tellio, cohortium praefectus, se ipse interfecit, pu-
 dore magis, quam necessitate. Alphenus Varus
 ignaviae infamiaeque suae superfuit. ¹ Asiaticus enim

*Lipsius et Pich. ediderunt nullas post victoriam super-
 pro partes. Nolis tamen fuisse partes, falsum est. Su-
 aliam rationem adsciscere, persunt scil. partes victrices
 quam quod Senatus ipse in et victae cf. supra II, 59
 studia s. partes diductus es- et 68.
 set. Quod enim Pich. dicit, I. Puteol. As. enim: Is*

(is libertus) malam potentiam fervili supplicio ex-
piavit. Iisdem diebus crebrescentem cladis Ger-
manicae famam, nequaquam maesta, civitas exci-
piebat. *caesos exercitus, capta legionum hiberna,*
descivisse Gallias, non ut mala loquebantur. Id
bellum quibus caussis ortum, quanto externarum
sociarumque gentium motu flagraverit, altius ex-
pediam. Batavi, donec trans Rhenum agebant ¹,
pars Cattorum: seditione domestica pulsi, extrema
Gallicae orae, vacua cultoribus, simulque insu-
lam, ² Batavam, a se dictam, occupavere, quam

A. V.
823.
12

libertus: malam etc. *Clare*
significatur parenthesis; in
quam Lipsius male intrusit
quoque enim; quod sqq. om-
nes praeter Ern. qui uncinas
et ex ed. princ. is omisit. Nos
reddimus priorem formam
in primis Lipsianis quoque
servatam, et exponimus enim
per autem, uti ap. Caes. B.
G. V, c. 7 s. 8. et B. C. II,
c. 32 s. 7. Livium Ter. cett.
Potuit vero legi ut lib. Sic
supra I, 46 extr.

I. In campo s. pago ad
Adranam, dicto Battenfeld,
cuius nomen in vico prope
Battenburgum superest; cf.
Poeta Saxo ad an. 778. in

Leibnitii Scriptt. Tom. I,
p. 128. In eodem est locus
Liesi hodie Leysa, unde alii
minus congruum pago nomen
indidere. Spectabat vero is
dein ad pagum maiorem
Hessorum Francorum.

2. Sic tandem reficimus,
quae in Cod. Flor. fracte et
permixte se habent: invata
sitam occup. etc. Agr. vata
si tam. MS. Bud. iuvata si-
tam. Puteol. quem sequun-
tur edd. omnes, in peius in-
ter vada sitam. Sed sitam in-
ter Oceanum et Rhenum sta-
tim dicit noster; et vada in
tali situ dicere ridiculum;
neque inter ullibi vestigium

A. V. mare Oceanus a fronte, Rhenus amnis tergum ac
823. latera circumluit: † nec operibus Romanis, socie-

Rhenani coniectura sub vada non e vadis emergit. Lipsii Vahali afflitam anticipat situm, et supervacuum infert. Ludit Grotius, vacantem. Sed Colerus germanius correxit Batavam (quod, l. ex Graecis Bataviam, Ryckio placet) Nos perficimus ex notarum vestigiis inscitia librarii corruptis, addendo a se dictam, Similia apud Tac. de M. G. c. 2 sub finem et c. 3. de Asciburgio.

I. Audemus maiora aut licentius, quam multi probent, non tamen contra Codd. primarios, quibus fidem debemus, sed contra eos, quorum infelicibus curis attrita Lectio in vulg. abiit. Sic vero haec a Puteol. corrupta: nec opibus Romanis, societate validiorum, attriti-. Sensus quidem Taciti clarus ex collatis locis, infra c. 17, magisque ex V, 25 sibi non tributa, sed virtutem et viros

indici; et Germ. 29. Batavis manet honos et antiquae societatis insigne. nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit. Verba a Puteol. edita non item probantur. Sane quidem opes attritae supra I, 10 Quomodo autem populus opibus eius, qui opes concupiscebat, attritus aut non attritus dicatur, non videmus. Neque etiam appositio soc. valid. Codd. primariis nititur. Lipsius vero e Vatic. societateve aliorum astricti; Sic etiam ed. pr. et Agric. qui lectionem Flor. modo refert, modo ex ingenio emendat societateve validiorum. Ex Flor. Pich. nil profert, ut qui nil iuvet aut variet; sed is elicit ex Vat. nec opibus Romanorum. (si scriptum fuerit Rom.) societate vel aliorum attriti. Nobis vera sunt opera R. idem ac munitiones, l. labor muniendi Sic Tac. et alii saepissimè;

tateve alienorum, attriti, viros tantum armaque A. V.
 imperio ministrant. diu Germanicis bellis exerciti: 823.
 mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc
 cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popu-
 larium regebant. Erat et domi delectus eques,
 praecipuo nandi studio, arma equosque retinens,
 integris turmis Rhenum perrumpere ¹. Iulius Paul- 13
 lus, et Claudius Civilis, regia stirpe, multo cete-
 ros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso re-
 bellionis crimine, interfecit. iniectae Civili catenae:
 missusque ad Neronem, et a Galba absolutus, sub
 Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium
 eius exercitu. Inde caussae irarum, spesque ex ma-
 lis nostris. Sed Civilis, ultra quam barbaris soli-
 tum, ingenio follers, et *Sertorium se*, aut *Hanni-*
balem ferens, simili oris dehonestamento ²; ne ut

sed quod ad rem cf. Agric. 3
 Bona fortunaeque in tribu-
 tum egerunt - corpora ipsa
 ac manus silvis ac pal. emu-
 niendis verbera inter ac
 contum. conterunt etc. Ta-
 lia servitia aliis populis, ut
 victis, indicebantur. Socie-
 tas autem alienorum h. l. no-
 bis sunt publicani; quorum
 collegium dicitur vulgo socie-
 tas, cf. Caes. B. G. III, 3.
 Alieni autem vocantur qui e

Romanis essent. alieni viles
 sunt, item illis viles habe-
 mur. cf. et Cic. pro Mil. 23.
 Suos enim habere poterant,
 qui redimerent vectigalia ci-
 vitati Batavorum pendenda.
 Sed modum faciamus. Qui-
 bus nostra industria displi-
 cet, ii in vulgata porro gau-
 deant.

1. cf. Agric. vita c. 18,

2. Scil. oculo altero cap-
 tus Liv. XXII, 2. Supra

A. v. hosti obviam iretur, si a populo Romano palam
 823. descivisset, Vespasiani amicitiam studiumque par-
 tium praetendit: missis sane ad eum Primi Antonii
 litteris, quibus, *avertere accita a Vitellio auxilia,*
et tumultus Germanici specie, retentare legiones,
 iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus praesens
 monuerat, inclinato in Vespasianum animo, et
 Reip. cura; cui excidium adventabat, si redinte-
 gratum bellum, et tot armatorum millia Italiam
 14 irrupissent. Igitur Civilis, desciscendi certus, oc-
 cultato interim altiore consilio, cetera ex eventu
 iudicaturus, novare res hoc modo coepit. Iussu
 Vitellii, Batavorum iuventus ad delectum vocaba-
 tur; quem, suapte natura gravem, onerabant mi-
 nistri avaritia ac luxu, senes aut invalidos conqui-
 rendo, quos pretio dimitterent. rursus impubes,
 sed forma conspicui (et est plerisque procera pue-
 ritia) ad stuprum trahebantur. Hinc invidia: et
 1 compositae seditionis auctores perpulere, ut de-
 lectum abnuerent. Civilis primores gentis, et
 promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in-
 nemus vocatos, ubi nocte ac laetitia incaluisse vi-
 det; a laude gloriaque gentis orsus, iniurias et rap-
 tus, et cetera servitii mala enumerat. *Neque enim*
societatem, ut olim, sed tamquam mancipia ha-

Ann. II, 9 ex amisso per vul-
 nus oculo oris deformitas.

I. h. e. conditae s. quae

erat ex compaeto. Vulg. male
 compositi. Verum ex ed.
 princ. edidit Ern.

beri: quando legatum, gravi quidem comitatu, A. V. et superbo cum imperio, venire ¹? tradi se prae- ^{823.}fectis centurionibusque: quos ubi spoliis et sanguine expleverint, mutari, exquirique novos sinus ², et varia praedandi vocabula. instare delectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus, velut supremum dividantur. nunquam magis afflictam rem Romanam: nec aliud in hibernis, quam praedam et senes. attollerent tantum oculos, et inania legionum nomina ne pavescerent. ³ At sibi robur perditum equitumque; consanguineos Germanos: Gallias idem cupientes. ne Romanis ⁴ quidem ingratum id bellum; cuius ambiguum fortunam Vespasiano imputaturos ⁵: victoriae rationem non reddi. Magno cum assensu auditus, barbaro ritu et patriis ¹⁵ execrationibus universos adigit. Missi ad Canninefates, qui consilia fociarent. ea gens partem

I. h. e. raro, ac, si veniat, gravi comitatu etc. quod tamen tolerabilius, quam tradi etc. Sensum hunc efficit signum rogandi a Lipsio iussum, quem seqq. omnes, praeter Ern. qui illo remisso nihil probabile edit.

2. Velut retia, quibus qui implicantur, exitum non habent, praedaeque sunt. Plin. XI, 24. de araneo:

atque ut in plagis lineae offensae praecipitant in sinum cf. supra II, 92, et III, 19.

3. MSS. Flor. Agr. Bud. et. vulg. esse.

4. Scil. Antonio et Hordeonio, supra c. 13 sub finem.

5. Quasi bene meritum, ob retentas tamen legiones Germanicas.

A. v. insulae ¹ colit, origine, lingua, virtute, par Batavis: numero superantur. Mox occultis nuntiis pellexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra retulimus ², ac tum Magontiaci agentes. Erat in Canninefatibus stolidae audaciae ³ Brinno, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium ⁴ impune spreverat. Igitur ipso rebellis familiae ⁵ nomine placuit, impositusque scuto, more gentis, et sustinentium humeris vibratus, dux deligitur. Statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano irrumpit. nec praeviderant impetum hostium milites: nec, si praevidissent, satis virium ad arcendum erat. capta igitur et direpta castra. Dein vagos, et pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, invadunt. Simul excidiis castellorum imminebant: quae a praefectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, et quod militum, in superiorem

I. *Quam Oceanus, Rhenus dexterior, eiusque brachium fossa Drusiana Isalae coniunctum indeque per lacum Flevum in Oceanum deductum circumluunt.*

2. *Supra II, 69.*

3. *Sic e Flor. Ryck. et I.*

Gron. Ed. pr. Brino l. Bruno. Puteol. Brenno. E Cod. Bud. Rhen. Brinio. Lipsius mavult Bruno.

4. *Cf. Sueton. Cal. 43 sq.*

5. *Ex MS. Harlei. Broterius temere edidit omine.*

insulae partem congregantur, duce Aquillio, pri- A.V.
mipilari: nomen magis exercitus, quam robur. 823.
quippe viribus cohortium abductis, Vitellius, e pro-
ximis Nerviorum Germanorumque pagis, segnem
numerum armis oneraverat. Civilis dolo grassan- 16
dum ratus, incusavit ultro praefectos, *quod castella*
deservissent. Se cum cohorte, cui praeerat, Can-
ninefatem tumultum compressurum: illi sua quisque
hiberna repeterent. Subesse fraudem consilio, et
disperfas cohortes facilius opprimi; nec Brinnonem
ducem eius belli, sed Civilem esse, patuit: erum-
pentibus paulatim indiciis, quae Germani, laeta
bello gens, non diu occultaverant. Ubi insidiae
parum cessere, ad vim transgressus, Canninefates,
Frisios, Batavos propriis cuneis componit. directa
ex diverso acies ¹ haud procul a flumine Rheno,
et obversis in hostem ² navibus; quas, incensis
castellis, illuc appulerant. nec diu certato, Tun-
grorum cohors signa ad Civilem transtulit: percul-
sique milites improvisa proditione, a fociis hosti-
busque caedebantur. Eadem etiam navibus perfidi-
a. pars remigum e Batavis, tamquam imperi-
tia, officia nautarum propugnatorumque impedi-
bant: mox contra tendere, et puppes hostili ripae
obiicere: ad postremum gubernatores centurionesque,
nisi eadem volentes, trucidant; donec universa qua-

1. Int. Romanorum.

2. Scilicet Batavum.

A. V. tuor et viginti navium classis transfugeret, aut
 823. caperetur. Clara ea victoria in praesens, in poste-
 17 rum usui: armaque et naves, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliasque fama, *libertatis auctores* celebrabantur. Germaniae statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem Civilis arte donisque affectabat; captos cohortium praefectos suas in civitates remittendo: cohortibus, abire, an manere mallent, data potestate. manentibus honorata militia; digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secretis sermonibus admonebat *malorum; quae tot annis perpeffi, miseram servitutem falso pacem vocarent. Batavos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. prima acie fustum victumque Romanum. quid? si Galliae iugum exuant? quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine provincias vinci. Ne Vindicis aciem¹ cogitarent. Batavo equite protritatos Aeduos Arvernosque: fuisse inter Verginii auxilia Belgas: vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes; addito, si quid militaris disciplinae in castris Romanorum vigerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Servirent Syria, Asiaque, et suetus regibus Oriens: multos*

I. Mitius sic dicit eadem.

adhuc in Gallia vivere, ante tributa¹ genitos. Nu- A. V.
per certe, caeso Quintilio Varo, pulsam e Ger- 823.
mania servitutem. Nec Vitellium Principem, sed
Caesarem Augustum bello provocatum. Libertatem
natura, etiam mutis animalibus, datam. Virtu-
tem proprium² hominum bonum. Deos fortiori-
bus adesse. Proinde arriperent³ vacui occupatos⁴,
integri fessos. dum alii Vespasianum, alii Vitel-
lium foveant, patere locum adversus utrumque.
Sic in Gallias Germaniasque intentus, si destinata 18
provenissent, validissimarum ditissimarumque na-
tionum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius
primos Civilis conatus per dissimulationem aluit.
Ubi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum
Bataavorum insula Romanum nomen, trepidi nuntii
afferebant; ⁵ Mummiu Lupercu, legatu, (is
duarum legionum hibernis ⁶ praecerat) egredi ad-
versus hostem, iubet. Lupercu legionarios e prae-
sentibus, Ubios e proximis, Treverorum equites,
haud longe agentes, raptim transmisit. addita Ba-
tavorum ala, quae iam pridem corrupta, fidem
simulabat, ut, proditis in ipsa acie Romanis, ma-

1. *Ab Augusto, Cos. VII, iam occasione.*
instituta, monente Lipsio.

2. *Sic MSS. Flor. Agric.*
Bud. et ed. princ. Sed vulg.
a Puteol hominis.

4. *Int. aliis bellis.*

5. *Ante Ryckium Mu-*
mium.

6. *Int. castris, quibus no-*

3. *h. e. invaderent, data men Vetera.*

A. V. iore pretio fugeret. Civilis, captarum cohortium
 823. signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante
 oculos ¹ esset, hostes memoria cladis terrerentur;
 matrem suam sororesque, simul omnium coniuges
 parvosque liberos, consistere a tergo iubet: hor-
 tamenta victoriae, vel pulsus pudorem ². Ut viro-
 rum cantu, feminarum ululatu, sonuit acies; ne-
 quaquam pars a legionibus cohortibusque redditur
 clamor. Nudaverat sinistrum cornu, Batavorum
 ala transfugiens, statimque in nos versa: sed legio-
 narius miles, quamquam rebus trepidis, arma or-
 dinesque retinebat. Ubiorum Treverorumque au-
 xilia, foeda fuga dispersa, totis campis palantur.
 Illuc incubuere Germani. et fuit interim effugium
 legionibus in castra, quibus *Veterum* nomen est.
 Praefectus alae Batavorum, Claudius Labeo, oppi-
 dano certamine aemulus Civili, ne interfectus in-
 vidiam apud populares, vel si retineretur, femina
 19 discordiae praeberet, in Frisios avehitur. Iisdem
 diebus, Batavorum et Canninefatium cohortes,
 cum iussu Vitellii in urbem pergerent, missus a Ci-
 vile nuntius assequitur. Intumescere statim superbia
 ferociaque, et *pretium itineris, donativum, du-
 plex stipendium, augeri equitum numerum*, pro-
 missa sane a Vitellio, postulabant; non, ut asse-
 querentur; sed causam seditioni. Et Flaccus mul-

1. *Vulg. et.*2. *Cf. de Germ. c. 7.*

ta concedendo, nihil aliud effecerat, quam ut ^{A. V.} acrius exposcerent, quae sciebant negaturum. Spreto ^{823.} Flacco, inferiorem Germaniam petivere, ut Civili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusque, consultavit, *num obsequium abnuentes vi coërceret*. Mox, insita ignavia, et trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus et subito delectu suppletæ legiones angebant, statuit, continere intra castra militem. Dein poenitentia, et arguentibus ipsis, qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut *arceret transitu Batavos: se cum exercitu tergis eorum haesurum*. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum: aliisque literis Gallum monuit, *ne terreret abeuntes*. Unde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: ^I cunctaque, quae acciderant aut metuebantur, non inertia militis, neque hostium vi, sed fraude ducum evenire. Batavi, cum castris Bonnensibus propinquarent, praemisere, qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent: *nullum sibi bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellassent. Longa atque irrita militia fessis patriæ atque otii cupi-*

I. Sic I. Gron. edidit e dit quin cuncta quae; inde Flor. Agric. et edd. priscis, vulgatum.
 • quibus deficiens Rhen. de-

A. V. *dinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore:*

823. *sin arma occurrant, ferro viam inventuros. Cunctantem legatum milites perpulerant, ut fortunam*

proelii experiretur. Tria millia legionariorum, et

tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum

lixarumque ignava, sed procax ante periculum ma-

nus, omnibus portis erumpunt, ut Batavos nu-

mero impares circumfundant. Illi, veteres mili-

tiae¹, in cuneos congregantur, densi undique,

et frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem

nostrorum perfringunt. cedentibus Belgis, pelli-

tur legio: et vallum portasque trepidi petebant. ibi

plurimum cladis: cumulatae corporibus fossae: nec

caede tantum et vulneribus, sed ruina, et suis ple-

rique telis interiere. Victores, colonia Agrippi-

ensium vitata, nihil cetero in itinere hostile ausi,

Bonnenſe proelium excusabant: tamquam petita pa-

ce, postquam negabatur, sibimetipsi consulissent.

21 *Civilis, adventu veteranarum cohortium, iusti iam*

exercitus ductor, sed consilii ambiguus, et vim

Romanam reputans; cunctos, qui aderant, in verba

Vespasiani adigit: mittitque legatos ad duas legio-

nes, quae priore acie pulſae, in Vetera castra con-

cesserant, ut idem sacramentum acciperent. Red-

ditur responſum, neque proditoris, neque hostium

se consiliis uti. Esse sibi Vitellium Principem, pro

quo fidem et arma usque ad supremum spiritum re-

tenturos.

texturos. proinde perfuga Batavus arbitrum re-
 rum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris^{823.}
 poenas exspectaret. Quae ubi relata Civili; incen-
 sus ira, universam Batavorum gentem in arma ra-
 pit. Iunguntur Bructeri Tencterique, et excita
 nuntiis Germania ad praedam famamque. Adver- 22
 sus has belli concurrentes¹ minas, legati legionum,
 Mummius Lupercus et Numisius Rufus, vallum mu-
 rosque firmabant. subversa longae pacis opera,
 haud procul castris, in modum municipii exstructa,
 ne hostibus usui forent. Sed parum provisum,² ut
 copiae in castra conveherentur: rapi permisere. ita
 paucis diebus per licentiam absumpta sunt, quae
 adversus necessitates in longum suffecissent. Civi-
 lis medium agmen cum robore Batavorum obtinens,
 utramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret,
 Germanorum catervis complet, assultante per cam-
 pos equite. simul naves in adversum amnem age-
 bantur. Hinc veteranarum cohortium signa, inde

1. *Vulg. concurrentis; scribimus usitatius.*

*quod cave cum Ryckio et Ern.
 casum secundum credas qua-
 si sit belli simul s. undique
 ingruentis. Quae concur-
 runt, plura sunt. ita refe-
 rimus rectius ad minas, et
 ad tollendum ambiguum re-*

2. *Sic Lipsius bene emen-
 davit, quod antea legeba-
 tur ni. Et tamen post Sali-
 ner. id defendit Ryck. immo
 rec. Broter. Nos cum Ern.
 Lipsianam rationem proba-
 mus, ut convenientiorem.*

A. V. depromptae silvis lucisque ferarum imagines ¹, ut
 823. cuique genti inire proelium mos est, mixta belli
 civilis externique facie obstupefecerant obsessos. et
 spem oppugnantium augebat amplitudo valli. quod
 duabus legionibus situm, vix quinque millia arma-
 torum Romanorum tuebantur: sed lixarum multi-
 tudo, turbata pace illuc congregata, et bello mi-
 23 nistra aderat. Pars castrorum, in collem leniter
² exfurgens; pars aequo adibatur. quippe, illis
 hibernis obsideri premique Germanias, Augustus
 crediderat; neque unquam id malorum, ut oppug-
 natum ultro legiones nostras venirent. Inde non
 loco, neque munimentis labor additus: vis et arma
 satis placebant. Batavi Transrhenanique, quo dis-
 creta virtus manifestius spectaretur ³, sibi ⁴ quae-
 que gens consistunt, eminus lacescentes. Post ubi
 pleraque telorum turribus pinnisque moenium ir-
 rita pendebant ⁵, et desuper faxis vulnerabantur;
 clamore atque impetu invasere vallum, appositis

1. Cf. de Germ. c. 7.

in modum coniungi cum ali-

2. Sic e MSS. Flor. Agric. et ed. princ. (cf. et supra II, 14) recipimus. Vulg. assurgens.

quo l. alicui dicitur. Neque igitur tentandum.

3. Cf. Germ. c. 7. Simili ratione Antonius usus, supra III, 27.

5. Sic MSS. Vat. Agric. et ed. pr. quod verius videtur Grutero; quam vulg. haerebat. Vat. et Agric. certe congruere solent cum Flor.

4. h. e. secum. Similem

itaque recipimus.

plerique scalis, alii per testudinem suorum. scan-A. v.
debantque iam quidam, cum gladiis et armorum⁸²³
incussu praecipitati, sudibus et pilis obruuntur,
praeferoces initio, et rebus secundis nimii. Sed
tum praedae cupidine adversa quoque tolerabant.
Machinas etiam, insolitum sibi, ausi. nec ulla
ipsis solertia: perfugae captivique docebant, struere
materias in modum pontis, mox subiectis rotis pro-
pellere, ut alii superstantes, tamquam ex aggere,
proeliarentur, pars intus occulti muros subruerent.
Sed excussa balistis saxa stravere informe opus: et
crates vineasque parantibus adactae tormentis ar-
dentes hastae: ultroque ipsi oppugnatores ignibus
petebantur; donec, desperata vi, verterent con-
siliū ad moras, haud ignari, paucorum dierum
inesse alimenta et multum imbellis turbae. Simul
ex inopia proditio, et fluxa servitiorum fides, ac
fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito²⁴
castrorum obsidio, et missis per Gallias, qui au-
xilia concirent, lectos e legionibus Dillio Voculae,
Duodevicesimae legionis legato, tradit, ut quam
maximè per ripam itineribus celeraret. Ipse pa-
vidus torpere, invisus militibus. neque enim am-
bigue fremebant, *emissas a Magontiaco Batavorum*
cohortes, dissimulatos Civilis conatus, adsciri in
societatem Germanos. non Primi Antonii, neque
Muciani ope Vespasianum magis adolevisse. aper-
ta odia armaque palam depelli: fraudem et dolum

A. V. obscura, eoque inevitabilia. Civilem stare contra,
 §23. struere aciem: Hordeonium e cubiculo et lectulo iu-
 bere, quidquid hosti conducat. Tot armatas for-
 tissimorum virorum manus unius senis valetudine
 regi. Quin potius, interfecto traditore ^I, for-
 tunam virtutemque suam malo omine exsolve-
 rent. His inter se vocibus instinctos flammavere
 insuper allatae a Vespasiano litterae, quas Flaccus,
 quia occultari nequibant, pro concione recitavit:
 25 vinctosque, qui attulerant, ad Vitellium misit. Sic
 mitigatis animis, Bonnam, hiberna Primae legio-
 nis, ventum. Infensior illic miles, culpam cladis
 in Hordeonium vertebat: eius iussu directam ad-

I. h. e. qui Vitellianum
 militem in Vesp. potestatem
 dolo tradere molitur. Sic
 supra III, 77 perfuga pol-
 licitus, vacuam arcem tra-
 di, futurum; uti Liv. XXIII,
 2 de Capua. sed plebem - va-
 cuam Remp. tradere Anni-
 bali - velle; et XXVI, 40 de
 Agrigento tradendo (per
 prodicionem). Quandoque et
 Liv. utrumque prodere et
 tradere iungit, ut XXII,
 40 castra prodi et arma tra-
 di; atque alibi: ea proden-
 di Imp. R. tradendae Anni-

bali victoriae esse. Adde Ter.
 Phorm. II, I, 7 causam tra-
 dere adversariis. Denique
 quos quisque prodit, eos alteri
 tradit. Ita non opus, acce-
 dere Ferretto, Ursino, Acid.
 et Ern. qui malunt prodito-
 re. An vero de nomine scru-
 pulos quaeras? Penes Taci-
 citum sit auctoritas. cf. notas
 nostras T. II additas ad L.
 XVI. Militibus primum fre-
 mentibus, convenit etiam
 magis dici traditorem; quem
 mox infensiores prodicionis
 arguunt.

versus Batavos aciem, tamquam a Magontiaco le- A. V.
giones sequerentur: eiusdem proditione caesos, nul- 823.
lis supervenientibus auxiliis. Ignota haec ceteris
exercitibus, neque imperatori suo nuntiari: cum
accursu tot provinciarum exstingui repens perfidia
potuerit. Hordeonius ¹ exemplaria omnium lite-
rarum, quibus per Gallias Britanniamque et Hispa-
nias auxilia orabat, exercitui recitavit: instituitque
pessimum facinus, ut epistolae aquiliferis legionum
traderentur; a quis ante militi, quam ducibus,
legebantur. Tum e feditiosis unum vinciri iubet,
magis usurpandi iuris ², quam quia unius culpa fo-
ret. Motusque Bonna exercitus in Coloniam Agrip-
pinensem; affluentibus auxiliis Gallorum. qui pri-
mo rem Romanam enixe iuvabant: mox, vales-
centibus Germanis, pleraeque civitates adversum
nos ³ armari; spe libertatis, et, si exuissent servi-
tium, cupidine imperitandi. Gliscebant iracundia
legionum, nec terrorem unius militis vincula indi-
derant. quin idem ille arguebat ultro conscientiam
ducis: tamquam nuntius inter Civilem Flaccumque
falso crimine testis veri opprimeretur. Conscendit

I. Sic vulg. a Puteol. Sed
MSS. Flor. Bud. et Guelf. ex-
emplares; an a librariis?
Adiectivum certe non ob-
vium, nisi ap. Macrobius,
aeneae aet. script.

2. Int. causa. frequens el-
lipsis.

3. MS. Flor. arma. Agric.
addit sumpsere. Puteol. ar-
matae; quod non accuratum,

A. v. tribunal Vocula mira constantia, prehensumque
823. militem ac vociferantem *duci ad supplicium* iussit.

Et dum mali pavent, optimus quisque iussis parere. Exin consensu *ducem Voculam* poscentibus,

26 Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant: inopia stipendii frumentique; et simul delectum tributaque Galliae aspernantes: Rhenus, incognita illi caelo siccitate, vix navium patiens: arti commeatus: dispositae per omnem ripam stationes, quae Germanos vado arcerent: eademque de causa minus frugum, et plures, qui consumerent. apud imperitos prodigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria; tamquam nos amnes quoque, et vetera imperii munimenta dederent. quod in pace *fors* seu *natura*, tunc *fatum* et *ira dei* vocabatur. Ingressis Novesium ¹ XIII legio coniungitur. Additus Voculae in partem curarum Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, ² cui Gelduba nomen est, castra

I. *Vatic. et Agr. legunt XVI; nec rec. Ryck. sed Ernest. quod et sit in ed. pr. Nostrum vulgatum retinent Pich. et I. Gron. imo ille ad c. 62 firmat. Haec ipsa enim legio XVI in Italiam abducta interfuit cladi Bebricensi alteri, supra III, 22. Addo, victas tum legiones*

per Illyricum dispersas dici l. c. 35. Longe igitur absuit a Novesio, hodie Nuys. At fuere duae legiones XIII, altera quae Vespasiano accesserat H. II, 86; altera de qua h. l. in verba Vesp. adiget serius, IV, 62.

2. *Vulg. non habet pronomen, quod Ern. ex ed. pr.*

fecere. Ibi struenda acie, muniendo vallandoque, A. V.
et ceteris belli meditamentis militem firmabant. Ut- 823.
que praeda ad virtutem accenderetur, in proximos
Gugernorum pagos, qui societatem Civilis accepe-
rant, ductus a Vocula exercitus. pars cum Heren-
nio Gallo permanfit. Forte navem, haud procul 27
castris, frumento gravem, cum per vada haefisset,
Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gal-
lus, misitque subsidio cohortem. auctus et Germa-
norum numerus. paulatimque aggregantibus se au-
xiliis, acie certatum. Germani multa cum strage
nostrorum navem abripiunt. Victi (quod tum in
morem verterat) non suam ignaviam, sed perfidiam
legati culpabant. protractum e tentorio, scissa
veste, verberato corpore, *quo pretio, quibus con-*
sciis, prodidisset exercitum, dicere iubent. redit
in Hordeonium invidia: illum *auctorem sceleris*,
hunc *ministrum* vocant; donec exitium minitanti-
bus exterritus, *prodicionem* et ipse *Hordeonio* ob-
iecit. vinctusque, adventu demum Voculae exsol-
vitur. Is postera die auctores seditionis morte af-
fecit. Tanta illi exercitui diversitas inerat licen-
tiae patientiaeque. haud dubie gregarius miles Vi-
tellio fidus: splendidissimus quisque in Vespasianum
proni. inde scelerum ac suppliciorum vices, et

supplet. Gelduba castellum vestigium nominis superest
ad Rhenum prope Novesium; in vico Gelb.

A. V. mixtus obsequio furor: ut contineri non possent,
 823. qui puniri poterant. At Civilem ¹ immensis aucti-
 28 bus universa Germania extollebat, societate nobi-
 lissimis obsidum firmata. Ille, ut cuique proxi-
 mum, *vastari Ubios Treverosque; et ² aliam ma-
 num Mosam amnem transire iubet, ut Menapios,
 et Morinos, et extrema Galliarum quateret. Aetate*
 utrobique praedae; infestius in Ubiis, ³ quod gens

I. Sic e Cod. Flor. resti-
 tuit Pich. contra Lipsii coni.
 eademque locutione Livius
 IV, 2, XXIX, 27. Vellei.
 II, 40. Plin. H. IV, 12 etc.
 utuntur.

2. Vulg. alia manu. No-
 strum l. mox transiri suavit
 Freinsh. Illud melius, quo
 commodius referatur quate-
 ret; et Tacitus varium amat.

3. Puteol. quos genus G.
 o. e. p. Romanorum nomine
 Agr. vocarent. Pich. e Cod.
 Flor. Bud. et ed. pr. restituit
 quod gens-vocarentur (quo-
 modo et Rhen. et Lipsio pla-
 cuerat) cetera libris niti di-
 cens. Sed MS. Flor. per no-
 tam nom; unde legendum sit
 nomen cum Cod. Bud. Agr.
 et ed. princ. Grutero quidem

et Ryckio Romanorum no-
 men, pro glossmate habe-
 tur. Sed sic deesse nobis vide-
 tur, quod origini Germ. et
 patriae e diverso respondeat.

I. Gron. spreto nomine rece-
 pit nomen, nec tamen apte
 illustrat. Ob auctoritatem
 MSS. secutus Ern. nihil af-
 fert. Et nos sequimur, si
 quidem nomen pro colonia,
 quasi familia l. clientela su-
 matur. cf. Ann. XII, 27. Ro-
 manum, Graec. nomen vo-
 cantur saepe Romani, Grae-
 ci Livio, Tac. Vell. et Sall.
 Livio I, 10 Caenineses di-
 cuntur nomen Caeninum.
 noster Ann. III, 30 in no-
 men (familiam) adsciscere.
 Catull. 60, 2, 13. Vetus
 nomen i. e. familia.

Germanicae originis, eiurata patria, Romano-A. V.
 rum nomen, *Agrippinenses*, vocarentur. Caesae^{823.}
 cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosius
 agentes, quia procul ripa aberant^{I.} nec quievire
 Ubii, quo minus praedas e Germania peterent: pri-
 mo impune; dein circumventi sunt; per omne id
 bellum meliore usi fide, quam fortuna. Contusis
 Ubiis, gravior et successu rerum ferocior Civilis,
 obsidium legionum urgebat: intentis custodiis, ne
 quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret.
 Machinas molemque operum Batavis delegat; Trans-
 rhenanos, *proelium* poscentes, *ad scindendum val-*
lum ire, detrusosque redintegrare certamen, iubet;
 superante multitudine, et facili damno. Nec finem²⁹
 labori nox attulit. Congestis circum lignis accen-
 sisque, simul epulantes, ut quisque vino incaluerat,
 ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe
 ipforum tela per tenebras vana: Romani conspi-
 cuam Barbarorum aciem, et, si quis audacia aut
 insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intel-
 lectum id Civili: et, *restituto igne, misceri cuncta*
tenebris et armis, iubet. Tum vero strepitus dis-
 soni, casus incerti, neque feriendi, neque decli-
 nandi providentia. Unde clamor acciderat, cir-

I. Nec putabant, (ut ait (postea Marcomagum), ubi
 Pich.) Germanos eo usque hodie superest Düren, ad
 excursuros. Marcodurum Ruram cis Rhen. oppidum.

A. V. cum agere corpora, tendere ¹ arcus: nihil prodesse
 823. virtus; fors cuncta turbare, et ignavorum saepe
 telis fortissimi cadere. Apud Germanos inconsulta
 ira: Romanus miles, periculorum gnarus, ferra-
 tas fudes, gravia saxa, non forte iaciebat. Ubi
 fonus molientium, aut appositae scalae hostem in
 manus dederant, propellere umbone, pilo sequi:
 multos, in moenia egressos, pugionibus fodere.
 Sic exhausta nocte, novam aciem dies aperuit.
 30 Eduxerant Batavi turrin, duplici tabulato, quam
 praetoriae portae (is aequissimus locus) propin-
 quantem, promoti contra validi asseres, et incussae
 trabes perfregere, multa superstantium pernicie.
 pugnatumque in perculsos subita et prospera erup-
 tione. Simul a legionariis, peritia et arte praestan-
 tibus, plura struebantur. Praecipuum pavorem
 intulit suspensum et nutans machinamentum ², quo
 repente demisso, praeter suorum ora ³ singuli plu-

I. Sic certe Flor. Agr. et
 vulg. a Puteol. Lipsius ma-
 vult armis, probatque Ern.
 frustra. Utrunque enim a
 Rom. et Germ. emissa tela in-
 certo ictu. Neque ad hos Ger-
 manos s. Batavos pertine-
 bat rarior apud Transrhen.
 arcum usus.

2. Quod tollenonem vo-
 abant; de quo vid. Sigon.

et I. F. Gron. ad Liv. XXIV,
 34, ubi similis machina ab
 Archimede contra oppug-
 nantium naves adhibita le-
 gitur, et eundem XXXVIII,
 5. Talis et adhibetur
 aquam e pluteis haurien-
 dam; Plin. H. XIX, 4; cf.
 praeter Festum, et Veget.
 IV, 21.

3. Ante oculos suorum. et

resve hostium sublimē rapti, verso pondere ¹ intra A. V. castra effundebantur. Civilis, omīssa oppugnandi ^{823.} spe, rursus per otium assidebat, nuntiis et promissis fidem legionum convellens. Haec in Germa- ³¹ nia, ante Cremonense proelium, gesta, cuius eventum literae Primi Antonii docuere, addito Caecinae ² edicto. et praefectus cohortis e victis, Alpinus Montanus ³, fortunam partium praesens fatebatur. Diversi hinc motus animorum. Auxilia e Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortantibus praefectis, statim a Vitellio desciscunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu, neque animo satis affirmans; et cum cetera iurisiurandi verba conciperent ⁴, *Vespasiani* nomen haesitantes, aut levi murmure, et plerumque silentio trans mittebant. Lectae deinde pro concione epistolae Antonii ad ³² Civilem, suspiciones militum irritavere, tamquam ad focium partium scriptae, et de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nun-

sic Plautus Stich. II, 3, 7
praeter pedes mustela mihi
murem abstulit.

I. *s. versa ipsa machina,*
gravi.

2. *tum consulis, de impe-*
rio ad Vesp. delato edicentis.

3. *Trevir, quem post vi-*
ctoriam Bedriacensem Anto-
nus miserat ostentui in Ger-
maniam; supra III, 35.

4. *s. quae praeibantur s.*
dictata sequerentur pronun-
tiando.

A. V. tiis, eadem dicta factaque: et missus cum mandatis
 823 Montanus ad Civilem, *ut absisteret bello: neve*
¹ *externa armis falsis velaret. Si Vespasianum iu-*
vare aggressus foret, satisfactum coeptis. Ad ea
 Civilis, primo callide: post, ubi videt Montanum
 praeferocem ingenio, paratumque in res novas,
 orsus a questu periculisque, quae per quinque et
 viginti annos in castris Romanis exhausisset, *Egre-*
gium, inquit, pretium laboris ² *recepi, necem*
fratris, et vincula mea, et saevissimas huius exer-
citus voces, quibus ad supplicium petitus, iure
gentium poenas reposco. vos autem Treveri, ce-
teraeque servientium animae, quod ³ *praemium*
effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam
militiam, immortalia tributa, virgas, secures,

- I. Sic MSS. Flor. et Agr. *infra c. 38* externis bellis.
 edd. omnes ante Lips. qui Ovid. Amor. I, 8, 41 sq.
frustra rescripsit externa ar- terna arma exercere oppo-
 ma falsis. Illud restituit Ryck. nit ¹ *regitare in Urbe. Sen-*
 et I. Gron. Externa int. arma sus: *ne rebellionem praetexe-*
 s. res externae opponuntur ret sumpta pro Vesp. arma.
 armis civilibus, qualibus de
 principatu certabant Vesp.
 et Vit. Supra I, 79 dixerat
 noster externa moliri, inter
 discordias (civiles), quod
 Ann. VI, 32 res externas
 moliri. Sic H. III, 46 ex-
 terna vi - afflicta res Rom. et
2. Sic ex MS. Flor. (re-
 cipi) monuit Pich. et rec.
 Ryck. seq. Ern. Vulg. cepi.
3. Sic e Flor. et Agric.
 Ryck. et I. Gron. sqq. Vulg.
 pretium; quod supra iam
 obvium.

et dominorum ingenia ¹? *En ego praefectus unius A. V.*
cohortis, et Canninefates Batavique, exigua Gal- 823.
liarum portio, vana illa castrorum spatia excidi-
mus, vel septa ferro fameque premimus. denique
ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus.
Sic accensum, sed molliora referre iussum, dimit-
tit. Ille, ut irritus legationis, rediit, cetera dif-
simulans, quae mox erupere. Civilis, parte copia- 33
rum retenta, veteranas cohortes, et quod e Ger-
manis maxime promptum, adversus Voculam exer-
citumque eius mittit: Iulio Maximo, et Claudio
Victore, sororis suae filio, ducibus. Rapiunt in
transitu hiberna alae, Asciburgi ² *fita: adeoque im-*
provise castra involavere, ut non alloqui, non pan-
dere aciem Vocula potuerit. Id solum, ut in tu-
multu, monuit, subsignano milite ³ *media firmare.*
auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit,
exceptusque compositis hostium ordinibus, terga in
suos vertit. Caedes inde, non proelium. Et Ner-
viorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostro-
rum nudavere. sic ad legiones perventum: quae,
amissis signis, intra vallum sternebantur; cum re-

¹. *h. e. libidines, liber-*
tati infestae, s. flagitia in
omnes, quasi servitia essent.
Plautus Poenul. V, 4, 26.
de filia: ingenium patris
habet, quod sapit. Terent.

Heaut. I, 99. Ingenium pa-
tris in liberos lene.

². *Hodie exiguus vicus*
inter Novesium et Vetera,
nomine Asburg.

³. *Cf. supra I, 70 extr.*

A. V. pente novo auxilio fortuna pugnae mutatur. Vasco-
 823. num lectae a Galba cohortes, ac tum accitae, dum
 castris propinquant, audito proeliantium clamore,
 intentos ¹ hostes a tergo invadunt, latioremq;
 quam pro numero, terrorem faciunt: aliis a Novesio,
 aliis a Magontiaco universas copias advenisse creden-
 tibus. Is error ² Romanis addit animos: et, dum
 alienis viribus confidunt, suas recepere. Fortissi-
 mus quisque e Batavis, quantum peditum erat,
 funduntur: eques evasit cum signis captivisque,
 quos prima acie corripuerant. Caesarum eo die,
 in partibus nostris, maior numerus et imbellior;
 34 e Germanis ipsa robora. Dux uterque, pari culpa
 meritus adversa, prosperis defuere. Nam Civilis,
 si maioribus copiis instruxisset aciem, circumiri a
 tam paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta
 exscidisset. Vocula nec adventum hostium explora-
 vit; eoque simul egressus victusque. dein victoriae
 parum confusus, tritis frustra diebus, castra in ho-
 stem movit. quem si statim impellere, cursumque
 rerum sequi maturasset; solvere obsidium legionum
 eodem impetu ³ potuit. Tentaverat interim Civilis
 obsessorum animos, tamquam perditae apud Ro-

1. Int. pugnae.

litera absorptum.

2. Abest a MSS. Flor. Bud.

3. Quod e Flor. et Agric.

et ed. pr. vox Romanis a Pu-
 teol. reddita. Scriptum for-
 san R. eadem prioris vocis

edidit Ryck. latinus, quem
 vulg. potuisset.

manos res, et suis victoria provenisset. circumfe- A. V.
rebantur signa vexillaque: ostentati etiam captivi. 823.
ex quibus unus, egregium facinus ausus, clara voce
gesta patefecit, confossus ¹ illico a Germanis: unde
maior indici fides. Simul vastatione incendiisque
flagrantium villarum, venire victorem exercitum,
intelligebatur. *In conspectu castrorum constitui
signa, fossamque et vallum circumdari, Vocula
iubet: ² depositis impedimentis sarcinisque, expe-
diti certarent.* Hinc in ducem clamor pugnam
poscentium: et minari assueverant. Ne tempore
quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi
fessique proelium sumpserunt. nam Civilis aderat,
non minus vitiis hostium, quam virtute suorum
fretus. Varia apud Romanos fortuna. et seditio-
sissimus quisque ignavus: quidam, recentis victo-
riae memores, retinere locum, ferire hostem,
seque et proximos hortari, et redintegrata acie,
manus ad obsessos tendere, *ne tempori deessent.*
Illi, cuncta e muris cernentes, omnibus portis
prorumpunt. Ac forte Civilis lapsu equi pro-
stratus, credita ³ per utrumque exercitum fama,

1. *E re sic monet Freinsh.*
Vulg. illic.

certarent inest iussio eius,
quod fieri debeat.

2. *Vulg. inserit ut; quod
eum absit a MSS. Flpr. Bud.
Agric. et ed. princ. recte
delet Io. Gronov. In verbo*

3. *h. e. ob creditam-fa-
mam. Lipsius frustra tentat
dedita l. didita. Illud for-
tius.*

A. V. *vulneratum aut interfectum*, immane quantum suis
 823. pavoris, et hostibus alacritatis indidit. Sed Vo-
 35 cula, omiſſis fugientium tergis, vallum turreſque
 caſtrorum augebat, tamquam ruruſ obſidium
 immineret: corrupta totiens victoria, non falſo
 ſuſpectuſ, bellum malle. Nihil aeque exercituſ
 noſtroſ¹, quam egeſtaſ copiarum fatigabat. Im-
 pedimenta legionum² cum imbelli turba³ Novesium
 miſſa, ut inde, terreſtri itinere, frumentum adve-
 herent: nam flumine hoſteſ potiebantur. primum
 agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatiſ firmo Civile.
 Qui, ubi *ruruſ miſſoſ Novesium frumentatoſeſ*,
dataſque in praefidium cohorteſ, *velut multa pace*
ingredi accepiſ; raruſ apud ſigna militem, arma
 in vehiculiſ, cunctoſ licentia vagoſ, compoſituſ
 invadiſ: praemiſſiſ, qui ponteſ et viaruſ anguſta
 infiderent. pugnatuſ longo agmine, et incerto
 Marte, donec proelium nox dirimeret. Cohorteſ
 Geldubam perrexere; manentibuſ, ut fuerant, ca-
 ſtriſ,

1. Et hunc, quem in ca-
 ſtriſ habebat Vocula, et il-
 lum, apud Vetera obſeſſuſ.

2. h. e. Iumenta legg. cum
 curribuſ.

3. Non ſolum intelligaſ
 eum I. F. Gron. lixaſ et calo-
 neſ, quiſ frumentuſ adve-

herent, ſed et mixtuſ im-
 bellemque inter hoſteſ mi-
 litem, qui comitaretur, qua-
 ſi in eo ſatiſ praefidii eſſet.
 tanta erat ſecuritaſ victori.

cap. 33 extr. caeſoruſ-im-
 bellior numeruſ.

stris, quae relictorum illic militum praesidio tene-^{A. V.}
bantur. Non erat dubium, quantum in regressu^{823.}
discriminis adeundum foret, frumentatoribus onu-
stis¹ perculsisque. Addit exercitui suo Vocula mil-
le delectos, e Quinta et² Quintadecima legionibus,
apud Vetera obsessis, indomitum militem et duci-
bus infensum. Plures, quam iussum erat, pro-
fecti, palam in agmine fremebant, *non se ultra fa-*
mem, insidias legatorum toleraturos. At, qui
remanferant, *desertos se, abducta parte legionum,*
querebantur. Duplex hinc seditio; aliis revocanti-
bus Voculam, aliis redire in castra abnuentibus.
Interim Civilis Vetera circumfedit. Vocula Gel-³⁶
dubam, atque inde Novesium concessit. Civilis
capit Geldubam: mox, haud procul Novesio, eque-
stri proelio prospere certavit. Sed miles secundis
adversisque perinde in exitium ducum accendebatur.
Et adventu Quintanorum Quintadecimanorumque
auctae legiones, *donativum* exposcunt, comperto,
pecuniam a Vitellio missam. Nec diu cunctatus

1. *Vulg. a Puteol. pau-*
culisque. Sed MS. Flor. et ed.
pr. periculisque; quod Lip-
sus crediderat perculsisque;
idque rec. Ryck. I. Gronov.
et Ernest.

2. *Vulg. Quartadecima;*
ad Ryckium usque, qui ex

Tacitus T. III.

Merceri emend. recepit no-
strum, ex cap. sq. firmum.
Neque vero integras legiones
adfuisse, recte autumat. Su-
pra H. III, 22 utraque V et
XV interfuere proelio Cre-
monensi.

A. V. Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. idque prae-
 823. cipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum
 et epulas, et nocturnos coetus, veterem in Hor-
 deonium iram renovant: nec ullo legatorum tribu-
 norumve obsistere auso, (quippe omnem pudorem
 nox ademerat) protractum e cubili interficiunt. Ea-
 dem in Voculam parabantur, nisi servili habitu,
 per tenebras, ignoratus evasisset. Ubi, sedato im-
 petu, metus rediit: centuriones cum epistolis ad
 civitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia ora-
 37 turos. Ipsi, ut est vulgus sine rectore praeceps,
 pavidum, socors, adventante Civile, raptis temere
 armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res
 adversae discordiam peperere; iis, qui e superiore
 exercitu erant, causam suam dissociantibus. Vi-
 tellii tamen imagines, in castris, et per proximas
 Belgarum civitates, repositae, cum iam Vitellius
 occidisset. Dein mutati in poenitentiam Primani
 Quartanique et Duoetvicesimani, Voculam sequun-
 tur: apud quem resumpto Vespasiani sacramento,
 ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur.
 Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Usipiis,
 Mattiacis exercitus; fatietate praedae, nec incruenti.
 in via dispersos et nescios miles noster invaserat.
 quin et loricam vallumque per fines suos ¹ Treveri

I. Int. Transrhenanos; nam, veram Treverorum
 ad utramque Loganae ri- patriam; e qua quamvis

struxere, magnisque invicem cladibus cum Germa- A. V.
 nis certabant, donec egregia erga populum Ro- 823.
 manum merita mox rebelles foedarent. Interea 38
 Vespasianus iterum ac Titus consulatum absentes A. V.
 inierunt; maesta et multiplici metu suspensa ci- 824.
 vitate, quae, super instantia mala, falsos pavo- A. C.
 res induerat: *descivisse Africam, res novas moliente*
L. Pisone. Is praecerat provinciae, nequaquam tur-
 bidus ingenio: sed quia naves saevitia hiemis pro-
 hibebantur, vulgus, alimenta in dies mercari so-
 litum, cui una ex rep. annonae cura, clausum litus,
 retineri commeatus, dum timet, credebat: augen-
 tibus famam Vitellianis, qui studium partium non-

Rhenum in Belgicam trans-
gressi, civitatem Germani-
cam retinere. de qua Hir-
tius L. VIII, 25 Caesari L.
V, 3 et Tac. Germ. 28 ce-
tera consentiens. Hinc ea-
dem Loganensis provincia a
Rheno ad Gieffam usque et
Dillenburgium hodiernum est
dioecesis Trevirensis. Com-
pletebatur ea pagos Hein-
rich, Loganensem inferio-
rem, Engersgoviae et Hei-
gerensem. Nemo Geogr. aut
Historicorum illud antehac
vidit. Provinciam vero Lo-
ganensem ex monitis meis

(in *Act. Acad. Pal. T. III,*
p. 358 et in Diss. viatrice an.
1770 ad Acad. ill. Palati-
nam missa, sed adhuc ine-
dita), longius dein pro egre-
gia doctrina progressus illu-
stravit mihi olim amicissimus
Chr. Iac. Kremerus (cui Pu-
dor et Iustitiae soror Fides
nudaque Veritas quando ul-
lum invenient parem! Mul-
tis ille bonis flebilis occidit.
Nulli flebilior quam mihi)
in opere exemplari, historia
Franciae Rhen. 1778 a sum-
mo suo meoque A. Lancio
edita.

A. V. dum posuerant; ne victoribus quidem ingrato ru-
 823. more, quorum cupiditates, externis quoque bellis
 inexplébiles, nulla umquam civilis victoria satiavit.
 39 Kalendis Ianuariis in Senatu, quem Iulius Fronti-
 nus, praetor urbanus, vocaverat, legatis exerci-
 tibusque ac regibus, *laudes gratesque* decretæ: et
 Tertio Iuliano praetura, *tamquam transgredien-*
tem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ab-
 lata, ut in Plotium Griphum transferretur: Hormo
 dignitas equestri data. Et mox eiurante Frontino
 Caesar Domitianus praeturam cepit. Eius nomen
 epistolis edictisque ¹ praeponnebatur, vis penes Mu-
 cianum erat: nisi quod pleraque Domitianus, in-
 stigantibus amicis, aut propria libidine, audebat.
 Sed praecipuus Muciano metus e Primo Antonio
 Varoque Arrio: quos recentes, clarosque rerum fa-
 ma ac militum studiis, etiam populus fovebat,
 quia in neminem ultra aciem saevierant. Et fere-
 batur Antonius Scribonianum Crassum ², egregiis
 maioribus et fraterna imagine fulgentem, ad capef-
 fendam remp. hortatus: haud defutura conscriptorum

1. Teste Ursino Cod. ve-
 tus sic legit; alius, quomodo
 et Put. praeferebatur; quod
 Rhen. emendat in propone-
 batur. Sed Mureto et Acid.
 volentibus et pro re, tacite
 nostrum expressit I. F. Gron.

quem sequitur Ernest. Pro-
 ponebantur quidem edicta,
 sed nomen Caesaris prae-
 scribebatur ipsis.

2. Fratrem Pisonis Cae-
 saris maiorem; cf. supra I,
 15, p. 17 et c. 47 et 48.

manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis qui- A. V.
dem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igi- 824.
tur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius
nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum,
secretis promissis onerat, *citeriorem Hispaniam*
ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuum; simul ami-
cis eius tribunatus praefecturaeque largitur. Dein,
postquam inanem animum spe et cupidine impleve-
rat, vires abolet, dimissa in hiberna legione Septima,
cuius flagrantissimus in Antonium amor. et Tertia
legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam re-
missa. pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic
egesto, quidquid turbidum, redit urbi sua forma
legesque et munia magistratuum. Quo die Senatum 40
ingressus est Domitianus, *de absentia patris fratris-*
que, ac iuventa sua, pauca et modica differuit,
decorus habitu: et ignotis adhuc moribus, crebra
oris confusio pro modestia accipiebatur. Referente
Caesare, *de restituendis Galbae honoribus*, censuit
Curtius Montanus, *ut Pisonis quoque memoria ce-*
lebraretur. Patres utrumque iussere: de Pifone
irritum fuit. Tum forte ducti, *per quos redde-*
rentur bello rapta, quique aera legum, vetustate
delapsa, noscerent figerentque, et fastos, adula-

I. Ern. ex ed. pr. dilapfa, aera L. vetustate dilabantur.
nihili dicens vulgatum de- Et sic credimus, ap. Cic. pro
lapfa. quod denuo figimus; Marc. c. 8 cum Cod. Franc.
haud intelligentes, quomodo prim. aliisque legendum.

A. V. tione temporum foedatos, exonerarent, modumque
 824. publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iu-
 liano praetura, postquam cognitus est ad Vespasia-
 num confugisse: Gripho honor mansit. Repeti
 inde cognitionem inter Musonium Rufum et P. Ce-
 lerem placuit: damnatusque Publius, et Sorani ma-
 nibus satisfactum. Insignis publica severitate dies,
 ne privatim quidem laude caruit. iustum indicium
 expleffe Musonius videbatur. diversa fama Deme-
 trio, Cynicam sectam professo; quod manifestum
 reum ambitiosius, quam honestius, defendisset.
 ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio
 suppeditavit. Signo ultionis in accusatores dato,
 petit a Caesare Iunius¹ Mauricus, ut commenta-
 riorum principalium potestatem Senatui faceret,
 per quos nosceret, quem quisque accusandum po-
 poscisset. Consulendum tali super re principem,
 41 respondit. Senatus, inchoantibus primoribus, ius-

Omnia quae delapsa fluxe-
 runt, severis legibus vin-
 cienda sunt. Mores scil. de-
 labuntur tempore ad dete-
 riora; aera legum fixa,
 vetustate delabuntur, ac rur-
 sus figenda sunt. Quae Sue-
 tonius Vesp. 8, de restitu-
 tione tabularum in Capito-
 conflagratarum a Vesp. un-
 dique investigatis exempla-

ribus facta dicit, nil faciunt
 ad hunc locum conflagrata
 non amplius noscuntur.

I. MS. Flor. Maricus
 (quod Gallicum nomen fuit
 supra II, 61) Vulg. Ryckius
 tuetur ex Plin. epp. IV, 22;
 cf. I, 5. Supra XIV, 48 occ.
 quoque Iunius Marullus con-
 sul.

iurandum concepit, quo certatim omnes magistra-^{A. V.}
tus, ceteri, ut sententiam rogabantur, *Deos testes*⁸²⁴
advocabant, *nihil ope sua factum, quo cuiusquam*
salus laederetur, neque se praemium, aut hono-
rem, ex calamitate civium cepisse: trepidis, et
verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quis
flagitii conscientia inerat. Probabant religionem
patres, periurium arguebant. eaque velut cen-
sura, in Sarioleum Voculam, et Nonium Actia-
num, et Cestium Severum acerrime incubuit, cre-
bris apud Neronem delationibus famosos. Sario-
leum et recens crimen urgebat, quod apud Vitel-
lium molitus eadem foret. nec destitit Senatus ma-
nus intentare Voculae, donec curia excederet. Ad
Pactium Africanum transgressi, eum quoque pro-
turbant: tamquam Neroni² Scribonios fratres,
concordia opibusque insignes, ad exitium mon-
stravissent. Africanus neque fateri audebat, neque
abnuere poterat: in Vibium Crispum, cuius inter-

I. Scil. verum iurantium.
Pich. vult noxiorum, eo quod
trepidarent tamen, quamvis
simul ob verba arte detorta
periuri. Sed non videmus,
quantum probari debeat
trepidatio eorum, qui ni-
hilo minus periuri sint.

2. Sic e MSS. Flor. Agr.
ed. pr. et monitu Lipsii, su-

pra Ann. XIII, 48 ac Xiphi-
linum laudantis, rescripserit
Ryck. pro Scribonianos. Seq.
Ernest. E Germania autem,
cui uterque praefuerant, a
Nerone arcessitos in Grae-
ciam atque interemptos, Ru-
fum et Proculum Scr. scri-
bit Dio Exc. LXIII.

A. V. roagationibus fatigabatur, ultro conversus, miscen-
 8 4° do, quae defendere nequibat, societate culpa in-
 42 vidiam declinavit. Magnam eo die pietatis eloquen-
 tiaque famam Vipstanus Messala adeptus est, non-
 dum senatoria aetate, ausus pro fratre ¹, Aquilio
 Regulo, deprecari. Regulum subversa Crassorum
 et Orphiti domus in summum odium extulerat.
 Sponte ² antequam ex S. C. accusationem subiisse ³ iu-

1. Bipedum nequissimo;
 cf. Plin. epp. I, 5; II, 20;
 IV, 2; VI, 2 etc.

2. MSS. et edd. omnes
 Sponte ex S. C. accus. Sed
 et omnes haerent in secum
 pugnantibus sponte et ex S.
 C. Rhenanus aliique emblemata
 putant ortum ex glossa ex se;
 quae in textum irrepsit.
 Cruserus vero putans, faci-
 lius ex se per sponte expli-
 candum fuisse, hoc reiicu-
 lum dicit retinendumque ex
 se. Pich. coniecit Sponte,
 nec ex S. C. quod et Lipsio
 in ultima ed. placet; nobis
 vero supervacuum inferre vi-
 detur. Colero quidem certum
 fuit, verba ex S. C. non dolo
 malo irrepsisse; sed is nil au-

det. Nos morem MS. Flor.
 iam saepius experti, a vocis
 prioris terminatione paria
 sqq. interfecta esse, credimus
 ex voce sponte amissum esse
 anteq. Morem certe, quo ac-
 cusationes et oratores decer-
 nebantur a Senatu, ex Plin.
 epp. II, 11; III, 4; VI, 29
 et Tac. Ann. XV, 21 illu-
 strat Pich. Saepiusque dati
 a Senatu oratores et patroni
 se excusabant. Famam vero
 laesisse putabatur, qui spon-
 te accusaverat; cf. Plin.
 III, ep. 7, n. 3. Sic igitur
 Regulum sponte primum,
 dein ex S. C. se ad per-
 orandum praebuisse credo;
 cf. Plin. VII, ep. 19, n. 1.
 3. h. e. suscepisse.

venis admodum, nec depellendi periculi ¹, fed in A. V. spem potentiae videbatur. Et Sulpicia Praetextata ⁸²⁴ Crassi ², quatuorque liberi, si cognosceret Senatus, ultores aderant. Igitur Messala non causam, neque reum tueri; sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus, ut, post caedem Galbae, datam interfectori Pisonis pecuniam a Regulo, adpetitumque morsu Pisonis caput, obiectaret. ³ Hoc certe, inquit, Nero non coegit: nec dignitatem, aut salutem illa saevitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones, qui perdere alios, quam periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exsul pater, et divisa inter creditores bona, nondum honorum capax aetas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis et hiatu praemiorum ignotum adhuc ingenium, et nullis defensionibus expertum, caede nobili imbuisti. cum ex funere reipublicae raptis consularibus spoliis ⁴, septuagies sestertio

1. Int. causa.

tionis; supra I, 2, p. 5.

2. Vulg. praeter morem latinum subdit uxor; quod et abest ab ed. princ. et MS. Agric. et damnatur Lipsio. Igitur omittimus.

Cave tamen putes, ipsum consulatum sibi inde quassisse, qui mox nonnisi praetorius vocatur. Sed consularium virorum Scrib. et Or-

3. Sic e. Flor. Ryck. et Ernest. Vulg. haec.

fiti, spoliis, pecunia et pontificatu auctus Regulus.

4. Ut praemio accusatio-

A. V. ¹ *saginat*us, et sacerdotio fulgens, innoxios pue-
 824. *ros, illustres senes, conspicuas foeminas eadem rui-
 na prosterneres: cum segnitiam Neronis incusares,*
quod per singulas domos seque et delatores fatiga-
ret: posse universum senatum una voce subverti.
Retinete, Patres conscripti, et reserveate hominem
tam expediti consilii, ut omnis aetas instructa sit,
et quomodo senes nostri Marcellum, Crispum, iu-
venes Regulum imitentur. Invenit etiam aemulos
infelix nequitia. quid si floreat vigeatque? Et
quem adhuc quaestorium offendere non audemus,
praetorium et consularem visuri ² sumus? an Ne-
ronem extremum dominorum putatis ³? Idem cre-
diderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fue-
runt: cum interim intestabilior et saevior exortus
est. Non timemus Vespasianum: ea principis aetas,

I. MSS. Flor. cett. ante
 Lipsium *saginat*us. Is edidit
dignatus; sed Pich. in mar-
gine, felici ex emend. Faerni
*saginat*us, quod receptum
 Bernegg. indeque omnibus.

2. h. e. *passuri; uti Cic.*
in Cat. I, 2. ducemque ho-
stium intra moenia, atque
adeo in Sen. videtis-mo-
lientem.

3. Alteram hanc quaestio-
 nem subiungit, e qua digre-
 diatur ad dissolvenda, quae
 ex diverso dici possint ob
 moderationem Vespas. quo
 principe Regulus, ceteri ac-
 cusatores, non ultra nocere,
 eoque ferri, possint. Dein
 rediens ad coepta, patien-
 tiam Senatus arguens, ut
 hunc acrius stimulet.

ea moderatio. sed diutius durant exempla, quam A. V.
mores ^{1.} *Elanguimus, patres conscripti, nec iam* 824
ille Senatus sumus, qui, occiso Nerone, delatores
et ministros more maiorum puniendos flagitabat.
Optimus est, post malum principem, dies primus ^{2.}
 Tanto cum assensu Senatus auditus est Montanus, 49
 ut spem caperet Helvidius, posse etiam Marcellum
 prosterni. Igitur a laude Cluvii Rufi orsus, qui
 perinde dives, et eloquentia clarus, nulli umquam
 sub Nerone periculum faceffisset, crimine simul ex-
 emploque Eprium urgebat; ardentibus patrum ani-
 mis. quod ubi sensit Marcellus, velut excedens

I. Sensus dicti: sed (per
 ipsam Senatus moderatio-
 nem et Principis clementiam)
 diutius supererunt exempla,
 (h. e. ipsi pessimi homines
 Regulus, Marcellus, Cris-
 pus, impuniti) quae dum
 vivent sibi alii ad imitandum
 fortunae pro rerum copia ex
 delationibus augendae causa
 proponant et sequantur;
 quam mores (moderati)
 Principis, cum ipso cessuri.
 Tum illi, ubi redierit novi
 Domini saevitia, faculta-
 tem inde nocendi rursus sibi
 oblatam habebunt. Exem-

pla igitur pravitatis tollen-
 da, quis non videt? Sed
 nos elanguimus-nec iam etc.
 Iam aptissima videbitur sen-
 tentia quam Lipsius ineptam
 aut nihili putans fingit au-
 tores pro mores; neque Ryc-
 kius feliciter exponit exem-
 pla per poenas malorum,
 quae diutius deterreant ab
 imitatione, quam Principis
 boni vita duret.

2. Quo scil. pessimi mi-
 nistri dominationis, sublato
 Principe suo, cessant; sed nisi
 una aboleantur, certissimo
 expurgiscentur.

A. V. curia: *Imus*, inquit, *Prisce*, et *relinquimus tibi*
 824. *Senatum tuum: regna, praesente Caesare* ¹. Se-
 quebatur Vibius Crispus: ambo infensi, vultu di-
 verso; Marcellus minacibus oculis, Crispus reni-
 dens: donec accursu amicorum retraherentur. Cum
 glisceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci
 et validi pertinacibus odiis tenderent; consumptus
 44 per discordiam dies. Proximo Senatu, inchoante
 Caesare, de abolendo dolore iraque, et priorum
 temporum necessitatibus, censuit Mucianus prolixè
 pro accusatoribus: simul eos, qui coeptam, dein
 omissam, actionem repeterent, monuit sermone
 molli, et tamquam rogaret. Patres coeptatam li-
 bertatem, postquam obviam itum, omisere. Mu-
 cianus, ne sperni Senatus iudicium, et cunctis sub
 Nerone amissis data impunitas videretur, ² Octa-
 vium Sagittam, et Antistium Sorianum, senatorii
 ordinis, egressos exilium, in easdem insulas rede-
 git. Octavius Pontiam Postumiam, stupro cogni-

I. *Hac arte callide elo-
 quens ille elusit disertam qui-
 dem, sed inexercitatam et
 eiusmodi certaminum rudem
 Helvidii sapientiam; sibi que
 gratiam paravit apud Vesp.
 cuius dein amicus evasit: cf.
 dial. de Orat. c. 5 et 6.*

2. *Sic et supra XIII, 44.
 MS. vero Flor. h. l. O&. Sa-*

*binum Sag. indubio errore
 librarii, qui visa not. Sag.
 primum inde aberravit ad
 Sabinum, dein verius re-
 scripsit. Nolumus vero illu-
 stre nomen viliori cum Ern.
 affingere. Consensus MSS. nil
 probat, cum omnia ex uno
 Flor. fluxerint.*

tam et nuptias suas abnuentem, impotens amoris A.V. interfecerat: Sofianus pravitate morum multis exi- 824. tiosus. Ambo gravi Senatus consulto damnati pul- sique, quamvis concessio aliis reditu, in eadem poena retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mucia- num invidia. Quippe Sofianus ac Sagitta viles, etiam si reverterentur: accusatorum ingenia, et opes, et exercita malis artibus potentia timebantur. Reconciliavit paulisper studia patrum habita in Se- 45 nati cognitio, secundum veterem morem. Man- lius ¹ Patruitus, senator, *pulsatum se in colonia* ² *Seniensi, coetu multitudinis, et iussu magistra- tum, querebatur: nec finem iniuriae hic stetisse; planctum et lamenta et supremorum imaginem praesenti sibi circumdata cum contumeliis et probris, quae in Senatum universum iacerentur.* Vocati, qui arguebantur. et cognita ³ causa, in convictos vindicatum: additumque S. C. quo Se- nientium plebes modestiae admoneretur. Iisdem

I. Ante Pich. patricius, senatorii ordinis. Sed MS. Flor. et Vat. Patruitus sena- tor. unde Pich. edidit qui- dem patritius, sed cetera vulg. non mutat. Ryckius to- tum recepit.

2. Sic MS. Flor. Plin. H. III, 5. edd. a Lipsio omnes;

probatque Cellar. O. A. II, 9. Ernest. frustra ex Puteol. repetit Senensi. hodie Siena Al. volunt Seniam, Dalma- tiae opp.

3. Edit. Freinsh. II, per mendum iussa, quod propa- gatum in ed. F. F. Gron.

A. V. diebus Antonius Flamma Cyrenensibus ¹ damnatur
 824. lege repetundarum, et exilio ob faevitiam. Inter
 46 quae militaris seditio prope exarsit. Praetorianam
 militiam repetebant a Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati: et, illectus in eandem spem, e legionibus miles promissa stipendia flagitabat: ne Vitelliani quidem, sine multa caede pelli poterant;
 2 sed immensa pecunia dicebatur, qua tanta vis ho-

I. Ut parti victrici. Sic Senec. de benef. VI, 4. Sic debitori suo creditor saepe damnatur etc.

2. Decem verba sqq. ex naufragio colligimus, quae a Puteol. inde in omnibus edd. omissa. Sed audiamus primo Pich. ad h. l. » Plura
 » hic in Flor. adiiciuntur:
 » pelli poterant, sed im-
 » mensa pecunia fer. post-
 » haec paginae transpositio
 » ibi a librario facta fuit,
 » sed adeo evidens, ut nul-
 » lam pariat confusionem &
 Lacuna tamen inde orta,
 et alibi verba, quae h. l. pe-
 rierunt, malo omine appa-
 lerunt. Scil. quod Pich. in I
 notarum ed. a Grutero red-
 dita, clarius indicat, pa-

ginae ita transpositae, ut, cum prior pag. clausa fuisset verbis ante allatis, iam nova incipiat a verbis, infra cap. 52 ne criminantium nuntiis temere acc. referat- que sqq. usque ad verba cap. 53 extr. quo tanta vis reti- nenda erat. Tum demum re- dibat librarius ad haec: In- gressus castra Muc. Ed. pr. Vaticani filia, ut Cod. Flor. prioribus coniungit verba sed imm. pec. fer; quod Guelferbyt. plenius scribit ferunt. Rud. Agric. ex vero vidit, hisce coniungenda esse, quae in finem cap. 53 trans- mota erant; scribens - pote- rant, sed imm. pec. tanta vis hom. retinenda erat; sed omisit inde ferunt, et pre-

minum retinenda erat. Ingressus castra Mucianus, A. V. quo rectius stipendia singulorum spectaret ¹, suis ^{824.} cum insignibus armisque victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem et urbi vicina conquistati, producuntur, prope intecto corpore. Eos Mucianus diduci, et Germanicum Britannicumque militem; ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupescerat: cum ex diverso velut aciem, telis et armis truem, semet clausos nudosque et illuvie deformes adspicerent. Ut vero huc illuc distrahi coepere, metus per omnes, et praecipua Germanici militis formido, tamquam ea separatione ad caedem destinarentur: prensare commanipularium pectora, cervicibus innecti ², suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu, in pari causa, disparem fortunam paterentur; modo Mucianum,

nomen quo (l. qua) quod infra praestit verbis tanta vis etc. Revocamus igitur in h. l. qua; et ferunt reddimus cap. 52 sic. Titum - orasse ferunt pro dicebatur, quod illuc ingestum huc pertinebat; ut legamus pecunia dicebatur h. e. promittebatur. Ita bene

explicat Nonius Sallustianum illud in fragm. H. L. II dictas pecunias coegit; cf. Sall. ed. Bip. p. 234. et sic Doti dicere est promittere.

I. Scil. ex cuiusque causis et meritis.

2. s. brachia implicare.

A. V. modo absentem principem, postremum cae-
 824. lum ac deos obtestari: donec Mucianus, *cun-*
ctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris
milites appellans, falso timori obviam iret. nam-
 que et victor exercitus clamore lacrimas eorum iu-
 vabat. Isque finis illa die. Paucis post diebus, al-
 loquentem Domitianum firmati iam excepere. sper-
 nunt oblatos agros: *militiam et stipendia* orant.
 Preces erant, sed quibus contradici non posset.
 igitur in praetorium accepti. dein, quibus aetas
 et iusta stipendia, dimissi cum honore, alii ob cul-
 pam, sed carptim, ac singuli: quo tutissimo reme-
 47 dio consensus multitudinis extenuatur. Ceterum
 verane pauperie, an uti videretur, actum in Se-
 natu, *ut sexcenties sestertium a privatis mutuum*
acciperetur. praepositusque ei curae Poppaeus Sil-
 vanus. nec multo post necessitas abiit, sive omissa
 simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domi-
 tiano, consulatus, quos Vitellius dederat. funus-
 que censorium Flavio Sabino ductum. Magna do-
 cumenta instabilis fortunae, summaque ¹ et ima
 48 miscntis. Sub idem tempus L. Piso pro consule
 interficitur ². ea de caede quam verissime expe-
 diam,

1. *Vulg. ante Berneggo* probatam.
 etiam. Is tandem recepit
 coni. *Agricolae omnibus*

2. De quo cf. *supra c. 38.*

diam, si pauca supra ¹ repetiero, ab initio causisque A. V. talium facinorum non absurda. Legio in Africa ⁸²⁴ auxiliaque tutandis imperii finibus, sub D. Augusto Tiberioque Principibus proconsuli parebant. Mox C. Caesar, turbidus animi, ac M. Silanum, obtinentem Africam, metuens, ablatam proconsuli legionem misso in eam rem legato tradidit. aequatus inter duos beneficiorum numerus ², et mixtis utriusque mandatis, discordia quaesita, auctaque ³ pravo certamine. Legatorum ⁴ vis adolevit diuturnitate officii, vel quia minoribus maior aemulandi cura, proconsulum splendidissimus quisque securitati magis quam potentiae consulebant. Sed tum legio- ⁴⁹ nem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosae adolescentiae; neque modica cupiens, ⁵ et affinitate Vitellii anxius. Is crebris sermonibus tentaveritne Pisonem ad res novas, an tentanti restiterit, in-

¹. *Vulg. petiero. Sed cf. Ann. XVI, 18.*

². *Numerum creandorum tribunorum, centurionum cett. legatus ex aequo pariri debebat cum proconsule, qui antea unus honores militares conferre solitus.*

³. *Verba pr. cert. male a prioribus dispuncta bene coniunxit illis post MS. Agr. I. F. Gronov.*

Tacitus T. III.

⁴. *Vulg. ius. Nostrum, quod est in MSS. Guelf. aliisque ap. Broter. h. l. verius. Saepius ea in MSS. confunduntur.*

⁵. *Vulg. fed. Nostrum ex MS. Agric. et ed. princ. dedit Ryckius. causas reddit Tacitus, quare Festus gratiam Vespasiani quaesiverit, tollendo Pifone velut eius aemulo.*

Y

A. V. certum; quoniam secreto eorum nemo affuit, et,
 824. occiso Pisone, plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. Nec ambigitur, provinciam et militem alienato erga Vespasianum animo fuisse: et quidam e Vitellianis, urbe profugi, ostentabant Pisoni *nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius, et¹ pace suspecta tutius bellum.* Inter quae Claudius Sagitta, praefectus alae Petrinae, prospera navigatione praevenit Papirium, centurionem, a Muciano missum, asseveravitque *mandata interficiendi Pisonis centurioni data.* Cecidisse Galerianum; consobrinum eius generumque. *Unam in audacia spem salutis, sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita navibus Gallia, ducem se Vitellianis exercitiis ostenderet.* Nihil ad ea moto Pisone, centurio, a Muciano missus, ut portum Carthaginis attigit, magna voce laeta Pisoni² omina, tamquam Principi, continuare³; obvios et subitae rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, *praesentiam Pisonis* exposcere: gaudio clamoribusque cuncta miscebant, indiligentia veri et adulandi libidine. Piso, indicio Sagittae, vel insita modestia, non in pu-

1. *Vulg. in pace. Nos praeunte Acid. rec. Ernest. cum Faerno, Mureto, Gro- et Brot.*
 2. *Vulg. omnia. Nostrum*
 3. *h. e. continuo precari.*

blicum egressus est, neque se studiis vulgi permisit. A. V.
centurionemque percunctatus, postquam, *quaesitum* 824.
sibi crimen caedemque, comperit: *animadverti in*
eum iussit; haud perinde spe vitae, quam ira in
percussorem, quod idem, ex interfectores Clodii
Macri, cruentas legati sanguine manus ad caedem
proconsulis retulisset. anxio deinde edicto Cartha-
ginensibus increpitis, ne solita quidem munia usur-
pabat; clausus intra domum, ne qua motus novi
causa vel forte oriretur. Sed ubi Festo consterna- 50
tio ^I vulgi, centurionis supplicium, veraque et
falsa, more famae, in maius innotuere, equites in
necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro
adhuc coeptae lucis, domum proconsulis ir-
rumpunt, destrixis gladiis: et magna pars Pisonis
ignari, quod Poenos auxiliares Maurosque in eam
caedem delegerat, haud procul cubiculo, obvium
forte servum, *quisnam, et ubi esset Piso?* interro-
gare. servus egregio mendacio, *se Pisonem esse*,
respondit: ac statim obtruncatur. Nec multo post
Piso interficitur. namque aderat, qui nosceret,
Bebius Massa, e procuratoribus Africae, iam tunc
optimo cuique exitiosus, et in causas malorum,
quae mox tulimus, saepius rediturus. Festus Ar-
drumeto, ubi speculabundus substiterat, ad legio-

I. Tumultus, ut supra H. I, 89 extr. Ann. I, 39.

A. V. nem¹ contendit: praefectumque castrorum, Ce-
 824. tronium Pisanum, vinciri iussit, proprias ob simul-
 tates; sed *Pisonis satellitem* vocabat: militesque et
 centuriones quosdam punxit, alios praemiis affecit;
 neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum cre-
 deretur. Mox² Oeenfium, Leptitanorumque dis-
 cordias componit, quae, raptu frugum et pecorum
 inter agrestes, modicis principiis, iam per arma
 atque acies exercebantur. Nam populus Oeenfis,
 multitudine inferior, Garamantas exciverat, gen-
 tem indomitam, et inter accolae latrociniis fecun-
 dam. unde³ arctae Leptitanis res. lateque vasta-
 tis agris, intra moenia trepidabant: donec, inter-
 ventu cohortium alarumque, fusi Garamantes, et
 recepta omnis praeda, nisi quam vagi per inaccessa
 51 mapalium ulterioribus vendiderant. At Vespasia-
 no, post Cremonensem pugnam, et prosperos un-
 dique nuntios, *cecidisse Vitellium*, multi cuiusque
 ordinis, pari audacia fortunaque hibernum mare
 aggressi, nuntiavere. Aderant legati regis Volo-
 gesi, *quadraginta Parthorum equitum millia* offe-

I. Ex ed. princ. et MS.
 reg. id rec. Ern. ac Brot. pro
 vulg. tendit. ut perfectum
 esset, quomodo sqq.

2. Ita pro vulg. Ophen-
 sium correxit Lips. ex Plin.
 L. V, c. 4. et recte rec. Ryck.

quem seq. Ern. Plura de has
 regionis Syrticae civitate
 loca adduxit Cellarius Geogr.
 ant. Afr. L. IV, c. 3.

3. Sic Flor. Ante Ryck.
 male arcta.

rentes. Magnificum laetumque, tantis sociorum A. V. auxiliis ambiri, neque indigere. Gratiae Vologeso ⁸²⁴ actae, mandatumque, *ut legatos ad Senatum mitteret, et pacem esse sciret.* Vespasianus in Italiam resque urbis intentus, adversam de Domitiano famam accipit, *tamquam terminos aetatis et concessa filio egrederetur.* Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo ⁵² apud patrem sermone orasse ¹ ferunt, *ne criminantium nuntiis temere accenderetur: integrumque se ac placabilem filio praestaret.* Non legiones, non classes, perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum ²; sed maxime principibus, quorum prosperis et alii fruuntur, adversa ad iunctissimos pertineant. *ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni parens exemptum praebuisset.* Vespasianus, haud aeque Domitiano mitigatus, quam Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloque et armis rempublicam attollere: sibi pacem domumque curae fore. Tum celerrimas navium, fru-

I. Vulg. dicebatur. Nostrum verius; cf. supra notata ad c. 46.

2. Tam arcte patri coniunctam prolem, ut ab illo non sit diversa.

A. V. mento onustas, saevo adhuc mari committit. Quip-
 824. pe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud
 amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum
 53 a Vespasiano commeatus subvenere. Curam resti-
 tuendi Capitolii ¹ in L. Vestinum confert, equestris
 ordinis virum, sed auctoritate famaue inter pro-
 ceres. Ab eo contracti haruspices monuere, *ut*
reliquiae prioris deluhri in paludes aveherentur:
templum iisdem vestigiis sisteretur. nolle deos, mu-
tari veterem formam. Undecimo Kal. Iulias, se-
 rena luce, spatium omne, quod templo dicabatur,
 evinctum vittis coronisque, ² ingressi milites, ³ qui
 fausta nomina, felicibus ramis; dein virgines Ve-
 stales, cum pueris puellisque patrimis matrimis-

1. De quo iam actum in
 Senatu vid. supra c. 4 et 9.

2. Iungimus cum Acida-
 lio sqq. vulgo male inter-
 puncta; et sic habet etiam
 ed. princ. Continua igitur
 oratio. Und. Kal. spatium
 omne-perluere.

3. Sic (non quis l. ut
 vulg. quibus) est in Flor. Et
 quis nescit, saepe nomina
 dici ipsos homines magni
 nominis, l. spectabilis, l.
 etiam debitorum. quod in

vulgus notum est. Ita et no-
 mina bona, auspicata, fau-
 sta, prospera dicuntur ipsi
 homines talibus nominibus.
 Plin. L. XXVIII, c. 5. Cur
 publicis lustris etiam nomi-
 na victimas ducentum pro-
 spera legimus? cf. de ipso
 more Cic. de Divin. I, num.
 102. Festum in Lacus Lucri-
 nus, quos iam Lipsius lau-
 davit. Talia vero nomina
 Festus dicit fuisse Valerius,
 Salvius, Statorius etc.

que, ¹ aqua, vivis e fontibus omnibusque hausta, per- A. V.
luere. Tum Helvidius Priscus, praetor, praecedente 824.
² Plautio Aeliano, pontifice, lustrata ³ suo vetauri-
libus area, et super cespitem redditis extis, Iovem,
Iunonem, Minervam, praesidesque imperii deos pre-
catus, uti coepta prosperarent, sedesque suas, pie-
tate hominum inchoatas, divina ope attollerent,
vittas, quis ligatus lapis, innexique funes erant,
contigit. Simul ceteri magistratus, et sacerdotes,
et senatus, et eques; et magna pars populi, studio
laetitiaque connixi, saxum ingens traxere. passim-
que iniectae fundamentis argenti aurique stipes, et
metallorum primitiae, nullis fornacibus ⁴ victae,

I. MS. Flor. et Puteol. aqua trimis e. f. etc. Fecit
inde Agric. trinis (al. ter-
nis) sed Rhen. rivis et font.
(Ant. August. addebat e ri-
vis et f.) quod in vulgatam
abiit. Ryckius, respiciens ad
Cic. de Nat. Deor. c. 20.
aptius coniecit vicinis e f.
Sed I. Gron. correxit vivis
e f. quod ut verissimum Ern.
recepit.

2. Vulg. Plauto Eliano.
Sed nostrum cum docuisset
Ryckius ex Inscr. ap. Grute-
rum, ad h. l. allata (quam

Broterius denuo accuratio-
rem edidit), l'Alemand,
Broter. et Ern. id receperunt.

3. Suovetaurilia, quae
Quintil. Inst. I, 5, 67 ex
sue. ove, et tauro esse do-
cet, adhibebantur in lustra-
tionibus aut piacamentis, more
Romano; cf. Ann. VI, 37.

4. h. e. coctae. Sed non
victum metallum eleganter
dicitur velut metallum vir-
go. (Virgo enim dicitur,
quicquid recens est et inta-
ctum; uti Plin. XXXIII,
c. 3 s. 15. terra virgo, in

A. V. sed ut ¹ signantur. Praedixere haruspices, ne te-
 824. meraretur opus faxo aurove, in aliud destinato.

Altitudo aedibus adiecta. Id solum religio annuere :
 e prioris templi magnificentiae defuisse creditum ².

54. Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vi-
 tellii duplicaverat bellum. Nam Civilis, omissa
 dissimulatione, in populum Romanum ruere. Vi-
 tellianae legiones vel externum fervitium, quam
 imperatorem Vespasianum malle. Galli fustulerant
 animos, eandem ubique exercituum nostrorum for-
 tunam rati: vulgato rumore, a Sarmatis Dacisque
Moesica ac Pannonica hiberna circumfideri. paria
 de Britannia fingeantur. Sed nihil aeque, quam
 incendium Capitolii, ut finem ³ imperio adesse cre-
 derent, impulerat. *Captam olim a Gallis urbem :*
sed integra Iovis sede, mansisse imperium. Fatali
nunc igne, signum coelestis irae datum, et posses-

cuius viscera nondum itum)
 Sic virgo victa Ovid. de arte
 am. I, 699.

1. Vulg. a Put. gignun-
 tur; quod sane supervacue
 dicitur de primitiis met.
 nondum victis. Sed in MS.
 Flor. est nostrum ut signan-
 tur a natura s. insignes sunt,
 et reconduntur in armaria.
 (virgo signata est intacta)
 Tentent alii in melius. Nos

maluimus errorem Cod. Flo-
 rentini reddere textui, quam
 editorum somnia.

2. Verba quo tanta vis
 hominum retinenda erat,
 quae ex naufragio infelici-
 ter huc appulerant et in om-
 nibus edd. leguntur, hinc in
 suum locum reduximus, su-
 pra c. 46, ubi vide notata.

3. Sic e Flor. Ryck. dedit
 pro imperii.

sionem rerum humanarum Transalpinis gentibus A. V. portendi, superstitione vana Druidae canebant. In-⁸²⁴ cesseratque fama, primores Galliarum, ab Othone adversus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum civilium series et interna mala fregissent Ante Flacci Hordeonii caedem, ⁵⁵ nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeavere nuntii inter Civilem Classicumque, praefectum alae Treverorum. Classicus nobilitate opibusque ante alios. regium illi genus¹, et pace belloque clara origo. ² ipse e maioribus suis hostis ³ populi Rom. quam socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor; et Iulius Sabinus: ⁴ hic Trevir, hic Lingon. Tutor ripae Rheni a Vitellio praefectus: Sabinus, super infitam vanitatem, falsae stirpis gloria incendebatur: *proaviam suam D. Iulio, per Gallias bellanti, cor-*

I. *Ab Induciomaro, Principe Trevirorum (de quo Caesare L. V, 3) ortum probabiliter coniicit Browerus Annal. Trev. proparasc. XII, II.*

2. *Ante Lipsium is se. Is nostrum restituisse ab ingenio, professus; quod et est in ed. princ. Elegantius sic*

et ad Graecam Homeri rationem dictum habet pro: Ipse se iactat, hostem potius quam socium esse; atque exempla alia ex Plauto affert.

3. *E mai. suis hostis est hostis natus.*

4. *Alii malunt ille. Sed et hic geminatur Cic. ad fam. IX, 16. Tac. Ann. XIV, 8 init.*

A. V. pore atque adulterio placuisse. Hi secretis fermo-
 824. nibus animos ceterorum ¹ scrutati, ubi, quos ido-
 neos rebantur, conscientia obstrinxere; in colonia
 Agrippinensi in domum privatam conveniunt. nam
 publice civitas talibus inceptis abhorrebat: attamen
 interfuere quidam Ubiorum Tungrorumque. Sed
 plurima vis penes Treveros ac Lingonas: nec tu-
 lere moras consultandi. certatim proclamant: *fu-
 rere discordiis populum Rom. caesas legiones, va-
 statam Italiam, capi cum maxime urbem, omnes
 exercitus suis quemque bellis destineri. si Alpes prae-
 sidiis firmentur, coalita libertate, dispecturas Gal-
 56 lias, quem virium suarum terminum velint.* Haec
 dicta pariter, probataque. de reliquiis Vitelliani
 exercitus dubitavere. Plerique interficiendos cen-
 sebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollu-
 tos. Vicit ratio parcendi: ne, sublata spe veniae,
² pertinaciam accenderent. Alliciendos potius in
 societatem. legatis tantum legionum interfectis, ce-
 terum vulgus, conscientia scelerum, et spe impu-
 nitatis, facile accessurum. Ea primi ³ consilii forma.
 missique per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis

I. *Vulg.* scrutari. No-
 strum sapientius coniecit
Pich. quem sequimur, de mto
 puncto ante ubi.

2. *Sic e Flor. dedere Ern.*
et Brot. Vulg. pertinacia ac-

cenderetur. *Int.* ne ipsi so-
 cii - accenderent pertin. Vi-
 tellianorum.

3. *Sic Ern. ex ed. princ.*
et Broter. ex MS. reg. Vulg.
 concilii.

obsequium, quo incautiorem Vocolam opprimerent. A. V. Nec defuere, qui Vocolae nuntiarent: sed vires ad coër- 824. cendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites, et occultos hostes, optimum e praesentibus ratus, mutua dissimulatione, et iisdem, quibus petebatur, artibus grassari; in coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum et extra ¹ confinium amandatum in Frisios, diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitusque, *si praesidium daretur, iturum in Batavos, et potiore civitatis partem ad societatem Romanam retracturum*; accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum ² Betasiorumque in arma traxit. Et furtim magis quam bello, Canninefates ³ Marsacosque in-

I. MS. Flor. cōm̃tum; unde edit. pr. et Puteol. inane dedere commentum; pro quo Rhen. tacite edidit conventum; in quo exponendo Lips. Pich. I. F. Gron. et Ryck. infelices sunt. Quum vulgata auctoritatem non habeat extra Flor. vestigia, ex his elicimus, quod certe sensum habeat. Extra Batavae civitatis confinium in Frisios avectus supra dicitur c. 13 extr. an malis extra civitatem?

2. Betasios Taciti et Plinii cum Atuaticis I. Caes. eosdem, et in Brabantia sedes habuisse colligit Cluverius. Nos eos propius Mosam versus Leodium habitasse, ab iisque Vesatum quod in divisione regni Lotharing. an. 870 facta occurrit, nomen transposite duxisse credimus; cf. Vales. not. Gall. Vesatum.

3. Marsaci inter Rhenum et Fossam Drusi habitavunt; hodie in Velavia.

A. V. cursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad ho-
 824 stem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum
 57 Classicus ac Tutor, per speciem explorandi prae-
 gressi, cum ducibus Germanorum pacta firmavere.
 Tumque primum discreti a legionibus, proprio
 vallo castra sua circumdant, obtestante Vocula, *Non*
adeo turbatam civilibus armis rem Romanam, ut
Treveris etiam Lingonibusque despectui sit. Su-
pereffe fidas provincias, victores exercitus, fortu-
nam imperti, et ultores deos. Sic olim Sacrovirum
et Aeduos, nuper Vindicem Galliasque singulis
proeliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem
fata, ruptores foederum expectarent. Melius D.
Iulio Divoque Augusto notos eorum animos. Gal-
bam, et infraeta tributa^I, hostiles spiritus indu-
isse. Nunc hostes, quia molle servitium: cum spo-
liati exutique fuerint, amicos fore. Haec feroci-
 ter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum
 Tutoremque videt: verso itinere, Novesium conce-
 dit. Galli duum millium spatio distantibus campis
 confedere. Illic commeantium centurionum mili-
 tumque emebantur animi: ut (flagitium incogni-

I. A Galba perculsi, et
 tributa aucta I, 53. mox ab
 illo ad Vitellium descivere I,
 57; hinc imminuta rursus
 tributa, molliusque servi-
 tium; unde hostiles spiritus

induerint. IV, 55. Neque
 enim benevolentia contineri
 Treveros, ipse dicit Tutor,
 Trevir, infra c. 77. Savi-
 lius, I. F. Gron. Ryck. haec
 non perceperant.]

tum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, A. V. pignusque tanti sceleris nece aut vinculis legatorum^{824.} daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocata concione, in hunc modum differuit: *Numquam apud vos verba feci, 58 aut pro vobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque, in tot malis¹ extremum, ut finem miseriarum exspecto. Vestri me pudet miseretque, adversus quos non proelium et acies parantur: id enim fas armorum, et ius hostium. bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum, Classicus sperat, imperiumque et sacramentum Galliarum ostentat. Adeo² nos, si fortuna in praesens virtusque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt: quotiens Romanae legiones perire praeoptaverint, ne loco pellerentur. socii saepe nostri, exscindi urbes suas, seque cum coniugibus ac liberis cremari, pertulerunt: neque*

I. Vulg. hostium; corrupte. Lipsius nutat, primum non damnans, mox coniiciens portum, dein honestum, quod ultimum placeat. Pich. maluit hodie et I. F. Gron. otium; quae frigida sunt; Trillerus obss. p. 423 ostium et f. ex mente Stoicorum, quibus mors dicitur ianua. sed id h. l. inep-

tum. Acid. delendum putat hostium; unde id interclusit Ern. ut alienum. Nostro et favet Lucret. III, 1035 quae iungit terminum malorum et poenarum finem.

2. Ryck. ex Agric. vos; idque et est in MS. Harlei. et Broterio fortius videtur. Non putem.

A.V. aliud pretium exitus, quam fides famaue. Tole-
824. rant cum maxime inopiam obsidiumque apud Vetera
legiones, nec terrore aut promissis demoveantur.
Nobis, super arma et viros, et egregia castrorum
munimenta, frumentum et commeatus, quamvis
longo bello pares. Pecunia nuper etiam donativo
suffecit: quod sive a Vespasiano, sive a Vitellio da-
tum interpretari mavultis, ab imperatore certe Ro-
mano accepistis. Tot bellorum victores, apud Gel-
dubam, apud Vetera, fuso totiens hoste, si pavetis
aciem, indignum id quidem: sed est vallum muri-
que, et trahendi artes, donec e proximis provin-
ciis auxilia exercitusque concurrant. Sane ego di-
spliceam. sunt alii legati, tribuni, centurio deni-
que, aut miles. Ne hoc prodigium toto terrarum
orbe vulgetur, vobis satellitibus, Civilem et Clas-
sicum Italiam invasuros. An, si ad moenia urbis
Germani Gallique duxerint, arma patriae infere-
tis? Horret animus tanti flagitii imagine. Tutori
Trevero agentur excubiae? Signum belli Batavus
dabit? Germanorum catervas supplebitis? quis de-
inde sceleris exitus? cum Romanae legiones contra
direxerint: transfugae e transfugis, et prodito-
res e proditoribus, inter recens et vetus sacramen-
tum invisi deis errabitis? Te, Iupiter optime ma-
xime, quem per octingentos viginti annos, tot
triumphis coluimus, te, Quirine, Romanae parens
urbis, precor venerorque, ut, si vobis non fuit

cordi, me duce haec castra incorrupta et intemera- A. V.
ta servari, at certe pollui foedarique a Tutore et 824.
Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut inno-
centiam detis, aut maturam et sine noxa poeniten-
tiam. Varie excepta oratio, inter spem metumque 59
ac pudorem. Digressum Voculam, et de supremis
agitantem, liberti servique prohibuere, foedissi-
mam ^I mortem sponte praevenire. Et Classicus,
misso Aemilio Longino, desertore primae legio-
nis, caedem eius maturavit: Herennium, et Nu-
misium, legatos, vinciri satis visum. Dein, sum-
ptis Romani imperii insignibus, in castra venit.
nec illi, quamquam ad omne facinus durato, ver-
ba ultra suppeditavere, quam ut sacramentum re-
citaret. iuravere, qui aderant, *pro imperio Gal-*
liarum. interfectorem Voculae altis ordinibus; ce-
teros, ut quisque flagitium navaverat, praemiis at-
tollit. Divisae inde inter Tutorem et Classicum
curae. Tutor valida manu circumdatus Agrippi-
nenses, quantumque militum apud superiorem Rhe-
ni ripam, in eadem verba adigit, occisis Magon-
tiaci tribunis, pulso castrorum praefecto, qui de-
trectaverant. Classicus corruptissimum quemque e-
deditis *pergere ad obsessos iubet, veniam ostentan-*
tes, si praesentia sequerentur: aliter nihil spei. fa-
mem, ferrumque, et extrema passuros. Adiecere,

I. Sic dicit eam, quae mox a desertore illata.

A. V. qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc
 824. fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distra-
 60 hebant. Cunctantibus solita insolitaque alimenta
 deerant. absumptis iumentis equisque, et ceteris
 animalibus, quae profana foedaque in usum neces-
 sitas vertit; virgulta postremo, et stirpes, et in-
 ternatas faxis herbas vellentes, miseriarum patien-
 tiaque documentum fuere: donec egregiam lau-
 dem sine turpi macularent, missis ad Civilem lega-
 tis, *vitam* orantes. Neque ante preces admissae,
 quam in verba Galliarum iurarent. Tum pactus
praedam castrorum, dat custodes, qui pecuniam,
 calones, farcinas retentarent, ¹ et qui ipsos leves
 abeuntes prosequerentur. Ad quintum fere la-
 pidem coorti Germani, incautum agmen aggredi-
 untur. Pugnacissimus quisque in vestigio, multi
 palantes occubuerunt: ceteri retro in castra profu-
 giunt; querente sane Civile, et increpante Germa-
 nos, *tamquam fidem per scelus abrumperent*. Si-
 mulata ea fuerint, an retinere saevientes nequiverit,
 parum affirmatur. Direptis castris, faces iniiciunt:
 cunctosque, qui proelio superfuerant, incendium
 61 hausit. Civilis barbaro voto ², post coepta ad-
 versus

1. Sic Ryckius cum Agr. ubi et Cattis solenne refert,
 dedit. Flor. atqui. Vulg. at- crinem barbamque summit-
 que. Ernest. ac qui. tere, nec nisi hoste caeso

2. Cf. Tac. de M. G. 31, exuere votivum obligatum

versus Romanos arma, propexum rutilatumque ¹ A. V. crinem, patrata demum caede legionum, deposuit. ^{824.} Et ferebatur, parvulo filio quosdam captivorum, sagittis iaculisque puerilibus figendos, obtulisse. Ceterum neque se, neque quemquam Batavum, in verba Galliarum adegit: fides Germanorum opibus; et, si certandum adversus Gallos de possessione rerum foret, inclitus fama et potior. Mummius Lupercus, legatus legionis, inter dona missus ² Veledae. Ea virgo nationis Bructerae, late imperitabat: veteri apud Germanos more, quo pleraeque feminarum fatidicas, et augefcente superstitione, arbitrantur deas. tuncque Veledae auctoritas adolevit: nam *prosperas Germanis res, et excidium legionum* praedixerat. sed Lupercus in itinere interfec- tus. Pauci centurionum tribunorumque, in Gallia geniti, reservantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa cremataque: iis tantum relictis, quae Magontiaci ac Vindonissae ³ sita sunt. Legio ⁴ Tertiadecima cum auxiliis si- ⁶² mul deditis, a Novesio in coloniam Treverorum

que virtuti oris habitum.

M. G. c. 8.

1. Rutilarunt crines ex sevo et cinere (Plin. XVIII, 12) et Galli et maxime Germani.

3. Hodie Windisch, vicus exiguus prope Arolae et Ursae confl. in pago Helvetiorum Ambronico. cf. c. 70.

2. MS. Flor. semper simpl.

4. Al. Sextadecima. Sed

1. Ante Ryck. Velleda cf. de

vid. not. ad c. 26.

Tacitus T. III.

Z

A. V. transgredi iubetur, praefinita die, intra quam ca-
 824. stris excederet. Medium omne tempus per varias
 curas egere: ignavissimus quisque, caesorum apud
 Vetera exemplo, paventes; melior pars rubore et
 infamia: *quale illud iter, quis dux viae? et omnia*
in arbitrio eorum, quos vitae necisque dominos fe-
cissent. alii, nulla dedecoris cura, pecuniam,
 aut carissima sibi met ipsi circumdare. quidam ex-
 pedire arma, telisque tamquam in aciem accingi.
 Haec meditantibus, advenit proficiscendi hora, ex-
 spectatione tristior. Quippe intra vallum deformi-
 tas haud perinde notabilis: detexit ignominiam cam-
 pus et dies. Revulsae imperatorum imagines, ¹ in-
 honora signa, fulgentibus hinc inde Gallorum ve-
 xillis: silens agmen, et velut longae exsequiae: dux
² Claudius Sanctus, effosso oculo, dirus ore ³; in-
 genio debilior. Duplicatur flagitium, postquam,
 desertis Bonnenfibus castris, altera se legio miscue-
 rat. et vulgata captarum legionum fama, cuncti,
 qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, pro-
 currentes ex agris tectisque, et undique effusi, in-
 solito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala

I. MSS. *Flor. et Bud.* in-
 hora; unde nostrum invenit
Lips. et rec. Pich. qui sic dici
 existimat a revulsis imagini-
 bus. Prius legebatur innexa
 et I. Gronov. absurde capit

viliora. *Diversa certe erant*
 a fulgentibus.

2. *Int. viae; quales dedi-*
tis dabantur, observante
Pichena.

3. *Cf. supra c. 13.*

Picentina gaudium insultantis vulgi : spretisque A. V.
Sancti promissis aut minis, Magontiacum abeunt: 824.
ac forte obvio interfectore Voculae, Longino, con-
iectis in eum telis, initium exsolvendae in poste-
rum culpae fecere. Legiones, nihil mutato itinere,
ante moenia Treverorum confidunt. Civilis et 63
Classicus, rebus secundis sublati, an coloniam
Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permit-
terent, dubitavere. Saevitia ingenii, et cupidine
praedae, ad excidium civitatis trahebantur: obsta-
bat ratio belli; et novum imperium inchoantibus
utilis clementiae fama. Civilem etiam beneficii me-
moriam flexit, quod filium eius, primo rerum motu,
in colonia Agrippinensi deprehensum, honorate
custodierant. Sed Transrhenanis gentibus invisa
civitas, opulentia auctuque. Neque alium finem
belli rebantur, quam si promiscua ea sedes omni-
bus Germanis foret, aut disiecta Ubios quoque
dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, 64
missis legatis, mandata apud concilium Agrippi-
nensium edi iubent, quae ferocissimus e legatis in
hunc modum protulit: *redisse vos in corpus no-
menque Germaniae, communibus deis, ^I et praeci-
puo deorum, Marti, grates agimus: vobisque gra-
tulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis.
Nam ad hunc diem, flumina ac terras, et coelum*

I. Sic Ryck. e Flor. pro vulg. sed.

A. V. quodammodo ipsum, clauferant Romani: ut collo-
 824. quia congressusque nostros arcerent; vel, quod con-
 tumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac prope
 nudi, sub custode et pretio coiremus¹. Sed, ut
 amicitia societasque nostra in aeternum rata sit,
 postulamus a vobis, muros coloniae, munimenta
 servitii, detrahatis: etiam fera animalia, si clausa
 teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes in
 finibus vestris trucidetis: haud facile libertas et do-
 mini miscentur. bona interfectorum in medium
 cedant, ne quis occulere quidquam, aut segregare
 causam suam possit. Liceat nobis vobisque utram-
 que ripam colere, ut olim maioribus nostris. quo-
 modo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes
 terras fortibus viris natura aperuit. Instituta
 cultumque patrium resumite, abruptis volupta-
 tibus, quibus Romani plus adversus subiectos,
 quam armis valent. sincerus et integer, et ser-
 vitutis oblitus populus, aut ex aequo agetis, aut
 65 aliis imperitabitis. Agrippinenses, sumpto con-
 sultandi spatio, quando neque subire conditiones
 metus futuri, neque palam aspernari conditio prae-
 sens finebat, in hunc modum respondent: Quae
 prima libertatis facultas data est, avidius quam
 cautius, sumpsimus, ut vobis ceterisque Germanis,

1. h. e. commercium lite custoditi, et vestigalia
 haberemus, nonnisi mi- pensitantes.

consanguineis nostris, iungeremur. Muros civi-^{A.V.}
tatis, congregantibus se cum maxime Romanorum^{824.}
exercitibus, augere nobis, quam diruere, tutius
est. Si qui ex Italia, aut provinciis, alienigenae
in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit;
vel in suas quisque sedes refugere. Deductis olim¹,
et nobiscum per connubium sociatis, quique mox
provenere², haec patria est. Nec vos adeo iniquos
existimamus, ut interfici a nobis parentes, fratres,
liberos nostros velitis. Vectigal et onera commer-
ciorum resolvimus. Sint transitus incustoditi; sed
diurni et inermes: donec nova et recentia iura in
vetustatem consuetudine vertantur. Arbitrum ha-
bebimus Civilem et Veledam, apud quos pacta san-
cientur. Sic lenitis Tencteris, legati ad Civilem
et Veledam missi cum donis, cuncta ex voluntate
Agrippinensium perpetravere. Sed coram adire,
alloquique Veledam negatum. arcebantur aspectu,
quo venerationis plus inesset. Ipsa³ edita in turre:
delectus e propinquis consulta responsaque, ut in-
ternuntius numinis, portabat. Civilis, societate^{66,}
Agrippinensium auctus, proximas civitates affectare,
aut adversantibus bellum inferre statuit. Occupa-

I. Veteribus colonis.

genio est solo, spernitur.

2. Et qui ex iis nati nobis.

Videtur autem ad Lupiam

3. Agric. legebat ipsa ady-
ta intrare; sed quod ab in-

habuisse turrin, cf. infra
cap. 22.

A. v. tisque Sunicis ¹, et iuventute eorum per cohortes
 824. composita, quo minus ultra pergeret, Claudius
 Labeo Betafiorum Tungrorumque et Nerviorum tu-
 multuaria manu restitit, fretus loco; quia pontem
 Mosae fluminis anteceperat. Pugnabaturque in an-
 gustiis ambigue, donec Germani transnatantes terga
 Labeonis invasere. Simul Civilis, ausus, an ex
 composito, intulit se agmini Tungrorum, et clara
 voce, *non ideo, inquit, bellum sumpsimus, ut Ba-*
tavi et Treveri gentibus imperent. Procul haec
a nobis arrogantia. Accipite societatem. trans-
gredior ad vos, seu me ducem, seu militem mavul-
tis. Movebatur vulgus, condebantque gladios;
 cum Campanus ac Iuvenalis, ex primoribus Tun-
 grorum, universam ei gentem dedidere. Labeo,
 antequam circumveniretur, profugit. Civilis Be-
 tafios quoque ac Nervios, in fidem acceptos, co-
 piis suis adiunxit: ingens rerum ², percussis civi-
 67 tatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea
 Iulius Sabinus, proiectis foederis Romani monu-
 mentis ³, *Caesarem se salutari iubet: magnamque*

1. Quos Cluverius inter *iungitur Genitivo cf. Ann. I,*
Mosam et Ruram, s. inter 69 *femina ingens animi;*
Tungros et Ubios collocat. *Sall. fragm. III, p. 249 ed.*

2. Cave addas cum R. *Bip. ingens ipse virium at-*
Agr. tumultus, l. cum Hein- que animi.

3. *Foedera Romana co-*
lumnis aeneis inscribi solita,

et inconditam popularium turbam in Sequanos rapit, A. V.
 conterminam civitatem et nobis fidam. Nec Se- 824.
 quani detrectavere certamen. Fortuna melioribus
 affuit: fusi Lingones. Sabinus festinatum temere
 proelium pari formidine deseruit. Utque famam
 exitii sui faceret, villam, in quam perfugerat, cre-
 mavit: illic voluntaria morte interiisse creditus.
 sed quibus artibus latebrisque vitam per novem innox-
 annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam,
 et insigne ¹ Epponinae uxoris exemplum, suo loco
 reddemus ². Sequanorum prospera acie belli impe-
 tus stetit. Resipiscere paulatim civitates, fasque et
 foedera respicere, principibus Remis: qui per Gal-
 lias edixere, *ut missis legatis in commune consul-*
tarent, libertas an pax placeret. At Romae cun- 68
 cta in deterius audita Mucianum angebant, ne quam-

erudite pluribus docuit I. F. Gron. ad h. l. ex Livio L. II, 33, XXVI, 24 Polybio, Dionysii Hal. etc. cf. I Mac- eab. XIV.

I. Plut. in Erotico, T. IX Opp. et P. IV, Philos. ed. Reisk. p. 86 sq. Εππονην vocans Graece, exponit per Heroinam; unde Salmas. coniicit Σεπονην; quod Semo notat heroem. Xiphil. e Dione in Vesp. vocat Peponi-

lam. Sed fides sit scripturae Flor. praesertim cum et Plut. ex Iulio Sabino duas fecerit personas.

2. In libris, qui periere sub finem imp. Vesp. Ipse vero Caesar feminam egregia fide et fortitudine interfici iubens admisit facinus, quod deleta mox omni progenie Vesp. coelitus vindicatum dicit Plur. apud quem lege totum locum de ea.

A. V. quam egregii duces (iam enim Gallum Annium, et
 824. Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum
 tolerarent. Nec relinquenda urbs sine rectore: et
 Domitiani indomitae libidines timebantur; suspe-
 ctis, uti diximus, Primo Antonio Varoque Arrio.
 Varus, praetorianis praepositus, vim atque arma
 retinebat. eum Mucianus pulsum loco, ne sine
 solatio ageret, annonae praefecit. Utque Domi-
 tiani animum, Varo haud alienum, deliniret, Ar-
 retinum Clementem, domui Vespasiani per affini-
 tatem innexum, et gratissimum Domitiano, praeto-
 rianis praeposuit, patrem eius, sub Caio Caesare,
 egregie functum ea cura, dictitans: laetum mili-
 tibus idem nomen, atque ipsum, quamquam sena-
 torii ordinis, ad utraque munia sufficere. Assu-
 muntur e civitate clarissimus quisque, et alii per
 ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque ac-
 cingebantur, dispari animo: ille spe ac iuventa
 properus, hic moras nectens, quis flagrantem re-
 tineret, ne ferocia aetatis et pravis impulsoribus,
 si exercitum invasisset, paci belloque male consule-
 ret. Legiones victrices, ^I XI et VIII, Vitelliana-

I. Malumus MS. Flor. ut
 principem, qui nostrum iu-
 bet, sequi, quam Savilium,
 et Mercerum, ex quorum
 sensu recepit Pich. VI et
 VIII, hodie vulgatum. (Ante

Pich. ex Puteol. erat VI et
 XVIII). Sexta certe Hispa-
 nica, de quo vide III, 44 et
 dein memoratur. Alia Sexta
 etiam post Crem. victoriam
 in Moesia Dacis opposita a

rum XXI, e recens conscriptis Secunda, Penninis A. v. Cottianisque Alpibus, pars monte Graio, tradu-^{824.} cuntur: XIV legio e Britannia, ¹ VI ac Decima ex Hispania accitae. Igitur venientis exercitus fama, et suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum civitates, in Remos convenere. Treverorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditata oratione cuncta, magnis imperiis obiectari solita, contumeliasque et invidiam in pop. Romanum effudit; turbidus miscendis seditionibus, et plerisque gratus vecordi facundia. At Iulius Auspex, e primoribus Remorum, ⁶⁹ *vim Romanam pacisque bona* dissertans, et *sumi bellum etiam ab ignavis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones*, sapientissimum quemque reverentia fideque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant: consilium Auspiciis sequebantur. Constat obstitisse Treveris Lingonibusque apud Gallias, quod, Vindicis motu, cum Verginio steterant. deterruit plerosque provinciarum aemulatio: *quod bello*

Muciano legitur III, 46. Sed XI, legio victricibus se adiunxit, III, 50, dein inter eas agens.

I. Puteol. dederat III ac Prima. Savilius bene correxit VI ac Decima. MS. Flor.

partim consensit, partim errat, VI ac Decima. Facilis error fuit a I ad X. Sexta certe advenit ad Cerealem V, 13. Decima dein V, 19; cf. supra III, 44.

A. V. caput? unde ius auspiciumque peteretur? quam, si
 824. cuncta provenissent, sedem imperio legerent? Non-
 dum victoria, iam discordia erat; aliis foedera, qui-
 busdam opes viresque, aut vetustatem originis, ¹ pro
 iure iactantibus. Taedio futurorum praesentia
 placuere. Scribuntur ad Treveros epistolae, no-
 mine Galliarum, ut abstinerent armis; impetrabili
 venia, et paratis deprecatoribus, si poeniteret.
 Restitit idem Valentinus obstruxitque civitatis suae
 aures; haud perinde instruendo bello intentus,
 70 quam frequens concionibus. Igitur non Treveri,
 neque Lingones ceteraeve rebellium civitates,
 pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne
 duces quidem in unum consulere: sed Civilis avia
 Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem
 capere aut exturbare nititur: Classicus, segne ple-
 rumque otium trahens, velut parto imperio frue-
 batur. ne Tutor quidem maturavit superiorem
 Germaniae ripam et ardua Alpium praesidiis clau-

I. Puteol. dederat inepte periuriaque, pro quo Lip- sius primum ex con. P. Ma- nutii rescripsit per iurgia, quod MSS. (etiam Flor. et ed. pr.) habeant periuria iact. dein vero in ed. Rom. (quae sic differret ab ed. pr.) reperto: pro iure, hoc reii-	cere, iniurium sane, edixit. Nihilominus vulgo reten- tum per iurgia, praeter Ryckium, qui ex altero mo- nito reddidit nostrum. Quid enim opus in discordia ad- dere iurgia? Sed discordes iecerunt inania ista, quae essent pro iure.
---	---

dere. Atque interim Unaetvicefima legio Vindo- A. V.
niffa ¹, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus ⁸²⁴
per Rhaetiam irrupere. Accessit ala Singularium ²,
excita olim a Vitellio, deinde in partes Vespasiani
transgressa. praeerat Iulius Briganticus, sorore Ci-
vilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia
sunt, invifus avunculo infensusque. Tutor Tre-
verorum copias, recenti Vangionum, ³ Saravatium,
Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque
equite firmavit, corruptis spe, aut metu subactis
legionariis. qui primo cohortem, praemissam a
Sextilio Felice, interficiunt; mox ubi duces exer-

I. Cf. *supra* c. 61 extr.
Stabat vero ibi Legio XXI,
cf. Breitingeri Comm. in ant.
mon. Tigur. §. 13 et 18 ap.
Schelhorn. Amoen. lit. T.
VII, p. 36 et 49 sqq.

2. Singulares equites
erant delectum genus. credo
desultorii. Dicebantur et sin-
gulatores.

3. *Vulg. a Puteol. Carac-*
catium, ac dein Caracati-
bus. MS. Flor. consentit teste
Fich. nisi quod I. Gron. in-
esse vult Caracatium. Cete-
ri MSS. nil iuvant. Nemo
autem tale populi nomen no-
vit. Hinc Cluver. L. II, 12

legit Nemetum et mox Ne-
metibus, quod nimium a
Cod. vestigiis abest. Critico-
rum in his rebus nugantium
somnia sprevit iam Schoepf-
lin. Als. ill. T. I, p. 72 nihil
ipse coniiciens. At auctor
not. vet. Als. in Laguillii hist.
Als. p. 9. bene odoratus, Sa-
racatium; et nobis absque eo
in mentem venerat Sarava-
tium. A Saravo fl. dicti ac-
colae Saravates; uti a Lico
Licates. Nota sunt pons Sa-
ravi, castra Sarrae s. Sara-
vi; Saravicum s. Saracum.
Plura monendi non locus.

A. V. citusque Roman. propinquabant, honesto transfu-
824. gio rediere: secutis Tribocis Vangionibusque et Sa-
ravatibus. Tutor, Treveris comitantibus, vitato
Magontiaco, Bingium concessit; fidens loco, quia
pontem Navae fluminis abruperat: sed incurfu co-
hortium, quas Sextilius ducebat, et reperto vado,
proditus fufusque. Ea clade perculsi Treveri, et
plebes, omissis armis, per agros palatur. quidam
principum, ut primi posuisse bellum viderentur,
in civitates, quae societatem Romanam non exue-
rant, perfugerunt. Legiones a Novesio Bonna-
que in Treveros, ut supra memoravimus^I, tra-
ductae, se ipsae in verba Vespasiani adigunt. Haec
Valentino absente gesta. qui ubi adventabat furens,
cunctaque rursus in turbas et exitium converfurus;
legiones in Mediomatricos, sociam civitatem, ab-
fcessere. Valentinus ac Tutor in arma Treveros
retrahunt; occisis Herennio ac Numisio, legatis,
quo minore spe veniae cresceret vinculum sceleris.
71 Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Magon-
tiacum venit. eius adventu erectae spes. Ipse
pugnae avidus, et contemnendis quam cavendis ho-
stibus melior, ferocia verborum militem incende-
bat, ubi primum congregi licuisset, nullam proe-
lio moram factururus. delectus per Galliam habitos
in civitates remittit, ac nuntiare iubet, *sufficere*

I. Supra c. 62.

imperio legiones. socii ad munia pacis redirent A. V. *securi, velut confecto bello, quod Romanae manus* 824. *excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam recepta iuventute, facilius tributa toleravere; proniores ad officia, quod spernebantur. At Civilis et Classicus, ubi pulsum Tutorem, caesos Treveros, cuncta hostibus prospera accepere; trepidi ac properantes, dum dispersas suorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentium monuere, ne summae rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos, qui breviori itinere legiones in hostem verterent, contracto, quod erat militum Magontiaci, quantumque secum transvexerat, tertiis castris Rigodulum¹ venit. quem locum magna Treverorum manu Valentinus infederat, montibus aut Mosella amne septum, et addiderat fossas obicesque saxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, spreto hoste; quem temere collectum, haud ita loco iuvari, ut non plus suis in virtute foret. Paulum morae in ascensu, dum missilia hostium praevehuntur: ut ventum² in manus, deturbati, ruinae modo, praecipitantur. Et pars equitum aequioribus iugis circumvecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinum, cepit.*

1. *Hođ. Reol infra Trev.*2. *Al. contra Flor. ad.*

A. v. Cerialis postero die coloniam Treverorum ingressus
 824. est, avido milite eruendae civitatis: *hanc esse Clas-*
 72 *fici, hanc Tutoris patriam: horum scelere clausas*
caesasque legiones. Quid tantum Cremonam me-
ruisse; quam e gremio Italiae raptam, quia unius
noctis moram victoribus attulerit? Stare in confi-
nio Germaniae integram sedem, spoliis exercituum
et ducum caedibus ovantem. Redigeretur praeda
in fiscum: ipsis sufficere ignes et rebellis coloniae
ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur.
 Cerialis ¹ autem metu infamiae, si licentia saevitia-
 que imbuere militem crederetur, pressit iras: et pa-
 ruere, posito ² civium bello, ad externa modestio-
 res. Convertit inde animos accitarum e Medio-
 matricis legionum miserabilis aspectus. Stabant
 conscientia flagitii moestae, fixis in terram oculis.
 nulla inter coeuntes exercitus consalutatio: neque
 solantibus hortantibusve responsa dabant, abditi
 per tentoria, et lucem ipsam vitantes. Nec per-
 inde periculum aut metus, quam pudor ac dedecus
 obstupescerat; attonitis etiam victoribus. ³ quis

I. Quod ante Lips. vul-
 gatum erat a metu, isque
 omittendo correxit in metu,
 id restituit Ernest. volens a
 h. l. pro ob dicē. Credas
 primitus scriptum fuisse a^s
 pro autem.

2. Sic e Flor. rec. Ernest.
 Vulg. civili.

3. Vulgatum qui. quod
 Muretus et Ern. deleri vo-
 lunt; cum tamen sit in Flor.
 Acid. mutabat in quia. pro-
 nius videtur nostrum.

vocem precesque adhibere non ausi, lacrimis ac si- A. V.
lentio veniam poscebant: donec Cerialis mulceret 824
animos, *fato acta dictitans, quae militum ducum-
que discordia, vel fraude hostium evenissent. Pri-
mum illum stipendiorum et sacramenti diem habe-
rent: priorum facinorum neque imperatorem, ne-
que se meminisse. Tunc recepti in eadem castra,
et edictum per manipulos, ne quis in certamine iur-
giove seditionem aut cladem commilitoni obiecta-
ret. Mox Treveros ac Lingonas, ad concionem 73
vocatos, ita alloquitur: Neque ego unquam facun-
diam exercui; at populi Romani virtutem armis
affirmavi. Sed quia apud vos verba plurimum va-
lent bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus
seditiosorum aestimantur; statui pauca differere,
quae, profligato bello, utilius sit vobis audisse,
quam nobis dixisse. Terram vestram ceterorumque
Gallorum, ingressi sunt duces imperatoresque Ro-
mani, nulla cupidine; sed maioribus vestris invo-
cantibus, quos discordiae usque ad exitium fatiga-
bant, et acciti auxilio Germani, sociis pariter at-
que hostibus servitutem imposuerant. Quot proe-
liis adversus Cimbro Teutonisque, quantis exer-
cituum nostrorum laboribus, quove eventu Germa-
nica bella tractaverimus, satis clarum. Nec ideo
Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur; sed ne
quis alius Ariovistus regno Galliarum potiretur.
An vos cariores Civili Batavisque et Transrhenanis*

A. V. gentibus creditis, quam maioribus eorum patres
824. ~~avique~~ vestri fuerunt? Eadem semper causa Ger-
manis transcendendi in Gallias, libido atque avaritia,
et mutandae sedis amor, ut relictis paludibus
et solitudinibus suis, fecundissimum hoc solum vos-
que ipsos possiderent. Ceterum libertas et speciosa
nomina praetexuntur: nec quisquam alienum ser-
vitium et dominationem sibi concupivit, ut non ea-
74 dem ista vocabula usurparet. Regna bellaque per
Gallias semper fuere, donec in nostrum ius conce-
deretis. Nos, quamquam totiens lacessiti, iure
victoriae id solum vobis addidimus, quo pacem
tueremur. Nam neque quies gentium sine armis,
neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tri-
butis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt.
Ipsi plerumque legionibus nostris praesidetis: ipsi
has aliasque provincias regitis. Nihil separatum
clausumve. Et laudatorum principum usus ex aequo,
quamvis procul agentibus: saevi proximis ingruunt.
quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, et cetera
naturae mala; ita luxum vel avaritiam dominan-
tium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed
neque haec continua; et meliorum interventu pen-
santur. nisi forte, Tutore et Classico regnantibus,
moderatus imperium speratis: aut minoribus,
quam nunc, tributis parabuntur exercitus, quibus
Germani Britannique arceantur. Nam pulsus (quod
dii

dii prohibeant) Romanis, quid aliud, quam bella A. V. omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum^{824.} annorum fortuna disciplinaque compages haec coalluit: quae convelli, sine exitio convellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum et opes, praecipuae bellorum causae. Proinde pacem et urbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utriusque fortunae documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malitis^{1.} Tali oratione graviora metuentes composuit erexitque. Tenebantur victore exercitu Treveri, cum Civilis et Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum haec sententia fuit. *Vespasianum, quamquam² nuntii occultarent, excessisse vita. Urbem atque Italiam interno bello consumptam. Muciani ac Domitiani vana et sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit; ipsos finibus civitatum suarum contentos: si proelium malit, ne id quidem abnuere.* Ad ea Cerialis Civili et Classico nihil: eum, qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes, divisis copiis, advenere undique. Plerique culpabant Cerialem, passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa valloque

I. Relegat quisque totam hanc Prudentiae orationem.

2. Sic Flor. et int. id. Vulgo nuntios,

A. V. circumdedit, quis temere antea intuitis confederat.

824. Apud Germanos diversis sententiis certabatur. Ci-

76

vilis, opperiendas *Thransrhenanorum* gentes, quarum terrore fractae *Pop. Rom.* vires obtererentur. Gallos quid aliud, quam praedam victoribus? et tamen, quod roboris sit, *Belgas*, secum palam aut voto stare. Tutor, cunctatione crescere rem Romanam, affirmabat, coeuntibus undique exercitibus. Transvectam e *Britannia* legionem: accitas ex *Hispania*: adventare ex *Italia*: nec subitum militem; sed veterem expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi: non regi; sed cuncta ex libidine agere: pecuniamque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos, et neminem adeo in arma^I pronum, ut non idem pretium quietis, quam periculi, malit. quod si statim congregiantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, foederibus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quod inconditam nuper *Valentini* manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Ausuros rursus, venturosque in manus, non imperiti adolescentuli, verba et conciones quam ferrum et arma meditantis, sed Civilis et Classici: quos ubi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vi-

I. Ita Ryckius et I. Gron. ex Flor. Antea promptum.

tam, neque Treveros, aut Lingonas benevolentia A. V. contineri: resumpturos arma, ubi metus abscesse- 824.
rit. Diremit consiliorum diversitatem, approbata Tutoris sententia, Classicus: statimque exsequun-
tur. Media acies Ubiis Lingonibusque data: dex- 77
tro cornu cohortes Batavorum: sinistro Bructeri Tencterique. pars montibus, alii, viam inter Mo-
fellamque flumen, tam improvisi affluere, ut in cu-
biculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul vincique suos audie-
rit, increpans pavorem nuntiantium, donec uni-
versa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra:
fusi equites: medius Mosellae pons, qui ulteriora coloniae annectit, ab hostibus infessus. Cerialis,
turbidis rebus intrepidus, et fugientes manu retra-
hens, intacto corpore promptus inter tela, felici temeritate, et fortissimi cuiusque aecursu, recipe-
ratum pontem ¹ delecta manu firmavit. Mox in castra reversus, palantes captarum apud Novesium
Bonnamque legionum manipulos, et rarum apud signa militem, ac prope circumventas aquilas videt.
Incensus ira, non Flaccum, inquit, non Voculam deseritis. Nulla hic proditio: neque aliud excu-
sandum habeo: quam quod, vos Gallici foederis oblitos ² redisse in memoriam Romani sacramenti,

1. Sic Flor. teste Ryckio.
 Alii lecta l. electa.

2. Recipimus, quod Lipsius emendando sane attigit.

A V. temere credidi. Annumerabor Numisiis et Heren-
 824. niis, ut omnes legati vestri, aut militum manibus,
 aut hostium ceciderint. Ite, nuntiate Vespasiano,
 vel, quod propius est, Civili et Classico, relictum
 a vobis in acie ducem. Venient legiones, quae
 neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.

78 Vera erant, et a tribunis praefectisque eadem inge-
 rebantur. Consistunt per cohortes, et manipulos:
 neque enim poterat patefcere acies, effuso hoste, et
 impredientibus tentoriis sarcinisque, cum intra vallum
 pugnaretur. Tutor et Classicus et Civilis, suis
 quisque locis, pugnam ciebant, Gallos pro liber-
 tate, Batavos pro gloria, Germanos ad praedam
 instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec
 legio Unaetvicesima, patientiore, quam ceterae,
 spatio conglobata, sustinuit ruentes; mox impulit.
 Nec sine ope divina¹, mutatis repente animis,
 terga victores vertere. Ipsi, territos se cohortium
 aspectu, ferebant, quae primo impetu disiectae,
 fummis rursus iugis congregabantur, ac speciem
 novi auxilii fecerant. Sed obstitit vincentibus pra-
 vum inter ipsos certamen, hoste omisso, spolia con-

Vulg. praedixerim. Quis id
 porro ferat, nisi qui perti-
 nax sit aut ignarus, quem
 in modum librarius Flor.
 errare solitus sit? Imo sae-
 pius notam p a librariis

praemissam reperimus, ubi
 peccatum suspicabantur.

I. Veneramur Tuam,
 Corneli (quem alii impie-
 tatis arguunt) pietatem.

fectandi. Cerialis, ut incuria prope rem afflixit, A. V. ita constantia restituit: secutusque fortunam, castra ^{824.} hostium eodem die capit excinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses; offerebantque *uxorem ac sororem Civilis, et filiam Classici*, relicta sibi pignora societatis. Atque interim dispersos in domibus Germanos trucidaverant. Unde metus et iustae preces invocantium, antequam hostes, reparatis viribus, ad spem, vel ad ultionem accingerentur. Namque et Civilis illuc intenderat; non invalidus flagrantissima cohortium suarum integra, quae ex Chaucis Frisiisque composita, Tolbiaci ^I, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius avertit, *deletam cohortem dolo Agrippinensium*: qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremavere. Simul Cerialis propero agmine subvenit. Circumsteterat Civilem et alius metus, ne Quartadecima legio, adiuncta Britannica classe, affligeret Batavos, qua Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus, legatus, in Nervios Tungrosque duxit: eaeque civitates in deditionem acceptae. classem ultro Canninefates aggressi sunt: maiorque pars navium depressa aut capta.

I. Hodie Zulpich, a quo Ripuariae, inter Rhenum pagus Tolbiacensis, unus et et Mosam, nomen habet V Comitatus provinciae Zulpichgau.

A. V. et Nerviorum multitudinem, sponte commotam,
 824. ut pro Romanis bellum capefferet, iidem Cannine-
 fates fudere. Classibus quoque adversus equites,
 Novesium a Ceriale praemissos, secundum proelium
 fecit. quae modica, sed crebra, damna famam
 80 victoriae, nuper partae, lacerabant. Iisdem die-
 bus Mucianus Vitellii filium interfici iubet: manfu-
 ram discordiam obtendens, ni femina belli restinxis-
 set. Neque Antonium Primum adsciri inter comi-
 tes a Domitiano passus est: favore militum anxius,
 et superbia viri, aequalium quoque, adeo superio-
 rum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Anto-
 nius, ut non pro spe sua excipitur, ita neque aver-
 so imperatoris animo. Trahebatur in diversa; hinc
 meritis Antonii, cuius ductu confectum haud dubie
 bellum erat; inde Muciani epistolis: simul ceteri ut
infestum tumidumque, insectabantur, adiunctis
 prioris vitae criminibus. neque ipse deerat, arro-
 gantia vocare ¹ offensas; nimius commemorandis,
 quae meruisset: *alios*, ut *imbelles*, *Caecinam*, ut
captivum ac dediticium, increpat. Unde paulatim
 levior viliorque haberi, manente tamen in speciem
 81 amicitia. Per eos menses, quibus Vespasianus
 Alexandriae statos aestivis flatibus dies, et certa
 maris ² opperiebatur, multa miracula evenire,

I. h. e. provocare; quo-
 modo et Germ. 14 vocant
 -hostem. cf. Virg. Georg.

IV, 76.

2. A Maio ad Sept. cf.
 Veget. IV, 39.

quis ¹ e coelis favor et quaedam in Vespasianum in- A. V. 824.
 clinatio numinum ostenderetur ². Ex plebe Ale-
 xandrina quidam, oculorum tabe ³ notus, genua
 eius advolvitur, *remedium caecitatis* exposcens ge-
 mitu; monitu Serapidis dei, quem dedita supersti-
 tionibus ⁴ gens ante alios colit: precabaturque
 principem, *ut genas et oculorum orbes dignaretur*
respergere oris excremento. Alius manum ⁵ aeger,
 eodem deo auctore, *ut pede ac vestigio Caesaris*
calcaretur, orabat. Vespasianus primo irridere,
 aspernari: atque illis instantibus, modo famam va-
 nitatis metuere, modo obsecratione ipsorum, et
 vocibus adulantium in spem induci. postremo
⁶ existimari a medicis iubet, an talis caecitas ac

1. Repetimus lectionem Put. meliorem, quam quod Rhen. ex ingenio dedit, (cum sit in Budensi coelis est) quis coelestis favor, et-; aut ex Guelferb. Ernest. quis coeli favor, et-. Simili utitur constructione infra cap. 85 extr. vim - e proximo ostentaret.

2. Cf. de iis miraculis Suet. Vesp. c. 7.

3. Medicum vocabulum (quod Drelincurtius Ryckium monuit) Gr. φθίσις ex-

plicatur in Defin. quae Galeno tribuuntur, per immutationem pupillae cum obscuratione.

4. s. caerimoniis, ritibus sacris, quibus Dii, sacra coluntur. cf. Justin. XXXIX, 3, 9; et XII, 3, 6 ipsumque Tacitum cap. 83.

5. Flor. hunc habet Graecismum. Vulg. manu. Suet. l. c. debili crure fuisse narrat. Sed Dio a Tacito stat.

6. Vulg. aestimari. Nostrum praetulit Ernest.

A. V. debilitas ope humana superabiles forent. Medici
 824. varie differere: *Huic non exesam vim luminis, ¹ sed
 redituram, si pellerentur obstantia: illi elapsos in
 pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse in-
 tegrari. Id fortasse cordi deis, et divino ministerio
 principem electum. denique patrati remedii glo-
 riam penes Caesarem, irriti ludibrium penes mi-
 seros fore.* Igitur Vespasianus, cuncta fortunae suae
 patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, laeto
 ipse vultu, erecta, quae adstabat, multitudine,
 iussa exsequitur. Statim conversa ad usum manus,
 ac caeco reluxit dies. Utrumque, qui interfuere,
 nunc quoque memorant, postquam nullum menda-
 82 cio pretium. Altior inde Vespasiano cupido adeun-
 di sacram sedem ², ut super rebus imperii consule-
 ret. *Arceri templo cunctos iubet. atque ingressus,
 intentusque numini, respexit pone tergum e primo-
 ribus Aegyptiorum nomine Basiliden; quem procul
 Alexandria plurium dierum itinere, et aegro corpore
 detineri haud ignorabat. Percontatur sacerdotes,
 num illo die Basilides templum inisset? perconta-
 tur obvios, num in urbe visus sit? denique, missis
 equitibus, explorat ³, illo temporis momento octo-
 ginta millibus passuum abfuisse. Tunc divinam
 speciem, et vim responsi ex nomine Basilidis, in-
 83 terpretatus est. Origo dei nondum nostris aucto-*

1. Vulg. et.

3. s. certior fit.

2. Templum Serapidis.

ribus celebrata: Aegyptiorum antistites sic memo-
rant: *Ptolemaeo regi, qui Macedonum primus* A. V.
824.
*Aegypti opes firmavit, cum Alexandriae recens con-
ditae moenia, templaque, et religiones adderet,
oblatum, per quietem, decore eximio, et maiore
quam humana specie iuvenem, qui moneret, ut,
fidissimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam
acciret: laetum id regno, magnamque et inclitam
sedem fore, quae excepisset. simul visum eundem
iuvenem in coelum igne plurimo attolli.* Ptolemaeus,
omine et miraculo excitus, sacerdotibus Aegyptio-
rum, quibus mos talia intelligere, nocturnos vi-
sus aperit. Atque illis Ponti et externorum pa-
rum gnaris, Timotheum, Atheniensem, e gente
Eumolpidarum, quem, ut antistitem caerimonia-
rum, ¹ Eleusi exciverat, *quaenam illa superstitio* ²,
quod numen? interrogat. Timotheus, quaesitis,
qui in Pontum meassent, cognoscit, *urbem illic
Sinopen, nec procul templum, vetere inter accolae
fama, Iovis Ditis. namque et muliebrem effigiem
assistere, quam plerique Proserpinam vocent.* Sed
Ptolemaeus, ut sunt ingenia regum, pronus ad for-
midinem, ubi securitas rediit, voluptatum quam
religionum appetens ³, negligere paulatim, aliasque

¹ I. F. Gron. mavult Eleu-
sine; (ab Eleusin) et est in
Flor. Eleusin. Sed et illud
bonum est (ab Eleusis.)

² s. quaenam religio?

³ Quod et dicas, uti su-
pra cap. 81, superstitioni-
bus deditus.

A. V. ad curas animum vertere: donec eadem species, ter-
 824. ribilior iam et instantior, *exitium ipsi regnoque* de-
 nuntiaret, *ni iussa patrarentur*. Tum legatos et dona
 Scydrothemidi, regi, (is tunc Sinopensibus imperi-
 tabat) expediri iubet: praecipitque navigaturis, *ut*
Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum:
 fors oraculi haud ambigua: *irent, simulacrumque*
 84 *patris sui reveherent, sororis relinquerent*. Ut
 Sinopen venire, munera, preces, mandata regis
 sui Scydrothemidi allegant. Qui ¹ versus animi,
 modo numen pavescere, modo minis adversantis
 populi terreri: saepe donis promissisque legatorum
 flectebatur. Atque interim triennio exacto, Pto-
 lemaeus non studium, non preces omittere: digni-
 tatem legatorum, numerum navium, auri pondus
 augebat. tum minax facies Scydrothemidi offertur,
ne destinata deo ultra moraretur. cunctantem va-
 ria perniciēs morbique, et manifesta coelestium ira
 graviorque in dies fatigabat. Advocata concione,
iussa numinis, suos Ptolemaei que visus, ingruen-
tia mala exponit. Vulgus ² adversari regem, in-
 videre Aegypto, sibi metuerē, templumque circum-
 fidere. Maior hinc fama tradidit, *deum ipsum*
appulsas litoris naves sponte conscendisse. Mirum

I. Sic Flor. et Agric. Est quod est vulg.
 vero versus idem ac mutatus
 h. e. mutabilis, varius. Pu-
 teol. dedit male diversus,

2. Nolis cum Mur. et Er-
 nest. vertere in averfari; cf.
 notata ad Hist. I, 1, n. 4.

inde dictu, tertio die, tantum maris emensi, Ale- A. V.
xandriam appelluntur. Templum pro magnitudine 824.
urbis exstructum, loco, cui nomen Rhacotis ¹.
fuerat illic sacellum, Serapidi ² atque Isidi antiqui-
tus sacratum. Haec de origine et ³ adventu dei
celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam, qui
Seleucia, urbe Syriae, accitum, regnante Ptole-
maeo ⁴, quem tertia aetas tulit: alii ⁵ auctorem
eundem Ptolemaeum, sedem, ex qua transierit,
Memphim perhibent, inclytam olim, et veteris
Aegypti columen. Deum ipsum multi *Aescula-*
pium, quod medeatur aegris corporibus; quidam
Osirin, ⁶ antiquissimum illis gentibus numen;
plerique *Iovem, ut rerum omnium potentem;* plu-
rimi *Ditem patrem, insignibus, quae in ipso ma-*
nifesta, aut per ambages coniectant. At Domi- 85

1. Id nomen erat promon-
torio s. vico ante Alexan-
driam conditam; cuius po-
stea pars fuit. cf. Plin. Hist.
V, 10 et Strabo.

2. Serapidis religio iam
ante adventum ipsius Dei,
Iovis ditis, erat apud Ae-
gyptios. Post ipse Dites an-
tiquiori apud eosdem nomine
appellatus Serapis; quod
observavit Pich. et Ern. cf.
Plut. de Isid. et Osir.

3. Sic edd. ante Rhen. qui
frustra edidit deinde vulga-
tum: advectu; quod supra
cap. 83 extr. dictum revehe-
ren.

4. Cogn. Evergete.

5. Quam sententiam Ryc-
kius dicit maxime probabi-
lem. cf. Vossium de Idolol.
cap. 29.

6. Foedo mendo in Er-
nestinam irrepsit h. l. aut
antiq.

A. V. tianus Mucianusque, antequam Alpibus propin-
 824. quarent, prosperos rerum in Treveris gestarum
 nuntios accipere. Praecipua victoriae fides, dux
 hostium Valentinus. ¹ Is nequaquam abiecto animo,
 quos spiritus gessisset, vultu ferebat: auditus ideo
 tantum, ut nosceretur ingenium eius, damnatus-
 que, inter ipsum supplicium, exprobranti cuidam
 patriam eius captam: *accipere se solatium mortis re-*
spondit. Sed Mucianus, quod diu occultaverat,
 ut recens exprompsit: *quoniam benignitate deum*
fractae vires hostium forent. parum decore Domi-
tianum, confecto prope bello, alienae gloriae in-
terventurum. Si status imperii, aut salus Gallia-
rum in discrimine verteretur, debuisse Caesarem in
acie stare: Canninefates Batavosque minoribus du-
cibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamque
principatus e proximo ostentaret, nec parvis peri-
culis immixtus, et maioribus non defuturus. Intel-
 ligebantur artes: sed pars obsequii in eo, ne de-
 86 prehenderentur. Ita Lugdunum ventum. unde
 creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuntiis
 fidem eius tentavisse, *an praesenti sibi exercitum*
imperiumque traditurus foret. qua ² cogitatione
 bellum adversus patrem agitaverit, an opes viresque

I. Vulg. non habet Is,
 quod sine prioris vocis con-
 sumtum reddimus, ut apta
 sit oratio.

2. Verissimam vocem (cf.
 Annal. XV, 54) cave cum
 aliis tentes.

adversus fratrem, in incerto fuit. nam Cerialis A. V. salubri temperamento elusit, ut vana pueriliter cu- 824. pientem. Domitianus, sperni a senioribus iuventam suam, cernens, modica quoque et usurpata antea munia imperii omittebat: simplicitatis ac modestiae imagine, in altitudinem¹ conditus, studiumque litterarum et amorem carminum simulans, quo velaret animum, et fratris aemulationi subduceretur, cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur².

I. Innuit illam παδολία, quam et Cic. suam dicit ad Att. IV, 6, V, 10 et VI; in quam quis tanquam in latebram se condit simulando, tacendo, patiando. Eam quoque Sullae fuisse scribit Sall. Jug. 95 ad simulanda negotia altitudo ingenii incredibilis. Neque igitur cum Lipsio velimus fingere in solitudinem; quod nequidem ex eius lectione Quintil. X, I, 91 a doctissimo Gesnero probata firmetur. Qui enim ab imperii curis secedit in opera (studiorum), an is ideo in solitudinem secessisse dicendus?

2. Cod. Flor. claudit Librum hunc: Cornelii Taciti liber XX explicit. Incipit XXI. Cetera MSS. qui turbate quaedam huc ex superioribus addunt, non curamus.

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM

LIBER QVINTVS

Q V I

ANNALIVM XXI.

BREVIARIVM LIBRI.

Titī in Iudaeos urbemque sacram expeditio. Ea occasione, de Gentis origine, moribus, religione, urbisque ipsius opere et situ, accuratius et uberius dictum. Germanici belli progressus. praelia aliquot inter Civilem et Cerialē. quae denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

I
A. V.
824.
A. C.
71. **E**iussdem anni principio, Caesar Titus perdo-
mandae Iudaeae delectus a patre, et^r praelatis

I. Puteol. dederat praeliantis. Sed Cod. Bud. praelatis; unde Rhen. ex ingenio illud Hist. III, 65 privatis utriusque rebus huc induxit, quod ab eo in omnes edd. fluxit, et servatur, etiam cum e Ryckio sciamus in Cod. Flor. esse praelatis, quod et MS. Agr. et ed. pr. recte legunt praelatis: quod cur spernatur, non videmus. Praelatae res sunt Augusti et Caesaris honos, ille patri, hic filio delatus. Sic Virg. Aen. V, 541 honorem dicit prae-

utriusque rebus, militia¹ clarus, maiore tum vi fa- A. V.
maque agebat, certantibus provinciarum et exer- 824.
cituum studiis. Atque ipse, ut² super fortunam
crederetur, decorum se promptumque in armis
ostendebat, comitate et alloquiis officia provocans:
ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi
mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in
Iudaea legiones, Quinta, et Decima, et Quinta-
decima, vetus Vespasiani miles, excepere.³ Ad-
didit e Syria Duodecimam, et adductos Alexandria
Duoetvicefimanos Tertianosque. Comitabantur vi-
ginti sociae cohortes, octo equitum alae: simul
Agrippa Sohemusque, reges, et auxilia regis An-
tiochi, validaque et solito inter accolae odio infensa
Iudaeis Arabum manus; multi, quos urbe atque
Italia sua quemque spes acciverat occupandi princi-

latum, quem v 534 exfor-
tem dixerat, scil. victoriam
caelitus significatam et ab
Aenea decretam Acestae ex-
tra ordinem. Atque Titus,
cum patri et ipsi res prae-
latae esse inciperent, mili-
tia iam clarus, - tum age-
bat maiori vi. Voculam tum
referri ad res praelatas quis
non videat?

I. Voculam iam sine prio-

ris vocis absumptam h. l. in-
serere e re fuerit.

2 Sic pulchre invenit Lips.
ex vestigiis Vat. (quae et sunt
in Flor.) superiorum.

3. Vulg. Tradidit et Sy-
ria etc. Veriorem lectionem
restituit Ernest. ex ed. princ.
Syria certe non tradiderat
adductos ex Aegypto. Nec
ipsum hoc verbum in ea re
placet.

A. V. pem adhuc vacuum¹. His cum copiis fines hostium
 824. ingressus, composito agmine, cuncta explorans,
 paratusque decernere, haud procul Hierosolymis,
 2 castra facit. Sed quia famosae urbis supremum diem
 tradituri sumus, congruens videtur, primordia
 eius aperire². Iudaeos, Creta insula profugos,
 novissima Libyae insedisse, memorant, qua tem-
 pestate Saturnus, vi Iovis pulsus, cesserit regnis;
 (argumentum e nomine petitur: inclytum in Creta
 Idam montem, accolae Idaeos, aucto in barbarum³
 cognomento, Iudaeos vocitari): quidam, regnante
 Iside, exundantem per Aegyptum multitudinem,
 ducibus Hierosolymo ac Iuda, proximas in terras
 exoneratam: plerique, Aethiopum prolem, quos,
 rege Cepheo, metus atque odium mutare sedes per-
 pulerit. Sunt, qui tradant, Assyrios convenas,
 indigum agrorum populum, parte Aegypti poti-
 tos, mox proprias urbes Hebraeasque terras et
 propiora

I. h. e. cuius gratiam a
 nemine adhuc praeveniam,
 occuparent circummeundo,
 quem quasi prensarent, suum-
 que facerent. Equus vacuus
 sessorem, Princeps amicos, a
 quibus regatur, habeat.

2. Sex diversas auctorum
 sententias de origg. Iud. nar-
 rat, quarum ultima; plu-

rimorum consensu munita,
 ipsi probabilior videri po-
 tuit; cf. quae praef. T. I,
 §. 9-12 pro Tacito contra
 accusatores breviter dixi-
 mus.

3. Sic Annal. VI, 42 in
 barbarum corrupta; vetat-
 que Pich. addere morem;
 quod abest a Flor.

propiora Syriae coluisse ¹ rura: alii, Iudaeorum A. V. initia, Solymos, carminibus Homeri celebratam ⁸²⁴ gentem, ² conditam urbem, Hierosolyma, nomine suo, fecisse. ³ Plurimi auctores consentiunt, orta ³ per Aegyptum tabe, quae corpora foedaret, regem Bocchorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, et id genus hominum, ut invisum deis, alias in terras avehere iussu. Sic conquistum collectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrimas torpentibus, Mosen, unum exsulum, monuisse, ne quam deorum hominumve opem expectarent, utrin-

I. *Vulgata post coluisse punctum habet. Dein: Clara alii Iudaeorum initia Solymos etc. unde primum ellipsis est, cuius duritatem solus sensit Colerus, cupiens proinde clara aliis Iud. initia. Verum sic non latine foret. rum inepta existunt et confusa sqq. hinc Criticorum causa contra Codd. et sensum verum. Sed si quid videmus, Solymi - initia Iudaeorum fecerunt Hierosolyma etc. Ab hac urbe initium fuit rei Iudaicae. vid. not. sq.*

2. *Lectionem priscam, in*

qua omnes MSS. consentiunt, revocamus. Sed, quibus priora non emendata fuere, s. quibus illud Clara alii Iud. initia: Solymos etc. placet, a Codd. in sqq. ita describere, ut ex commento Rhenani legantur: conditae urbi, Hierosolymam nomen e suo fecisse.

3. *Integrum locum, qui sequitur ad verba usque miseras pepulissent Orosius L. I, c. 10 et ex eo, Otho Frising. Chron. L. I, cap. 18 in Scriptt. R. G. Urstis. T. I, referunt.*

Tacitus T. III.

Bb.

A. v. que deserti; ¹ sed sibimet quaerentes, ut duci coe-
 824. lesti, crederent primo, cuius auxilio praesentes mi-
 serias pepulissent. Assensere: atque omnium ignari
 fortuitum iter incipiunt. sed nihil aeque, quam
 inopia aquae fatigabat. Iamque haud procul exitio,
 totis campis procubuerant: cum grex asinorum
 agrestium, e pastu in rupem, nemore opacam,
 concessit. secutus Moses, coniectura herbidi soli,
 largas aquarum venas aperit. Id levamen: et con-
 tinuum sex dierum iter emensi, septimo, pulsus
 cultoribus, obtinere terras, in quis urbs et tem-
 4 plum dicata ². Moses, quo sibi in posterum gen-
 tem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris

I. *Vulgo legitur ex Codd. omnibus: sed sibimet, ut duci coelesti, crederent, primo, cuius auxilio crederentes, praes. mis. pepulissent. hinc longi Criticorum in coniiciendo errores, quos secamus facillima restitutione unius vocis, quae loco mota turbas dedit. Scil. exciderat post sibimet verbum quaerentes; idque dein in margine obscurius additum a librario sequente alieno loco ingestum textui (post vocem auxilio) latebat sub*

verbo credentes. Sed ap. Othonem Frising. omissa voce credentes, legitur - auxilio praesentes. omissa eadem in melioribus Codd. Orosi ed. et Havercampii. Verba credere et quaerere alias in MSS. permisceri, observat etiam Gesnerus in thesauro. Qui in nostra emendatione non acquiescunt, doctaeque aliorum opiniones noscere cupiunt, adeant edd. Gronovianas, et Ernestinam.

2. *Al. addunt sunt, 'quod abest a Flor. teste Ryckio.*

mortalibus indidit ¹. Profana illic omnia, quae A. V. apud nos sacra: rursus concessa apud illos, quae ⁸²⁴ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere: caeso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Aegyptii Apin colunt. Sue abstinere, memoria cladis; ² quia ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus, nullo fermento, retinet. *Septimo die otium placuisse, ferunt, quia is finem laborum tulerit; dein, blandiente inertia, septimum quoque annum ignaviae datum. alii, honorem eum Saturno haberi: seu, principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulsos, et conditores gentis accepimus; seu, quod e septem sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe, et praecipua potentia, stella Saturni feratur: ³ ac pleraque coelestium vim suam*

I. Quasi vincula.

2. MS. Flor. et edd. ante Lipsium qua. Lipsius tacite dedit quod hodie vulgatum. Sed Ernest. restituit qua et intelligit clade. Nos loquendi modum non assequimur. Scabies turpaverat ipsos clade. Itaque lenius corrigimus.

3. Sic Lipsius statuit lectionem, contra quam non audemus satis. Ante ipsum habebatur ac plerisque coelestium vim suam et cursum septimos per numeros commutare. Verbum sane commutare stellis erraticis proprium; et quomodo dicatur

A. V. et cursum septimos per numeros conficiant. Hi

824. ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defen-
 5 duntur. cetera instituta sinistra foeda pravitate va-
 luere. nam pessimus quisque, spretis religionibus
 patriis, tributa et stipes illuc¹ gerebant: unde
 auctae Iudaeorum res. ² Et quia apud ipsos fides
 obstinata, misericordia in promptu, sed adversus
 omnes alios hostile odium; separati epulis, discreti
 cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, aliena-
 rum³ concubitu abstinent (inter se nihil illicitum):
 circumcidere genitalia instituere, ut diversitate nos-
 cantur. Transgressi in morem eorum idem usur-

vim conficere non videmus; gerebant.

quod alias notat vim consu-
 mere, perdere (cf. Cic. de
 divin. II,) tum in MS. Flor.
 est comearent. unde tan-
 dem conicimus, haec ad
 diversas de Saturno ratio-
 nes interpositas, non referri
 sed cum 7° Alii, hon. eum
 Saturno haberi coniungi de-
 bere sic: ac plerisque coe-
 lestium vim suam recursum
 septimos per numeros com-
 meare. Ut hi ritus defen-
 duntur, (ita) cetera - va-
 luere.

1. Sic Flor. sed vulg. con-

2. Male in omnibus edd.
 coniunguntur seqq. et quia
 etc. prioribus. Rationem ante
 interposuerat, cur valuerint
 pravitate cetera Iudaeorum
 instituta. Nunc ad ipsa haec
 instituta pergit, quae ipse
 ex odio in alienas gentes,
 earumque sacra deducit. Ita-
 que nova interpungendi et
 intercidendi ratione con-
 sulimus textui. Neque enim
 cura Criticorum adhuc, quod
 decebat, Nostro profuit.

3. s. alienigenarum.

pant: nec quidquam prius imbuuntur, quam con- A. V.
 temnere deos, exuere patriam, parentes, liberos, 824.
 fratres, vilia habere. Augendae tamen multitu-
 dini consulitur. nam et necare quemquam ex agna-
 tis, nefas: animasque proelio aut suppliciis per-
 emptorum aeternas putant. Hinc generandi amor,
 et moriendi contemptus. Corpora condere ¹, quam
 cremare, e more Aegyptio, eademque cura. Et de
 infernis ² persuasio: Coelestium contra. Aegyptii
 pleraque animalia effigiesque compositas venerantur:
 Iudaei mente sola unumque Numen intelligunt.
Profanos, qui deum imagines mortalibus materiis
in species hominum effingant: Summum illud et
aeternum, neque mutabile, neque interiturum.
 Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis
³ sinunt. Non regibus haec adulatio, non Caesari-
 bus honor ⁴. Sed, quia sacerdotes eorum tibia
 tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vi-
 tisque aurea templo reperta, *Liberum Patrem coli,*

1. Deest per Graecismum
 potius. Sic noster saepissime;
 Liv. Terent. Plaut.

2. Livius XXXI, 30 et
 31 plenius infernis Diis (qui
 Manes sunt) opponit Supe-
 ris, qui nostro Coelestes.
 Vulg. - cura, et de inf. p.

3. Vulg. sunt I. F. Gron.

soloecismi causa invenit no-
 strum. cf. supra II, 78 de
 Carmelo monte; et quae
 Marcellus Donatus notavit
 in ed. Gronov. l. in Gru-
 teriana.

4. Cf. infra c. 9 et Ann.
 XII, 54.

A. V. *domitorem Orientis*, quidam arbitrati sunt; nequa-
 824. quam congruentibus institutis. quippe Liber festos
 laetosque ritus posuit: Iudaeorum mos absurdus ¹
 6 fordidusque ². Terra finesque, qua ad Orientem
 vergunt, Arabia terminantur: a meridie Aegyptus
 obiacet: ab occasu Phoenices et mare: septentrio-
 nem a latere Syriae longe prospectant. Corpora
 hominum salubria, et ferentia laborum. rari im-
 bres, uber solum. ³ fruges nostrum ad morem:
 praeterque eas balsamum ⁴ et palmae. Palmetis
 proceritas et decor. Balsamum modica arbor: ut
 quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pa-
 vent venae; fragmine lapidis aut testa aperiuntur:
 humor in usu medentium est. Praecipuum mon-
 tium Libanum erigit ⁵, mirum dictu, tantos inter
 ardores opacum fidumque nivibus. Idem ⁶ amnem
 Iordanem alit funditque. nec Iordanes pelago ac-
 cipitur: sed unum atque alterum lacum ⁷ integer

1. *A festis illis ritibus alienus.*

2. *Opponitur laeto ritui.*

3. *Vulg. a Puteol. exuberant fruges etc. sed facessat verbum, quod abest a Flor. et Lipsio redundare visum.*

4. *Plin. XII, 25 sed omnibus odoribus praefertur Balsamum uni terrarum Iu-*

daeeae cessum etc. Dioscoridis aevo etiam in Aegypto nascebatur, ipso id prodente L. I, c. 18; quod notat Harduinus ad Plin.

5. *Int. terra. Sic Germ. 28 sepulchrum cespes erigit.*

6. *Ea pars Libani, quae dicitur Antilibanas.*

7. *Prior lacus est Samochonites; alter Tiberias.*

perfluit, tertio¹ retinetur. Lacus immenso am-
bitu, specie maris, sapore corruptior, gravitate
odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, ne-
que pisces aut fuetas aquis volucres patitur.² in-
certum unde, superiacta, ut solido, feruntur: pe-
riti imperitique nandi perinde attolluntur³. Certo
anni bitumen egerit: cuius legendi usum, ut cete-
ras artes, experientia docuit. Ater suapte natura
liquor, et sparso aceto concretus, innatat. hunc
manu captum, quibus ea cura, in summa navis tra-
hunt. Inde, nullo iuvante, influit, oneratque,
donec abscindas. nec abscindere aere ferrove possis.

1. Qui dicitur Asphalti-
tes s. mare mortuum.

2. Reddimus lectionem
Puteol. Lipsio primum in-
eptam, dein et aptam vi-
sam. Ineptior sane est eius
emendatio, quam e libris
esse, fingit magis, quam
probat. Sic ille: incertae
undae superiacta, ut solido,
feruntur. Quid enim in ista
palude potius quam lacu di-
cenda, incertae undae sibi
velint, nemo, nisi nugando,
adhuc explicavit. Quare
Freinsh. e re sane fecit in-
certi undae, quae mari mor-

tuo s. stante melius conve-
nit, eoque et placet Grotio.

Nemo vero ex Flor. locum
protulit, praeter ultimum
fui; e quo elicias ferunt.
Agric. illum sequens a prima
manu incerte unde s. u. s.
feret; dein correctius incer-
tum unde, sup. ut sol. fert
quod placet ita, ut Lacus-su-
periacta-sustinere dicatur.

3. Quod Vesp. expertum
esse, proiectis in lacum ho-
minibus nandi imperitis,
vinctisque post tergum mani-
bus, narrat Ioseph. B. Iud.
V, 5.

A. v. fugit cruorem, vestemque infectam sanguine, quo
 824. feminae per menses exsolvuntur. Sic veteres aucto-
 res. sed gnari locorum tradunt, undantes bitu-
 mine moles pelli, manuque trahi ad litus: mox,
 ubi vapore terrae, vi solis inaruerint, securibus
 7 cuneisque, ut trabes aut saxa, discindi. Haud
 procul inde campi, quos ferunt olim uberes, mag-
 nisque urbibus habitatos, fulminum iactu arsisse;
 et manere vestigia, terramque ipsam, specie ¹ so-
 lita, vim frugiferam perdidisse. nam cuncta sponte
 edita, aut manu fata, ² sive herbae tenues aut flo-
 res, ut solitam in speciem adolevere, atra et inania
 velut in cinerem vanescunt. Ego sicut inclitas quon-
 dam urbes igne coelesti flagrasse concesserim, ita
 halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum
 spiritum, eoque foetus segetum et autumnii putres-

I. *Vulg. torridam; sed Orosius, (vetustiori MS. usus quam Florentino) hunc L. I, 5 locum referens habet solida (alii male solitam). Inde et ex sq. mox solitam in speciem veram vocem restitui- mus.*

2. *Cedimus in rationes Ryckii lectionem Puteol. a Rhen. immutatam spernen- tis et cum Agric. maxime se- quentis Cod. Flor. a qua Pu-*

teol. propius aberat. Flor. sic: sive herbas tenues aut flore seu solitam etc. Puteol. - flo- res seu solitam. Rhen. ex in- genio: sive herba tenuis aut flore, seu solitam etc. Sed quis dictum putet a latino homine, fata -- herbate- nus, florete nus, adolefcere. Praep. tenuis notat partem s. locum in iis, quae sunt; non terminum, qui futurus sit.

cere reor, solo coeloque iuxta gravi. Et Belus, A. V. amnis ¹, Iudaico mari illabitur: circa cuius os ² lectae arenae, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, et egerentibus inexhaustum. Magna pars Iudaeae vicis dispergitur. habent et oppida. Hierosolyma gentis caput. Illic ³ immensae opulentiae templum, ⁸ ex primis muni-

1. Cf. et Plin. V, 19 et Ioseph. B. Iud. II, 17. Ryckius ad h. l. plura.

2. Sic Flor. Farnes. Agr. et ed. princ. Vulg. conlectae.

3. Put. dederat: et primis munimentis urbs: dein iugis tēplum intimis clausum: ad f. Lipsius locum ita mulcatum recreare non ausus protulit, (quod ipse ait) monstra magis quam verba ex Farnes. - urbs deīgia templum clausum; ex Vatic. urbs ob demgia. Mercerus inde finxit: primis munimentis urbs; dein regia, templum intimis clausum, quam rationem a Lipsio probatam Pich. recepit hodieque omnes edd. habent praeter Ryckium (qui Agric. secutus edidit ex primis munimen-

tis urbis: alienigenis templum interius clausum). Sed displicet Merceri lectio, quae interpositio potius dicenda quam appositio. Hanc vero credimus patere ex vocibus templum — clausum. Quid vero loci sit regiae inter eas, non videmus. Et ex iugia s. ingia s. iugis aptius elicitur vigiis (vigiliis) ad p. Primis vero munimentis, mons templi cinctus dividebatur ab urbe; inde pars exterior s. atrium gentilium, (in quo et erant vigiliae s. excubiae Rom.) separata ab atrio mulierum; tandem et hoc divisum a spatiis interioribus, s. atrio Iudaeorum et sacerdotum. Lectio igitur nostra sequitur descriptionem templi II, nec recedit

A. V. mentis urbi, dein¹ vigiliis, ad postremum femi-
 824. nis clausum: ad fores tantum Iudaeo aditus: limine,
 praeter sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes
 Medosque et Persas Oriens fuit, despectissima pars
 servientium. Postquam Macedones praepotuerunt, rex
 Antiochus demere superstitionem, et mores Graeco-
 rum dare adnitus: quo minus deterrimam gentem in
 melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est.
 nam ea tempestate Arsaces desciverat. Tum Iudaei,
 Macedonibus invalidis, Parthis nondum adultis (et
 Romani procul² erant) sibi ipsi reges imposuere.
 qui mobilitate vulgi expulsi, resumpta per arma do-

a vestigiis corruptis Cod. Flor. si ad notas scribendi referas. Ita vero Flor. ex primis munimentis urbs de ingia tēptum intimis clausum. Plura dicendi non locus.

I. Verba nam - descive-
 rat Ernestio non videntur
 esse a Tacito, sed glossa,
 quae e margine in textum
 irrepsit, ob errorem,
 quem diligens scriptor non
 admiserit, a Reineccio, Ryc-
 kio iam notatum. Scil. An-
 tiocho I Deo, tertio Syriae
 rege l. superstitē l. paulo post
 eius obitum sub Seleuco filio
 defecerat Arsaces circa an.

*ante Ch. 247. Sed qui Iu-
 daeos ad ritus gentilium mo-
 resque Graecorum deducere
 conatus est, Antiochus IV
 Epiphanes, regnavit ab an.
 ante Ch. n. 176 ad 164. Is
 ipse tamen Epiphanes adver-
 sus Parthos bellum gessit in-
 feliciter 2 Macc. IX; no-
 tumque, omnes Parthorum
 reges Arsacidas ex primo no-
 men Arsaces continuasse: et
 bella continua inter illos ac
 Syriae reges, ex quo ille de-
 fecerat.*

2. Sic e Flor. rec. Ernest.
 Vulg. aberant.

minatione, fugas civium, urbium everfiones, fra- A. V.
 trum, coniugum, parentum neces, aliaque folita 824.
 regibus, aufi, fuperftitionem fovebant: quia honor
 facerdotii, firmamentum potentiae affumebatur ¹.
 Romanorum primus Cn. Pompeius Iudaeos domuit: 9
 templumque iure victoriae ingreffus eft. Inde vul-
 gatum, *nulla intus deum effigie vacuam fedem, et*
inania arcana. Muri Hierofolymorum diruti, de-
 lubrum manfit. Mox, civili inter nos bello, post-
 quam in ditionem M. Antonii provinciae ² cefse-
 rant: rex Parthorum Pacorus Iudaea potitus inter-
 fectusque a P. Ventidio, et Parthi trans Euphraten
 redacti: Iudaeos C. Sofius fubegit ³. Regnum ab
 Antonio Herodi datum, victor Auguftus auxit.
 Post mortem Herodis, nihil exspectato Caefare,
 Simo quidam regium nomen invaferat. Is a Quin-
 ctilio Varo, obtinente Syriam, punitus: et gentem
 coercitam liberi Herodis tripartito rexere ⁴. Sub

I. Innuit duces populi ac
 pontifices e gente Hafmo-
 naea; ex quibus Aristobu-
 lus I primus regium nomen
 fumpfit.

2. Orientis; cf. Florum
 IV, 9 et 10. Velleius II,
 77 fq. vocat prov. transma-
 rinas. lege autem de hisce
 Plut. in Antonio.

3. Quo facto Antigonus

II rex Iud. Herodis M. Idu-
 maei aemulus, ab Antonio
 securi percuffus eft; qua poe-
 na in regem nullum ante ani-
 madverfum dicit Plut. in
 Ant. c. 36.

4. Archelaus Rex Iudae-
 am, Herodes Antipas, Ga-
 lilaeam, et Philippus (He-
 rodes) Trachonitidem, ut
 tetrarchae.

A. V. Tiberio quies. dein iussi a C. Caesare, *effigiem*
 824. *eius in templo locare*, arma potius sumere: quem
 motum Caesaris mors diremit¹. Claudius, de-
 functis regibus, aut ad modicum redactis, Iudaeam
 provinciam equitibus Romanis aut libertis permi-
 sit². e quibus Antonius Felix, per omnem saevi-
 tiam ac libidinem, ius regium fervili ingenio exer-
 cuit, Drusilla, Cleopatrae et Antonii nepte, in ma-
 trimonium accepta: ut eiusdem Antonii Felix pro-
 10 gener, Claudius nepos esset. Duravit tamen pa-
 tientia Iudaeis usque ad Gessium Florum, procura-
 torem³. Sub eo bellum ortum⁴. et comprimere
 coeptantem Cestium Gallum, Syriae legatum, va-
 ria proelia ac saepius adversa excepere. Qui ubi
 fato, aut taedio occidit; missu Neronis, Vespasia-
 nus fortuna famaue, et egregiis ministris, intra
 duas aestates, cuncta camporum, omnesque, prae-
 ter Hierosolyma, urbes, victore exercitu tenebat.
 Proximus annus, civili bello intentus, quantum ad

1 Cf. *supra* Ann. XII, 54. c. 2, - 4.

2 Procuratores Iudaeae
 ante Felicem fuere 1) a. Chr.
 44 Cuspius Fadus; 2) an.
 45 Tiberius Alexander, Iud.
 relig. desertor; dein in Ae-
 gypto Caesarum locum te-
 nens 3) an. 48 Ventidius Cu-
 manus. cf. Ios. A. I. XX,

3. Successerat in Felicis
 locum an. 62. Porcius Fe-
 stus; in huius an. 63. Al-
 binus; quem sq. anno exce-
 pit G. Florus.

4. De quo Iosephus Libros
 VII composuit.

Iudaeos, per otium transiit. pace per Italiam parta, A. V. externae curae rediere. augebat iras, quod soli ^{824.} Iudaei non cessissent: simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus novi eventus casusve utilius videbatur. Igitur castris, uti diximus, ante moenia Hierosolymorum positis, instructas legiones ostentavit. Iudaei sub ipsos muros struxere aciem, ^{II} rebus secundis longius ausuri, et, si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambigue certavit. Mox cessere hostes, et sequentibus diebus crebra pro portis proelia ferebant: donec assiduis damnis intra moenia pellerentur. Romani ad oppugnandum versi. neque enim dignum videbatur, famem hostium opperiri. poscebantque pericula, pars virtute, multi ferocia et cupidine praemiorum. Ipsi Tito Roma et opes voluptatesque ante oculos: ac, ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed urbem, arduam situ, opera molesque firmaverant, quis vel plana satis munirentur. Nam duos colles, immensum editos, claudebant muri, per artem obliqui, aut introrsus sinuati: ut latera oppugnantium ad ictus patefcerent. extrema rupis abrupta: et turres, ubi mons iuvisset, in sexaginta pedes, inter devexa, in centenos vicenosque attollebantur: mira specie, ac procul intuentibus pares. alia intus moenia, regiae circumiecta. conspicuoque fastigio turris *Antonia*, in honorem M. Antonii ab

A. v. Herode appellata. Templum in modum arcis, pro-
 824 priique muri, labore et opere ante alios: ipsae
 12 porticus, quis templum ambiebatur, egregium pro-
 pugnaculum. fons perennis aquae: cavati sub terra
 montes: et piscinae cisternaeque servandis imbri-
 bus. Praeviderant conditores ex diversitate morum
 crebra bella. unde cuncta quamvis adversus lon-
 gum obsidium: et a Pompeio expugnatis metus at-
 que usus pleraque monstravere. Atque, per ava-
 ritiam Claudianorum temporum, empto iure mu-
 niendi, struxere muros in pace, tamquam ad bel-
 lum: magna colluvie, et ceterarum urbium clade
 aucti. nam pervicacissimus quisque illuc perfuge-
 rat: eoque seditiosius agebant. Tres duces, toti-
 dem exercitus. Extrema et latissima moenium
 1 Simo [quem et Bargioram vocabant]; mediam
 urbem Ioannes, templum 2 Eleazarus firmaverat.
 multitudine et armis Ioannes ac Simo; Eleazarus
 loco pollebat. Sed proelia, dolus, incendia inter
 ipsos; et magna vis frumenti ambusta. mox Ioan-
 nes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum

1. *Vulg. Simo; med. urb.*
 Ioannes, quem et Bargio-
 ram voc. *Flor. vero et Put.*
 Barbagioram; quod Lipsius
 emendavit c. *Io. VII, 20.*
Sed idem scriptor hoc cogno-
men tribuit Simoni, non Io-

anni. Itaque verba ad Sim.
retrahimus; ceterum non a
Tacito profecta, sed glosse-
ma e margine textui inser-
tum putamus; eoque uncinis
includimus.

2. *Flor. Alazarus.*

manumque eius obtruncarent, templo potitur. ita A. V. in duas factiones civitas discessit, donec, propin-^{824.} quantibus Rom. bellum externum concordiam pareret. Evenerant prodigia ¹, quae neque hostiis, ¹³ neque votis piare, fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adverfa. Visae per coelum concurrere acies, rutilantia arma, et subito nubium igne collucere templum. ² Expassae repente delubri fores, et audita, maior humana, vox, *Excedere deos*: simul ingens motus excedentium. Quae pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Iudaea rerum potirentur. Quae ambages ³ Vespasianum ac Titum praedixerant: sed vulgus, more humanae cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adversis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obfessorum, omnis aetatis virile ac muliebre secus, ⁴ sexcenta millia fuisse accepimus. arma cunctis, qui ferre possent: et plures, quam pro numero, audebant. obstinatio

1. Iosephus VII, 31 septem prodigia enumerat, e quibus noster quatuor affert.

2. Flor. exptae; Agric. et ed. princ. apertae. Sed vulg. a Puteol. Criticis sanctius est.

3. Oracula ambigua, quorum sensus eventu patuit, cf. Suet. Vesp. 4.

4. Sic clare Flor. Bud. et Agric. Ante Rhen. legebatur ducenta.

A. V. viris feminisque par: ac, si transferre sedes cogerentur, maior vitae metus, quam mortis. Hanc adversus urbem gentemque Caesar Titus, quando impetus¹ et subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. Dividuntur legionibus munia, et quies praeliorum fuit: donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, struerentur.

14 At Civilis, post malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera castra confedit: tutus loco, et ut memoria prosperarum illic rerum augescerent barbarorum animi. Secutus est eodem Cerialis, duplicatis copiis, adventu² Secundae, et VI et XIV legionum: cohortesque et alae, iampridem accitae, post victoriam properaverant. Neuter ducum cunctator: sed arcebat latitudo camporum, suoapte ingenio humentium. Addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu revolutus amnis, adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola, et nobis adversa. quippe miles Romanus armis gravis, et nandi pauidus: Germanos, fluminibus sue-

tos,

1. Est casus quartus plur.

2. Vulg. XVI. Sed Mercerus bene correxit in VI; cf. infra cap. 16. ubi eadem tres legg. memorantur. Sexta

ex Hisp. accita venerat, Cf. supra IV, 68. Merceri emendationem rec. Ernest. nos sequimur.

tos, levitas armorum et proceritas corporum at- A. V.
 tollit. Igitur, laceffentibus Batavis, ferocissimo ^{824.}
 cuique noſtrorum coeptum certamen. deinde orta ¹⁵
 trepidatio, cum praealtis paludibus ¹ arma, equi
 haurirentur. Germani notis vadis perſultabant,
 omiſſa plerumque fronte, latera ac terga circumve-
 nientes. neque, ut in pedestri acie, ² cominus
 certabatur; ſed, tamquam navali pugna, vagi in-
 ter undas, aut, ſi quid ſtabile occurrebat, totis
 illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris,
 periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem im-
 plicabantur. minor tamen, quam pro tumultu,
 caedes: quia non auſi egredi paludem Germani, in
 caſtra rediere. Eius proelii eventus utrumque du-
 cem, diverſis animi motibus, ad maturandum
 ſummae rei diſcrimen erexit. Civilis inſtare fortu-
 nae: Cerialis abolere ignominiam. Germani proſ-
 peris feroces: Romanos pudor excitaverat. nox
 apud barbaros cantu aut clamore: noſtris per iram
 et minas acta. Poſtera luce, Cerialis equite et au- 16
 xiliariis cohortibus frontem explet: in ſecunda acie
 legiones locatae: dux ſibi delectos retinuerat ad im-

I. Sic e Flor. rec. I. Gron-
 nov. et Ernest. Vulg. arma
 equique. Sed non video, quo-
 modo arma hauriri dicantur
 etc. an forſan cum praeal-
 tis paludibus, armati aqua

haurirentur.

2. MS. Flor. cominus mi-
 nus; unde I. Gron. feſcit co-
 minus eminus, quod rec.
 Brot. ineptum.

A. v. provisa. Civilis haud porrecto agmine, sed cuneis
 824 adstitit. Batavi Gugernique in dextro: laeva ac
 propiora fluminis Transrhenani tenuere. Exhor-
 tatio ducum, non more concionis apud universos;
 sed ut quosque suorum advehebantur. Cerialis ve-
 terem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesque
 victorias: ut perfidum, ignavum, victum hostem,
 in aeternum¹ exciderent. ultione magis, quam
 proelio opus esse. Pauciores nuper cum pluribus
 certasse: ² ac tamen fusos Germanos, quod roboris
 fuerit. Superesse, qui fugam animis, qui vulnera
 tergo ferant. Proprios inde stimulos legionibus
 admovebat, domitores Britanniae Quartadecima-
 nos appellans: Principem Galbam Sextae legionis
 auctoritate factum: illa primum acie Secundanos
 nova signa novamque aquilam dicaturos. Hinc
³ praevectus ad Germanicum exercitum, manus
 tendebat, ut suam ripam, sua castra sanguine ho-
 stium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quis
 vel e longa pace proelii cupido, vel fessis bello pa-
 cis amor, praemiaque et quies in posterum spera-
 17 bantur. Nec Civilis ⁴ silentem struxit aciem, lo-
 cum pugnae testem virtutis ciens: stare Germanos

1. Sic Flor. Alii exscind.

2. Sic Flor. Alii attamen.

3. Agric. pervectus.

4. Frustra hanc vocem
 tentat Ernest. cupiens legere

silens l. silentio. Romano

Duci acclamaverat miles.

nec filebat acies Germ. cum

Civilis eos allocutus esset.

Batavosque super vestigia gloriae, cineres ossaque A. V.
 legionum calcantes. quocunque oculos Romanus in- 824.
 tenderet, captivitatem, clademque, et dira¹ om-
 nia obversari. Ne terrerentur vario Treverici
 proelii eventu. suam illic victoriam Germanis ob-
 stitisse, dum, omissis telis, praeda manus impe-
 diunt. sed cuncta mox prospera et hosti contraria
 evenisse. Quae provideri astu ducis oportuerit,
² provisa: campos madentes, et ipsis gnaros, pa-
 ludes hostibus noxias. Rhenum et Germaniae deos
 in aspectu: quorum numine capefferent pugnam,
 coniugum, parentum, patriae memores. illum
 diem aut gloriosissimum inter maiores, aut igno-
 miniosum apud posteros fore. Ubi sono armorum
 tripudiisque (ita illis mos) approbata sunt dicta,
 saxis glandibusque, et ceteris missilibus proelium
 incipitur: neque nostro milite paludem ingrediente,
 et Germanis, ut elicerent, laceissentibus. Absump- 18
 tis, quae iaciuntur, et ardesciente pugna, procur-
 sum ab hoste infestius. immensis corporibus, et
 praelongis hastis, fluitantem labantemque militem
 eminus fodiebant: simul e mole, quam eductam in
 Rhenum retulimus³, Bructerorum cuneus⁴ trans-
 tavit. turbata ibi res: et pellebatur sociarum co-

I. Repetit hanc priscam
 lect. Ern. pro qua Pich. de-
 derat omina. MS. Flor. oia.

2. Flor. provise. unde

Pich. nostrum coniicit. Vulg.
 providisse.

3. Vid. cap. 14 extr.

4. Sic Flor. Alii transnat.

A. v. hortium acies, cum legiones pugnam excipiunt,
 824. suppressaque hostium ferocia, proelium aequatur.
 Inter quae perfuga Batavus adiit Cerialem, *terga*
hostium promittens, *si extremo paludes eques mit-*
*teretur: solidum illa*¹, *et Gugernos, quibus cu-*
stodia obvenisset, parum intentos. Duae alae, cum
 perfuga missae, incauto hosti circumfunduntur.
 quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte in-
 cubuere, pulsique Germani Rhenum fuga petebant.
 Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi
 maturasset. Ne eques quidem institit, repente fusis
 19 imbris, et propinqua nocte. Postera die, Quar-
 tadecima legio in superiorem provinciam Gallo An-
 nio missa: Cerialis exercitum Decima ex Hispania
 legio supplevit. Civili Chaucorum auxilia venerunt.
 Non tamen ausus² oppida Batavorum armis tueri,
 raptis, quae ferri poterant, ceteris iniecto igni,
 in insulam concessit: gnarus, deesse naves efficien-
 do ponti, neque exercitum Rom. aliter transmissu-

1. Int. parte esse.

2. Puteol. dederat opidum Bat. quod est vulg. hinc multae lites, quodnam fuerit. Cluv. putabat Batenburgum castellum ad Mosam; Pontanus et Smetius Noviomagum. Sed rectius Ryckius praefert lectionem ed. princ.

et MS. Reg. quam cum Alemanno, Brot. et Ern. sequimur. Neque enim ipsa suorum oppida, sed quae auferri non poterant, utensilia cett. exussit: et ipsa oppida mox insedit miles Romanus. cf. cap. seq.

furum. quin et diruit molem, a Druso Germanico A. V. factam, Rhenumque, prono alveo in Galliam ruen- 824-
tem, disiectis, quae morabantur, effudit¹. Sic
velut abacto amne, tenuis alveus, insulam inter
Germanosque, continentium terrarum speciem fe-
cerat. Transiere Rhenum Tutor quoque, et Clas-
sicus, et centum tredecim Treverorum senatores:
in quis fuit Alpinus Montanus, quem a Primo An-
tonio missum in Gallias, superius memoravimus².
comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri
miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes
periculorum avidas. Tantumque belli superfuit, 20
ut praesidia cohortium, alarum, legionum, ³ una
die Civilis quadripartito invaserit, Decimam legio-
nem Arenaci, Secundam Batavoduri, et Grinnes
Vadamque, cohortium alarumque castra, ita divi-
sis copiis, ut ipse, et Verax, sorore eius genitus,
Classicusque ac Tutor suam quisque manum trahe-
rent: nec omnia patrandi fiducia; sed, *multa ausis
aliqua in parte fortunam affore: simul Cerialem,*

1. In Vahalis humiliorem
alveum; prope munimentum
Schenckianum. quam Pontani
sententiam, ut veriore,
Ryckius amplectitur.

2. Cf. supra III, 35; IV,
31 et 32.

3. Vulg. et MSS. corrupte
modicis vicis quadripartita.
Sed Agric. clare legit uno
die Civilis quadripartita: et
sic Ryckius edidit, quem seq.
Ernest. nisi quod rectius qua-
dripartito expresserit.

A. V. neque satis cautum, et pluribus nuntiis huc illuc
 §24. cursantem, posse medio intercipi. Quibus obvenerant castra Decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem, et caedentis materiis operatum, turbavere, occiso praefecto castrorum, et quinque primoribus centurionum, paucisque militibus. Ceteri se munimentis defendere. Et interim Germanorum manus Batavoduri¹ rumpere inchoatum pontem nitebantur. ambiguum proe-
 21 lium nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Classicus oppugnabant. nec sisti poterant; interfecto fortissimo quoque (in quis Briganticus, praefectus alae, ceciderat, quem fidum Romanis, et Civili, avunculo, infensum diximus²): sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna, praecipites Germani in amnem aguntur, Civilis, dum fugientes retentat, agnitus petitusque telis, relicto equo, tranatavit. idem³ Veracis effugium. Tutorem Classicumque appulsae lintres vexere. Ne

I. *Vulg. male irrumpere.* *vulsa exhibentur.*

Nostrum restituit Ern. habetque L' Alemant.

2. *Supra IV, 70; cf. II, 22. Intercludimus vero dicta de eo; ut membra sibi respondentia clarius cognoscantur; quae ab omnibus di-*

3. *Vulg. Germanis absurde. Milites enim Germanos in amnem actos modo dixit. Sed nunc de quatuor Ducum effugio loquitur. Itaque I. Gronov. recte coniicit Veracis; quod probat Ern.*

tum quidem Romana classis pugnae affuit, ut iussum A. V. erat: sed obstitit formido; et remiges per alia mi- 824. litiae munia dispersi. Sane Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu clarus. aderat fortuna, etiam ubi artes defuissent. hinc ipsi exercituique minor cura disciplinae: et paucos post dies, quamquam periculum captivitatis evasisset; infamiam non vitavit. Pro- 22. fectus Novesium Bonnamque ad visenda castra, quae hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis vigiliis. Animadversum id Germanis: et insidias composuere. electa nox atra nubibus: et prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima caedes astu adiuta: incisis tabernaculorum funibus, ^I suismet tentoriis coopertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem, iniicere vincla, trahere puppes. Utque ad fallendum silentio; ita, coepta caede, quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani, vulneribus exciti, quaerunt arma, ruunt per vias; pauci ornatu militari, plerique circum brachia torta veste, et strictis mucronibus. Dux semisomnus, ac prope intectus, errore hostium servatur. namque praetoriam navem, vexillo insignem,

I. *Vulg. absurde suismet* *men Pich. et Ryck. nisi in*
coriis. MS. Vatic. et Agric. *marginē notant verum, quod*
nostrum habet; idque voluit *rec. tandem Ern.*
 MS. Flor. - toriis, Nec ta-

A. V. illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem
 824. egerat, ut plerique credidere, ob stuprum Clau-
 diae Sacratae, mulieris Ubiae. vigiles flagitium
 suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussu
 filere, ne quietem eius turbarent: ita intermisso
 signo, et vocibus, se quoque in somnum lapsos.
 Multa luce reiecti hostes, captivis navibus, prae-
 toriam ¹ triremem flumine Luppia donum Veledae
 23 traxere. Civilem cupido ² incescit navalem aciem
 ostentandi. Complet quod biremium ³, quaeque
 simplici ordine agebantur ⁴: adiecta ingens lintrium
 vis, ⁵ tricenos quadragenosque ferentium: arma-
 menta liburnicis solita: et simul ⁶ aptae lintres

I. MS. Agr. et ed. princ. biremem.

2. Flor. invasi incesci. Exemplum glossae, quae e margine in textum antiquitus venit; qualia iam plura in isto Cod. adnotavimus.

3. Int. erat.

4. Graeco verbo dicuntur Moneres L. XXXVIII, 38.

5. Male haec vulgo dispunguntur a sqq. quae misere corrupta sanari haud posse putant. Nos conamur e Flor. qui cum tricenos quadragenosque, se& dedisset,

ultima nota mance expresso omisit literas iū; hinc turbae Criticorum, quas omitimus. Cod. Reg. pro illo habet fere; et Agric. quem Ryckius sequitur tric. quad. ferre armatos liburnicae solitae. Sed is nimis recedit a Cod. quem nos sequimur, nisi quod ferentium edimus. Intelligimus enim lintres maiores. Vulg. vero insanit: vis. tricenis quadragenisque, armamenta liburnicis solita.

6. Vulg. captae; in quo

fagulis versicoloribus haud indecore pro velis iuvabantur. ^{A. V. 824.} Spatium velut aequoris electum, ¹ quo Mosae fluminis os amnem Rhenum Oceano affundit. Causa instruendae classis, super insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia adventantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quam metu ², direxit classem, numero imparem; usu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potio-rem. His flumen secundum: illi vento agebantur. Sic praevecti tentato ³ levium telorum iactu, dirimuntur. Civilis nihil ultra ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batavorum hostiliter populatus, agros villasque Civilis intactos, nota arte ducum, sinebat: cum interim, flexu autumnii ⁴, et crebris ⁵ per hiemem imbribus, super-

nihil sani est. verbum nostrum rei aptum et vim participii habet.

I. Sic MS. Flor. ac voluerit Lipsius et Ryckius. Ipse Tacitus eundem in modum de Rheni cursu Ann. II, 6. extr. hinc rec. Ern. Vulgo: quo Mosae fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.

2. Lipsius exponit: » magis quia mirabatur, Civilis vilem hoc audere, quam quod timeret « Credo po-

tius: magis ut mirabile fecisse videretur hostibus, quam eos metuens. quod si enim metu direxisset classem, parem certe misisset contra hostes.

3. Vulg. omittit levium, quod addimus e Flor.

4. s. vergente in hiemem autumno; notatque Rhenanus, sic et flexum aetatis dici a Cicer.

5. Sic Flor. non ut vulgo pluvialibus imbr.

A. V. fusus amnis, palustrem humilemque insulam in fa-
 824 ciem stagni opplevit. nec classis aut commeatus
 aderant ¹: castraque in plano sita, vi fluminis dif-
 24 ferebantur. *Potuisse tunc opprimi legiones, et vo-
 luisse Germanos, sed dolo a se flexos, imputavit*
Civilis. Neque abhorret vero, quando paucis post
 diebus deditio infecuta est. Nam Cerialis, per oc-
 cultos nuntios, *Batavis pacem; Civili veniam* osten-
 tans, Veledam, propinquosque monebat, *fortu-
 nam belli, tot cladibus adversam, opportuno erga*
populum Roman. merito mutare. Caesos Treveros,
receptos Ubios, ereptam Batavis patriam: neque
aliud Civilis amicitia ² paratum, quam vulnera,
fugas, luctus. exulem eum et extorrem, reci-
 pientibus oneri: et satis peccavisse, quod totiens
Rhenum transcenderint. si quid ultra moliantur,
inde iniuriam et culpam, hinc ultionem et deos fore.
 25 *Miscebantur minis promissa. Et concussa Trans-*
rhenanorum fide, inter Batavos quoque sermones
orti: non prorogandam ultra ruinam: nec posse ab
una natione totius orbis servitium depelli. quid
perfectum caede et incendiis legionum, nisi ut plu-
res validioresque accirentur? Si Vespasiano bel-
lum navaverint ³; Vespasianum rerum potiri. sin

1. Classis scil. nondum re-
 dierat cum navibus commea-
 tum advekturis.

2. Sic Ernest. e Guelferb.

edidit pro vulg. peractum;
 secutusque est Broterius.

3. Si bellum susceperint
 pro Vespasiano; non amplius

populum Romanum armis provocent; quotam par- A. V.
tem generis humani Batavos esse? respicerent Rhae- 824.
tos Noricosque, et ceterorum onera sociorum: sibi
non tributa, sed virtutem et viros indici. pro-
ximum id libertati: et si dominorum electio sit;
honestius principes Romanorum, quam Germano-
rum feminas ¹ tolerari. haec vulgus. Proce-
res: atrocior Civilis rabie semet in arma tru-
fos: illum domesticis malis excidium gentis oppo-
suisse. tunc infensos Batavis deos, cum obsideren-
tur legiones, interficerentur legati, bellum uni
necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad
extrema, ni resipiscere incipiant, et noxii capitis
poena poenitentiam fateantur. Non fefellit Civi- 26
lem ea inclinatio, et praevenire statuit: super tae-
dium malorum, etiam spe vitae, quae plerumque
magnos animos infringit: Petito colloquio, scin-
ditur Nabaliae fluminis ² pons: in cuius abrupta
progressi duces. et Civilis ita coepit: si apud Vitel-
lii legatum defenderer; neque facto meo venia, ne-

gerendum esse, cum rerum
iam potitus sit.

1. Fatidicas illas, qua-
lis Veleda. cf. supra IV, 61.

2. Cluverius, Altingius,
Cellarius, Spenerus, Koe-
lerus, viri in his rebus sum-
mi intelligunt alveum Rheni,

ignoti alias nominis s. fos-
sam Drusianam, qua Isala
Rheno coniungitur. Certe,
qui Vahalidis legi voluere pro
Nabaliae, magnopere errant.
Civilis in Transrhenanam
concesserat; Cerialis in Ba-
tavis agebat.

A.V. que dictis fides debebatur. cuncta inter nos ini-
 824. mica, hostilia, ab illo coepta, a me aucta erant.

¹ Erga Vespasianum vetus mihi observantia: et cum privatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicae legiones, et Gallica iuventus Alpes transcenderet. Quae Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus praesens monebat, arma in Germania movi: quae Mucianus in Syria, Aponius in Moesia, Flavianus in Pannonia.....

I. Sidonius Epp. IV, 14 citia et dum privatus esset, sqq. sic laudat. Cum Vespasianus mihi vetus ami- amici vocabamur.

FINIS TOMI III s. HISTORIARUM.

Menda quaedam subnotamus, quae benevolus Lector corrigat velimus: Tom. II Annal. praef. p. I lin. 10 perpercimus l. pepercimus, p. 6 s. ult. l. 6 preli l. operae. Annal. XIII, 21, p. 112 lin. ult. in fine poteram? custos at. l. pote- custos ram XIV, 7, p. 149 l. I libertate l. libertae. Tom. III Hist. II, p. 179 not. 2. l. I legionem l. lectionem; III, 2 l. 2 p. 190 Antonius primus l. Antonius Primus; p. 191 l. 2 Italia l. Italiae.

Tacitus, Cornelius, 55-120

C. Cornelii Taciti Opera

Bd.: Vol. 3.

Bipontum (1779)

Bibl.Mont. 429-3

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10712385-2

VD18 80241603-001